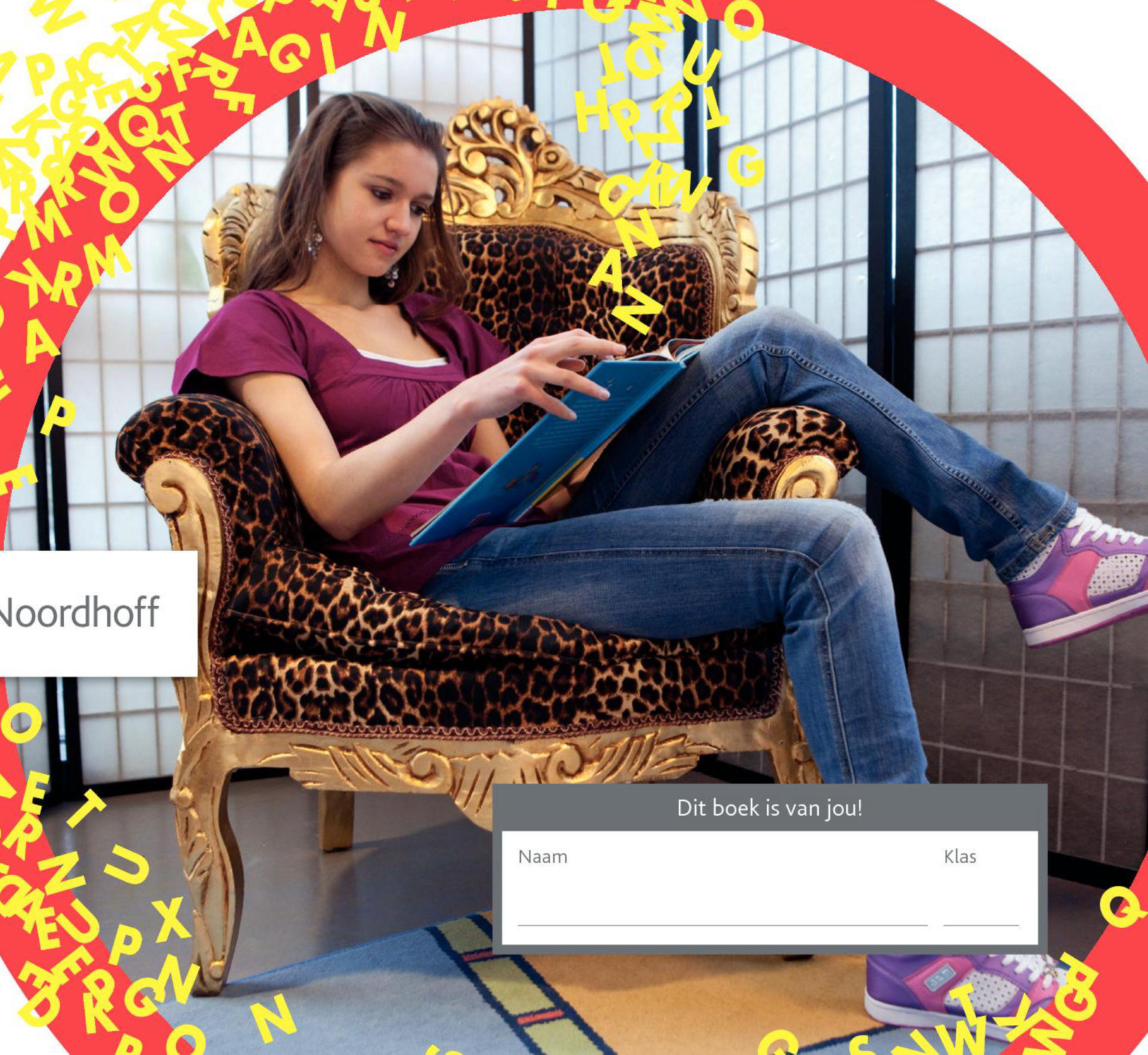
1
havo vwo

Nederlands | FLEX-boek | vanaf 2022-2023

Nieuw Nederlands

Noordhoff

Dit boek is van jou!

Naam

Klas

Nieuw Nederlands

Vormgeving binnenwerk: Grafisch ontwerp Duko Hamminga, Assen
Conceptontwerp omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga, Assen
Vertaling vormgeving omslag: Grafisch ontwerp Duko Hamminga, Assen
Omslagfoto: Alamy Stock Photo
Illustraties: Marion Vrijburg, Amersfoort

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Voortgezet onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700
VB Groningen of via het contactformulier op **www.mijnnoordhoff.nl**.

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

0 / 21

ISBN 978-90-01-30187-3

Nieuw Nederlands

1 havo vwo

Eindredactie:

Margreet Kooiman

Anne-Bregtje Schelfhout

Marlies Schouwstra

Auteurs:

Anne-Carine van den Akker

Liesbeth Groenwold

Margreet Kooiman

Fedde Lok

Jet Meerkerk

Carien Merema

Monique Metzemaekers

Sander Rooijakkers

Anne-Bregtje Schelfhout

Lisette Veldhuizen

Marit Vos

Hinke Zetstra

Noordhoff

Aan de slag met Nieuw Nederlands

Nieuw Nederlands

Nieuw Nederlands bestaat uit een boek en een online omgeving. Bij elkaar noemen we dat pakket FLEX. Je mag in het boek schrijven, want je mag het houden. De licentie voor de online omgeving krijg je standaard bij je boek. Zo heb je toegang tot alle lesstof.

Online

Online staat bijna te veel om op te noemen … Je vindt er alles wat in je boek staat, maar ook:

- uitlegvideo's bij de theorie;
- een leeshulp, waarmee je teksten kunt laten voorlezen en letters kunt vergroten;
- twee extra cursussen: *Woordenschat* en *De brug*. Je kunt *De brug* gebruiken als je Nederlands moeilijk vindt en wat makkelijker uitleg en opdrachten nodig hebt;
- extra opdrachten (meer of juist snel oefenen), oefentoetsen, tips en feedback bij alle opdrachten en zelfs leerroutes voor een hoger of lager niveau (als je docent die aanzet).

Opbouw

Nieuw Nederlands bestaat uit thema's en cursussen. Je kunt ze allemaal achter elkaar doorlopen (maar dat is wel een beetje saai) of je kunt ze met elkaar afwisselen. Waarschijnlijk zul je het werken aan een *Thema* afwisselen met bijvoorbeeld een paar paragrafen *Spelling* of *Taal*.

Thema's

Een thema bestaat uit negen paragrafen die gaan over hetzelfde onderwerp en die eindigen met een grote eindopdracht. Zo lees je in het thema *Helden* over verschillende soorten helden en bedenk je wat jij een goede held vindt. Ondertussen oefen je ook alvast met vaardigheden die je nodig hebt voor de eindopdracht, bijvoorbeeld een interview met een held.
Misschien besluit je docent dat je niet het hele thema gaat doen. Dat is geen probleem. Je kunt alle paragrafen (behalve de eindopdracht en de evaluatie) ook los van elkaar maken.

Cursussen

Een cursus bevat een aantal paragrafen over dezelfde vaardigheid.

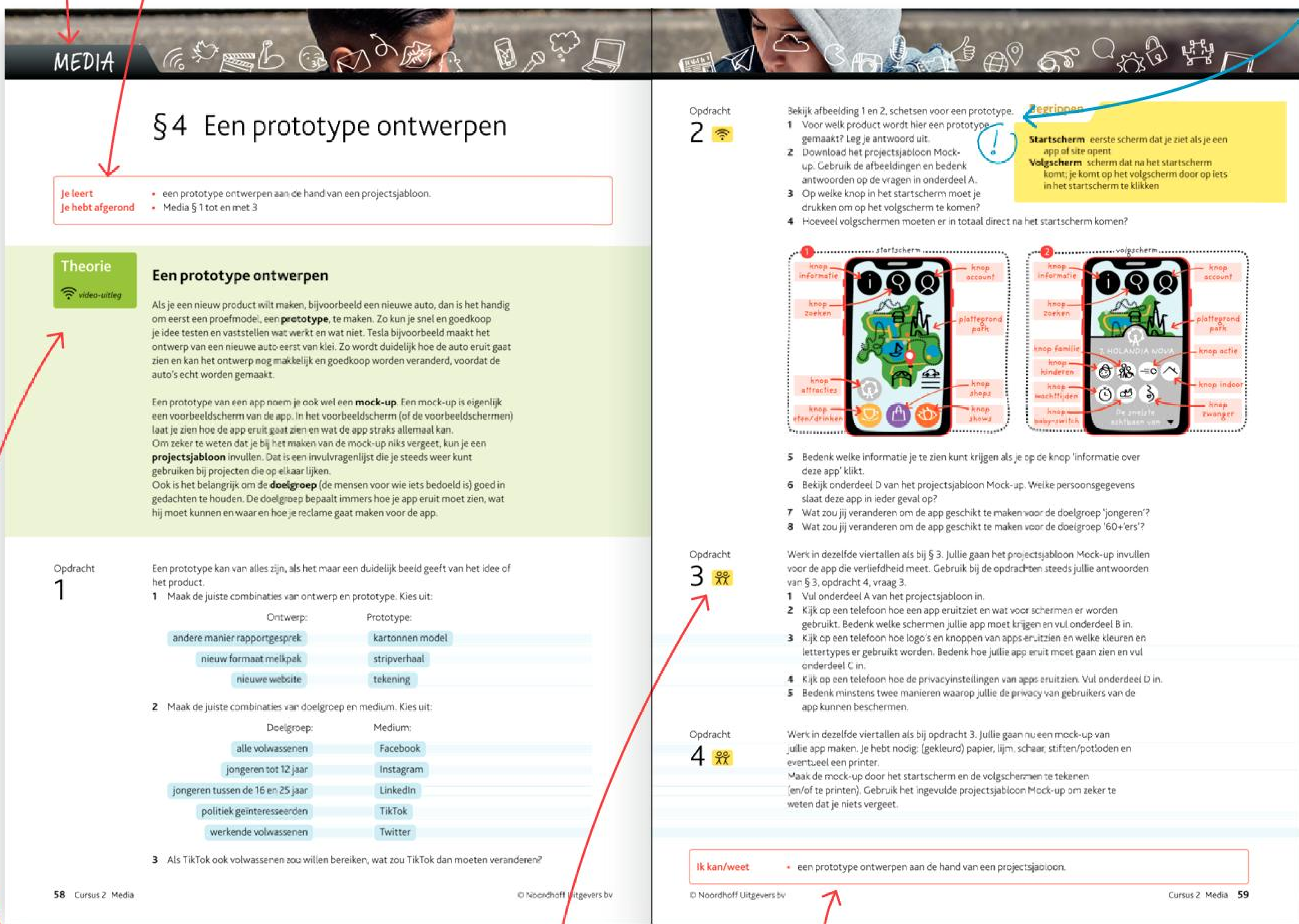
- Je gaat waarschijnlijk starten met de cursus *Meer dan lezen*. Daarin oefen je met lezen, maar pas je wat je hebt geleerd ook toe bij *#zelfdoen* met enkele schrijf- en spreekopdrachten.
- In de cursus *Media* leer je over taal in de digitale wereld. Je oefent bijvoorbeeld met herkennen van nepnieuws, lezen met hyperlinks en informatie zoeken.
- De cursussen *Fictie* en *Taal* gaan echt over het Nederlands als taal. (Welke boeken passen bij jou? Wat maakt taal zo bijzonder?)
- In de cursussen *Grammatica, Formuleren* en *Spelling* leer je het Nederlands correct te gebruiken.
- In de cursus *Puzzelen* oefen je nog extra met woordenschat.

Dit is de vaardigheid van de paragraaf.
Elke vaardigheid heeft een eigen kleur.

'Je leert' geeft aan wat je gaat leren. Dat is het leerdoel van de paragraaf.

'Je hebt afgerond' geeft aan welke onderdelen je al gedaan moet hebben om de paragraaf goed te kunnen maken. 'Zie ook' geeft aan welke onderdelen handig zijn om nog eens te bekijken.

Het boek is van jou, dus je kunt naar hartenlust markeren en schrijven in je boek.

MEDIA

§ 4 Een prototype ontwerpen

Je leert • een prototype ontwerpen aan de hand van een projectsjabloon.
Je hebt afgerond • Media § 1 tot en met 3

Theorie – video-uitleg

Een prototype ontwerpen

Als je een nieuw product wilt maken, bijvoorbeeld een nieuwe auto, dan is het handig om eerst een proefmodel, een **prototype**, te maken. Zo kun je snel en goedkoop je idee testen en vaststellen wat werkt en wat niet. Tesla bijvoorbeeld maakt het ontwerp van een nieuwe auto eerst van klei. Zo wordt duidelijk hoe de auto eruit gaat zien en kan het ontwerp nog makkelijk en goedkoop worden veranderd, voordat de auto's echt worden gemaakt.

Een prototype van een app noem je ook wel een **mock-up**. Een mock-up is eigenlijk een voorbeeldscherm van de app. In het voorbeeldscherm (of de voorbeeldschermen) laat je zien hoe de app eruit gaat zien en wat de app straks allemaal kan.
Om zeker te weten dat je bij het maken van de mock-up niks vergeet, kun je een **projectsjabloon** invullen. Dat is een invulvragenlijst die je steeds weer kunt gebruiken bij projecten die op elkaar lijken.
Ook is het belangrijk om de **doelgroep** (de mensen voor wie iets bedoeld is) goed in gedachten te houden. De doelgroep bepaalt immers hoe je app eruit moet zien, wat hij moet kunnen en waar en hoe je reclame gaat maken voor de app.

Opdracht 1

Een prototype kan van alles zijn, als het maar een duidelijk beeld geeft van het idee of het product.
1 Maak de juiste combinaties van ontwerp en prototype. Kies uit:

Ontwerp:	Prototype:
andere manier rapportgesprek	kartonnen model
nieuw formaat melkpak	stripverhaal
nieuwe website	tekening

2 Maak de juiste combinaties van doelgroep en medium. Kies uit:

Doelgroep:	Medium:
alle volwassenen	Facebook
jongeren tot 12 jaar	Instagram
jongeren tussen de 16 en 25 jaar	LinkedIn
politiek geïnteresseerden	TikTok
werkende volwassenen	Twitter

3 Als TikTok ook volwassenen zou willen bereiken, wat zou TikTok dan moeten veranderen?

58 Cursus 2 Media © Noordhoff Uitgevers bv

Opdracht 2

Bekijk afbeelding 1 en 2, schetsen voor een prototype.
1 Voor welk product wordt hier een prototype gemaakt? Leg je antwoord uit.
2 Download het projectsjabloon Mock-up. Gebruik de afbeeldingen en bedenk antwoorden op de vragen in onderdeel A.
3 Op welke knop in het startscherm moet je drukken om op het volgscherm te komen?
4 Hoeveel volgschermen moeten er in totaal direct na het startscherm komen?

Begrippen
Startscherm eerste scherm dat je ziet als je een app of site opent
Volgscherm scherm dat na het startscherm komt; je komt op het volgscherm door op iets in het startscherm te klikken

5 Bedenk welke informatie je te zien kunt krijgen als je op de knop 'informatie over deze app' klikt.
6 Bekijk onderdeel D van het projectsjabloon Mock-up. Welke persoonsgegevens slaat deze app in ieder geval op?
7 Wat zou jij veranderen om de app geschikt te maken voor de doelgroep 'jongeren'?
8 Wat zou jij veranderen om de app geschikt te maken voor de doelgroep '60+'ers'?

Opdracht 3

Werk in dezelfde viertallen als bij § 3. Jullie gaan het projectsjabloon Mock-up invullen voor de app die verliefdheid meet. Gebruik bij de opdrachten steeds jullie antwoorden van § 3, opdracht 4, vraag 3.
1 Vul onderdeel A van het projectsjabloon in.
2 Kijk op een telefoon hoe een app eruitziet en wat voor schermen er worden gebruikt. Bedenk welke schermen jullie app moet krijgen en vul onderdeel B in.
3 Kijk op een telefoon hoe logo's en knoppen van apps eruitzien en welke kleuren en lettertypes er gebruikt worden. Bedenk hoe jullie app eruit moet gaan zien en vul onderdeel C in.
4 Kijk op een telefoon hoe de privacyinstellingen van apps eruitzien. Vul onderdeel D in.
5 Bedenk minstens twee manieren waarop jullie de privacy van gebruikers van de app kunnen beschermen.

Opdracht 4

Werk in dezelfde viertallen als bij opdracht 3. Jullie gaan nu een mock-up van jullie app maken. Je hebt nodig: (gekleurd) papier, lijm, schaar, stiften/potloden en eventueel een printer.
Maak de mock-up door het startscherm en de volgschermen te tekenen (en/of te printen). Gebruik het ingevulde projectsjabloon Mock-up om zeker te weten dat je niets vergeet.

Ik kan/weet • een prototype ontwerpen aan de hand van een projectsjabloon.

© Noordhoff Uitgevers bv Cursus 2 Media 59

In de theorie wordt de nieuwe lesstof uitgelegd. Je gaat ermee aan de slag in de opdrachten. Je kunt online video-uitleg van de theorie bekijken.

De symbolen geven je meer informatie over de opdrachten. Je kunt de volgende symbolen tegenkomen:

- Woordenschat
- Samenwerken
- Online
- Kijkfragment
- Luisterfragment

'Ik kan/weet' geeft aan wat je in de paragraaf hebt geleerd. Ook zie je welk referentieniveau daarbij hoort.

Inhoud

Thema's

A Mens en dier

Reclamespot of folder

B Bewaren

Presentatie of informerende tekst

Cursussen

1 MEER DAN LEZEN

2 MEDIA

3 FICTIE

4 TAAL

5 GRAMMATICA

Zinsdelen (ZD) en Woordsoorten (WS)

C On/off

Vlog of blog

D Helden

Van interview tot artikel

6 FORMULEREN

7 SPELLING

8 PUZZELEN

HANDIG!

MEER DAN LEZEN

Cursus 1

§1 Strategieën

Je leert	• lees- en luisterstrategieën gebruiken om bepaalde informatie uit een tekst te halen. • woordraadstrategieën gebruiken om de betekenis van onbekende woorden te vinden.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

Lees- en luisterstrategieën

Er zijn verschillende manieren om een tekst te lezen. Als je snel wilt weten of een tekst interessant voor je is, lees je op een heel andere manier dan wanneer je op de website van de bibliotheek opzoekt wat de openingstijden zijn. Manieren van lezen heten **leesstrategieën**. Welke strategie je kiest, hangt af van je leesdoel.
Er zijn ook gesproken teksten, zoals een presentatie of een interview. Als je daarnaar luistert, kun je een **luisterstrategie** gebruiken. Net als bij lezen hangt je strategie af van je doel.

doel	strategie	aanpak bij lezen	aanpak bij luisteren
vaststellen waarover een tekst gaat (het **onderwerp**)	**oriënterend**	• Je bekijkt de tekst; je kijkt naar: - de titel; - de **illustraties**: plaatjes, foto's, lijstjes, rijtjes of schema's; - **tussenkopjes**: de 'titels' van tekstgedeeltes; - anders gedrukte woorden: vet, cursief, groot en gekleurd. • Je leest het begin van de tekst: de eerste **alinea**('s). Alinea's zijn de (genummerde) stukjes waarin een tekst verdeeld is.	• Je let op de titel (als die er is). • Je luistert aandachtig naar de inleiding (als die er is). • Je let op bepaalde woorden of begrippen die steeds terugkomen. • Je let op of er verwezen wordt naar iets wat je kent of wat actueel is.
vaststellen welke kanten van het onderwerp worden besproken (**deelonderwerpen**)	**globaal**	Je leest de eerste en laatste zinnen van de alinea's.	Je verdiept je niet in de details, maar spitst je oren als je iets belangrijks hoort.
een tekst helemaal goed begrijpen	**precies**	Je leest de tekst nauwkeurig van het begin tot het eind.	Je luistert woord voor woord naar wat er gezegd wordt.
bruikbare informatie in een tekst vinden	**zoekend**	Je let op tussenkopjes, anders gedrukte woorden en opvallende tekens (bolletjes, nummers, sterretjes).	Je weet waarop je moet letten en je wacht tot die informatie aan de orde komt.

Opdracht
1

Lees de situaties 1 tot en met 6. Noteer bij elke situatie de juiste lees- of luisterstrategie. Kies uit: *oriënterend – globaal – precies – zoekend*.

1 Je leest een interessant artikel uit de krant helemaal.
2 Je kijkt in een filmrecensie welke onderdelen van de film besproken worden.
3 Je valt midden in een tv-programma en probeert te achterhalen waarover het gaat.
4 Je kijkt in de inhoudsopgave van *Voetbal International* op welke pagina het artikel staat dat op het omslag wordt aangekondigd.
5 Je bekijkt een filmpje waarin uitgelegd wordt hoe je een sticker kunt ontwerpen.
6 Je luistert naar een omroepbericht op het station om te horen van welk perron je vertraagde trein vertrekt.

Opdracht
2

1 Lees tekst 1 oriënterend en geef aan waarover de tekst gaat.
2 Lees de tekst globaal en beantwoord de vraag voor wie Moflin gemaakt is.
3 In welke alinea staat hoe duur Moflin is?
4 In welke alinea staat iemands reactie?
5 Kies: waar of niet waar.
Moflin is net zo intelligent als dieren en mensen. **waar / niet waar**
6 Welke leesstrategie heb je gebruikt bij vraag 3, 4 en 5?
7 Wat is het belangrijkste van de tekst in één zin?
A De kleine robot Moflin lijkt op een cavia, doordat hij zo klein en zacht is.
B Door zijn ingewikkelde bouw is Moflin veel duurder dan een gemiddelde cavia.
C Japanse uitvinders hebben een kleine, wollige robot gemaakt, die als huisdier kan dienen.
D Moflin kan een goede steun zijn voor mensen met een stoornis of problemen.
8 Welke leesstrategie heb je gebruikt bij vraag 7?

Tekst 1

Huisdier met uitknop

(1) Wil je wel een huisdier, maar heb je geen zin om elke week een kattenbak of kooi te verschonen? Dan is de kleine, wollige robot Moflin iets voor jou. Hij heeft wel wat weg van een cavia, maar als je hem vanbinnen bekijkt, ziet hij er heel anders uit: geen botten, maar een stevig plastic frame vol draadjes en chips. Die maken Moflin bijna net zo intelligent als dieren en mensen. Het beestje kan op oneindig veel manieren reageren op zijn baasje, zeggen de makers, en is dus net een echt huisdier.

(2) De uitvinders hebben Moflin niet ontwikkeld voor mensen die te lui zijn om hun huisdier te verzorgen. Ze denken dat mensen met een stoornis of problemen veel kunnen hebben aan een klein wollig wezentje in de buurt. Inderdaad krijgen de makers veel enthousiaste reacties van personen die familieleden hebben met bijvoorbeeld angsten of autisme: 'Mijn broer gebruikt soms knuffels om zijn gevoelens te uiten. Met Moflin voelt hij zich vast minder alleen.'

Niet goedkoop

(3) Er is nu pas één Moflin gemaakt: een zilvergrijs piepend bolletje. Als de bedenkers genoeg geld hebben opgehaald, kunnen ze er meer maken. Het bouwen van zo'n robot kost namelijk veel tijd en geld. Omdat-ie zo ingenieus in elkaar zit, is Moflin dan ook veel duurder dan een gemiddelde cavia: hij kost maar liefst € 300.

(4) Net als gewone dieren moet Moflin af en toe bijkomen van alle indrukken. Dat doet hij al slapend in zijn mandje, dat verbonden is met het stopcontact. Want alleen slaap is niet genoeg voor een huisdier met een accu.

Naar: Malou van Zwieten, kidsweek.nl

Opdracht
3

Je gaat luisteren naar een fragment waarin een reporter (journalist) verslag doet.

1 Beluister het fragment oriënterend en geef aan waarover het gaat.
2 Welke twee personen hoor je nog meer behalve de reporter?
3 Er is veel gekraak in het fragment. Wat is dat voor geluid?
4 Wat is er met Van Gogh aan de hand?
5 Hoe wordt het probleem opgelost?
6 Welke luisterstrategie heb je gebruikt bij vraag 2 tot en met 5?
7 De gesprekspartner van de reporter geeft vier tips die erbij kunnen helpen dat je niet dezelfde problemen krijgt als Van Gogh. Welke vier tips?
8 Welke luisterstrategie heb je gebruikt bij vraag 7?
9 Aan het einde van het fragment zegt de reporter: 'Terug naar de studio voor uitleg.' Waarover gaat die uitleg, denk je?
10 Hoe weet je dat het probleem van Van Gogh is opgelost?
11 Als je iets vergeten bent, hoeft dat niet altijd te betekenen dat je het niet meer weet, volgens de tekst. Leg uit hoe dat zit.

Theorie

video-uitleg

Woordraadstrategieën

Als je in een tekst een onbekend woord tegenkomt, kun je proberen zelf de betekenis te vinden. Je kijkt daarvoor naar de **context**, de tekst rond het onbekende woord. Zo kun je uit de volgende zin afleiden dat *snauwen* ongeveer hetzelfde betekent als *boos spreken: Niels snauwde 'Dat gaat je niks aan' toen een klasgenoot hem vroeg waarom hij bij de rector moest komen*.

Bij het zoeken in de context kun je een **woordraadstrategie** gebruiken. Er zijn zeven woordraadstrategieën. Soms kun je meer dan één strategie inzetten.

woordraadstrategie	**toelichting en voorbeelden**
1 Zoek een **synoniem**.	Een synoniem is een ander woord met dezelfde betekenis: – *collectie* en *verzameling*; *vertrek* en *kamer*; *vitaal* en *fit*.
2 Zoek een **omschrijving**.	Met een omschrijving wordt uitgelegd wat een woord betekent: – *Jeppe is iemand die alles van een positieve kant bekijkt: hij is dus een echte optimist.*
3 Zoek een **definitie**.	Een definitie is een vaste, nauwkeurige omschrijving: – *Een meridiaan is een denkbeeldige lijn over het aardoppervlak van pool naar pool, die een hoek van 90° maakt met de evenaar.*
4 Zoek een **voorbeeld**.	Voorbeelden herken je vaak aan woordjes als *zoals, zo, (bij) voorbeeld, denk aan ..., neem nou* of aan een dubbele punt: – *Attractieparken als de Efteling, Slagharen en Duinrell ontvangen ieder jaar miljoenen bezoekers.* – *Dit gerecht bevat onder andere de volgende ingrediënten: knoflook, bleekselderij, tomaten en linzen.*
5 Zoek een **tegenstelling**.	Tegenstellingen herken je vaak aan woordjes als *maar* en *toch:* – *De hapjes waren lekker hartig, **maar** de soep smaakte flauw.* Tegenstellingen worden onder andere gemaakt met: • een heel ander woord: – *sprankelend ↔ saai; ontkent ↔ bevestigt; gezet ↔ slank;* • een voorvoegsel dat 'niet' betekent, zoals: *a-, on-, in-:* – *sociaal ↔ asociaal; waar ↔ onwaar; actief ↔ inactief;* • met een ander voorvoegsel: – *afname ↔ toename; bezet ↔ ontzet; exclusief ↔ inclusief.*

woordraadstrategie	toelichting en voorbeelden
6 Zoek een **bekend woorddeel**.	Bekende woorddelen vind je in: • **samenstellingen** (woorden die bestaan uit twee of meer zelfstandige woorden): *eetlust; tuinmeubels; vakantiegeld;* • **afleidingen** (woorden met een voor- en/of achtervoegsel): – *ontsluiten; ont-* wil hier zeggen 'het tegenovergestelde'; – *leerzaam*; *buigzaam*; *-zaam* wil zeggen 'geschikt om'; – *herkenbaar*; *verstelbaar*; *her-* wil zeggen 'opnieuw'; *-baar* wil zeggen 'mogelijk'; *ver-* wil hier zeggen 'anders'; • woorden met delen uit een andere taal: – *detecteren, van het Engelse 'to detect' (ontdekken; opsporen); arrangement, van het Franse 'arranger' (regelen; organiseren).*
7 Bekijk de **illustratie**.	Illustraties zijn plaatjes, foto's, lijstjes, rijtjes of schema's. – *Als je hard valt, houd je daar vaak een bloeduitstorting aan over. (bloeduitstorting = blauwe plek)*

Opdracht
4

1 Welke betekenissen horen bij de onderstreepte woorden in de zinnen *a* tot en met *f*? Kies uit: *deftig – in het begin – kalm – onaardig – opgewekt – suikerrijk voedsel – tip – werkovername door apparaten.* Er blijven betekenissen over.

2 Met welke woordraadstrategie heb je de betekenissen gevonden? Kies bij elke zin uit: *synoniem – omschrijving – definitie – voorbeeld(en) – tegenstelling – bekend woorddeel*. Je mag elke strategie meerdere keren gebruiken.

a Onze buurman doet meestal nogal nors, maar zijn vrouw is erg vriendelijk.
b Aanvankelijk vond ik wiskunde een moeilijk vak en ook mijn klasgenoten snapten er eerst maar weinig van.
c Zijn de meeste mensen dol op zoetwaren, zoals snoep, jam en gebak?
d De quizmaster gaf de kandidaat een hint om het goede antwoord te vinden en vanuit het publiek kwam er nog een aanwijzing.
e Julia bleef tijdens haar optreden heel beheerst, terwijl haar ouders in de zaal juist erg zenuwachtig waren.
f De robotisering van de arbeidsmarkt heeft gevolgen voor allerlei beroepen.

Opdracht
5

1 In tekst 2 en 3 zijn enkele woorden onderstreept. Zoek ze op in de teksten. Wat betekenen ze en met welke strategie kun je de betekenis achterhalen? Maak de juiste combinaties.

onwaarschijnlijk (tekst 2, al. 1)	bewijzen	bekend woorddeel
componisten (tekst 2, al. 1)	haast niet mogelijk	bekend woorddeel
beklemtonen (tekst 2, al. 2)	met nadruk zeggen	bekend woorddeel
functioneren (tekst 2, al. 3)	schrijvers van muziekstukken	synoniem
aantonen (tekst 3, al. 1)	vieze	tegenstelling
onaangename (tekst 3, al. 2)	werken	voorbeelden

2 Wat het woord *stimuleren* (tekst 2, al. 2) betekent, kun je niet zo goed achterhalen met een woordraadstrategie. Je kunt de betekenis wel afleiden uit de tekst. Wat betekent het?

Opdracht
6

Lees tekst 2 en 3. Gebruik bij elke vraag een passende leesstrategie.

1 Waarover gaan tekst 2 en 3?
A manieren om een hoog cijfer te halen
B manieren om leeromstandigheden te onderzoeken
C manieren om stof voor een toets te bestuderen
D manieren om toetsstof beter te onthouden

2 In welk opzicht zijn de twee manieren hetzelfde?

3 Waarin verschillen de twee manieren?

4 Waarover geeft tekst 2 wel informatie en tekst 3 niet?

5 Een van je vrienden vindt het moeilijk om de stof voor een toets te onthouden. Vertel je vriend op basis van de informatie in tekst 2 en 3 wat hij zou kunnen doen. Markeer eerst in de teksten de informatie die je hiervoor wilt gebruiken.

Tekst 2

Muziek helpt onthouden

(1) Een goed cijfer halen door tijdens je slaap muziek te draaien? Dat lijkt onwaarschijnlijk, maar toch kan het volgens onderzoekers van de Amerikaanse Baylor University. Ze lieten vijftig studenten oefenstof leren, terwijl ze luisterden naar muziek van de componisten Beethoven, Vivaldi en Chopin. De studenten bleven op het laboratorium slapen en moesten de dag erna een toets maken. Zonder dat ze het wisten, werd bij sommige slapende studenten de muziek opnieuw afgespeeld. Die ongemerkte klanken hadden tot gevolg dat ze de test 18 procent beter maakten dan studenten die de nacht in volmaakte rust doorgebracht hadden.

(2) Muziek is geen wondermiddel, beklemtonen de onderzoekers, maar kan het geheugen op een slimme manier stimuleren. Overdag was een link gelegd tussen de studiestof en de klassieke klanken. Doordat de studenten de klanken opnieuw hoorden, kwam de bijpassende kennis ’s nachts weer omhoog borrelen. Klassieke muziek was een logische keuze, omdat die niet afleidt in de slaap en tijdens het studeren.

(3) Helaas bleek het geheugen van de ‘klassieke slapers’ alleen maar een dag later echt beter te functioneren. Na een paar dagen bleek het weer net zo te werken als dat van de andere proefpersonen.

Naar: Quest Psychologie

Tekst 3

Studeren met je neus

(1) Wat je overdag leert, wordt ’s nachts opgeslagen in het langetermijngeheugen. Bij die opslag kan je neus behulpzaam zijn; dat konden Duitse wetenschappers aantonen. Ze lieten een groep leerlingen Engelse woordjes leren terwijl er rozengeur werd verspreid. ’s Nachts stond hetzelfde geurtje naast hun bed. De leerlingen die leerden en sliepen met de geur van rozen, bleken hun toetsen 30 procent beter te maken dan de andere leerlingen.

(2) Wetenschappers denken dat de geur de hersenen tijdens de slaap ‘aanzet’ om de geleerde stof uit het kortetermijngeheugen op te halen en naar het langetermijngeheugen over te brengen. Het werkt met prettige geuren, maar ook met heel onaangename.

Naar: Judith Neimeijer, Psychologie Magazine

Opdracht
7

1 Tekst 4 heeft als titel *Huiswerk*. Waar denk jij aan bij 'huiswerk'? Noteer een omschrijving.

Lees nu de tekst.

2 Wie zijn de 'wij' in het gedicht, denk je?
3 Wat bedoelt de dichter met het woord 'huiswerk' uit de titel? Leg je antwoord uit met verwijzingen naar de tekst.
4 Waarom denkt de dichter dat zijn moeder huiswerk maakt/leert?
5 Leert de moeder echt 'het huis van buiten', denk je?
6 Zou de dichter ook zo'n gedicht over zijn vader kunnen schrijven? Leg uit.

Tekst 4

Huiswerk

Als wij 's middags naar school gaan
leert mijn moeder het huis
van buiten, zodat ze alles weet
als wij weer thuis zijn.

Waar is mijn witte broek?
Waar zijn mijn voetbalspullen?
Waar liggen de goudreinetten?
Ze weet alles te vinden
van de kelder tot het dak.

Je broek hangt aan de lijn
je voetbalspullen in de was
en de goudreinetten zijn op.

Remco Ekkers, Praten met een reiger. Uitgeverij Leopold, Den Haag 1986

Opdracht
8

Lees tekst 5.

1 Vul op de puntjes bij (**a**) tot en met (**h**) het juiste woord in. Kies uit: *bedacht – experiment – gesprek – horen – lelijk – mooi – privésfeer – signalen – superhoge – tegenwoordig – testte – vroeger.* Er blijven woorden over.
2 Vertel het belangrijkste van de tekst kort na voor iemand die de inhoud niet kent:
   - Noem 'het nieuws'.
   - Maak duidelijk hoe de armband werkt en wat het effect is.
   - Leg uit waarom de armband handiger is dan een apparaat op een vaste plek in huis.

   Markeer eerst in de tekst de informatie die je wilt gebruiken.

Tekst 5

Slimme armband

(1) Spraakassistenten als Apple Siri en Google Assistant tref je in steeds meer huizen aan, want ze zijn ontzettend handig. Zeg: 'Siri, wat wordt het weer vandaag?' of 'Hey Google, welke films draaien er in Maastricht?' en je krijgt keurig antwoord. Maar zoals met bijna elke nieuwe internettechnologie zijn er wel zorgen over de privacy, want je wordt de hele dag afgeluisterd. Dat moet ook, omdat het systeem anders geen commando's kan opvangen.

(2) Voor degenen die zich er ongemakkelijk bij voelen of gewoon even iets in de ...(**a**)... willen zeggen, hebben onderzoekers van de Universiteit van Chicago een slimme armband bedacht, die alle microfoons in luidsprekers, smartwatches en smartphones verstoort.

Het grote en lelijke apparaat is volgepropt met 24 speakers die ultrasone geluidsgolven uitzenden als de drager het aanzet. Deze ...(**b**)... tonen zijn voor de meesten niet waarneembaar; alleen honden en sommige jonge mensen kunnen ze ...(**c**).... Microfoons in de omgeving van de armband pikken deze ...(**d**)... op en signaleren geen andere geluiden meer.

(3) Het grote voordeel van de armband is dat hij wordt gedragen door iemand die gewoon zijn dagelijkse taken in huis uitvoert. Hierdoor kan de draagbare technologie de geluidsgolven in alle richtingen uitzenden en dus alle microfoons bereiken. Een apparaat dat bijvoorbeeld op de eettafel staat, krijgt lang niet alle microfoons te pakken.

Stoorzender

(4) Het team ...(**e**)... de armband in een ruimte waar een smartwatch, smartphone en slimme speaker aanwezig waren. In het eerste experiment maakten twee onderzoekers een praatje met elkaar, waarbij een van de twee de armband droeg terwijl die nog uitstond. De conversatie werd opgenomen. In de volgende proef werd de armband aangezet. De slimme apparaten waren toen niet meer in staat om het ...(**f**)... af te luisteren. Het maakt overigens niet uit of er bijvoorbeeld een shirt over de armband ligt; hij is dan nog steeds een goede stoorzender.

(5) Toegegeven, het grove ding is niet bepaald een ...(**g**)... sieraad te noemen, maar het gaat hier natuurlijk om een prototype. De bedoeling is dat de echte 'anti-smartwatch' er een stuk kleiner en sierlijker uit gaat zien dan het ontwerpmodel. De onderzoekers hopen dat de armband net zo populair zal worden als de huidige smartwatches en al de andere slimme (afluister) apparaten van ...(**h**)....

Naar: Laurien Onderwater, kijkmagazine.nl

Theorie

video-uitleg

Zelf aan de slag met onbekende woorden

#zelfdoen

Ook in je eigen teksten kun je de lezers helpen om de betekenis te vinden van woorden die ze misschien niet kennen. Je doet dat met **synoniemen**, **omschrijvingen**, **voorbeelden** en **tegenstellingen**.

Zo vind je synoniemen

- Gebruik een woordenboek of kijk op synoniemen.net.
- Ga in Word met de cursor op een woord staan. Klik op de rechtermuisknop en ga op Synoniemen staan (of kijk bij Extra in de Synoniemenlijst). Meestal verschijnt rechts een lijst woorden met (ongeveer) dezelfde betekenis; soms staan er ook **antoniemen** (tegenstellingen) bij.

Let op: synoniemen hebben wel dezelfde betekenis, maar je kunt ze niet altijd door elkaar gebruiken. *Toch* en *evenwel* zijn synoniemen, maar *toch* is een algemeen woord en *evenwel* wordt vooral gebruikt in schrijftaal.

Zo maak je tegenstellingen

- Kies een ander woord met een tegengestelde betekenis: *gul* ↔ *gierig; openbaar* ↔ *privé; troebel* ↔ *helder.*
- Plaats zo mogelijk voor het woord een voorvoegsel dat 'niet' betekent: *correct* ↔ *incorrect; handig* ↔ *onhandig; muzikaal* ↔ *amuzikaal.*
- Vervang het voorvoegsel: *aanzetten* ↔ *uitzetten; bekennen* ↔ *ontkennen; pluspunten* ↔ *minpunten.*

Opdracht
9

Bedenk bij de onderstreepte woorden/begrippen in de zinnen 1 tot en met 5 een synoniem, een tegenstelling of drie voorbeelden. Noteer deze op de puntjes.

1. Kaj heeft aanleg voor muziek en zijn zus Stine heeft veel … voor balsporten.
2. Een mens heeft vijf zintuigen, zoals ….
3. Een recensie is een … of een beoordeling van bijvoorbeeld een boek of een film.
4. De politie zoekt naar de … voor de aanslag; tot nu toe is het motief niet gevonden.
5. Rationeel betekent ‘verstandelijk’ en dat is iets anders dan … ofwel ‘gevoelig’.

Opdracht
10

Werk in tweetallen. Jullie krijgen van je docent elk een lijstje met woorden. Maak om de beurt de betekenis van een woord duidelijk met een omschrijving, zodat de ander weet welk woord je bedoelt. Je mag het bedoelde woord zelf niet noemen.

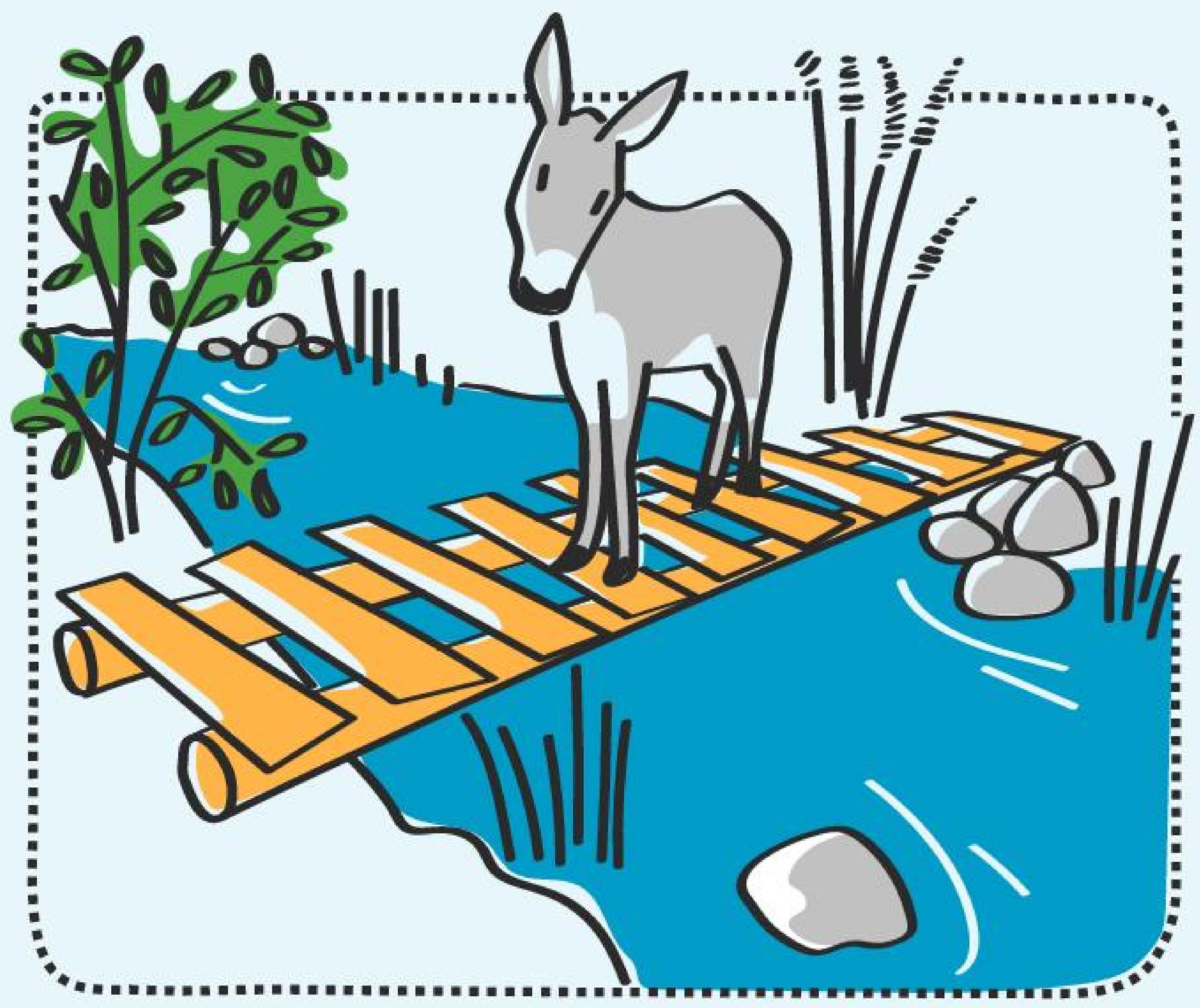
Opdracht
11

Werk in tweetallen. Lees tekst 6 en vul in de zinnen een passend woord of passende woorden in. Zorg ervoor dat de betekenis uit de context kan worden afgeleid. Kies een synoniem, een omschrijving, voorbeeld(en) of een tegenstelling.

Tekst 6
Ezelsbruggetje

Een ezelsbruggetje is een …(**1**)…, oftewel een …(**2**)…, bijvoorbeeld …(**3**)…. Maar gingen er ooit ezels over zo’n bruggetje?
Jazeker. De uitdrukking komt uit een verhaal van een oude Romeinse schrijver. Hij vertelt daarin dat ezels een brug niet willen oversteken als zij daaronder het water zien stromen. Ze hebben daarom assistentie nodig om de overkant te bereiken; ze krijgen bijvoorbeeld …(**4**)… om naar voren te kijken in plaats van naar beneden.
In ons gebruik is het ezelsbruggetje geen …(**5**)… meer, maar juist het tegenovergestelde. Het maakt het ons makkelijker om bepaalde regels of rijtjes te memoreren ofwel te …(**6**)…. Met andere woorden: met het ezelsbruggetje kunnen we die regels of rijtjes simpeler ‘bereiken’.

Laura van Eerten e.a., Waar komt hagelslag vandaan? en nog 99 andere vragen over woorden. Uitgeverij Thomas Rap

Opdracht
12

1. Werk in tweetallen. Schrijf een tekst van 150-200 woorden, waarin jullie iets uitleggen. De tekst moet minimaal drie moeilijke woorden bevatten, waarvan de betekenis via een woordraadstrategie te vinden is. Kies een van de volgende onderwerpen: *brood – circus – feest – kermis – voetbal.* De moeilijke woorden krijg je van je docent.
2. Werk samen met een ander tweetal. Lees elkaars tekst. Omcirkel de moeilijke woorden in de tekst en onderstreep de woorden die helpen om de betekenis van de moeilijke woorden te vinden.
3. Bespreek samen welke strategieën jullie bij elkaars tekst gebruikt hebben.

Ik kan/weet

- mijn manier van lezen en luisteren aanpassen aan het lees- of luisterdoel. 1F
- de betekenis van onbekende woorden vinden door woordraadstrategieën of een woordenboek te gebruiken. 2F
- begrijpelijk en gevarieerd schrijven door synoniemen, omschrijvingen, voorbeelden en tegenstellingen te gebruiken. 2F

§2 Onderwerp en hoofdgedachte

Je leert	• het onderwerp en de hoofdgedachte van een tekst of een filmpje bepalen.
Je hebt afgerond	• Meer dan lezen § 1 Strategieën

Theorie

video-uitleg

Onderwerp en hoofdgedachte

Elke tekst gaat ergens over. Dat noem je het **onderwerp** van een tekst. Je kunt met één woord of met een paar woorden zeggen wat het onderwerp is, bijvoorbeeld: *goochelen* of *gezonde snacks.* Als je weet wat het onderwerp van een tekst is, begrijp je de tekst beter wanneer je hem helemaal gaat lezen.

Zo vind je het onderwerp van een tekst
1 Lees de tekst oriënterend.
2 Geef een zo kort mogelijk antwoord op de vraag: waarover gaat deze tekst?

De **hoofdgedachte** van een tekst is één volledige zin die het belangrijkste samenvat wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt. Bij het onderwerp *kleding* kan de hoofdgedachte zijn: *We gooien steeds meer kleding weg*, maar ook: *Via sociale media en internet kun je tegenwoordig gemakkelijk kleding ruilen*.
Let op: de hoofdgedachte van een tekst is nooit een vraag.

Zo vind je de hoofdgedachte van een tekst
1 Lees de tekst precies.
2 Kijk aan het begin en het eind van de tekst of de hoofdgedachte daar letterlijk staat. Als dit niet zo is, vraag je dan af wat het antwoord is op de vraag: wat is het belangrijkste wat in de tekst over het onderwerp gezegd wordt?

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
- A De Rotterdamse Jeniah maakt veel scrunchies en probeert ook kleding te maken.
- B Door kleding opnieuw te dragen in plaats van steeds een nieuwe outfit te kopen, help je de aarde een beetje.
- C Je kunt oude kleding leuker en mooier maken door twee kledingstukken te combineren.
- D Op een workshop *Upcycling* heeft Jeniah uit Rotterdam geleerd hoe ze oude kleding leuker en mooier kan maken.

3 Maak op basis van de informatie in de tekst een tekening van het 'nieuwe' kledingstuk van Jeniah.

Tekst 1

Upcycling: zo geniet je langer van je kleding

(1) Jeniah (12) uit Rotterdam maakt veel scrunchies. Kleren maken probeert ze soms ook. ‘Dan wil ik oude dingen een make-over geven, maar dat lukt niet altijd. Daarom wilde ik er weleens meer over leren.’ Dat kon op een H&M-workshop over het leuker en mooier maken van oude kleding. ‘Upcycling’ noemen ze dat.
(2) ‘Ik had een oud gestreept shirt meegenomen. Ze hadden daar een rek vol kleding. Daar koos ik een blouse met bloemen uit.’ Daarna maakte Jeniah een schets van haar ‘nieuwe’ kledingstuk: een combi van de twee oude. ‘Toen kregen we uitleg over de naaimachines. De mouwen en de onderkant van de blouse hebben we aan mijn oude shirt genaaid. Ik ben er superblij mee.’ Jeniah vond het tof dat ze veel zelf mocht doen. ‘Ik kreeg wel hulp, maar alleen als ik vastliep.’
(3) Jeniah, die later ontwerpster wil worden, heeft haar creatie al twee keer aangehad. ‘Het voelde heel fijn. Kleren weggooien vind ik zonde. Steeds nieuwe dingen kopen is slecht voor het milieu. Ik ga voor een naaimachine sparen en als ik die heb, wil ik meer dingen maken. Door kleren opnieuw te dragen, help je de aarde een beetje.’

Naar: Judie Jaspers, kidsweek.nl

Opdracht
2

In tekst 2 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit:
aanbod – belangrijkere; grotere – gebruikelijke – goedgevonden; toegestaan – iets vuils vervangen door iets fris – ontwikkeling.

Opdracht
3

Lees tekst 2.

1. Het onderwerp van de tekst is *kinder- en jongerenkleding*. **waar / niet waar**
2. De hoofdgedachte van de tekst is:
   Hoelang bestaat kinder- en jongerenkleding al? **waar / niet waar**
3. Zet de informatie uit de tekst in een schema van drie kolommen: noteer in de linker kolom een tijdsaanduiding en in de middenkolom een korte omschrijving van de situatie. Markeer in de tekst de informatie die je wilt gebruiken. De rechter kolom vul je pas in bij opdracht 5.
4. Is er tegenwoordig veel verschil tussen jongeren- en volwassenenkleding? Leg uit.

Tekst 2

Kleding voor jongeren

(1) Wist je dat er vroeger voor kinderen helemaal geen aparte kleding bestond? Jongens- en meisjeskleuters droegen gewoon allebei een lange jurk: handig bij het verschonen. Pas tussen hun vierde en zevende jaar werd voor jongens een broek gemaakt: vanaf dat moment droegen ze miniatuurversies van de pakken van hun vaders. Meisjes droegen de lange jurk tot hun dertiende, waarna ze zich net als hun moeder kleedden.
(2) Dat veranderde tijdens de Verlichting, een periode in de achttiende eeuw waarin vrijheid en gelijkheid van mensen steeds belangrijker werden. Toen begonnen ouders hun kinderen in relaxtere versies van kleding voor volwassenen te steken. Deze kleren zaten een stuk losser, waardoor de kinderen zich veel vrijer konden bewegen. Die trend zette de eeuw daarna door. Wel werden de kinderkleren nog steeds gebaseerd op de outfits van volwassenen. Zo werd voor jongens met wat rijkere ouders het matrozenpakje populair.
(3) In de twintigste eeuw liepen de kledingstijlen van jongeren en volwassenen verder uiteen. Dat kwam doordat mensen steeds meer hun eigen keuzes maakten. Vanaf de jaren 60 werd traditionele kledij in toenemende mate verdrongen door jeans en T-shirts.
(4) Deze laatste verandering was ook van invloed op de kleding voor de jeugd. Voor meisjes werd het nu geaccepteerd om broeken te dragen. Ouders kochten speciale kinder- en jongerenkleding, die een steeds prominentere plaats op de markt innamen. Tegenwoordig is er een uitgebreid assortiment aan jongens- en meisjeskleren te koop.

Naar: Jasper Buiting, isgeschiedenis.nl

Opdracht
4

Lees de woorden en betekenissen en bekijk daarna het filmpje van NOS op 3. Leid de betekenis van de woorden af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

genderneutraal	activiteiten om de verkoop van een product te stimuleren
genderbepaald	stoer; flink; dapper
vastberaden	verfijnd; mooi en licht
delicaat	vóór de geboorte
marketing	voor jongens én meisjes
prenatale	voor jongens óf meisjes

Opdracht
5

Ook gesproken teksten hebben een onderwerp en een hoofdgedachte. Lees de vragen en bekijk het filmpje opnieuw.

1 Wat is het onderwerp?

2 Wat is de hoofdgedachte?
- A Al in de zeventiende eeuw was er verschil tussen jongens- en meisjeskleding.
- B Genderbepaalde kleding is volgens sommige mensen niet meer van deze tijd.
- C Jongens- en meisjeskleding bestond altijd al, maar van ± 1960-1985 was er ook genderneutrale kleding.
- D Roze was vroeger voor jongens en blauw was voor meisjes, maar nu is dat andersom.

3 Lees tekst 2 nog eens. Tekst 2 en het filmpje noemen allebei dat jongetjes én meisjes vroeger een jurk of rokje droegen. Welke tweede reden daarvoor geeft het filmpje?

4 Markeer in tekst 2 een aanwijzing voor de opkomst van genderneutrale kleding na de jaren 60.

5 Vul het schema aan dat je bij opdracht 4 hebt gemaakt. Noteer in de rechter kolom het verschil in kleurgebruik bij jongens- en meisjeskleding. Geef ook aan wanneer er sprake is van genderneutrale kleding.

Opdracht
6

In tekst 3 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *belangrijk – boeit; interesseert – doen hieraan mee – gedeelte – maatschappelijk aanzien/respect – reageren hierop – stilstand – verbonden.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht
7

Lees tekst 3.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

2 '(...), maar de coolfactor van merken fascineert me nog wel.' (al. 2) Wat wordt met 'de coolfactor van merken' bedoeld?

3 In alinea 2 staat: 'de écht prijzige wannahave items van het merk'. Wat zijn dat?

4 'Mensen gaan er ook heel ver in (...).' (al. 2) Markeer twee voorbeelden in de tekst van 'heel ver gaan'.

5 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
- A Het is logisch dat je voor een fantastisch design en kwaliteitsstoffen meer betaalt dan voor producten van mindere kwaliteit.
- B Mensen kopen vanwege de coolfactor liever kleding met een merklogo dan goedkopere kleding zonder merklogo.
- C Omdat merklogo's belangrijk zijn, spelen bekende modehuizen hier slim op in.
- D Veel mensen dragen T-shirts, sjaals en portemonnees met merklogo's omdat ze die producten zo geweldig vinden.

6 Schrijf een reactie op de blog waaruit je mening over merkkleding blijkt. Vertel eventueel ook iets over de kleding die je zelf graag draagt: met of zonder merk. Gebruik 40-50 woorden.

Tekst 3

Over de zin en onzin van merkenliefde

DOOR SARA DUBBELDAM DEEL

(1) Op mijn dertiende móést ik per se die-ene-Carsbroek hebben – die ik overigens nooit kreeg, omdat mijn moeder merkkleding onzin vond. Op mijn veertiende kreeg ik wel een O'Neill bikini. Niet de coolste, maar ach, het was O'Neill. Net als mijn schoolagenda. Mijn megagrote Kiplingtas werd al snel verruild voor een véél coolere Eastpak en ik droeg alleen nog maar jeans van Replay en Indian Rose.
(2) Inmiddels is mijn merkendrang helemaal verdwenen, maar de coolfactor van merken fascineert me nog wel. Merklogo's zijn daarbij belangrijk. Bekende modehuizen spelen hier slim op in. Verreweg het grootste gedeelte van hun omzet wordt gehaald uit het goedkopere segment logo-items. Die producten worden gekocht door grote groepen mensen die de écht prijzige wannahave items van het merk niet kunnen betalen, maar wel met de status van het merk geassocieerd willen worden. Ze dragen de T-shirts, sjaals en portemonnees met logo's niet omdat ze het product op zích geweldig vinden, maar om de coolfactor die ze ermee hopen te behalen. Mensen gaan er ook heel ver in: ze zijn zelfs bereid om voor een simpele trui met merklogo vijf keer zoveel neer te leggen als voor vrijwel dezelfde trui zonder logo. Dat is wat merken met ons doen. Best heftig, vind ik.
(3) Een paar jaar geleden was de documentairereeks *De Slag om de Klerewereld* op tv (over wegwerpmode – heel interessant!). Ik weet nog goed dat een deskundige vertelde dat de productiekosten voor vrijwel elke jeans tussen de € 8 en € 12 liggen, of het nou om Primark of Prada gaat. Toch tellen mensen voor een merkbroek makkelijk € 450 neer. Natuurlijk mogen een fantastisch design en kwaliteitsstoffen best wat kosten, maar vaak betalen we het meest voor de toegevoegde coolfactor. Dat heeft niks meer met kwaliteit of zelfs met persoonlijke smaak te maken, maar met status. Een wezenlijk verschil.

Naar: whensarasmiles.nl

Opdracht
8

In tekst 4 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *aantrekkelijker – besefte – effect; inwerking – kieskeuriger – maakte – milieueffect – mogelijkheden – zo weinig mogelijk grondstoffen verbruikende.*
Er blijven betekenissen over.

Opdracht
9

Lees tekst 4.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. De rubriek waarin deze tekst geplaatst is, heet *180º*. Waarom?
3. Hoe dacht Hermien Buis eerst over eerlijke kleding kopen?
4. Hoe denkt ze nu over eerlijke kleding kopen?
5. Waardoor is Hermien zo van mening veranderd?
6. ‘De kledingindustrie is blijkbaar een ver-van-je-bedshow.’ (al. 2) Markeer in de tekst het zinsgedeelte waarin Hermien deze uitspraak uitlegt.
7. Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
   A Als individuen niets doen, verandert er ook niets in de wereld.
   B Eerlijke, duurzame kleding kopen is niet moeilijk, ook al heb je niet zoveel geld.
   C Hoe vaker je een kledingstuk draagt, hoe meer waarde het voor je krijgt.
   D Kleding is eerlijk als die wordt gemaakt met weinig gevolgen voor het milieu.
8. Kijk nog eens naar de andere teksten in deze paragraaf. Welke tekst sluit het best aan bij tekst 4? Leg je antwoord uit. Gebruik 75-100 woorden.

Tekst 4

Eerlijke kleding onmogelijk en onbetaalbaar?

(1) In de rubriek *180º* deze keer tekstschrijver en blogger Hermien Buis: zij veranderde van mening over eerlijke, duurzame kleding. ‘Eerst dacht ik dat het onmogelijk was om uitsluitend eerlijke kleding te kopen en te dragen. Eerlijke kleding wordt gemaakt voor een leefbaar loon, onder veilige omstandigheden en met een beperkte ecologische voetafdruk. Je komt dan al snel uit bij speciale winkels voor *fair fashion*, maar die winkels zijn prijzig. Het is onmogelijk én onbetaalbaar, was mijn gedachte.

(2) In 2013 stortte Rana Plaza in, een kledingfabriek in Bangladesh. Hierbij kwamen meer dan duizend werknemers om, maar er werd weinig aandacht aan besteed door de grote modemerken. ‘Toen ging ik me er verder in verdiepen. De dingen die ik ontdekte, maakten me boos: kinderarbeid, verspilling en de onwil van kledingmerken om hier iets aan te doen. De kledingindustrie is blijkbaar een ver-van-je-bedshow. Dat is vreemd, want kleding draag je letterlijk op je lichaam. Het is bizar dat je vaak niet weet waar een kledingstuk vandaan komt, door wie en onder welke omstandigheden het is gemaakt en welke impact de productie ervan op de aarde heeft. Uiteindelijk dacht ik: dit kan zo niet langer. Ik heb een deadline voor mezelf gesteld en op die datum ben ik gestopt met het kopen van niet-eerlijke kleding.’

(3) Volgens Buis is het goed mogelijk om alleen nog maar verantwoorde kleding te kopen, die eerlijk, duurzaam of allebei is. ‘Iedereen kan het, ook voor een laag budget. Het helpt om selectiever te worden, omdat *fair fashion* duurder is. Bovendien word je je ervan bewust hoelang een kledingstuk meegaat. Hoe vaker je een kledingstuk draagt,

hoe lager de kosten worden per keer dat je het draagt. Je kunt eerlijke kleding ook combineren met tweedehands; dat is eigenlijk dé manier om het betaalbaar te houden.’

(4) Buis vindt dat je als consument verantwoordelijkheid hebt. ‘Duurzaamheid heeft niet alleen te maken met de manier waarop iets wordt geproduceerd, maar ook met hoe de consument ermee omgaat. Ik zag ooit een reclame van H&M: *Wij hebben elke dag nieuwe spullen, dus kom elke dag langs.* Dat is schadelijk, want als je iedere week kleding zou kopen, is dat niet duurzaam. Repareren en kleding weggeven of ruilen zijn bijvoorbeeld betere opties. Ik realiseerde me dat je als consument een direct verschil kunt maken. Uiteindelijk produceert de industrie wat mensen willen kopen. Als individuen niets doen, verandert er ook niets in de wereld.’

Naar: Arnout le Clercq, de Volkskrant

Theorie

video-uitleg

De hoofdgedachte duidelijk maken voor je publiek

#zelfdoen

Als je zelf over een onderwerp gaat schrijven of spreken, zoek je daarover eerst **documentatie**: teksten over het onderwerp in kranten, tijdschriften en op internet. Daarna bedenk je wat je hoofdgedachte wordt. Vaak is de hoofdgedachte het antwoord op een **hoofdvraag**, de belangrijkste vraag die je in je tekst wilt beantwoorden.
In deze paragraaf heb je al gezien dat bij het onderwerp *kleding* verschillende hoofdgedachten mogelijk zijn. Hier volgen er nog twee, als antwoord op een hoofdvraag:
– hoofdvraag: *Wat is Slow Fashion?* antwoord: *Slow Fashion is een actie waarbij mensen drie maanden geen nieuwe kleding kopen.*
– hoofdvraag: *Wat gebeurt en met de kleding uit kledingcontainers?* antwoord: *Kleding uit kledingcontainers wordt meestal verkocht in Oost-Europa en Afrika.*

Opdracht 10

Werk in tweetallen.
1 Lees de zinnen *a* tot en met *d*. Het zijn hoofdgedachten van vier teksten.
2 Noteer bij elke hoofdgedachte in een paar woorden het onderwerp van de tekst.
3 Noteer bij elk onderwerp de hoofdvraag waarop de hoofdgedachte het antwoord geeft.
a Fast fashion is mode die elke zes weken compleet nieuw gemaakt wordt.
b Mensen doen vooral aan een teamsport voor de gezelligheid.
c Tot nu toe is er weinig te doen aan koopverslaving.
d Windmolens hebben zowel voor- als nadelen voor het milieu.

Opdracht 11

Je gaat een tekst schrijven van 150-200 woorden over *de laatste trends in jongerenkleding*.
1 Zoek informatie over het onderwerp als je er niet genoeg van weet (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).
2 Noteer een hoofdvraag en bepaal de hoofdgedachte: het antwoord op de hoofdvraag.
3 Schrijf je tekst. Zorg ervoor dat het onderwerp en de hoofdgedachte duidelijk zijn. Bedenk een passende titel.
4 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars tekst en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
5 Verbeter zo nodig je tekst.

Opdracht 12

Je gaat een tekst presenteren van 2-3 minuten over *kledingvoorschriften*.
1 Zoek informatie over het onderwerp als je er niet genoeg van weet (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).
2 Noteer een hoofdvraag en bepaal de hoofdgedachte: het antwoord op de hoofdvraag.
3 Bedenk wat je wilt vertellen en noteer dat in steekwoorden op een spiekbriefje. Zorg ervoor dat het onderwerp en de hoofdgedachte duidelijk zijn.
4 Werk samen met een klasgenoot. Houd om beurten jullie presentatie en vul voor elkaar het feedbackformulier in.

Ik kan/weet

- het onderwerp van een tekst of een filmpje bepalen. 1F
- de hoofdgedachte van een tekst of een filmpje bepalen. 2F
- een korte tekst schrijven of presenteren waaruit het onderwerp en de hoofdgedachte duidelijk blijken.

§ 3 Tekstdoelen en tekstsoorten

Je leert
- tekstdoelen bepalen.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 1 Strategieën en § 2 Onderwerp en hoofdgedachte

Theorie

video-uitleg

Tekstdoelen en tekstsoorten

Elke tekst wordt geschreven met een doel: de schrijver wil iets bereiken. Er zijn vijf **tekstdoelen**: **amuseren**, **informeren**, **instrueren**, **overtuigen** en **activeren**. Je kunt het tekstdoel bepalen als je weet wat het belangrijkste is wat de schrijver met de tekst wil bereiken.
Vaak heeft een **tekstsoort** een vast tekstdoel. Zo is een grapje bedoeld om je aan het lachen te maken (amuseren) en een reclamefolder om je iets te laten kopen (activeren).

tekstdoel	de schrijver wil	voorbeelden van tekstsoorten
amuseren	dat je je vermaakt	verhaal, mop, strip
informeren	dat je iets te weten komt	(achtergrond)artikel, studieboek, verslag
instrueren	dat je leert hoe je iets moet doen	bijsluiter bij een medicijn, spelregels
overtuigen	dat je zijn mening overneemt	betoog, ingezonden brief, recensie
activeren	dat je iets wel (of niet) gaat doen	advertentie, advies, flyer

Opdracht
1

Noteer van elke tekstsoort *a* tot en met *h* wat het belangrijkste doel is:
amuseren, informeren, instrueren, overtuigen of activeren.
a filmtip – *b* gebruiksaanwijzing – *c* montagehandleiding – *d* nieuwsbericht – *e* raadsel – *f* supermarktfolder – *g* tekst over de voordelen van groene stroom – *h* uitnodiging

Opdracht
2

In tekst 1 en 5 zijn enkele woorden onderstreept. Zoek ze op in de teksten. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

infrastructuur (tekst 1)	achterhalen wat er staat
voorzieningen (tekst 1)	alles wat hoort bij verbindingen tussen plaatsen
realiseren (tekst 1)	lelijk geschreven letters
hanenpoten (tekst 5)	toestemming hebben
ontcijferen (tekst 5)	verwerkelijken; maken
bevoegd zijn (tekst 5)	zaken die nodig/nuttig zijn

Opdracht
3

Lees de teksten 1 tot en met 5.
Noteer van elke tekst wat het belangrijkste doel is. Schrijf achter elk doel waaraan je het hebt herkend.

Tekst 1

NS

Het spoor loopt vol en er moet veel infrastructuur bij, zoals extra sporen, bredere tunnels en nieuwe bruggen, zegt de NS (*de Volkskrant*, 19 augustus). Maar al die nieuwe voorzieningen zijn duur, het duurt lang voor ze er liggen en het Rijk – dus wij allen – moeten ze betalen. En dat terwijl er een veel makkelijkere oplossing is om meer ruimte te krijgen: sprinters dubbeldeks maken. Zulke treinen bestaan al lang, in miljoenensteden overal ter wereld, met meer deuren dan de intercity's voor het vlug in- en uitstappen. Dubbeldekssprinters zijn makkelijk te realiseren en de kosten worden grotendeels terugverdiend via de treinkaartjes.

Naar: Geurt Hupkes (gepensioneerd NS'er), de Volkskrant

Tekst 2

Yvette van Boven, volkskrant.nl

Tekst 3

Tekst 4

twee nachten

als alle mensen op de wereld
echt allemaal en tegelijk
dezelfde kant op lopen
tolt de aarde dan
iets sneller rond
en mijn hoofd wat minder
ik wil dat graag
omdat ik veel te lang moet wachten
tot ik je overmorgen weer zal zien
ik weet
twee nachten duurt twee nachten
maar het lijken er wel tien

Hans Hagen, Maar jij. Uitgeverij Querido, Amsterdam 2004

Tekst 5

Hanenpoten

Wat nou als je een vreselijk handschrift hebt en je stuurt je valentijn een kaartje met de post? Kan PostNL dan het adres achterhalen?
'Niet altijd', zegt Tahira Pilon van PostNL. 'Als de sorteermachine het adres niet kan lezen, dan kijken onze medewerkers ernaar. Vaak weten die het alsnog te ontcijferen.' Maar soms valt er echt niets uit te halen of ontbreekt het adres volledig. Dan gaat de kaart of brief terug naar de afzender. Pilon: 'Maar dat kan alleen als de afzender zijn adres op de envelop heeft geschreven.'
Heeft hij dat niet gedaan, dan gaat de post naar de afdeling Onbestelbare Stukken. 'Hier werken mensen die bevoegd zijn om post open te maken.' Vaak kan op basis van de inhoud de afzender of geadresseerde achterhaald worden. Lukt dat niet, dan kijkt PostNL of het om een waardevolle zending gaat. In zo'n geval wordt de post een jaar bewaard, in de hoop dat de afzender of de geadresseerde zich meldt. Gebeurt dat niet, dan wordt de brief vernietigd.

Naar: Pitou Spruit, Quest

Opdracht
4

Ook gesproken teksten hebben een doel. Noteer van elke tekst- of programmasoort *a* tot en met *h* wat het belangrijkste doel is: amuseren, informeren, instrueren, overtuigen of activeren.
a liedje – *b* documentaire – *c* filmpje over hoe je een e-boek op een e-reader moet zetten – *d* geldinzamelingsprogramma – *e* reclamefilmpje – *f* speelfilm – *g* spreekbeurt over de nadelen van roken – *h* weerbericht

Opdracht
5

Lees de woorden en betekenissen en beluister daarna het fragment. Het is het begin van een podcast, hier *Questcast* genoemd. Leid de betekenis van de woorden af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

hobbels nemen	erg dunne
ijle	geleidelijke veranderingen/ontwikkelingen
atmosfeer	omhulsel van gas rondom een planeet
experiment	onderzoeksgegevens verzamelen buiten het laboratorium
veldwerk doen	problemen oplossen
processen	proef; test

Opdracht
6

Lees de vragen en beluister het fragment nogmaals.
1 Wat is een podcast? Zoek het eventueel op.
2 Wat is het onderwerp van de podcast in het fragment?
3 Wat is het belangrijkste doel van de podcast? Leg je antwoord uit.
4 Een van de gasten werkt bij Naturalis. Wat is Naturalis? Zoek het eventueel op.
5 Sebastiaan de Vet zegt dat hij op Mars gewerkt heeft. Klopt dat? Leg uit.
6 Wat is er zo interessant aan de zandduinen op Mars?
7 '(…) op het landschap hier op aarde kun je veldwerk doen (…).' Zijn het onderzoeken van de waterkwaliteit, het onderzoeken van begroeiing op een dijk en het afnemen van een enquête ook voorbeelden van veldwerk? Leg uit.

Opdracht
7

In tekst 6 en 8 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *andere mogelijkheid – gedachtegang; manier van denken – gezellig met elkaar gesproken – in een blik of een glazen pot bewaard – lastig te vinden – mening – niets tegen in te brengen – vanzelfsprekend; zoals het woord al zegt – vorm; samenstelling – zielig.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht
8

Lees tekst 6.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 'Dat slaat nergens op en is ontzettend stom.' (al. 1) Waarom vindt de schrijver dat?
3 De vleeshandelaar en de bakker vinden hun diepvriesproducten vers. (al. 2) Welke gedachtegang zit daarachter? Antwoord in niet meer dan 35 woorden.
4 Waarom noemen de 'diepvriesjongens' hun groente 'verser dan vers' (al. 3 en 4)?
5 Leg uit waarom de schrijver – anders dan de diepvriesjongens – diepvriesgroente niet vers vindt.
6 Wat is volgens de schrijver het verschil tussen de smaak van diepvriesspinazie en die van verse spinazie?
7 Waarom gebruikt de schrijver in de titel en in het slot de woorden 'viezer dan vies'?
8 Tekst 6 is een column; dat is een tekst op een vaste plek in een krant of tijdschrift, waarin de schrijver zijn lezers wil amuseren, informeren of overtuigen. Wat is het belangrijkste doel van deze column: amuseren, informeren of overtuigen? Leg uit.
9 Lees tekst 7. Sluit de informatie in tekst 7 aan bij de mening van de diepvriesjongens of bij de opvatting van de schrijver van tekst 6, Teun van de Keuken? Leg uit.

10 Lees tekst 8. Vul op basis van de informatie in tekst 6, 7 en 8 het schema in met + (goed), ± (niet goed en niet slecht) en – (niet goed).

11 Schrijf naar aanleiding van je ingevulde schema een advies aan iemand die een gezonde maaltijd met spinazie op tafel wil zetten. Gebruik 90-100 woorden.

soort spinazie	**voedings-waarden**	**structuur**	**vitamine C-gehalte**	**geen extra zout**	**geen extra vet**
verse spinazie (koel/kamertemp.)					
diepvriesspinazie (gehakt)					
diepvriesspinazie (blad)					
diepvriesspinazie à la crème					
spinazie in pot/blik					

Tekst 6

Diepvriesspinazie: viezer dan vies

(1) Wat is dat toch met die diepvriesjongens? Nu is er weer een bedrijf dat reclame maakt met de slogan 'Verser dan vers'. Dat slaat nergens op en is ontzettend stom. Diepvries is toch niet vers? Dat weten we allemaal. En voor wie het nog niet weet, pak ik de Van Dale er maar eens bij: 'nieuw, fris, pas gegroeid, uitgekomen enz. (...) ook als tegenstelling tot geconserveerd of bevroren.' Duidelijke taal: bevroren en vers zijn tegenpolen.

(2) Maar die diepvriesjongens willen er niet aan. Heb ik u weleens verteld over die man uit Botswana die aan de supermarkten gehakt verkocht van twee jaar oud? Het was ingevroren en werd vervolgens ontdooid en als vers in de winkel verkocht. De vleeshandelaar vond het heel normaal: 'Het vlees is vers, dan bevries je het en is het even niet vers, maar als je het dan ontdooit, is het weer vers.' Daar is geen speld tussen te krijgen. Ook mooi was de bakker die ik ooit belde over zijn warme appeltaart uit de diepvries. Ook hartstikke vers. Toen ik, zoals Van Dale, zei dat iets wat bevroren is toch per definitie niet vers is, antwoordde hij: 'Die opvatting wil ik graag bij de mensen wegnemen.'

(3) De jongens en meisjes van de diepvriesindustrie hebben een flink minderwaardigheidscomplex. Ze willen uitgerekend dat zijn, wat ze niet kúnnen zijn: vers. Dat is wel sneu. Oh, wat balen ze van al die groenten en vruchten die naakt in de winkel liggen zonder fatsoenlijk pak, blik of glas om zich heen. Waarom mogen zij zich wel vers noemen en wij niet? Dat is toch niet eerlijk? Weet je wat, we noemen onze ingevroren waar gewoon lekker toch vers. Nee, wacht, nog beter, verser dan vers! Dus niet net van de boom, maar nog aan de boom! Onrijp.

(4) De diepvriesjongens hebben er nog een aardige redenering bij bedacht. Groente in de winkel is vaak al een paar dagen onderweg en is dus niet meer heel vers als ze eenmaal in de winkel ligt. Diepvriesgroente wordt echter meteen na de oogst geblancheerd (kort gekookt) en ingevroren. Daardoor blijven de voedingswaarden behouden. Maar dat is nog niet vers! Door dat blancheren en invriezen verandert de structuur van de groente. Verser dan vers is het al helemaal niet. Neem dan de sperziebonen uit mijn volkstuin. Direct na het plukken koken. Zo vers en zo lekker, daar kun je niks mee vergelijken. Zeker niet die slappe diepvriesboontjes.

(5) In de reclame gaat het over spinazie. Het allerslechtste diepvriesproduct dat er bestaat. Het heeft werkelijk niks met verse spinazie te maken. Gore groene diarree. Ik denk dat veel kinderen spinazie vies vinden, omdat ze alleen de diepvriesvariant kennen. Terwijl verse spinazie, niet suf gekookt, maar even gebakken in de olijfolie met knoflook en een beetje citroensap, overheerlijk is.

(6) Diepvriesspinazie: viezer dan vies.

Naar: Teun van de Keuken, volkskrant.nl

Tekst 7

Vers en vitaminen

Bij het conserveren van groenten gaat vitamine C verloren. Dit verlies is afhankelijk van de soort groente, maar ligt gemiddeld op 50 procent voor vriezen en op 60 procent voor het verwerken in blik of pot. Na het invriezen en verwerken neemt het vitamineverlies niet meer toe.
De meeste mensen denken dat vers altijd de beste optie is als het om vitaminen gaat. Verse groenten zijn echter een levend product en gaan direct na de oogst in kwaliteit achteruit. Een Amerikaanse studie toonde aan dat verse spinazie, bewaard bij 4°C, al na tien dagen minder vitamine C bevat dan de ingevroren variant. Bij kamertemperatuur verliest verse spinazie binnen vier dagen na de oogst zelfs 100 procent van haar vitamine C-gehalte.

Naar: foodwatch.org

Tekst 8

Gezonde keus

Spinazie uit de diepvries, een pot of een blik bevat bijna net zoveel voedingsstoffen als de verse variant, en is dus wat voedingswaarden betreft een gezond alternatief. Aan blikken en potten wordt wel vaak zout toegevoegd, wat niet zo goed is voor je bloeddruk. Koop je diepvriesspinazie, neem dan bij voorkeur naturel bladspinazie, dus niet de à la crème-variant: vanwege het vet is dat product een minder gezonde keus. Naturel bladspinazie lijkt ook het meest op 'verse' spinazie.

Naar: gezondheidsnet.nl

Theorie

video-uitleg

Zelf aan de slag met tekstdoelen

#zelfdoen

Niet alleen teksten die je leest en beluistert, hebben een doel. Ook met teksten die je zelf schrijft of uitspreekt, of met eigengemaakte filmpjes, wil je **amuseren**, **informeren**, **instrueren**, **overtuigen** of **activeren**. Zo kun je in een discussie of debat anderen overhalen tot een bepaalde mening (overtuigen) en in een vlog laten zien hoe je een batterij maakt of hoe je extensies in je haar vastzet (instrueren).

Zo bereik je als schrijver of spreker je tekstdoel

tekstdoel	
amuseren	Beschrijf personages en situaties. Gebruik woorden die kunnen helpen om een bepaalde sfeer in je verhaal te krijgen of om een bepaalde spanning op te wekken.
informeren	Geef juiste, zakelijke informatie over een onderwerp. Noem feiten, geef uitleg en gebruik voorbeelden om je tekst te verduidelijken.
instrueren	Geef stap voor stap aan wat iemand moet doen. Gebruik doe-woorden en woorden die een volgorde aangeven: *Knip eerst …; Smeer daarna …; Plak vervolgens …; Controleer ten slotte …*
overtuigen	Schrijf of vertel wat je van iets vindt (geef je mening erover) en geef ook aan waarom je dat vindt.
activeren	Haal de lezer over om iets te doen of te laten. Gebruik passende woorden, zoals *fantastisch* en *Alleen deze week geldig!* of *allerslechtste* en *Nooit naartoe gaan!*

Opdracht
9

Je gaat een instructie geven aan een klasgenoot. Bekijk de plattegrond op de afbeelding.

1 Kies een beginpunt en een bestemming. Vertel je klasgenoot alleen het beginpunt.
2 Leg de route naar de bestemming uit. Gebruik zinnetjes als 'Loop rechtdoor' en 'Ga nu linksaf'. Je klasgenoot geeft de route met potlood aan op de kaart.
3 Komt je klasgenoot op de plaats van bestemming aan? Zo nee, hoe komt dat?
4 Bespreek met elkaar wat beter kan.
5 Wissel van rol.

Opdracht
10

Je gaat oefenen met tekstdoelen.

1 Schrijf drie verschillende korte teksten over hetzelfde onderwerp. Gebruik voor iedere
tekst ten minste dertig woorden. De teksten moeten elk een ander doel hebben.
Kies uit de volgende onderwerpen of overleg met je docent:
gladheid – handen wassen – mobiele telefoons – spruitjes.
2 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars teksten en bepaal van elke tekst het tekstdoel. Vertel ook waaraan je het doel van elke tekst herkent.

Ik kan/weet

- het doel van een tekst bepalen: amuseren, informeren, instrueren, overtuigen of activeren. 1S
- schrijven en spreken met een herkenbaar doel. 1S

§ 4 Alinea's en kernzinnen

Je leert	• de kernzin van een alinea bepalen.
Je hebt afgerond	• Meer dan lezen § 1 tot en met 3

Theorie

video-uitleg

Alinea's en kernzinnen

Teksten zijn verdeeld in **alinea's**. Een alinea bestaat uit een aantal zinnen die bij elkaar horen omdat ze over hetzelfde gaan. In een tekst over de band tussen broers en zussen kunnen de alinea's bijvoorbeeld gaan over *ruziemaken*, *elkaar nadoen* en *van elkaar leren*. Iedere nieuwe alinea begint op een nieuwe regel.

In een goede alinea staat de belangrijkste informatie in de **kernzin**. Dat is meestal de eerste zin van de alinea en soms de laatste. In de zinnen voor of na de kernzin staat dan een nadere uitleg of een voorbeeld.
De kernzin kan ook de tweede zin zijn; de eerste zin geeft dan vaak het verband met vorige alinea's aan. Stel dat in een tekst in de ene alinea staat dat je door ruzie te maken met een broer of zus leert je grenzen te bepalen. Dan kan de volgende alinea beginnen met: *Maar uitproberen tot hoever je kunt gaan is niet het enige voordeel van opgroeien met een broer of zus.* De kernzin komt daarna: *Ze kunnen ook een voorbeeld voor je zijn.*

Opdracht **1**

In tekst 1 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *doeltreffend – ernstiger worden – samen – schijnbaar; zo te zien – stevige – verkeerd; onjuist – verpesten; doen bederven – wordt duidelijk.*

Opdracht **2**

Lees tekst 1.

1. Wat is het onderwerp van de tekst?
2. Markeer de kernzin van alinea 1.
3. Onderstreep in alinea 3 en 4 de schijnbare redenen voor een ruzie tussen broers en zussen.
4. Omcirkel in alinea 3 en 4 de werkelijke redenen voor een ruzie tussen broers en zussen.
5. Markeer de kernzin van alinea 6.
6. Waarom laten kinderen een ruzie met hun broer of zus weleens flink oplopen?
7. Waarom kan zo'n flink oplopende ruzie belangrijk zijn, denk je?
8. Maak de zinnen *a*, *b* en *c* correct door de juiste woorden te markeren. Baseer je keuzes op de informatie in alinea 8 tot en met 10.
   - *a* In een harmonieuze relatie is de band tussen broers en zussen **goed / niet goed**, maken ze **veel / weinig** ruzie en dat is **goed / minder goed** voor hun ontwikkeling.
   - *b* In een conflictueuze relatie is de band tussen broers en zussen **goed / niet goed**, maken ze **veel / weinig** ruzie en dat is **goed / minder goed** voor hun ontwikkeling.
   - *c* In een relatie tussen harmonieus en conflictueus in is de band tussen broers en zussen **goed / niet goed**, maken ze **veel / weinig** ruzie en dat is **goed / minder goed** voor hun ontwikkeling.

9 In alinea 2 staan twee vragen. De eerste luidt: 'Waarom ontstaan er zo vaak conflicten tussen hen?' Wat is het antwoord? Kinderen maken vaak ruzie met hun broers of zussen …
A omdat bij hen de stoppen nu eenmaal makkelijk doorslaan.
B omdat dat gemakkelijker is dan ruziemaken met vrienden of vriendinnen.
C omdat die altijd in de buurt zijn én blijven en ze daarom dingen kunnen uitproberen.
D omdat er niet veel nodig is om een knallende ruzie te laten ontstaan.

10 De tweede vraag in alinea 2 luidt: 'En is dat erg, of is een robbertje vechten met je broer of zus nog niet zo slecht voor je ontwikkeling?' Wat is daarop het antwoord? Gebruik je antwoorden op vraag 6 en 7.

Tekst 1

Waarom broers en zussen elkaar soms de kop inslaan

(1) Het begint met gekibbel en het eindigt met grof geweld. Ruziemaken met hun broer of zus kunnen kinderen als de besten. Alle wapens zijn toegestaan: krabben, huilen, stampen, slaan en schreeuwen in alle toonhoogten. Het lijkt wel oorlog. Toch kan een half uur later de vrede zomaar weer getekend zijn.

(2) Als je geen enig kind bent, hóór je bijna ruzie te hebben met je broers en zussen. Waarom ontstaan er zo vaak conflicten tussen hen? En is dat erg, of is een robbertje vechten met je broer of zus nog niet zo slecht voor je ontwikkeling?

(3) Veel lijkt er niet nodig om een knallende ruzie te laten ontstaan: een zeurende broer, een bemoeizuchtige zus, de een die weigert met de ander te spelen. De stoppen slaan inderdaad makkelijk door bij kinderen, vertelt pedagoge Susan Branje (Universiteit Utrecht). Voor het project RADAR volgt zij al sinds 2005 de ontwikkeling van ongeveer 800 Nederlandse kinderen.

(4) Zo'n twee keer per week breekt er wel een serieuze ruzie uit tussen zussen en broers, blijkt uit het RADAR-onderzoek. Op het oog draait het dan om kleine zaken, zoals klieren of vinden dat de ander net iets meer krijgt, maar dat geeft een vertekend beeld, volgens Branje: 'Vaak ligt er iets onder.' Een grote broer die altijd de baas speelt, bijvoorbeeld. Of een onderdeurtje dat wegkomt met iets wat de oudere broer of zus niet mag. Ongelijke behandeling dus.

Familie ruziet beter

(5) Reden om te ruziën is er dus vaak wel, maar soortgelijke problemen kunnen ook onder vriendjes spelen. Toch zullen weinig kinderen twee keer per week ruziën met hun vrienden.

(6) De belangrijkste reden waarom het met broers of zussen eerder misgaat, is dat ze er zijn, zegt Branje. 'Je kunt niet om ze heen. Je weet dat die relatie blijft en hoeft minder bang te zijn dat je het verpest dan bij vrienden.' Een gewone vriendschapsrelatie kun je grondig vergallen door onnodig geruzie. Daar denk je dus wel twee keer over na. Maar je zus zal heus niet verhuizen,

hoe hard je haar ook krabt. Dat maakt ruziën een stuk gemakkelijker; aan de eettafel zie je elkaar toch weer.

(7) Omdat ruzie er niet direct toe leidt dat je elkaar nooit meer ziet, kun je de onenigheid met je broer of zus ook lekker laten escaleren. Je kunt zo kijken hoever je kunt gaan. 'Kinderen zijn niet altijd even effectief in conflicten beginnen. Bij je broers of zussen kun je makkelijker proberen wat werkt. Je kunt flink boos worden om te kijken of dat zin heeft.' Dat verklaart waarom ruzies zo heftig kunnen zijn.

Warme band én veel ruzie

(8) Flink ruziën lijkt slecht voor de band met je broer of zus. Dat valt meestal echter mee, zagen pedagogen van de Universiteit Utrecht in 2014. Zij maakten onderscheid tussen verschillende vormen van een broer-zusrelatie. Soms is die harmonieus: met een goede verstandhouding en weinig ruzies. Ook kan die conflictueus zijn: met veel ruzies en een slechte verstandhouding. Maar de meest voorkomende variant blijkt een tussenvorm: liefdevol én intens. Een warme onderlinge band gaat dan gepaard met regelmatige ruzies.

(9) Waarom kinderen in de ene of de andere vorm belanden, is nog niet goed onderzocht. Wel is het zo dat zussen onderling vaker een harmonieuze relatie hebben dan broers. De Utrechtse studie toont dat kinderen met

zo'n stabiele band het best in hun vel zitten: ze voelen zich prettiger en zeggen het beter te doen op school dan ruziënde broers en zussen.

(10) Ruziërs scoren minder goed, maar zolang de onderlinge band goed is, lijkt de schade voor de ontwikkeling niet groot. Vriendschappelijke ruziezoekers ontwikkelen hun sociale vermogens bijvoorbeeld net zo goed als kinderen met een harmonieuze verhouding.

Naar: Pepijn van der Gulden, quest.nl

Opdracht 3

In tekst 2, 3 en 4 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *begripvol naar anderen – goedgebekt; vlot sprekend – op jezelf gericht – open naar anderen – origineel; vernieuwend; vindingrijk – redelijk; verstandig – schuldig – zwijgzaam; stil.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht 4

Lees tekst 2, 3 en 4.

1 Wat is het overkoepelende onderwerp van de teksten?
- A de gedachte dat oudste kinderen veel slimmer zijn dan hun broers en zussen
- B de mening dat middelste kinderen duidelijk socialer zijn dan hun broers en zussen
- C de opvatting dat jongste kinderen opvallend grappiger zijn dan hun broers en zussen
- D het idee dat je plaats in het gezin bepalend is voor bijvoorbeeld je karakter en intelligentie
- E het vermoeden dat enig kinderen veel creatiever zijn dan kinderen met broers en zussen

2 Onderstreep de kernzin van de eerste alinea van tekst 2.

3 Waarom is het lastig om in alinea 2 van tekst 3 een kernzin aan te wijzen?

4 Welke alinea van tekst 4 is het best opgebouwd volgens de theorie? Leg uit.

5 Markeer in de teksten 2, 3 en 4 de regels waarin iets gezegd wordt over oudste, middelste, jongste en enig kinderen. Gebruik voor elke groep een andere kleur.

6 Neem het schema over en vul het in aan de hand van je markeringen in de teksten.

oudste kinderen zijn ...	**middelste kinderen zijn ...**	**jongste kinderen zijn ...**	**enig kinderen zijn ...**
...	...	...	...

7 Werk samen met een klasgenoot. Bekijk jullie schema's en vul ze eventueel aan. Denken jullie dat de uitspraken over de oudste, middelste en jongste in de teksten 2, 3 en 4 waar zijn? Licht jullie antwoord toe met voorbeelden uit je eigen omgeving.

Tekst 2

Oudste is de slimste

(1) Als oudste kind ben je vaak (gratis!) babysitter voor je broertje en zusje en moet je dealen met strengere ouders dan zij, maar één ding heb je mee: jij bent het slimst. Een Amerikaans onderzoek onder meer dan 377.000 middelbare scholieren heeft uitgewezen dat oudste kinderen een hoger IQ hebben dan hun broertje of zusje, gemiddeld één IQ-punt hoger. Ook blijken oudste kinderen over het algemeen extravert, makkelijk in de omgang en verantwoordelijk te zijn.

(2) Voordat je enthousiast tegen je broertje of zusje roept dat je slimmer bent: het verschil is zo minimaal dat je er helemaal niks van merkt in het dagelijks leven. Maar toch: oudste kinderen zijn écht slimmer!

Naar: Emma, girlscene.nl

Tekst 3

Jongste is de grappigste

(1) Ben jij de jongste thuis? Dan ben jij ook de leukste! Daar kan je oudere broer of zus niet tegenin gaan, want het blijkt uit resultaten van onderzoeksbureau YouGov naar de effecten van de geboortevolgorde op je persoonlijkheid.
(2) Wat blijkt? Het jongste kind is over het algemeen (46%) het grappigst. Gelukkig hebben de oudste en middelste kinderen ook een aantal voordelen. Oudste kinderen zijn verantwoordelijker (54%) en beter georganiseerd (54%). Door deze twee eigenschappen zijn oudste kinderen vaak ook succesvol. Als je het middelste kind bent, dan ben je heel sociaal, kun je goed voor jezelf opkomen en ben je creatief. Maar toch: het jongste kind is het grappigst!

Naar: Emma, girlscene.nl

Tekst 4

Enig kinderen

(1) Een Amerikaanse psycholoog noemt enig kinderen ook wel: Super Firstborns. Evenals eerste kinderen hebben ze zelfvertrouwen, zijn ze welbespraakt, hebben ze oog voor detail én doen ze het vaak erg goed op school. Verder kunnen ze zich prima vermaken en zijn ze vaak supercreatief. Plus, doordat ze zoveel tijd doorbrengen rondom volwassenen, zijn ze zelf eigenlijk al een soort minivolwassenen.
(2) Enig kinderen hoeven niet te delen met hun broertjes en zusjes: geen aandacht, geen speelgoed en geen tijd. Daardoor is de kans groot dat ze wel een beetje egocentrisch worden. Vaak voelen ze zich belangrijk en vinden ze het niet fijn als dingen niet gaan zoals zij dat willen.

Naar: Janne Vogel, famme.nl

Opdracht 5

In tekst 5 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *baziger – blijvend; niet voorbijgaand – drukker – duidelijk; niet te missen – eigenwijs – kritische opmerking – positie van mensen in de samenleving, gebaseerd op wat ze hebben, wat ze kunnen en kennen, en met wie ze omgaan – vaste beelden/ voorstellingen*. Er blijven betekenissen over.

Opdracht 6

Werk in tweetallen. Lees tekst 5.

1 Tekst 5 heeft ongeveer hetzelfde onderwerp als tekst 2, 3 en 4, maar er is wel verschil. Waarin verschilt tekst 5 van de andere teksten? In tekst 5 …
- A geeft de auteur heel andere karaktertrekken en eigenschappen die te maken hebben met je plaats in het gezin.
- B schrijft de auteur dat oudste kinderen het slimst zijn en jongste kinderen het grappigst.
- C stelt de auteur de vraag waar al die theorieën over de relatie tussen je plaats in het gezin en je karakter toch vandaan komen.
- D vraagt de auteur zich af wat er waar is van de vele beweringen over de relatie tussen je plaats in het gezin en je karakter.

2 Wat was voor de auteur waarschijnlijk de aanleiding om deze tekst te schrijven?

3 Markeer van ten minste drie alinea's de kernzin.

4 In de tekst staan nog enkele stereotypen over de oudste, de middelste en de jongste in een gezin. Noteer die in het schema dat je bij opdracht 4 gemaakt hebt.

5 Markeer in de tekst ten minste drie gedeeltes waaruit blijkt dat onderzoeken naar de invloed van de geboortevolgorde op persoonlijkheid en intelligentie niet helemaal betrouwbaar zijn.

6 Zijn jullie het eens met de conclusie (het eindoordeel) in alinea 7? Leg jullie antwoord uit. Gebruik daarbij ook jullie antwoord op vraag 7 van opdracht 4.

Tekst 5

Is de oudste het slimst?

(1) Het is een hardnekkig denkbeeld dat je karakter voor een groot deel wordt bepaald door je plaats in het gezin. Iedereen kent de stereotypen: de oudste is zorgzaam en verantwoordelijk, de jongste wordt enorm vertroeteld, terwijl het middelste kind ertussenin valt en de rol van eeuwige bemiddelaar vervult. Talloze boeken zijn geschreven over de plaats van het kind in het gezin.
(2) Girlscene.nl weet zeker dat de volgorde van geboorte er écht toe doet: het oudste kind is het slimst, aldus een bericht op de website. Ook zouden oudste kinderen 'extravert, makkelijk in de omgang en verantwoordelijk zijn'. Een echo van een eerder bericht, dat met dezelfde zekerheid stelt dat het jongste kind het grappigst is. Nu is een glossy website gericht op tieners niet de beste plaats voor betrouwbaar nieuws, maar ideeën over geboortevolgorde zijn zoals gezegd hardnekkig en wijdverspreid. Wat is er nu eigenlijk bewezen?
(3) Dat het oudste kind in een gezin een hoger IQ heeft dan jongere broertjes of zusjes, zou blijken uit een onderzoek van de University of Illinois onder 377.000 middelbare scholieren. Een belangrijke kanttekening staat pas onderaan het bericht op girlscene.nl: 'het verschil is zo minimaal dat je er helemaal niks van merkt in het dagelijks leven.' Het scheelt namelijk maar één IQ-punt. Uit de titel van het persbericht van de universiteit blijkt dit de werkelijke conclusie van onderzoekers Brent Roberts en Rodica Damian: geboortevolgorde heeft geen beduidend effect op persoonlijkheid of IQ.
(4) Het is niet de eerste keer dat er onderzoek is gedaan naar de invloed van de geboortevolgorde op persoonlijkheidskenmerken en intelligentie. De resultaten uit eerdere studies zijn gemengd. De ene studie vindt dat oudste kinderen extraverter en dominanter zijn, de andere het tegenovergestelde. Ook over oudste kinderen en intelligentie is een hoop geschreven. Het eerstgeboren kind zou slimmer zijn doordat het door de ouders het meest wordt gestimuleerd; bij volgende kinderen zou het enthousiasme van de ouders afnemen.

(5) Wat de resultaten van dit soort studies vaak vertekent, aldus de onderzoekers van de University of Illinois, is dat er niet gekeken wordt naar andere factoren, zoals de sociaaleconomische status en het intelligentieniveau van de ouders. Als daarmee geen rekening wordt gehouden, kan de uitkomst zijn dat oudste kinderen intelligenter zijn, terwijl zij allemaal ook vaak slimmere ouders hebben.
(6) Bij studies naar persoonlijkheidskenmerken worden de onderzochte personen vaak beïnvloed door de vragen die ze krijgen. Als bijvoorbeeld oudste kinderen wordt gevraagd of ze volwassener zijn dan hun jongere broers en zusjes, en of ze zich verantwoordelijk voelen ten opzichte van hen, zullen ze eerder geneigd zijn bevestigend te antwoorden. Bovendien zijn die kinderen ook gewoon ouder.

Niet waarneembaar

(7) De conclusie van de studie is dan ook dat alle op geboortevolgorde gebaseerde opvoedboeken de prullenbak in kunnen. Andere factoren hebben een veel grotere invloed op zowel intelligentie als persoonlijkheid: gender, afkomst, economische klasse en de grootte en samenstelling van het gezin: één of twee ouders, stief-gezinsleden, geadopteerde kinderen et cetera. De stelling dat het oudste kind intelligenter is, is dan ook op zijn minst twijfelachtig: iemand met een IQ van slechts één punt hoger is nauwelijks 'slimmer' te noemen.

Naar: Jennie Barbier, volkskrant.nl

Opdracht
7

Lees de vragen en bekijk daarna het fragment, een gedeelte uit een interview met drie broers: Reynier (de oudste), Floris (de middelste) en Pepijn (de jongste).

1. Bij opdracht 4 en 6 heb je een schema met eigenschappen van het oudste, middelste, jongste en enig kind ingevuld. Welke eigenschappen hoor je in het fragment terug? Leg je antwoorden uit en verwijs daarbij naar de personen in het fragment.
2. Welke nog niet genoemde eigenschap hoor je in het fragment? Leg uit.
3. Denk je dat deze eigenschap te maken heeft met de positie in het gezin? Leg uit.

Theorie

video-uitleg

Zelf aan de slag met alinea's en kernzinnen

#zelfdoen

Ook als je zelf een tekst schrijft, verdeel je die in alinea's. Daarmee maak je je werk overzichtelijk. Dat helpt bij het schrijven en het is prettig voor degene die je tekst leest.

Zo schrijf je een goede alinea
- Zet de belangrijkste informatie in de eerste zin. Dat is de kernzin. Bijvoorbeeld:
  – *De Amerikaanse baby Ronan Peterson kwam later ter wereld dan zijn tweelingbroertje Samuel, maar hij werd toch geregistreerd als oudste van de twee.*
- Je kunt de belangrijkste informatie ook in de tweede zin zetten. Bijvoorbeeld:
  – *Een ander voorbeeld van bijzondere tweelingen komt uit de Verenigde Staten. Daar kwam in de staat Massachusetts baby Ronan Peterson later ter wereld dan zijn tweelingbroertje Samuel, maar hij werd toch geregistreerd als oudste van de twee.*
- Vraag je daarna af wat de lezer nog meer moet weten over dit onderwerp. Zet die informatie in de volgende zinnen. Bijvoorbeeld:
  – *Dat kwam doordat de tweeling geboren werd in de nacht waarop de wintertijd inging. De klok ging na de geboorte van Samuel een uur terug.*

Let op: een alinea begint altijd op een nieuwe regel. Binnen een alinea schrijf je de zinnen achter elkaar door.

Opdracht
8

Lees tekst 6. `Schrijf' alinea 2 door de zinnen *a* tot en met *f* in de juiste volgorde te zetten. Noteer alleen de letters. De eerste zin van de alinea moet de kernzin zijn.

a Dat werkte: de bezoekcijfers van Jelle en Dions YouTube-kanaal schoten de lucht in.
b De broers hadden via sociale media naar een sponsor voor hun knikkercompetities gezocht en werden benaderd door de Amerikaanse tv-presentator John Oliver.
c Het YouTube-kanaal had al niet te klagen over belangstelling.
d Hij besloot *Jelle's Marble Runs* te sponsoren en maakte dat bekend in zijn show.
e *Jelle's Marble Runs* heeft inmiddels meer dan een miljoen abonnees.
f Sinds het begin van deze week groeide de aandacht echter enorm.

Tekst 6

(1) Glazen knikkers rollen door allerlei soorten banen, soms met wel duizenden tegelijk. De banen zijn op elkaar aangesloten tot een geheel van wel honderden meters lang. Onderweg reizen de knikkers door buizen; ze ketsen tegen bellen of blokjes. De Nijmeegse Jelle Bakker kan er geen genoeg van krijgen. Jelle is autistisch en bouwt al sinds hij kleuter is knikkerbanen. Zijn broer Dion verzon een competitie met knikkerteams die ze op hun eigen YouTube-kanaal *Jelle's Marble Runs* uitzenden.

Opdracht
9

1 Schrijf een tekst van twee alinea's over iemand die je goed kent, zoals je broer, zus, vriend of vriendin. Doe dat door de zinnen [1] en [2] hieronder aan te vullen op de plekken waar puntjes staan. Gebruik in totaal 150-200 woorden. In alinea 1 is de eerste zin de kernzin; in alinea 2 is de tweede zin de kernzin.
[1] Het leukste aan mijn … is …. Zo is/doet/kan/heeft hij/zij ….
[2] Maar …. Mijn … is/doet/kan/heeft namelijk ook …. Laatst ….

2 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars tekst en geef elkaar tips en tops.

Ik kan/weet
- de kernzinnen van alinea's bepalen. 1S
- een alinea schrijven met een duidelijke kernzin.

§ 5 Inleiding en slot

Je leert	• de inleiding en het slot van een tekst herkennen.
Je hebt afgerond	• Meer dan lezen § 1 tot en met 4

Theorie

video-uitleg

Inleiding en slot

De meeste teksten bestaan uit een inleiding, een middenstuk en een slot.

De **inleiding**, het eerste deel van een tekst, bestaat uit één of enkele alinea's. Een inleiding heeft twee functies:

- de lezer nieuwsgierig maken naar de rest van de tekst; vaak gebeurt dat met een voorbeeld of een bijzondere vorm daarvan: een **anekdote**, een meestal grappig (waargebeurd) verhaaltje;
- duidelijk maken wat het onderwerp van de tekst is; er worden bijvoorbeeld één of meer vragen gesteld, die verderop in de tekst beantwoord worden.

Het laatste deel van een tekst is het **slot**. Ook dit kan uit één of meer alinea's bestaan. In een slot vind je meestal een **conclusie** (de hoofdgedachte), vaak herkenbaar aan **signaalwoorden** als *dus* en *daarom* of een korte **samenvatting**, vaak herkenbaar aan signaalwoorden als *kortom* en *al met al*.
Daarnaast vind je soms:

- een **aanbeveling** (een advies);
- een **aansluiting bij de inleiding**, zodat het verhaal mooi 'rond' is;
- een **toekomstverwachting**.

Niet alle teksten hebben een 'echt' slot. Het duidelijkste voorbeeld van een tekst zonder afronding is een nieuwsbericht. Hierin staat het belangrijkste altijd in het begin van de tekst. Het deel daarna geeft extra informatie.

Opdracht
1

Lees tekst 1 tot en met 5.

1. Welke tekst(en) zou(den) de inleiding van een langere tekst kunnen zijn? Leg uit.
2. Welke tekst(en) zou(den) het slot van een langere tekst kunnen zijn? Leg uit.
3. Welke twee teksten zijn waarschijnlijk de inleiding en het slot van dezelfde tekst?

Tekst 1

Cafeïne en veel naar een beeldscherm kijken zijn dus niet handig voor het slapengaan. Wat wel helpt, is voldoende bewegen op een dag. Verder moet je de gedachte loslaten dat je zo lang mogelijk in bed moet liggen. Bij slecht slapen werkt het juist beter om korter in bed te liggen. Het gaat uiteindelijk niet om de tijd die je slaapt, maar om de kwaliteit van je slaap!

Tekst 2

Het fenomeen tatoeage is duizenden jaren oud. Al in de prehistorie liepen er mensen rond met inkttekeningen op hun lichaam. Meestal werden ze gebruikt als versiering, maar er zijn ook andere redenen. Waarom worden er al zo lang tattoos gezet? Wat was en is het doel van tatoeages? En hoe worden deze lichaamsdecoraties gezet?

Tekst 3

Tom is al met al blij dat hij de stap gezet heeft om zijn bedrijfje te starten. 'Ik vind ondernemen superleuk en ik doe tegelijk iets goeds; dat vind ik mooi. De kansen die ik nu heb gekregen, wil ik ook echt gaan gebruiken. In het afgelopen half jaar dat mijn bedrijfje loopt, heb ik ontzettend veel geleerd. Ik zou mensen willen zeggen: stap uit je comfortzone. Als je een idee hebt, moet je niet gaan appen of mailen; dan bereik je niets. Je moet bellen. Je moet ernaartoe gaan en voor iemand gaan staan.'

Tekst 4

Kortom: deepfaketechnologie bestaat en zal alleen maar beter worden. Er wordt hard gewerkt aan software die deze technologie opspoort, maar het is voor gebruikers niet altijd direct zichtbaar dat een video deepfake is. Het is dus belangrijk dat je je ervan bewust bent dat video's waarin (bekende) mensen 'vreemde' uitlatingen doen, mogelijk niet echt zijn.

Tekst 5

Het overkomt iedereen weleens: een slechte nachtrust. Je gaat netjes op tijd naar bed voor die belangrijke wedstrijd of dat proefwerk morgen, maar eenmaal in bed lijkt slapen een onmogelijke opgave. En het helpt ook niet dat met elk uur dat je op je wekker ziet verdwijnen, je onrust toeneemt en het nog minder waarschijnlijk wordt dat je in slaap valt.

Opdracht 2

In tekst 6 en 7 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *beweegbaar – heeft een handicap – is niet juist – mensen die iets als eersten doen – met de ogen waarneembare – missen – nauwelijks merkbaar/zichtbaar – nieuw ontworpen; technisch hoogstaand – sturen; besturen – zijn nog lang niet zo goed als.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht 3

Lees tekst 6.

1 Op welke manier maakt de auteur de lezer nieuwsgierig naar de rest van de tekst?
2 Op welke manier geeft de auteur aan waar de tekst over gaat?
3 Wat is het onderwerp van de tekst?
4 Zet een uitroepteken in de kantlijn als je iets leest wat je nog niet wist.
5 Leg aan de hand van het voorbeeld over de *rosse grutto* uit wat het tussenkopje 'Extreme efficiëntie' boven alinea 5 betekent.
6 Bij welke alinea begint het slot: 8 of 9? Noteer alleen het alineanummer.
7 Waaraan herken je het slot? Leg je antwoord(en) uit.
A De auteur geeft de lezer een advies.
B Er wordt aangesloten bij de inleiding.
C Er wordt naar de toekomst gekeken.
D Het bevat een conclusie.
E Het bevat een korte samenvatting van de tekst.
8 Wat is de hoofdgedachte van de tekst?
A Doordat vogels veel bijzondere eigenschappen hebben, is het onzeker of er ooit vliegtuigen zullen worden gebouwd die net zoveel kunnen als zij.
B Het duurt nog wel 145 miljoen jaar voordat vliegtuigen evenveel kunnen als vogels.
C Vliegtuigen zijn veel minder elegant en efficiënt dan vogels en verbruiken meer brandstof.
D Vogels zijn wendbaar, hebben beweegbare vleugels en goede zintuigen, kunnen veel brandstof meenemen en beschikken over het talent om van vorm te veranderen.

9 Wat is het belangrijkste doel van de tekst: amuseren, informeren, instrueren, overtuigen of activeren? Leg je antwoord uit.
10 Noteer ten minste drie dingen die je van deze tekst wilt onthouden.
11 Lees tekst 7. Bij welke alinea('s) uit tekst 6 geeft tekst 7 aanvullende informatie?
12 Bespreek samen met een klasgenoot de vraag of een vogel beter vergeleken kan worden met een drone of met een vliegtuig. Baseer jullie antwoord op tekst 6 en 7.

Tekst 6

Vogels en vliegmachines

(1) Zo'n 145 miljoen jaar geleden kozen vogels het luchtruim. Ze waren niet de eerste dieren die dat deden: insecten begonnen er zo'n 400 miljoen jaar geleden mee en nu uitgestorven reptielen 230 miljoen jaar. En mensen? Als je ruim rekent en de eerste ballonvlucht meeneemt, zijn we pas 237 jaar bezig. Maar wil je het over echt vliegen hebben, met vleugels, dan is het startpunt 1903, het jaar dat de gebroeders Wright hun eerste vliegtuig in de lucht wisten te houden.

(2) Hoe dan ook: onze vliegmachines kunnen nog lang niet wat vogels kunnen. Gerekend naar de tijd komen wij net kijken, dus is het eigenlijk wel logisch dat onze bouwsels niet zo ontwikkeld zijn als de 'vliegmachines' uit de natuur. Waar zit hem dat in? Wat hebben vogels dat onze vliegtuigen niet hebben?

Veren

(3) Om te beginnen hebben vogels veren. Die zijn niet ontstaan om mee te vliegen, want dinosauriërs hadden ze ook, lang voor de eerste vlucht. Maar ze zijn in de loop der tijd wel ontwikkeld tot fantastische vliegmiddelen. Veren zitten aan elkaar vast met een soort supergeavanceerd dynamisch klittenband, dat maar in één richting vasthaakt. Daardoor laten ze geen lucht door, ook niet als de vleugel van vorm verandert.

(4) Vogels vliegen door met hun vleugels te bewegen. Menselijke pogingen om zichzelf op die manier de lucht in te krijgen, faalden iedere keer weer. Vliegtuigen bouwen lukte pas toen de pioniers zich gingen richten op vaste vleugels. De aandrijving lieten ze over aan een propeller, en later aan een straalmotor. Zo kunnen we nu razendsnel door de lucht bewegen en veel mensen tegelijk vervoeren. Onze maaksels kunnen echter niet tippen aan de elegantie en efficiëntie van vogels.

Extreme efficiëntie

(5) Dan is er de brandstof. Een *rosse grutto*, familie van de 'gewone' grutto, vliegt in één ruk elfduizend kilometer, dus die moet bij de start alle benodigde energie aan boord hebben, net als een vliegtuig. Als je zijn brandstof niet meerekent, is zijn energieverbruik zo'n 40 watt per kilo lichaamsgewicht. Hoe valt de vergelijking met vliegtuigen uit? Een Airbus A-380 die elfduizend kilometer aflegt, verbruikt ongeveer 400 watt per kilo nuttig gewicht. De vogel vliegt dus tien keer zo zuinig. Maar hij doet er 192 uur over, en het vliegtuig nog geen twaalf. Natuurlijk gaat deze vergelijking aan alle kanten mank. Maar toch, een apparaatje van hooguit een halve kilo bouwen dat elfduizend kilometer vliegt zonder bij te tanken, kan voorlopig niemand.

(6) Verder zijn vogels veel wendbaarder dan vliegtuigen. Zo kan een kolibrie perfect op een plek in de lucht blijven hangen, een stukje achteruitvliegen en dan razendsnel wegflitsen. Torenvalken kunnen in de lucht stilhangen en dan met een duikvlucht een muis verschalken, zonder op de grond te pletter te slaan. Opvliegen doen de meeste vogels zonder aanloop. Een meeuw vliegt moeiteloos door een storm en trekt zich van rukwinden niets aan. Onze vliegtuigen, met hun starre vleugels, zijn stukken minder wendbaar. Dat krijg je als je niet veel meer dan wat kleppen en een gashendel hebt om mee te sturen.

(7) Vogels kunnen hun vleugels en staart subtiel of drastisch van vorm veranderen. Dat heet *morphing*. Wetenschappers werken aan vliegtuigvleugels die dat ook moeten kunnen. Dat is voor hen een enorme wetenschappelijke uitdaging, waar grote vliegtuigen mogelijk iets aan hebben.

(8) Ten slotte beschikken vogels over superieure zintuigen. De cockpit van een vliegtuig heeft dan wel een indrukwekkend aantal metertjes, hendels en knoppen, maar een vogel krijgt veel meer informatie binnen. Die heeft overal op en in z'n lijf zintuigen. Hij voelt alle luchtstromingen om zich heen en kan er direct op reageren. In het donker vliegen is dan ook geen probleem. Vogels kunnen zo met minimale visuele informatie door

windstoten vliegen; één lichtpuntje in het donker is genoeg. Voor mensen is dat niet te doen. Piloten raken bij zo'n taak volkomen gedesoriënteerd.
(9) Kortom, wat vogels hebben dat vliegtuigen niet hebben, zijn beweegbare vleugels, het vermogen om genoeg brandstof mee te nemen, wendbaarheid, het talent om van vorm te veranderen en geweldig goede zintuigen. Als je dat zo op een rijtje ziet staan, vraag je je af of wij daar ooit bij in de buurt kunnen komen. Wetenschappers doen hun best, maar een voorsprong van bijna 145 miljoen jaar is wel erg groot …

Naar: Elmar Veerman, vpro.nl

Tekst 7

Vogelachtige drone

(1) Onderzoekers van de Stanford University hebben een drone ontwikkeld die vergelijkbaar is met een vogel. De drone, die door het leven gaat als de PigeonBot, is in staat om zijn vleugels uit te strekken, ze te buigen en ze te bewegen, net als vogels doen. De positie van de veertig elastisch verbonden veren wordt geregeld via vier aangestuurde pols- en vingergewrichten.

(2) In een toekomst waarin drones steeds meer bezorgtoepassingen kennen, zal het nodig zijn om door krappe ruimtes en rond gebouwen en bomen te navigeren. Door drones meer te bouwen als een vogel, kunnen de onbemande vliegtuigjes makkelijker alle kanten op bewegen. Daarnaast kunnen deze modellen volgens de onderzoekers ook zwaardere winden aan.

Naar: drones.nl

Opdracht

4

Lees de woorden en betekenissen en bekijk daarna het filmpje, een kort college (les) van de Universiteit van Nederland. Leid de betekenis van de woorden af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

frustratie	gevolg; effect
evolutie	lichamelijke
normen	ontwikkeling van het leven op aarde
impact	regels voor wat wel en niet kan
fysieke	stevig; niet makkelijk te beschadigen
weerbaar	teleurstelling; afknapper

Opdracht

5

Lees de vragen en bekijk het filmpje nog een keer.

1 Wat is het onderwerp van het college?
2 Met welke zin eindigt de inleiding? Leg je antwoord uit.
3 De spreker zegt: 'Het zorgt er namelijk voor dat wij een groep vormen.' Waarom is dat belangrijk?
4 De spreker zegt: 'En roddelen speelt daarbij nou net een heel belangrijke rol. Namelijk op twee manieren.' Welke twee manieren zijn dat?
5 Waarom kun je beter roddelen over BN'ers dan over mensen uit je naaste omgeving?
6 Waarom hoor je liever roddels over hoe slecht het met iemand gaat in plaats van roddels over hoe goed het met iemand gaat?
7 Zet de zinnen *a* tot en met *d* in de juiste volgorde op basis van de informatie in het filmpje.
a Je beseft dat je sociale status blijkbaar niet zo sterk is.
b Je gaat extra je best doen om weer bij de groep te horen.
c Je hersenen worden actief in gebieden die met fysieke pijn te maken hebben.
d Je hoort dat er over je geroddeld wordt.
8 Wat is de eerste zin van het slot? Leg je antwoord uit.

9 Bedenk samen met een klasgenoot twee nieuwtjes over een BN'er: een roddel en een niet-roddel.
10 Werk samen met een ander tweetal. Vertel elkaar jullie nieuwtjes en bepaal welk nieuwtje van de anderen de roddel en de niet-roddel is. Leg jullie keuze uit.

Opdracht 6

In tekst 8 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *behoefte – een gezellig gesprek hebben – goedmaken; in evenwicht brengen – iedere keer – kostbare – toestemming – uiteindelijke resultaat – zedelijke; te maken hebbend met je gevoel voor wat wel en niet kan.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht 7

Lees tekst 8.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?
2 Uit welke alinea('s) bestaat de inleiding? Leg je antwoord uit.
3 Lees de situaties A tot en met D. In welke situatie(s) is sprake van *moral selflicensing*? Leg je antwoord uit.
   A Jochem heeft een baan gevonden en beloont zichzelf met een bezoek aan de sauna.
   B Myronne is vijf kilo afgevallen en gaat uitgebreid uit eten om dat te vieren.
   C Olivia heeft veel geld overgehouden en kan nu een nieuwe computer kopen.
   D Rick heeft een nieuw overhemd gekocht om de blits te maken op een feest.
4 Heb je zelf weleens iets gedaan wat je *moral selflicensing* zou kunnen noemen? Noteer een voorbeeld en leg je antwoord uit.
5 'Of dit een bewuste reactie is, weten we niet.' (al. 4) Wat wordt bedoeld met 'een bewuste reactie'?
6 Bij welke alinea begint het slot? Leg je antwoord uit.
7 Werk samen met een klasgenoot. Bedenk een situatie waarin de oplossing van Henriëtte Prast ook kan werken. Het hoeft niet per se om een beter milieu te gaan.

Tekst 8

Je hebt het verdiend ...

(1) Op de site iedereendoetwat.nl van de overheid vind je allerlei manieren waarop je als burger je steentje kunt bijdragen aan een beter milieu. Zo pakt Cobie steevast de fiets en vermindert daarmee haar CO_2-uitstoot, kiest Pepijn om dezelfde reden voor een elektrische auto en plakt Bas radiatorfolie achter zijn verwarming. Zo zorgen we met z'n allen voor een duurzame maatschappij, klinkt het in al die optimistische verhalen.

(2) Maar wat als Cobie zichzelf na een lange fietstocht op een flinke biefstuk trakteert en Bas zijn cv nu elke avond laat loeien, omdat het ding dankzij de folie nu toch minder hoog staat? Die kans is zeker aanwezig, want de neiging tot zelfbeloning kennen we allemaal. Het heeft zelfs een naam: *moral selflicensing*, oftewel 'een morele vrijbrief'. Het idee: je doet iets goeds, en daar mag best iets minder goeds tegenover staan.

Minder water? Meer stroom!

(3) Onderzoekers van de Zwitserse Universität Zürich vonden bewijs voor het verschijnsel toen ze de effectiviteit wilden meten van een waterbesparingscampagne. Daarbij kregen bewoners van een appartementenblok elke week een flyer met

feedback op hun waterverbruik en tips om water te besparen. De campagne was succesvol, want de deelnemers verbruikten minder water. Maar hun stroomverbruik was omhooggegaan in diezelfde periode. De waterbesparing werd zelfs ruimschoots tenietgedaan door het verhoogde energieverbruik.

(4) Of dit een bewuste reactie is, weten we niet. Maar feit is dat het ook op andere gebieden speelt. Jezelf belonen met chocola na een rondje hardlopen is eigenlijk hetzelfde, net als een dure jas kopen nadat je jezelf lang aan een strak budget hebt gehouden.

Automatisch vegetarisch

(5) Hoe kunnen we het best omgaan met onze neiging om onszelf te belonen? Helpt het als we ons ervan bewust zijn? Volgens hoogleraar gedragseconomie Henriëtte Prast van Tilburg University moeten we van bewustmaking niet te veel verwachten. 'Je gaat dan snel zeggen dat iemand iets niet mag. Mensen veranderen daardoor niet automatisch hun gedrag, al zullen ze zich wel schuldiger voelen. Het netto-effect is dat je minder gelukkige mensen hebt, die nog steeds doen wat ze altijd al deden.'

(6) Volgens Prast is er een betere oplossing. 'We moeten de duurzame keuze als de meest vanzelfsprekende optie maken. Als iemand bijvoorbeeld geen dieetwensen opgeeft voor een etentje, schotel dan automatisch een vegetarische maaltijd voor.' Gaan mensen dan later niet alsnog naar de winkel voor een kiloknaller kip? Prast: 'Dat is niet onderzocht, maar ik zou verwachten dat hoe vanzelfsprekender het gedrag is, hoe minder iemand de neiging heeft dit te compenseren.'

Naar: Nienke Blokhuis, Quest

Theorie

video-uitleg

Zelf aan de slag met inleiding en slot

#zelfdoen

Als je zelf een tekst schrijft, maak je daarvoor ook een **inleiding** en een **slot**.

- Wek in de inleiding de interesse van je publiek met een voorbeeld of een anekdote. Maak verder duidelijk wat het onderwerp van de tekst is, bijvoorbeeld door één of meer vragen te stellen, die je in de rest van de tekst gaat beantwoorden .
- Noem in het slot in ieder geval de hoofdgedachte in de vorm van een conclusie of samenvattende zin, zo nodig aangevuld met een aanbeveling, een aansluiting bij de inleiding of een toekomstverwachting. Gebruik eventueel **signaalwoorden** als *dus* bij een conclusie en *kortom* of *al met al* bij een samenvatting.

Opdracht
8

Lees tekst 9, het begin van een inleiding.
Noteer op de puntjes een passende zin of vraag, waaruit duidelijk blijkt waar de rest van de tekst over gaat.

Tekst 9

Je bent op je laptop bezig. Er staan zo'n twintig tabbladen open waartussen je elke vijf minuten switcht. Je hersenen werken inmiddels ook zo. Terwijl je met het een bezig bent, zit je met je hoofd bij iets anders. Dat gaat zo niet. ...

Opdracht
9

Download de teksten A en B bij deze opdracht. Bij tekst A ontbreekt de eerste alinea van de inleiding en bij tekst B ontbreekt het slot.

1 Schrijf bij tekst A een alinea met voorbeelden als eerste deel van de inleiding. Bij de tekst staan daarvoor suggesties. Gebruik 100-150 woorden.
2 Schrijf bij tekst B een passend slot. Bij de tekst staan daarvoor suggesties. Gebruik 80-100 woorden.
3 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars teksten en geef elkaar eventueel tips hoe het beter kan.
4 Verbeter zo nodig je teksten.

Ik kan/weet

- bepalen welke alinea's de inleiding, het middenstuk en het slot van een tekst vormen. 1S
- een inleiding en een slot schrijven. 1S

§6 Deelonderwerpen

Je leert
- deelonderwerpen in een tekst herkennen.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 1 tot en met 5

Theorie

video-uitleg

Deelonderwerpen

Een tekst is vaak verdeeld in een inleiding, een **middenstuk** (kern) en een slot. In het middenstuk – het grootste tekstdeel – staat de meeste informatie over het onderwerp. In dit deel van de tekst worden meestal verschillende aspecten (kanten, delen) van het onderwerp besproken. Dit zijn de **deelonderwerpen**. Bij het onderwerp *muziek* passen bijvoorbeeld de deelonderwerpen *klassieke muziek, jazzmuziek* en *popmuziek,* maar een tekst over muziek kan ook gaan over de deelonderwerpen *componisten, dirigenten* en *musici.*
Soms wordt een deelonderwerp in één alinea uitgewerkt, soms in meerdere alinea's. In dat laatste geval staat er weleens een tussenkopje boven het tekstgedeelte. Let op: een tussenkopje geeft niet altijd het deelonderwerp aan: het is ook vaak bedoeld om de aandacht van de lezer te trekken.

Zo vind je een deelonderwerp
Ga na welke alinea's over hetzelfde aspect van het onderwerp gaan. Lees daarvoor de tekst globaal.

Opdracht
1

In tekst 1 en 2 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en schrijf erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *beeld; uitstraling – betaalmiddelen – geheimzinnige – nadeel – niet helemaal/ altijd – niet tegen te houden – onderlinge afstemming/aansluiting – schept; zorgt voor – te maken hebbend met beweging – uit elkaar houden – van toepassing zijn – voordeel; steun.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1 Wat is het onderwerp van de tekst?

Het tekstgedeelte na de inleiding kan in drie delen verdeeld worden. Boven deze drie delen passen achtereenvolgens de volgende kopjes:
deel 1: Stimulering van het brein
deel 2: Ontwikkeling van het brein
deel 3: Invloed op doen en laten
2 Bij welke alinea begint deel 2?
3 Bij welke alinea begint deel 3?
4 De tekst noemt twee gebieden in ons brein die door muziek worden gestimuleerd. Markeer ze in de tekst.
5 Wat zijn de effecten van die stimulering? Markeer ze met een andere kleur.
6 'Zelf musiceren is goed voor de hersenontwikkeling, blijkt uit onderzoek.' (al. 4) De tekst noemt daarvan vier gevolgen. Onderstreep ze in de tekst.
7 'Muziek kan effect hebben op ons gedrag, vaak zonder dat we het merken.' (al. 7) Hoe werkt dat in een winkel?

8 'En ook in horecagelegenheden wordt de muziek vaak zorgvuldig geselecteerd: alles om ervoor te zorgen dat de gasten zich op hun gemak voelen.' (al. 8) Waarom is dat zo belangrijk, denk je?

9 Lees tekst 2. Welke van de drie genoemde functies van muziek vind je in tekst 1 terug? Leg je antwoord uit.

10 Werk samen met een klasgenoot. Bedenk bij elk van de genoemde functies van muziek in tekst 2 een voorbeeld.

Tekst 1

Wat doet muziek met ons?

(1) De een houdt van de klassieke werken van Bach, de ander gaat liever los op house of rap. Iedereen heeft zo zijn eigen voorkeur, maar muziek laat maar weinig mensen koud. Je wordt er blij van, of juist verdrietig, of je krijgt vooral zin om te dansen. Hoe komt het dat die klanken ons zo kunnen betoveren?

(2) Muziek activeert onze hersenen, weten we uit onderzoek. Als we naar muziek luisteren, worden tegelijkertijd allerlei verschillende hersengebieden actief. Muziek prikkelt bijvoorbeeld de motorische gebieden, die zorgen voor een onbedwingbare neiging om te dansen.

(3) Ook hersengebieden die met emotie te maken hebben, worden door muziek geactiveerd. Niet zo gek dus dat een muziekstuk je zo kan raken. Luister je naar muziek die je mooi vindt, dan maken je hersenen dopamine aan, hetzelfde stofje dat bijvoorbeeld vrijkomt als je iets lekkers eet, of als je verliefd bent. Het maakt je tevreden en zorgt voor een gelukzalig gevoel. En als we samen muziek maken, bijvoorbeeld door met z'n allen te zingen, maakt ons brein nóg zo'n fijn stofje aan: oxytocine. Door dat 'liefdeshormoon' voelen we ons met anderen verbonden. Zo zorgt muziek voor een gevoel van saamhorigheid.

(4) Zelf musiceren is goed voor de hersenontwikkeling. Bij kinderen die een muziekinstrument leren bespelen, wordt de verbinding tussen de linker- en rechterhersenhelft versterkt. Dat leidt ertoe dat de hersenhelften tijdens hun ontwikkeling beter met elkaar kunnen communiceren, wat bijvoorbeeld belangrijk is voor het op elkaar aansluiten van gedrag en emoties.

(5) Bovendien krijgen jongeren die een instrument bespelen, sterkere verbindingen tussen verschillende taalgebieden in het brein. Daardoor kunnen ze de subtiele klankverschillen van gesproken taal beter van elkaar onderscheiden. Muziek maken stimuleert dus de taalvaardigheid.

(6) De positieve effecten van het maken van muziek gelden niet alleen voor kinderen en jongeren, ook volwassenen hebben veel baat bij het maken van muziek. Mensen die regelmatig een instrument bespelen, zijn bijvoorbeeld creatiever dan anderen. En wie op latere leeftijd muziekles neemt, houdt zijn geheugen en probleemoplossend vermogen beter op peil.

(7) Muziek kan effect hebben op ons gedrag, vaak zonder dat we het merken. Een tijdje geleden kwam zelfs in het nieuws dat bepaalde muzieksoorten, zoals hardhouse en heavy metal, crimineel gedrag zouden veroorzaken. Later bleek dat een misverstand te zijn: de onderzoekers ontdekten dat jongeren met een bepaalde muzieksmaak gemiddeld iets vaker het criminele pad op gaan, maar dat wil nog niet zeggen dat muziek de *oorzaak* is van dat criminele gedrag.

(8) Toch heeft muziek tot op zekere hoogte invloed op wat we doen. Marketingbureaus maken er een hele studie van om te weten te komen hoe muziek het koopgedrag van consumenten kan beïnvloeden. Als een winkel achtergrondmuziek draait die past bij het imago van de zaak, hebben klanten eerder de neiging iets te gaan kopen. En ook in horecagelegenheden wordt de muziek vaak zorgvuldig geselecteerd: alles om ervoor te zorgen dat de gasten zich op hun gemak voelen.

(9) Maar ook om het tegenovergestelde effect te bereiken – mensen wegjagen – kan muziek heel nuttig zijn. Rond sommige scholen en op treinstations moet vervelende muziek ervoor zorgen dat hangjongeren hun toevlucht ergens anders zoeken. In de IJpassage van station Amsterdam Centraal bijvoorbeeld schalt 's nachts het uiterst irritante Eftelingmuziekje *Carnaval Festival* uit de speakers. Sindsdien denken gestrande reizigers wel twee keer na voordat ze er op een bankje gaan liggen slapen.

Naar: Jessie van den Broek, npokennis.nl

Tekst 2

Er bestaat geen enkel volk op aarde, waarbij muziek geen onderdeel is van de cultuur. Hoe komt dat? Heeft muziek nog meer nut dan dat we er plezier aan beleven? Verscheidene wetenschappers hebben hier hun gedachten op losgelaten en kwamen tot de volgende functies van muziek:

- Seksuele aantrekkingskracht: Iedereen kent de vogel die zingend en dansend een vrouwtje probeert te verleiden. De Britse wetenschapper Charles Darwin zei: 'Muziek is het meest mysterieuze talent van een mens.' Volgens hem kan de mens dit talent net zo gebruiken als een vogel: door mooie muziek te maken, kunnen we anderen naar ons toe lokken.
- Sociale binding: Volgens andere onderzoekers is muziek 'sociale lijm' tussen mensen. Het stimuleert het groepsgevoel en creëert een sterkere band. Ze vergelijken het ook wel met het vlooien van apen. Wanneer apen elkaar vlooien, worden sociale banden opgebouwd, onderhouden en versterkt. Er kunnen zelfs serieuze vriendschappen door ontstaan.
- Coördinatie van activiteiten: Door het ritme in muziekstukken kunnen activiteiten beter worden uitgevoerd. Een goed voorbeeld uit het verleden zijn de trommelslager en de hoornspeler in het leger. Zij waren altijd aanwezig tijdens een veldslag. Naast het creëren van een duidelijk loopritme versterkte de muziek het groepsgevoel en kon het militairen meer in de stemming brengen voor de strijd.

Naar: muziekvoorjebrein.nl

Opdracht 3

Lees tekst 3, een fragment uit *Verloren* van Min Kym.

1 In de eerste zin van het fragment staat 'en alles werd anders.' Wat bedoelt Min met 'alles'? Leg je antwoord uit.
2 Leg uit dat het bijna toeval was dat Min viool kon leren spelen.
3 'Ik moest een week wachten, (...).' Markeer in de tekst de gedeeltes waaruit blijkt dat Min heel erg ongeduldig was.
4 Markeer in de tekst de regels waaruit blijkt dat een viool voor Min een heel bijzonder voorwerp is.
5 Markeer in de tekst de regels waaraan je kunt zien dat vioolspelen en Min heel goed bij elkaar passen.
6 'Dat was geen grootspraak (...).' Wat bedoelt Min met deze zin?
7 Lees tekst 1 van deze paragraaf nog eens. Welke effecten van muziek beluisteren en/of zelf musiceren die in tekst 1 genoemd worden, zijn ook van toepassing op Min? Leg je antwoord uit.
8 Mins boek heet *Verloren*. Wat zou ze kwijtgeraakt zijn? Leg je antwoord uit.
9 Zou je het boek van Min Kym willen lezen? Leg je antwoord uit.

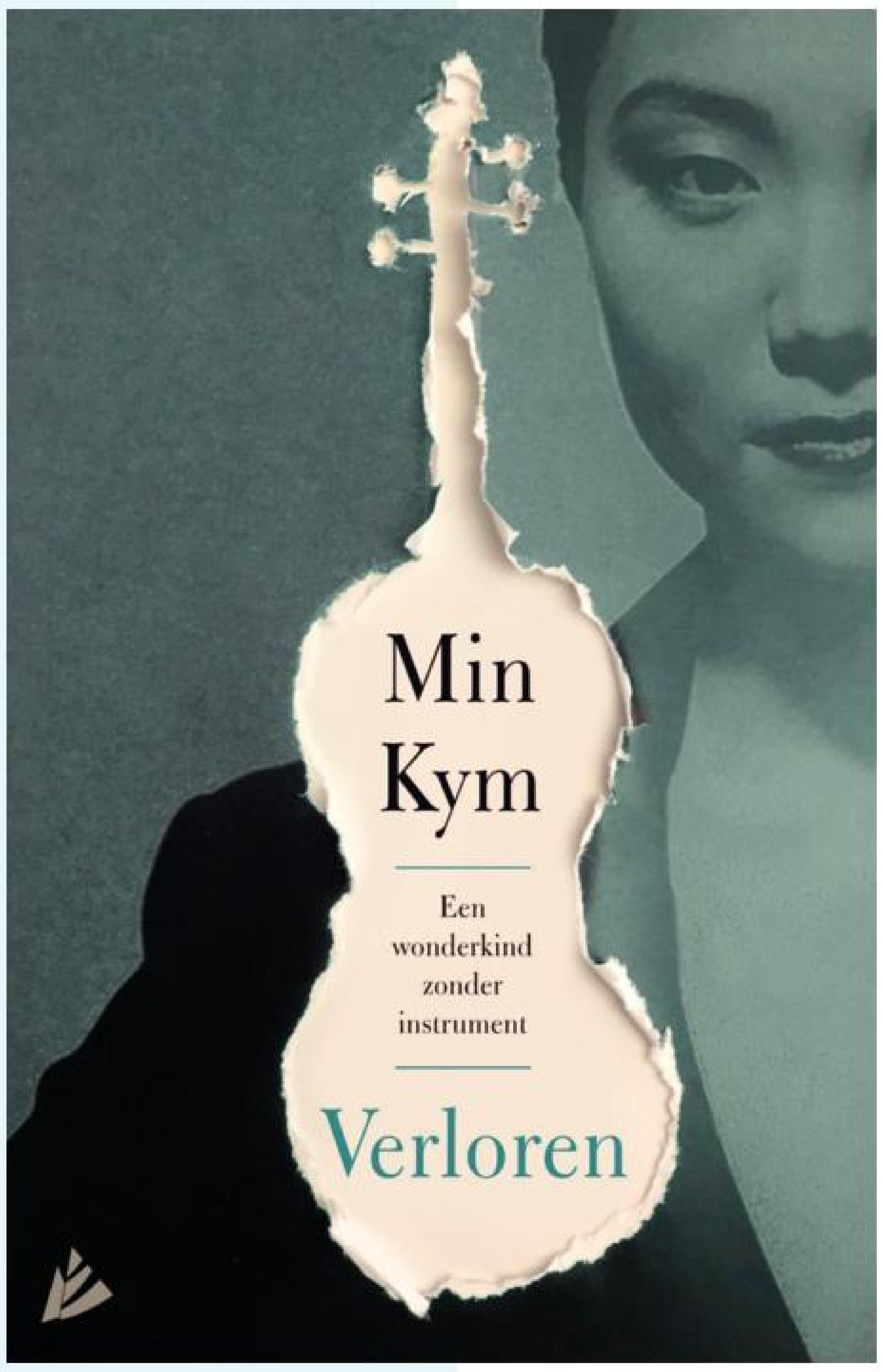
Tekst 3

Verloren

De Koreaanse Min Kym woont met haar vader, moeder en oudere zusje tijdelijk in Londen. De kinderen zitten op een Engelse school en Mins zusje krijgt ook pianoles op de plaatselijke muziekschool. Min gaat elke week mee naar de les, luistert dan naar het spel van haar zusje en vraagt zich af of zij zelf ook ooit een instrument mag leren bespelen.

Toen stelde mijn moeder mij op een dag de vraag waarop ik had gewacht, en alles werd anders.
'Wil je muziek maken?'
Ze had al besloten dat ik geen piano zou gaan spelen. De muziekschool had maar één pianoleraar en geen ruimte voor mij op de dag dat mijn zusje les had. Als ik de piano koos, zou mijn moeder mij op een andere dag moeten brengen, en dat zou het hele doel van de onderneming onderuithalen. Het moest iets

anders worden. Er waren maar twee vrije plaatsen op dezelfde tijd van mijn zusjes pianoles: een trompetles en een vioolles. De trompet trok mij totaal niet. Maar de viool! Ik danste bij de gedachte.
Ik moest een week wachten, een week waarin die vrije ruimte onbenut openlag, waarin een viool onaangeraakt op mij lag te wachten. Ik vond het bijna onverdraaglijk. Het vooruitzicht knaagde aan mijn botten. Ik moest iets doen. Mijn zusje en ik speelden voor het slapengaan altijd spelletjes, we voerden samen kleine toneelstukjes op. De een was serveerster, de ander klant; de een was dokter, de ander patiënt. Ik dacht op die leeftijd dat ik dokter zou worden. Ik had zelf een keer in het ziekenhuis gelegen en voelde me prettig bij de artsen die voor mij zorgden en bij het idee dat ik later net als zij mensen beter zou maken. Maar nu wilde ik geen toneelstukje doen. We zouden duetten gaan spelen. Dus maakte mijn zusje een toetsenbord van papier terwijl ik uit onze kinderencyclopedie de vorm van een viool natekende en uitknipte. We speelden samen ons duet. Toen het was afgelopen, nam ik mijn viool mee naar bed en speelde verder onder de dekens. Hij was stil, maar ik kon hem horen. Hij woog niets, maar ik kon hem voelen.
Mijn beste vriendin zat ook op vioolles. Ze bood mij haar kwartviool te leen aan, maar die was te groot. Dus ging mijn moeder naar de plaatselijke muziekhandel en kocht een piepklein achtste viooltje. Het was een grof fabrieksexemplaar uit China, maar toen ik hem vasthield, voelde ik de liefde die erin zat. Ik had mezelf al een paar instrumenten eigengemaakt, zo had ik mezelf piano, blokfluit en mondharmonica leren spelen. Tegen het eind van de dag had ik ‘Twinkle, Twinkle, Little Star’ onder de knie.
Het was tijdens mijn eerste les, of misschien mijn tweede, het precieze moment is moeilijk aan te wijzen, maar laat ik zeggen dat ik meteen wist dat vioolspelen niet iets vóór mij, maar míj was. Het voelde allemaal zo gemakkelijk, zo natuurlijk; hoe de viool tegen mijn lichaam aan lag, mijn vingers zo gemakkelijk in die positie. Er was niets onhandigs of vreemds aan: mijn arm strekte zich, mijn hand pakte de hals, mijn kin en schouder drukten tegen de klankkast, mijn beide benen stonden stevig op de grond. Het had iets normaals dat volkomen vertrouwd aanvoelde. Ik wist dat ik alles zou kunnen spelen. Alles. Dat was geen grootspraak (ik was een verlegen kind dat niet graag op de voorgrond trad), ik wist dat ik niet alleen mijn thuis en mijn stem, maar ook mijn element had gevonden. In deze wereld kon ik zwemmen. Ik kon duiken en omhoogschieten. Ik kon meedeinen op golftoppen en me laten meevoeren door rivieren, met de stroom mee of juist ertegenin zwemmen. Ik voelde me een bevrijd mens, voor het eerst echt levend vanbinnen.

Min Kym, Verloren. Uitgeverij Hollands Diep, Amsterdam 2017

Opdracht
4

In tekst 4 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en schrijf erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *afgelast – geldlening met een huis als onderpand – gezaghebbende; gerespecteerde – haastige – kwam terecht – mensen die voor hun werk tijdelijk in het buitenland wonen – rondreizen – toestand van somberheid – trad voor het eerst op voor publiek – uitgave – verdrietig/somber werd – wedstrijden.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht
5

Lees tekst 4.

1 Wat is het onderwerp van de tekst?

Het tekstgedeelte na de inleiding kan in drie delen verdeeld worden. Boven deze drie delen passen achtereenvolgens de volgende kopjes:
deel 1: Mins leven
deel 2: Mins verdriet
deel 3: Oorzaken van Mins verdriet

2 Bij welke alinea begint deel 2?
3 Bij welke alinea begint deel 3?
4 '(...) toen ze op haar 21ste voor het eerst haar Stradivarius vasthield.' (al. 1) Zoek op wat een Stradivarius is en wat er zo bijzonder aan is.
5 'Niet alleen bleek ze over een absoluut gehoor te beschikken, (…).' (al. 2) Zoek op wat 'een absoluut gehoor' is en noteer wat iemand met een absoluut gehoor kan.
6 Geef in een schema van twee kolommen Mins levensloop weer. Noteer links een jaartal en rechts een korte omschrijving van wat er in dat jaar gebeurt.
7 Werk samen met een klasgenoot. Vergelijk jullie schema's en vul ze eventueel aan.
8 'Dat de beroemde violiste zo in de put raakte door het verlies van haar Stradivarius, is natuurlijk emotioneel te verklaren, (…).' (al. 5) Wat is die 'emotionele verklaring'?
9 Hoe kan het dat Mins depressie mogelijk versterkt werd doordat ze geen muziek meer speelde?
10 Leg uit dat endorfine (tekst 4) iets extra's doet voor je brein vergeleken met dopamine en oxytocine (tekst 1).

Tekst 4

De magische werking van muziek

(1) 'Ik heb me nooit zo gevoeld bij een mens, heb nooit gezegd: "Dit is het. Jij bent de ware." Maar zo voelde het precies bij mijn viool. Jij bént de ware.' Die ervaring had de Koreaanse Min Kym toen ze op haar 21ste voor het eerst haar Stradivarius vasthield. Ze zou hem nooit meer loslaten, dacht ze, maar een stel dieven besliste er anders over, want tien jaar later, op 1 november 2010, werd het instrument gestolen, toen Kym samen met haar vriend een snack at in het Londense Euston Station.
(2) Min was een wonderkind, de dochter van Koreaanse expats die in Londen woonden en niets met muziek hadden. Maar hun jongste dochter wel. Niet alleen bleek ze over een absoluut gehoor te beschikken, ze leek ook nog eens gemaakt voor de viool. Toen ze op haar zesde voor het eerst zo'n instrument onder haar kin zette, besefte ze dat die viool er niet voor haar was, maar dat zij en viool één waren. Zij was die viool.
(3) Een beloftevolle carrière volgde. Op haar zevende, twee jaar eerder dan officieel toegelaten, ging ze naar de prestigieuze Purcell School of Music. Op haar elfde won ze haar eerste internationale prijs en op haar dertiende debuteerde ze bij de Berliner Symphoniker. Er volgden albums en concerttournees en met behulp van een paar leningen en een hypotheek kon ze 450.000 pond bij elkaar schrapen voor de Stradivarius.
(4) In haar boek *Verloren* uit 2017 vertelt Min Kym over de hel waar ze doorheen ging na de diefstal van haar viool. De release van haar Brahms-cd bij Sony moest enkele maanden uitgesteld worden en de eraan gekoppelde concerten werden geannuleerd, wat een fikse streep door haar carrière was. Maar het ging dieper.

Die viool betekende immers alles voor Kym. Zonder haar geliefde instrument was ze niets meer. Ze verzeilde in een depressie en brak met haar vriend.
(5) Dat de beroemde violiste zo in de put raakte door het verlies van haar Stradivarius, is natuurlijk emotioneel te verklaren, maar er zit ook een wetenschappelijke kant aan het verhaal. In Erik Scherders *Singing in the Brain* vonden we een verklaring. Scherder, hoogleraar in Amsterdam en Groningen, is een bekende hersenwetenschapper. Hij buigt zich over zowat iedere denkbare band tussen brein en muziek en toont vooral

aan hoe alomtegenwoordig en onmisbaar muziek voor ons is. Muziek zorgt immers voor het vrijkomen van het gelukshormoon endorfine in de hersenen, een morfineachtige stof die positieve gevoelens opwekt en negatieve, zoals pijn, onderdrukt. Het is dus best te begrijpen dat Mins verdriet over de diefstal van haar Stradivarius versterkt werd doordat ze voor het eerst sinds haar kleutertijd geen muziek meer speelde: er was een endorfinetekort in haar hersenen ontstaan.

Naar: Marnix Verplancke, De Morgen

Opdracht
6

Luister naar het liedje *Baat bij muziek* van Daniël Lohues. Vraag je docent om de vertaling als je het niet goed kunt verstaan.
Bij welke tekst(en) uit deze paragraaf sluit het liedje het best aan? Leg je antwoord uit.

Theorie
video-uitleg

Zelf aan de slag met deelonderwerpen

#zelfdoen

Als je zelf een tekst gaat schrijven, kun je een **woordweb** maken om geschikte deelonderwerpen te bedenken:

- Noteer je onderwerp en schrijf er allerlei woorden omheen die met dat onderwerp te maken hebben.
- Kijk welke woorden bij elkaar horen en maak daar groepjes van.
- Kies drie of vier groepjes woorden waarover je het meest kunt vertellen: die groepjes zijn je deelonderwerpen. Je kunt een deelonderwerp in één of meer alinea's uitwerken.

Opdracht
7

Werk in tweetallen. Download de tekst bij deze opdracht. De alinea's van de tekst staan niet in de goede volgorde.

1. Knip de alinea's van elkaar.
2. Bepaal welke alinea's de inleiding en het slot vormen.
3. Zoek de alinea's bij elkaar die samen een deelonderwerp vormen.
4. Bepaal hoeveel deelonderwerpen er zijn en leg ze in een logische volgorde.
5. Voeg de inleiding en de slotalinea('s) toe.
6. Werk samen met een ander tweetal. Vergelijk jullie resultaten. Bespreek de eventuele verschillen en pas jullie eigen volgorde zo nodig aan.

Opdracht
8

Werk in tweetallen. Jullie gaan een tekst schrijven van 250-300 woorden over een muziekinstrument. Kies eventueel een ander onderwerp in overleg met je docent.

1. Maak een woordweb met in het midden het muziekinstrument waarover je wilt schrijven. Kijk welke woorden bij elkaar horen en maak daar groepjes van. Bepaal op basis van die groepjes drie deelonderwerpen. Zet ze in een logische volgorde.
2. Zoek zo nodig naar meer informatie (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).
3. Maak een bouwplan (→ *Handig!: Stappenplan schrijven*).
4. Schrijf jullie tekst (eventueel eerst het middenstuk en dan inleiding en slot).
5. Controleer jullie werk op spel- en formuleringsfouten.
6. Werk samen met een ander tweetal. Lees elkaars tekst en vul voor elkaar het feedbackformulier in.
7. Verbeter zo nodig jullie tekst.

Ik kan/weet

- deelonderwerpen in het middenstuk van een tekst herkennen. 1S
- aan de hand van een eenvoudig bouwplan een tekst schrijven met duidelijk herkenbare deelonderwerpen. 1S

MEDIA

Cursus 2

§1 Apps en data

Je leert
- over de rol van data in apps en sociale media en bewust omgaan met je eigen gegevens.

Je hebt afgerond
- –

Theorie

video-uitleg

Mediakennis

App
App is de afkorting van *application* (Nederlands: applicatie), een computerprogrammaatje dat je op je telefoon of andere devices kunt zetten.

Beveiliging
Beveiliging van je devices is wat je zelf kunt doen om je data en daarmee je privacy te beschermen tegen anderen die interesse hebben in jouw gegevens.

Data
Data zijn gegevens, zoals je foto's of contactenlijst. Soms delen apps jouw data met bedrijven voor het maken van advertenties. Bedrijven moeten op een goede manier omgaan met data van gebruikers. Soms misbruiken ze jouw data.

Cookies
Cookies zijn bestandjes die een website op je computer of telefoon zet om informatie over jou te onthouden, zoals je wachtwoord of de inhoud van je winkelmandje. Hiervoor geef je meestal zelf toestemming. Cookies worden vaak gebruikt om je reclame te sturen.

Tracking
Tracking betekent *volgen*: het bijhouden van jouw surfgedrag op internet. Bedrijven verzamelen jouw surfgegevens via cookies, zodat ze weten wat je online hebt bekeken en waarin je misschien geïnteresseerd bent.

Media
Media zijn middelen om informatie over te brengen. Een krant is een medium, evenals een boek, een tijdschrift, radio, televisie, geluid, film en beeld. Andere voorbeelden zijn sociale media, websites en online muziek- en videodiensten.

Gekleurde mediaboodschap
Een gekleurde mediaboodschap is gebaseerd op de mening van de maker en is eenzijdig: er wordt maar één kant van het verhaal verteld en sommige feiten zijn weggelaten.

Privacy
Privacy betekent dat je in jouw privéleven vrij mag zijn in wie je bent en wat je doet zonder dat anderen zich met je bemoeien. Je bent de baas over je eigen gegevens.

Opdracht **1**

Werk in tweetallen.
1. Welke media gebruiken jullie dagelijks en waarvoor?
2. Geef jullie mening over de stelling: *Sociale media zijn onmisbaar voor onze samenleving.*

Opdracht

2

Lees tekst 1 en 2.

1. Geloof je de inhoud van tekst 1? Wat vind je ervan als dit bericht waar is?
2. Leg uit of Snapchat kan zien wiens locatie iemand het vaakst bekijkt.
3. Er zijn apps die zonder dat je het weet jouw data gebruiken, zoals WhatsApp. Welke data kan WhatsApp van jou zien? Waarvoor kan WhatsApp jouw data gebruiken?
4. Download het schema bij deze opdracht. Ga naar de privacyinstellingen op je telefoon. Welke apps heb jij op je telefoon die toegang hebben tot de data in het schema? Vul het schema in.
5. Werk samen met een klasgenoot. Vergelijk de apps en data op jullie telefoons. Wat zijn de verschillen en overeenkomsten?
6. Wat vind je ervan dat je telefoon jouw gegevens gebruikt? Leg uit.
7. Zou het kunnen dat een telefoon weet op wie jij verliefd bent? Leg uit.

Tekst 1

NN stories
Hilversum

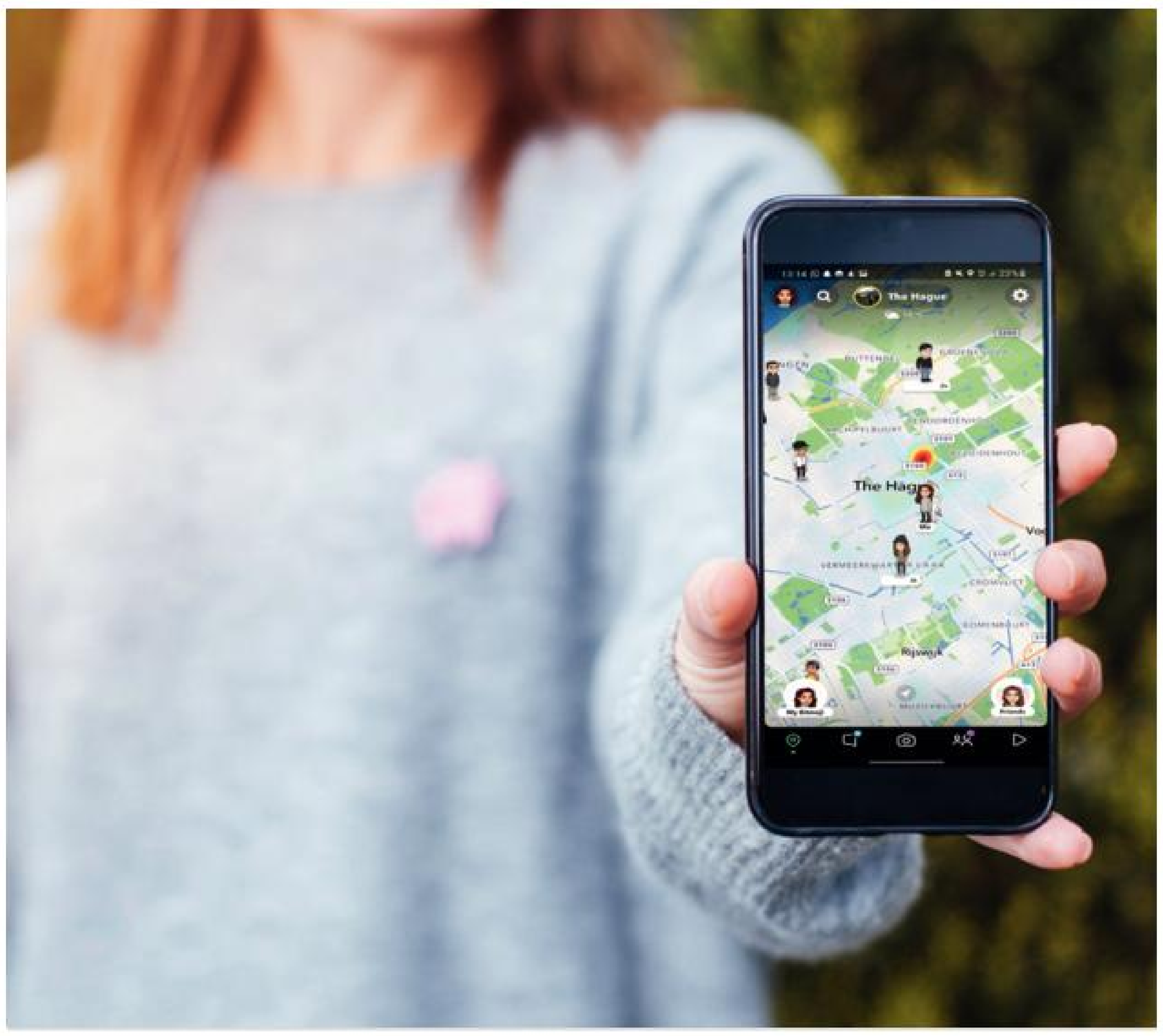

311 vind-ik-leuks
Geen goed nieuws uit liefdesland! Het bedrijf LoveLock uit de Verenigde Staten kan via jouw telefoon stiekem zien op wie je verliefd bent. En LoveLock kan dat gelijk delen met diegene op wie je verliefd bent en al je contacten. #love #verliefdheid
14 februari

Tekst 2

NN stories
Breda

85 vind-ik-leuks
Zo leuk, Snapchat. Ik kan nu zien waar mijn geheime liefde is. Maar nu weten anderen natuurlijk ook waar ik ben?! En misschien wordt er wel in de gaten gehouden van wie ik de locatie het vaakst bekijk? #geheimeliefde #volgen
14 februari

Opdracht

3

Werk in tweetallen. Bekijk het filmpje.

1. Bespreek wat je zou doen en waarom.
2. Ga je altijd akkoord met het gebruik van cookies op sites en apps? Leg uit.

Opdracht

4

Werk in tweetallen.
Download de lijst met tips voor het beveiligen van je device om je privacy te beschermen. Kies tips die jij nuttig vindt en doe er wat mee.

Ik kan/weet

- dat sociale media en apps mijn data gebruiken.
- dat ik mijn telefoon moet beveiligen om mijn privacy te beschermen.

§2 Betrouwbaarheid

Je leert
- de betrouwbaarheid van een bericht op digitale media bepalen en navigeren in een onlinetekstomgeving.

Je hebt afgerond
- Media § 1 Apps en data

Theorie

video-uitleg

De betrouwbaarheid van een tekst

Wanneer je een bericht leest (zoals in de vorige paragraaf over LoveLock), heb je daar vaak een mening over: je vindt het grappig, stom of misschien wel eng. Maar hoe weet je of het bericht waar is? De **betrouwbaarheid** van een bericht hangt af van een aantal zaken:
- De **bron**, dus waar het bericht vandaan komt: een tekst op een professionele nieuwssite (NOS Stories, RTL Nieuws, de website van een krant) is vaak betrouwbaarder dan een tekst op sociale media.
- De **inhoud**: die kan zo gek zijn dat je meteen twijfelt aan de waarheid van het bericht. Ga dan op zoek naar andere bronnen met informatie over het onderwerp, zodat je kunt bepalen of het bericht te vertrouwen is.
- Het **doel** van de tekst: een schrijver die iets wil verkopen, kun je niet altijd geloven. Hij zal alleen de goede dingen over het product vertellen.
- De **datum** waarop een tekst geschreven is: als de tekst lang geleden is geschreven, klopt de inhoud soms niet meer.
- Het **taalgebruik**: als er bijvoorbeeld veel spelfouten in een bericht staan, kun je twijfelen aan de betrouwbaarheid van het verhaal.
- De **beelden**: die zijn soms niet echt, maar alleen bedoeld om je voor de gek te houden.

Opdracht

1

Lees de tekst over LoveLock nog een keer (tekst 1 uit § 1).

1 Download de checklist die gaat over de betrouwbaarheid van een tekst. Hoe betrouwbaar vind jij de tekst over LoveLock? Gebruik de ingevulde checklist om je antwoord uit te leggen. Ga in op alle onderdelen van de checklist (zoals bron, inhoud enzovoorts).

2 Werk samen met een klasgenoot. Vergelijk jullie antwoorden. Zijn jullie het met elkaar eens? Als jullie het niet eens zijn met elkaar, leg dan uit hoe dat komt.

Theorie

video-uitleg

Hypermediateksten

Online teksten bevatten vaak **hyperlinks**. Door op zo'n link te klikken, kom je op een andere pagina terecht. Om alles te weten te komen over een bepaald onderwerp, moet je vaak informatie verzamelen van meerdere pagina's. Een tekst met een of meer linkjes noem je een **hypertekst**. Staan er andere media op een tekstpagina, zoals afbeeldingen en filmpjes, dan noemen we zo'n tekst een **multimediatekst**. De meeste pagina's op internet hebben allebei: andere media en hyperlinks. Zo'n tekst heet een **hypermediatekst**.

Als je op een website op zoek bent naar informatie over een onderwerp, bestaat het risico dat je verdwaalt in de wirwar van hypermediateksten. Gebruik daarom het volgende stappenplan.

Zo zoek je informatie op een website

1 Bekijk de hoofdtekst over het onderwerp (lengte, kopjes, afbeeldingen enzovoorts). Zo krijg je een beeld van het totale informatieaanbod.
2 Bepaal welke informatie voor jou belangrijk is. Sla onbelangrijke informatie over.
3 Vraag je af wat je verwacht te vinden als je op een hyperlink klikt. Klik alleen op de link als je denkt via die link informatie te vinden die voor jou belangrijk is.
4 Sluit het tabblad van een link als je genoeg informatie hebt.

Heb je uiteindelijk alle belangrijke informatie gevonden? Dan ben je klaar met je zoektocht. Zo niet, bedenk dan waar je de ontbrekende informatie kunt vinden en ga verder op zoek.

Opdracht

2

Omdat je meer wilt weten over LoveLock, ga je op onderzoek uit. Op internet vind je twee teksten, tekst 1 en tekst 2. Lees deze teksten.

1 Welke van deze twee teksten vind jij het meest betrouwbaar? Leg uit. Gebruik voor je antwoord de checklist.
2 Welke informatie uit tekst 1 of tekst 2 vind je minder betrouwbaar? Leg uit.
3 Is tekst 2 een hypertekst, een multimediatekst of een hypermediatekst? Leg uit.
4 Tekst 2 bevat drie linkjes. Als je zelf een tekst zou schrijven over de informatie die je telefoon allemaal bijhoudt, welke link(s) zou je dan wel bekijken en welke niet? Leg uit.
5 Ga op internet op zoek naar informatie over wat je telefoon allemaal registreert. Noteer je zoekresultaten.
6 Schrijf een reactie van 50-100 woorden op tekst 1 of tekst 2. Geef in je reactie aan of jij de tekst betrouwbaar vindt of niet en leg uit waarom. Gebruik in je reactie de informatie die je hebt gevonden bij vraag 5.

Tekst 1

Bericht LoveLock zorgt voor discussie

Op sociale media is een discussie losgebarsten naar aanleiding van een bericht over de app LoveLock. Dankzij deze app zou een telefoon kunnen aangeven of een gebruiker verliefd is en op wie de gebruiker verliefd is. Of een telefoon dit soort persoonlijke gevoelens daadwerkelijk kan registreren, daarover lopen de meningen uiteen. De fabrikant van de app zegt 99 procent betrouwbaarheid te kunnen garanderen, maar critici geloven daar niets van en spreken van een slimme verkooptruc.

Hollandsch Dagblad, 1 maart 2022 [gefingeerde bron]

Tekst 2

Welke informatie verzamelt mijn telefoon?

Je telefoon slaat behoorlijk wat persoonlijke informatie op. Welke informatie precies wordt bijgehouden, ligt aan de apps die je hebt gedownload. Het is heel lastig om zelf te achterhalen wat je telefoon allemaal registreert. Wil je toch weten welke informatie je telefoon allemaal bewaart? Kom dan langs in een van onze 22 vestigingen. Voor slechts 19,95 euro analyseren wij jouw mobieltje.
Maak hier direct een afspraak.

demobieltjesspecialist.nl, 7 april 2011 [gefingeerde bron]

Ik kan/weet

- (aan de hand van een checklist) de betrouwbaarheid van een bericht op digitale media bepalen.
- navigeren in een onlinetekstomgeving.

§3 Online brainstormen

Je leert
- online brainstormen.

Je hebt afgerond
- Media § 1 Apps en data en § 2 Betrouwbaarheid

Theorie

video-uitleg

Zo organiseer je een online brainstorm

Online brainstormen is op een snelle en creatieve manier veel ideeën bedenken in een online (samenwerk)omgeving of **tool** zoals Google Docs, MindMeister, Miro of Padlet.

Zo organiseer je een online brainstorm

1 Kies een duidelijk onderwerp, bijvoorbeeld: de aanpak van de rommel in de kantine.
2 Bedenk individueel in vijf minuten tijd zo veel mogelijk ideeën. Elk idee schrijf je op een apart digitaal briefje. Dat doe je in stilte en zonder de anderen te storen.
3 Bekijk na vijf minuten samen elk briefje en plaats het in een categorie (vakje). Er zijn drie mogelijkheden:
Now: gewone ideeën die makkelijk uit te voeren zijn. Deze ideeën kunnen best handig zijn, maar zijn niet bijzonder. Bijvoorbeeld: meer prullenbakken neerzetten.
How: originele ideeën die onmogelijk uit te voeren zijn. Aan deze ideeën heb je (nog) niks. Bijvoorbeeld: een zelfsturende stofzuiger door de kantine laten vliegen.
Wow: originele ideeën die makkelijk uit te voeren zijn. Dit zijn de ideeën waar je het meest aan hebt: ze zijn haalbaar en creatief. Bijvoorbeeld: stickers op de tafel plakken met 'Ik ben een tafel, geen afvalbak. Ruim je rommel op!'
4 Werk verder met de ideeën in het Now- en vooral het Wow-vakje.

Opdracht 1

Op internet kom je tekst 1 tegen. Lees de tekst.

1 De betrouwbaarheid van de tekst hangt af van de plek (bron) waar je de tekst gevonden hebt. Gebruik de checklist uit § 2 en noteer een, volgens jou, betrouwbare digitale bron van dit bericht.
2 Gebruik de checklist uit § 2 en noteer een, volgens jou, onbetrouwbare digitale bron van dit bericht.
3 Als deze tekst betrouwbaar is, wat is dan het doel van de schrijver?
4 Als deze tekst onbetrouwbaar is, wat is dan het doel van de schrijver?
5 Geef een voorbeeld van een hoax die je zelf tegen bent gekomen op sociale media.

Begrippen

Hoax nepnieuws dat opzettelijk verspreid wordt, vaak via sociale media, met als doel mensen voor de gek te houden
Programmeren opdrachten schrijven (in programmeertaal) die aangeven wat een computer moet doen

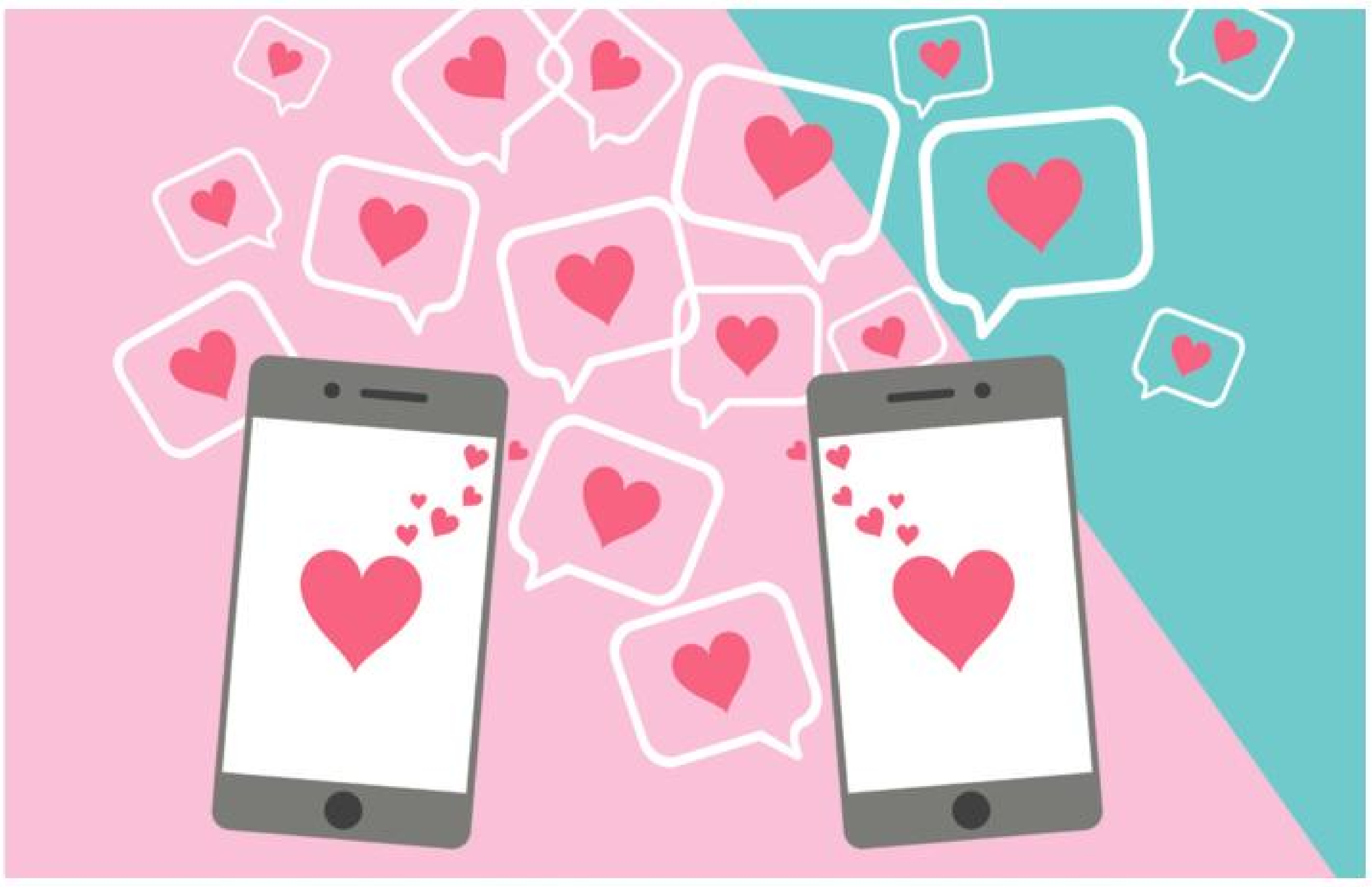
Opdracht 2

Noem twee groepen mensen voor wie de app uit tekst 1 geschikt is en twee groepen mensen die niks aan de app zullen hebben.

Tekst 1

Heb jij verstand van verliefdheid?

GEPUBLICEERD OP 14 FEBRUARI 2021
REAGEER DEEL

Oké, oké, dat je telefoon weet op wie je verliefd bent, is een hoax. Maar wat nou als het wel waar zou zijn? Als je telefoon wel echt verliefdheid zou kunnen meten? NorthCourt Apps gaat een app ontwikkelen die dat kan! En daarvoor zijn we op zoek naar jou. Zelf programmeren hoeft niet, dat laten we over aan de techneuten, maar jij gaat ons wel vertellen wat de app moet kunnen en hoe hij eruit moet zien. Als NorthCourt Apps jouw ontwerp uitkiest, worden jij en NorthCourt Apps elk voor de helft eigenaar van de app. Dat is nog eens een bijbaantje! Waar wacht je op? Klik op deze link om te starten met ontwerpen!

Opdracht 3

Werk in viertallen. Jullie gaan voor NorthCourt Apps de app ontwerpen die verliefdheid kan meten. Over dit nieuwe product gaan jullie eerst brainstormen.

1. Brainstormen kan op papier en online. Leg uit wat het voordeel is van anonimiteit bij online brainstormen.
2. Bedenk twee andere voordelen van online brainstormen.
3. Bekijk Google Docs, MindMeister, Miro en Padlet online. Kies een van deze online omgevingen of tools om te brainstormen. Leg jullie keuze uit.
4. Wat moet de app die verliefdheid meet, allemaal kunnen? Verzamel zo veel mogelijk ideeën en zet elk idee in de online omgeving of de tool.
5. Hoe moet de app die verliefdheid kan meten, eruitzien (vormgeving)? Verzamel zo veel mogelijk ideeën en zet elk idee in de online omgeving of de tool.

Opdracht 4

Werk in dezelfde viertallen als bij opdracht 3. Jullie gaan jullie ideeën indelen in Now-, How- en Wow-ideeën.

1. Jullie hebben bedacht wat de app die verliefdheid kan meten, allemaal moet kunnen. Verdeel al deze ideeën in in Now-, How- en Wow-ideeën.
2. Jullie hebben bedacht hoe de app die verliefdheid kan meten, eruit moet zien. Sorteer al deze ideeën in Now-, How- en Wow-ideeën.
3. Kijk nog eens goed naar alle Now- en Wow-ideeën. Kunnen jullie hiermee de app gaan maken? Of komen jullie nog op nieuwe ideeën? Zo ja, noteer ze.

Ik kan/weet

- online brainstormen.
- het Now-How-Wow-model gebruiken.

§ 4 Een prototype ontwerpen

Je leert	• een prototype ontwerpen aan de hand van een projectsjabloon.
Je hebt afgerond	• Media § 1 tot en met 3

Theorie

video-uitleg

Een prototype ontwerpen

Als je een nieuw product wilt maken, bijvoorbeeld een nieuwe auto, dan is het handig om eerst een proefmodel, een **prototype**, te maken. Zo kun je snel en goedkoop je idee testen en vaststellen wat werkt en wat niet. Tesla bijvoorbeeld maakt het ontwerp van een nieuwe auto eerst van klei. Zo wordt duidelijk hoe de auto eruit gaat zien en kan het ontwerp nog makkelijk en goedkoop worden veranderd, voordat de auto's echt worden gemaakt.

Een prototype van een app noem je ook wel een **mock-up**. Een mock-up is eigenlijk een voorbeeldscherm van de app. In het voorbeeldscherm (of de voorbeeldschermen) laat je zien hoe de app eruit gaat zien en wat de app straks allemaal kan.
Om zeker te weten dat je bij het maken van de mock-up niks vergeet, kun je een **projectsjabloon** invullen. Dat is een invulvragenlijst die je steeds weer kunt gebruiken bij projecten die op elkaar lijken.
Ook is het belangrijk om de **doelgroep** (de mensen voor wie iets bedoeld is) goed in gedachten te houden. De doelgroep bepaalt immers hoe je app eruit moet zien, wat hij moet kunnen en waar en hoe je reclame gaat maken voor de app.

Opdracht
1

Een prototype kan van alles zijn, als het maar een duidelijk beeld geeft van het idee of het product.

1 Maak de juiste combinaties van ontwerp en prototype. Kies uit:

Ontwerp:	Prototype:
andere manier rapportgesprek	kartonnen model
nieuw formaat melkpak	stripverhaal
nieuwe website	tekening

2 Maak de juiste combinaties van doelgroep en medium. Kies uit:

Doelgroep:	Medium:
alle volwassenen	Facebook
jongeren tot 12 jaar	Instagram
jongeren tussen de 16 en 25 jaar	LinkedIn
politiek geïnteresseerden	TikTok
werkende volwassenen	Twitter

3 Als TikTok ook volwassenen zou willen bereiken, wat zou TikTok dan moeten veranderen?

Opdracht

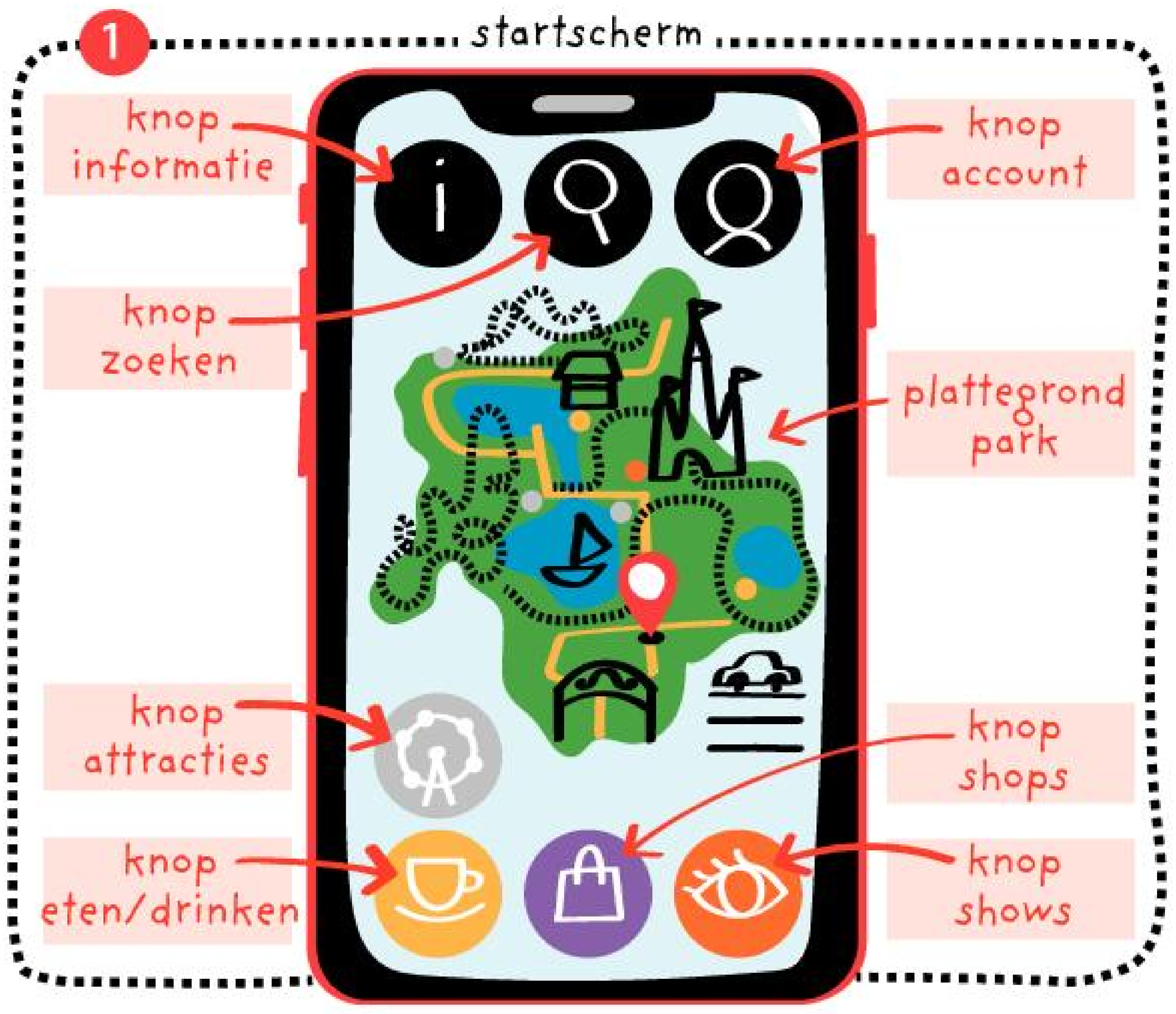
2

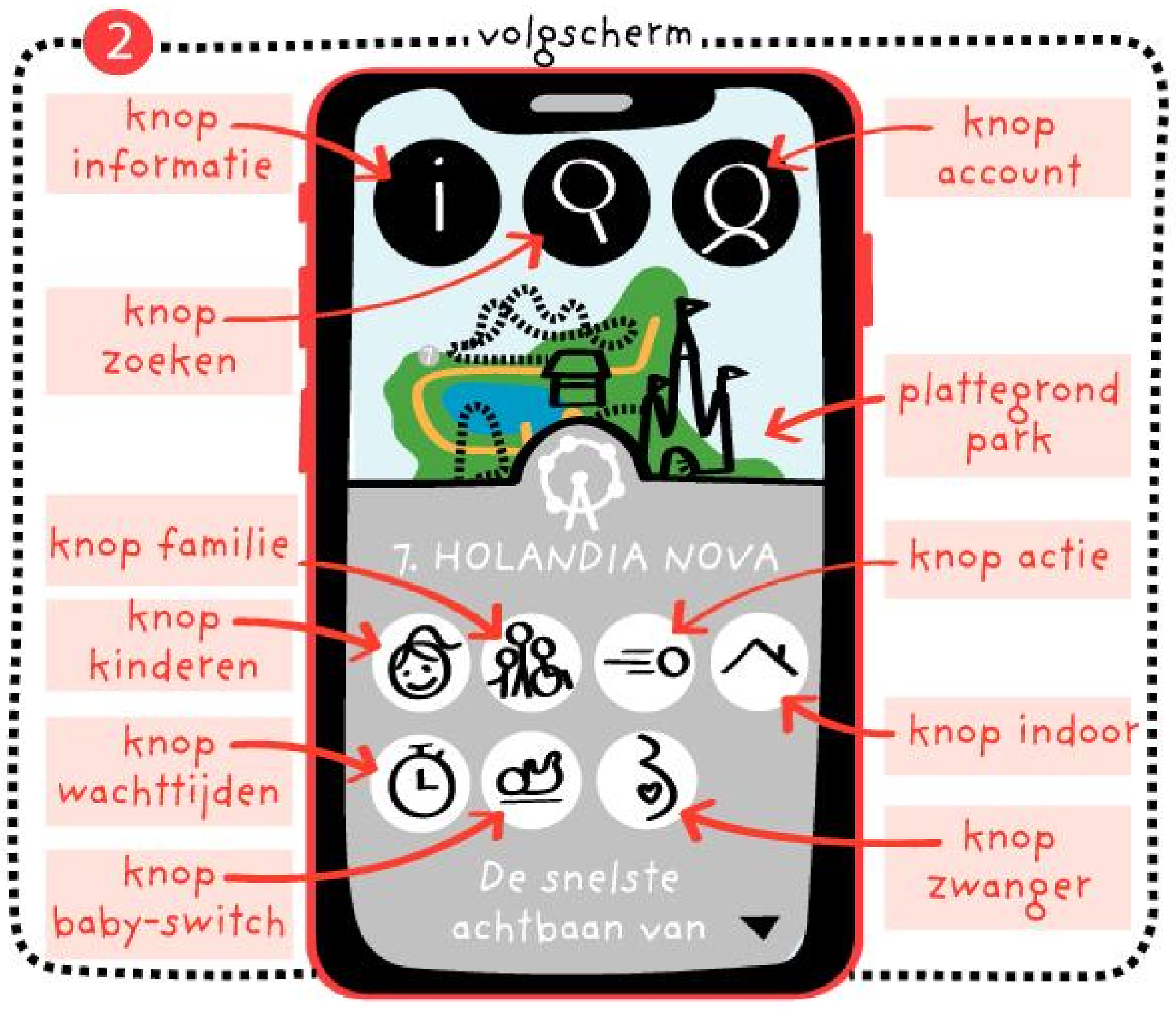
Bekijk afbeelding 1 en 2, schetsen voor een prototype.

1 Voor welk product wordt hier een prototype gemaakt? Leg je antwoord uit.
2 Download het projectsjabloon Mock-up. Gebruik de afbeeldingen en bedenk antwoorden op de vragen in onderdeel A.
3 Op welke knop in het startscherm moet je drukken om op het volgscherm te komen?
4 Hoeveel volgschermen moeten er in totaal direct na het startscherm komen?

Begrippen

Startscherm eerste scherm dat je ziet als je een app of site opent
Volgscherm scherm dat na het startscherm komt; je komt op het volgscherm door op iets in het startscherm te klikken

5 Bedenk welke informatie je te zien kunt krijgen als je op de knop 'informatie over deze app' klikt.
6 Bekijk onderdeel D van het projectsjabloon Mock-up. Welke persoonsgegevens slaat deze app in ieder geval op?
7 Wat zou jij veranderen om de app geschikt te maken voor de doelgroep 'jongeren'?
8 Wat zou jij veranderen om de app geschikt te maken voor de doelgroep '60+'ers'?

Opdracht

3

Werk in dezelfde viertallen als bij § 3. Jullie gaan het projectsjabloon Mock-up invullen voor de app die verliefdheid meet. Gebruik bij de opdrachten steeds jullie antwoorden van § 3, opdracht 4, vraag 3.

1 Vul onderdeel A van het projectsjabloon in.
2 Kijk op een telefoon hoe een app eruitziet en wat voor schermen er worden gebruikt. Bedenk welke schermen jullie app moet krijgen en vul onderdeel B in.
3 Kijk op een telefoon hoe logo's en knoppen van apps eruitzien en welke kleuren en lettertypes er gebruikt worden. Bedenk hoe jullie app eruit moet gaan zien en vul onderdeel C in.
4 Kijk op een telefoon hoe de privacyinstellingen van apps eruitzien. Vul onderdeel D in.
5 Bedenk minstens twee manieren waarop jullie de privacy van gebruikers van de app kunnen beschermen.

Opdracht

4

Werk in dezelfde viertallen als bij opdracht 3. Jullie gaan nu een mock-up van jullie app maken. Je hebt nodig: (gekleurd) papier, lijm, schaar, stiften/potloden en eventueel een printer.
Maak de mock-up door het startscherm en de volgschermen te tekenen (en/of te printen). Gebruik het ingevulde projectsjabloon Mock-up om zeker te weten dat je niets vergeet.

Ik kan/weet	• een prototype ontwerpen aan de hand van een projectsjabloon.

§ 5 Pitchen

Je leert	• een pitch houden en bronvermelding te gebruiken.
Je hebt afgerond	• Media § 1 tot en met 4 • Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten • Thema A Mens en dier § 7 Activerend presenteren • Thema C On/Off § 6 Pakkende inleiding

Theorie

video-uitleg

Pitch

Een **pitch** is een heel korte presentatie, soms zelfs van maar één minuut, en heeft als doel het publiek over te halen iets te doen (activeren), bijvoorbeeld een product kopen.
Om je pitch te ondersteunen, kun je hulpmiddelen gebruiken, zoals een **digitale poster** of een **powerpointpresentatie**. Op internet vind je gratis hulpmiddelen, zoals canva.com en postermaker.nl. Je kunt ook pagina's maken in PowerPoint, of een poster ontwerpen met Paint.

Zo houd je een goede pitch

1 Begin met een **pakkende opening**. Stel bijvoorbeeld een vraag, of vertel over een bijzondere situatie die het publiek herkent. Ondersteun je verhaal met **beeld**: laat bij deze én elke volgende stap een plaatje zien, zodat meteen duidelijk wordt wat je bedoelt.
2 Maak precies duidelijk wat het **probleem** is. Je mag daarbij best overdrijven.
3 Geef een **oplossing** voor het probleem. Gebruik je eigen woorden.
4 Leg goed uit waarom jouw oplossing de beste is. Toon ook aan dat jij het probleem beter kunt oplossen dan anderen. Kom dus met **bewijzen**.
5 Maak duidelijk wat je van de luisteraars wilt. Moeten ze je bellen, mailen, of kunnen ze meteen iets kopen? Je vertelt dus welke **actie** je verwacht.

Voor een presentatie kies je betrouwbare bronnen, zodat je verhaal geloofwaardig wordt (→ § 2). Gebruik je informatie als bijvoorbeeld een tabel uit een onderzoek of een tekst(gedeelte) op je poster of in je powerpointpresentatie, geef dan aan waar die informatie vandaan komt. Dat noemen we **bronvermelding** (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*). Teksten mag je niet zomaar overnemen: daar rust **auteursrecht** op, in het Engels **copyright**. Als je een tekst overneemt en publiceert, waarbij je doet alsof je die zelf hebt bedacht, pleeg je **plagiaat**.

Opdracht
1

In de vorige paragraaf hebben jullie met een groepje een mock-up gemaakt voor een app. Jullie gaan nu een pitch voorbereiden van maximaal drie minuten om je ontwerp te presenteren. Kijk ter inspiratie naar een pitch op YouTube.

1. Bereid jullie pitch voor. Denk aan de vijf stappen waaruit een goede pitch bestaat. Jullie moeten bewijzen dat jullie mock-up de beste is.
2. Ondersteun jullie pitch met beeldmateriaal. Ontwerp voor elke stap een digitale poster. De plaatjes moeten – met heel weinig tekst – in één keer duidelijk zijn.
3. Hebben jullie bronnen gebruikt? Vergeet die dan niet aan te geven.
4. Verdeel de spreektijd over alle groepsleden, zodat iedereen even lang aan het woord komt.

Opdracht
2

Alle groepjes houden hun pitch voor de klas.
Kijk en luister actief naar de andere groepjes. Let goed op *wat* je klasgenoten zeggen (de inhoud: wat vind je van de mock-up?) en op *hoe* ze dat zeggen (de presentatie: wat vind je van de pitch?). Vul voor elk groepje een feedbackformulier in.

Opdracht
3

Na jullie pitch krijgen jullie feedback van klasgenoten.

1. Neem de feedback in ontvangst en neem deze goed door. Als jullie iets niet begrijpen, vraag dan om uitleg.
2. Maak een overzicht van de belangrijkste feedback.
   - Wat kunnen jullie verbeteren aan de mock-up?
   - Hoe kan jullie presentatie worden verbeterd?

   Bewaar dit overzicht goed. Jullie hebben het nodig in § 6.

Ik kan/weet

- samen met een klasgenoot een pitch houden door gebruik te maken van digitale hulpmiddelen zoals PowerPoint of een online poster.
- tijdens een presentatie aangeven waar informatie vandaan komt.

§ 6 Eindpresentatie

Je leert
- een mock-up evalueren en onder de aandacht brengen via digitale media en het ontwerpproces evalueren.

Je hebt afgerond
- Media § 1 tot en met 5

Theorie

video-uitleg

Mediakennis

Hashtag
Een hashtag is het #-teken waar je een woord achter kunt zetten, zodat een bericht sneller terug te vinden is op sociale media.

Influencermarketing
Influencermarketing is een manier om je product te verkopen via personen (influencers) die online veel volgers hebben die ze kunnen beïnvloeden.

Reclamecampagne
Een reclamecampagne wordt gevoerd om via diverse media bij een bepaalde doelgroep bekendheid te geven aan een product.

Viraal
Een bericht, filmpje of reclamecampagne gaat viraal als het op internet door heel veel mensen wordt gedeeld.

Opdracht 1

Werk in dezelfde groepjes als in § 3, 4 en 5.
1. Onderzoek met behulp van digitale media wat de doelgroep (→ § 4) van jullie app vindt. Dat kan bijvoorbeeld via een post op Instagram. Je kunt ook via e-mail een vragenlijst versturen met maximaal vijf vragen.
2. Gebruik de feedback van de doelgroep en die van je klasgenoten uit § 5 en verbeter de mock-up tot een eindproduct.

Opdracht 2

Stel je voor dat jullie app klaar is om te delen met het grote publiek. Dat kan bijvoorbeeld via een reclamecampagne.
1. Kijk op YouTube naar een reclamecampagne die viraal is gegaan. Kies uit:
   - GoPro: kattenfilmpje
   - Coca-Cola: ramadan
   - Centraal Beheer Achmea: prinsessen vieren Koningsdag

   Jullie mogen ook zelf een geschikte reclamecampagne zoeken die viraal ging.
2. Bespreek met elkaar waarom deze reclamecampagne viraal ging. Noteer drie redenen.

Opdracht 3

Een andere manier om jullie app te promoten, is influencermarketing.
1. Noteer de namen van drie bekende influencers die op sociale media actief zijn.
2. Download het schema bij deze opdracht en vul het in.
3. Hebben jullie weleens wat gekocht omdat een influencer reclame maakte voor dat product? Leg elkaar uit waarom je je door die influencer hebt laten overhalen.
4. Welke influencer zouden jullie kiezen om reclame te laten maken voor jullie app? Leg uit.

Opdracht
4

Een derde manier om jullie app bij de doelgroep bekend te maken, is de app delen via sociale media. Dat gaan jullie doen.

1 Kijk ter inspiratie naar een productpresentatie op YouTube, bijvoorbeeld de productpresentatie van het Richtingenspel.
2 Kies om de app bekend te maken een sociaal platform dat goed past bij jullie doelgroep. Denk aan Twitter, Instagram, Facebook, YouTube of TikTok. Leg uit waarom het gekozen platform goed past bij jullie doelgroep.
3 Maak een post om jullie app te delen. Deze post moet geschikt zijn voor jullie doelgroep en voor het gekozen sociale platform. Let op het maximale aantal tekens, welke hashtags enzovoort.
4 Bespreek of jullie een foto of een filmpje bij de post plaatsen. Leg uit waarom wel of niet.
5 Omschrijf aan welke eisen de foto of het filmpje op het sociale platform moet voldoen.
6 Plaats je socialemediapost.

Opdracht
5

Jullie hebben in deze cursus samen een app ontworpen. Die hebben jullie eerst in een pitch aan de klas gepresenteerd. Vervolgens hebben jullie onderzocht wat de doelgroep van deze app vindt. Wat je gemaakt hebt (de mock-up / de app), is het product; hoe je het hebt aangepakt (bijvoorbeeld de taakverdeling en de samenwerking), is het proces.

1 Neem het schema over en vul het in.

	product	**proces**
☺ Ik ben tevreden over:	• •	• •
☹ Ik ben niet tevreden over:	• •	• •

2 Wat denk je in de toekomst nog te gebruiken uit de cursus *Media*? Leg uit.

Ik kan/weet

- een mock-up evalueren via digitale media.
- via een van de sociale media de app onder de aandacht brengen en in deze boodschap doel- en publieksgericht keuzes maken.
- kritisch terugkijken op een product dat ik gemaakt heb en op de manier waarop het tot stand is gekomen (proces) en aangeven waar het de volgende keer beter kan.

FICTIE

Cursus 3

§1 Fictie en non-fictie

Je leert
- over het verschil tussen fictie en non-fictie.
- over realistische verhalen.

Zie ook
- Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten

Theorie

video-uitleg

Fictie en non-fictie

In de cursus *Meer dan lezen* leer je over met **non-fictie**. Dat zijn teksten waarin niets is verzonnen en de schrijver je bijvoorbeeld informatie geeft over een bepaald onderwerp, je probeert te overtuigen van zijn mening of je wil uitleggen hoe je iets moet doen.
In deze cursus maak je kennis met **fictie**. Dat zijn verhalen die de schrijver heeft verzonnen. Het doel van fictie is **amuseren** – de schrijver wil dat jij zijn verhaal met plezier leest, bijvoorbeeld omdat je het spannend, zielig of aangrijpend vindt. Daardoor kun je bijvoorbeeld even helemaal wegdromen bij een verhaal, aan het denken worden gezet of je voorstellen hoe het is om iemand anders te zijn.

Als je in een verhaal leest over gebeurtenissen die in het echt helemaal niet kunnen plaatsvinden, heb je te maken met een **fantasieverhaal**. Denk aan *Harry Potter.* Maar de meeste verhalen zijn **realistisch**. De gebeurtenissen in die verhalen zouden dus echt kunnen plaatsvinden.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een blog van schrijver Rob Ruggenberg over zijn verblijf op het eiland Takapoto in de Stille Zuidzee. Daar schrijft hij het boek *Haaieneiland.*

1 Wat is de naam van de ik-persoon in deze blog?
2 Welk probleem heeft de ik-persoon?
3 Wie komt met de oplossing voor het probleem?
4 Wat is de oplossing voor het probleem?
5 Schrijf nu zelf een blogtekst van ten minste honderd woorden over een enge gebeurtenis die je hebt meegemaakt waarbij iemand je te hulp schoot. Je mag niets verzinnen. Schrijf in de ik-vorm. Beschrijf waarom je zo bang was, wie je te hulp schoot en hoe deze persoon dat deed.

Tekst 1

Naar de haaien

Toen ik aankwam stond er geen wind. Het water was glad, geen rimpel te zien. Het was bloedheet, misschien wel 40 graden Celsius, en ik was bekaf van de lange reis. Het kleine, witte strand bestond uit koraal. Om mij heen wuivende palmbomen. Dit was het paradijs.
Het hutje waar ik in ging wonen stond twee meter van de oever.
Ik gooide mijn spullen in de hut, zocht mijn zwembroek en liep het water in.
Misschien had ik eerst moeten vragen of het wel veilig was.
Het water was zout, ik bleef makkelijk drijven. Ik ging op mijn rug liggen en staarde naar de strakblauwe lucht.

In mijn ooghoek zag ik beweging. Ik draaide mijn hoofd om en mijn hart stond stil.
Drie, vier zwarte rugvinnen die pijlsnel op mij afkwamen.
Nog voor ik me had omgedraaid om het water uit te vluchten waren ze al bij me.

Uitzicht over het middenmeer van Takapoto. Ineens zijn de haaien er.

Cirkelen
Rifhaaien, maar dat wist ik toen nog niet. Het water was zo helder dat ik hun ogen en hun bekken kon zien. Twee waren klein, ongeveer een halve meter, maar die twee andere waren veel groter.
Ze draaiden rondjes om me heen. Het water was ondiep, ik kon staan. Op mijn hielen draaide ik mee, zodat ik de grootste in de ogen kon blijven kijken.
Het zweet brak me uit. Avontuur tijdens je onderzoek is leuk, maar dit is te heftig.
De krantenkoppen zie ik al voor me: JEUGDBOEKENSCHRIJVER OPGEGETEN DOOR HAAIEN.

Handen
Ze blijven maar om me heen cirkelen. Ik weet niet wat ik moet doen. Ze zijn zo dicht bij me dat ik ze zou kunnen aanraken – als ik dat zou willen. In plaats daarvan steek ik mijn handen in de lucht, uit angst dat ze er in zullen bijten.
Op het strand verschijnt de vrouw van wie ik het hutje huur. Ze ziet hoe bang ik ben. Ze roept iets onverstaanbaars en ze maakt een gebaar, met haar handen. Wat? Moet ik op het water slaan?
Met beide handen geef ik een harde klap op het water.
De haaien schrikken, ze slaan met hun staart en ze zijn weg.
Uitgeput klim ik het strand op. De vrouw glimlacht.
Ze legt uit: de haaien zijn nieuwsgierig, maar als je niet bloedt doen ze niets.
Zolang er niet te veel zijn hoef je niet bang te zijn. Als je bang bent horen ze dat, dan bonst je hart – en dan vallen ze aan. Dus: Niet Bang Zijn!

Afkoelen
Op dit kleine, tropische eiland is het zo heet dat je 's middags gewoon het water in móét, om af te koelen. Van airco hebben ze hier nog nooit gehoord.
De volgende dag stap ik heel voorzichtig weer het water in. Een paar tellen later zijn de haaien er weer.
Ik sla op het water en ze verdwijnen.
Zo gaat het door, al die weken. Iedere dag ga ik zwemmen en iedere dag zijn de haaien er. Ik raak aan ze gewend, ik mis ze zelfs als ze er een dag niet zijn.
Ik weet dan ook al hoe het nieuwe boek gaat heten, dat ik hier schrijf:
HAAIENEILAND!

ruggenberg.nl

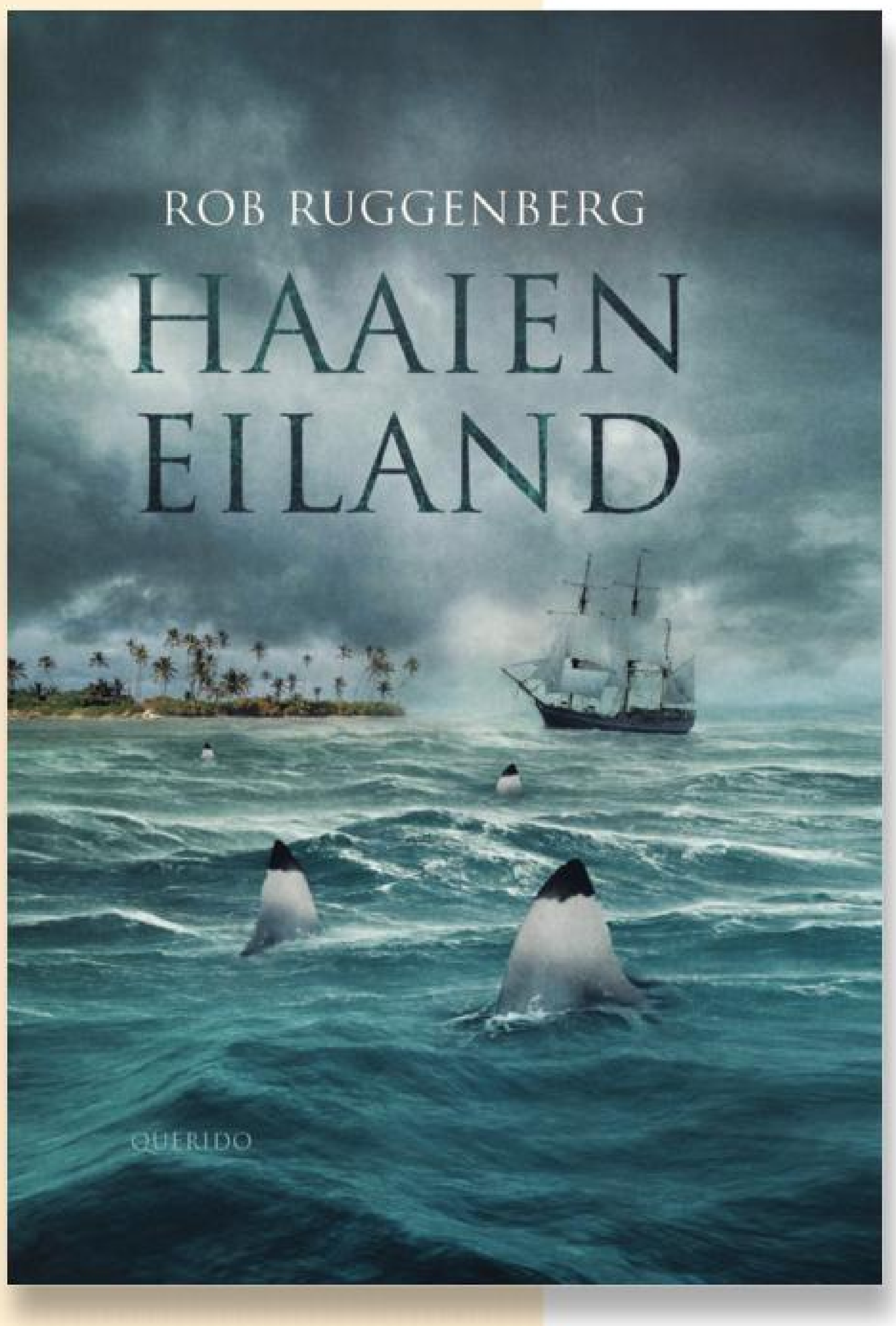
Opdracht
2

Lees tekst 2, een fragment uit *Haaieneiland* van Rob Ruggenberg.

1 Welke verschillen zie je tussen het gedrag van Roemer en het gedrag van de andere mannen? Noteer er ten minste twee.
2 Waarom gedraagt Roemer zich anders dan de andere bemanningsleden?
3 Wie heeft de grootste kans om te overleven: Roemer of de drie andere mannen? Leg je antwoord uit.
4 Vergelijk tekst 1 met tekst 2.
a Neem over en vul in: de ik-persoon in tekst 1 is ...(**1**)..., in tekst 2 ...(**2**)....
b De verhuurster in tekst 1 is ... in tekst 2.
5 Is tekst 2 fictie of non-fictie? Leg je antwoord uit.
6 Het fragment is **realistisch / niet-realistisch**.

Tekst 2

Haaieneiland

Het is 1722. Ontdekkingsreiziger Jacob Roggeveen (hij heeft echt bestaan) zoekt met drie schepen naar het geheimzinnige Zuidland. Aan boord heersen scheurbuik, honger en dorst. Roemer en een paar andere bemanningsleden besluiten op het eiland Takapoto dat het genoeg is geweest en gaan niet meer terug aan boord. Op Takapoto raakt Roemer bevriend met het meisje Nu'i. Zij vertelt Roemer over de gewoonten op het eiland.

Het was verbazingwekkend hoe gemakkelijk je met elkaar kon praten als je ook gebaren maakte en in het zand tekende. Roemer wist nu dat een schildpad *honu* heette en dat je zo'n dier nooit, maar dan ook echt nóóit mocht doden. Schildpadden zijn heilig, net als dolfijnen. Ze brengen je thuis als je op zee verdwaalt.
En van haaien, de vaki, bleef je ook af. De vaki worden bewoond door de geesten van onze voorvaderen. Als je schildpadden kwaad doet, of dolfijnen, of haaien, kan hun wraak verschrikkelijk zijn.
Terwijl Roemer en Nu'i bij de hut van haar moeder zaten en elkaar probeerden te begrijpen, maakten de drie mannen ruzie over de manier waarop je een schildpad moest klaarmaken. Swart Jan zei dat je hem in zijn eigen schaal moest koken, maar Claes wilde hem braden, boven een heet vuur.
'Claes heeft hem geschoten, dus hij mag het zeggen,' zei Baltus Jansse. Hij nam een slok brandewijn en ging er gemakkelijk bij liggen.
Voordat ze aan de bereiding begonnen hadden ze eerst de spullen van het strand naar het dorp gebracht. De mannen hadden de grootste hut in beslag genomen en de vrouwen die daar woonden weggestuurd: 'Zoeken jullie maar wat anders.'
Eigenlijk hadden ze gewild dat de vrouwen de schildpad klaar zouden maken, maar de vrouwen wilden het dode dier niet eens aanraken.
Met zijn zeemansmes sneed Claes de onderkant van de schildpad los van het schild. Toen nam hij de bijl om de zware poten af te hakken. Daarna trok hij de ingewanden eruit en liet die naast zich op de grond vallen. Alles bij elkaar was het veel vlees. Claes stak een stok door de hompen en hield ze boven het vuur; het vet droop eruit. Van een afstand keken Tututemanarike en de vrouwen vol afgrijzen toe.

'Hé Roemer, kom eens hier,' riep Swart Jan. 'Eet een hapje mee.'
Met tegenzin stond Roemer op en liep naar de drie mannen.
'Heeft hij dat wel verdiend?' vroeg Baltus Jansse pesterig.
'Ik lust dat niet,' zei Roemer.
'Je weet niet wat je mist,' zei Swart Jan smakkend.
'Ga zitten en eet. Neem een poot, die is het lekkerst.'
Roemer keek de andere kant op. 'Nee.'
'Het gaat niet goed met die jongen,' zei Swart Jan hoofdschuddend.
'Heb ik altijd al gezegd,' zei Baltus Jansse. 'Het loopt slecht met hem af. Hij had thuis moeten blijven, bij zijn mammie.'
'Donder maar op,' zei Claes. 'Als je mijn vlees niet lust ga je maar kokosnoten vreten.'
Roemer draaide zich om en liep terug naar de hut van Nu'i's moeder. Maar het meisje zat er niet meer. De tekeningen op de grond waren uitgeveegd.

Hij vond haar ten slotte in het binnenmeer. De zon was al aan het dalen en wierp een rode gloed over het gladde water. In de verte klonk het oeh-geluid van een vogel. Het meisje zwom, ze was een heel eind van de kant. Roemer schrok. Was ze niet bang voor haaien?
'Hallo! Nu'i!'
Langzaam zwom ze een stukje zijn kant op. Haar gezicht stond ernstig, bijna boos. Erg diep was het er niet; toen ze ging staan kwam het water tot haar middel.
Roemer slikte. Hij was even vergeten dat ze van boven bloot was – wat ze zelf heel gewoon leek te vinden.
Ze tekende iets ronds in de lucht. Toen wees ze op haar mond en keek hem vragend aan.
Hij schudde zijn hoofd. 'Nee, nee! Ik heb niet van de honu gegeten!'
Ze begreep hem en glimlachte. Toen wenkte ze. *Kom hier!*
Hij? In dat water? Met die haaien? Zonder kleren? Nooit!
Ze wenkte nog een keer. De laagstaande zon bescheen haar schuin van achteren, waardoor het leek alsof er een rode stralenkrans om haar lange zwarte haar hing.
Hij trok zijn wollen jas uit.
Ze lachte.
En zijn schoenen. Zijn kousen. Hij aarzelde.
Ze zette haar handen in haar zij en keek afwachtend toe. Roemer keek naar haar en zuchtte.
Hij trok zijn groezelige hemd uit.
Ze riep iets. Het klonk wat ongeduldig.
Hij keek om. Niemand te zien. Uit het dorp klonk geroezemoes. De mannen waren vast nog aan het eten.
Ze wenkte weer, dwingend bijna. *Kom!* Een windvlaag gleed over het water en deed het zachtjes kabbelen.
Zijn bovenbroek ging uit, hij zag de slijtplekken bij de knieën. Nu had hij alleen zijn onderbroek nog aan, die ooit, lang geleden, schoon was geweest.
Ze glimlachte toen hij zo het water in stapte.
Voorzichtig waadde hij naar haar toe. De bodem was hier niet van glad en scherp koraalsteen, maar van wit zand, dat zacht aanvoelde onder zijn voeten. Het water was warm en zo helder dat hij elke teen kon zien. Hier en daar lagen grote, ronde schelpen op de bodem. Daartussendoor zwommen kleurige visjes. Hij had nog geen twintig stappen gedaan toen hij de driehoekige vinnen door het water zag snijden – recht op hem af. Zijn hart stond stil. Het waren er vier. Hun rugvinnen waren grijs, met een donkere, bijna zwarte rand. Met een ruk draaide hij zich om. Terug! Terug naar de oever!
Te laat.

De haaien draaiden al rondjes om hem heen.
‘Help!’ riep Roemer zachtjes. Hulpeloos hield hij zijn handen boven water, omdat hij bang was dat de haaien daar het eerst in zouden bijten.
Met kalme slagen zwom Nu’i naar hem toe.
De haaien waren zo dicht bij hem dat hij ze kon aanraken – als hij dat had gewild. Roemer zag hun kleine, felle kraalogen, hun brede bekken vol driehoekige tanden. De grootste van de vier was net zo lang als Roemer zelf.
Trillend van de zenuwen draaide de jongen met het dier mee zodat hij hem in de ogen kon blijven kijken. Hij verwachtte elk moment dat de haaien zouden aanvallen.
Toen Nu’i eindelijk naast hem stond glimlachte ze en zei ze iets dat geruststellend klonk.
Toen kletste ze met haar platte handen hard op het water. *Pets!*
En nog een keer. Pets!
De haaien sloegen met hun staart en verdwenen.

Staande in het water legde Nu’i hem uit, met veel gebaren, dat deze haaien alleen aanvielen als ze bloed roken. Of als ze met een groep waren. Of als je hart zo hard bonsde dat ze je angst konden horen. Daarom mocht hij nooit laten merken dat hij bang was.

Rob Ruggenberg, Haaieneiland (niveau 1). Uitgeverij Querido, Amsterdam 2015

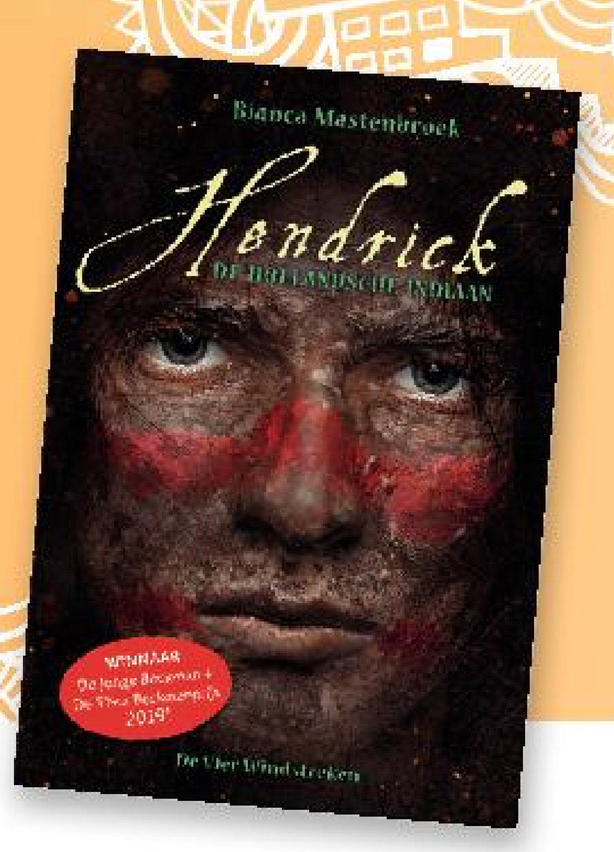
Opdracht
3

Over het schip en de reis van Roemer kun je ook historische non-fictie lezen, zoals het scheepsjournaal van Jacob Roggeveen. Dat heeft Rob Ruggenberg, de schrijver van *Haaieneiland,* ook gedaan. In dat journaal (een soort dagboek) staat maar een enkel zinnetje over de weggelopen bemanningsleden.

1 Wat zou een reden kunnen zijn om dit journaal te lezen in plaats van *Haaieneiland*?
2 Noteer een voordeel van het lezen van fictie over een historische gebeurtenis.
3 Om welke reden(en) zou jij *Haaieneiland* willen lezen? Je mag meerdere antwoorden kiezen.
A Het verhaal is gebaseerd op feiten, waardoor je er veel van kunt leren.
B Ik wil weten hoe het verdergaat met Roemer en Nu’i.
C Het verhaal lijkt me spannender dan non-fictie over dezelfde gebeurtenis.
D Roemer en Nu’i zijn van mijn leeftijd, waardoor ik me goed in hen kan verplaatsen.
E Ik vind Rob Ruggenberg een goede schrijver.

Leestips

Ik kan/weet
- het verschil tussen fictie en non-fictie uitleggen.
- bepalen in hoeverre personages en gebeurtenissen realistisch zijn. 2F

§2 Personages en perspectief

Je leert
- personages beschrijven.
- verschillende soorten perspectief herkennen.

Je hebt afgerond
- –

Theorie

video-uitleg

Personages en perspectief

Alle personen die een rol spelen in het verhaal zijn **personages** . Het belangrijkste personage, degene over wie het hele verhaal gaat, is de **hoofdpersoon**. Een verhaal kan ook meerdere hoofdpersonen hebben. De overige personages zijn **bijfiguren**.
Van een hoofdpersoon weet je wat hij denkt en voelt. Je zegt dan dat het **perspectief** bij de hoofdpersoon ligt. Je zit als lezer als het ware in zijn hoofd.
Er zijn verschillende soorten perspectief:
- **ik-perspectief**: het verhaal is in de ik-vorm geschreven;
- **hij/zij-perspectief**: het verhaal is in de hij- of zij-vorm geschreven;
- **wisselend perspectief**: het verhaal is vanuit meerdere perspectieven geschreven. In het ene hoofdstuk ligt het perspectief bijvoorbeeld bij het ene personage en in het andere hoofdstuk bij een ander.

Inleven en meeleven
Personages roepen vaak gevoelens op bij jou als lezer. Je vindt het ene personage bijvoorbeeld irritant en het andere zielig. Dat komt doordat je met hen kunt meeleven (of juist niet) of doordat je je in hen kunt inleven.
Inleven wil zeggen dat je je kunt voorstellen hoe het is om een personage te zijn of om mee te maken wat hij meemaakt.
Meeleven wil zeggen dat je graag wilt dat het goed gaat met een personage. Je hoopt bijvoorbeeld (net als het personage zelf) dat hij beter wordt, dat zijn ouders weer bij elkaar komen of dat hij niet meer wordt gepest.

Opdracht
1

Lees tekst 1 en 2, fragmenten uit *Het leven volgens Pippa Leeuwenhart*.
1. Maak twee rijtjes. In het ene rijtje noteer je Pippa's karaktereigenschappen, in het andere de woorden die iets anders over Pippa zeggen.
2. Vergelijk je antwoorden met die van een klasgenoot. Zorg dat jullie het samen eens worden.
3. Pippa omschrijft zichzelf in een aantal woorden. Toch zegt ze: 'Wie ik werkelijk ben dat weet ik niet.' Wat bedoelt ze daarmee, denk je?
4. Omschrijf jezelf net zoals Pippa met ten minste vijf letters van je naam.

Opdracht
2

Lees tekst 2.
1. 'Maar dat mag je eigenlijk geen werken noemen, want beiden moeten er plezier aan beleven.' Wat zegt Pippa's moeder hier over werken?
2. Pippa laat haar ouders aan het woord over elkaar. Wat wil ze daarmee laten zien?
3. In tekst 1 zegt Pippa over zichzelf: 'Eigenwijs (hoor ik van anderen)'. Vind jij Pippa eigenwijs? Leg je antwoord uit.
4. Lijkt Pippa meer op haar vader of op haar moeder, vind je? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Het leven volgens Pippa Leeuwenhart

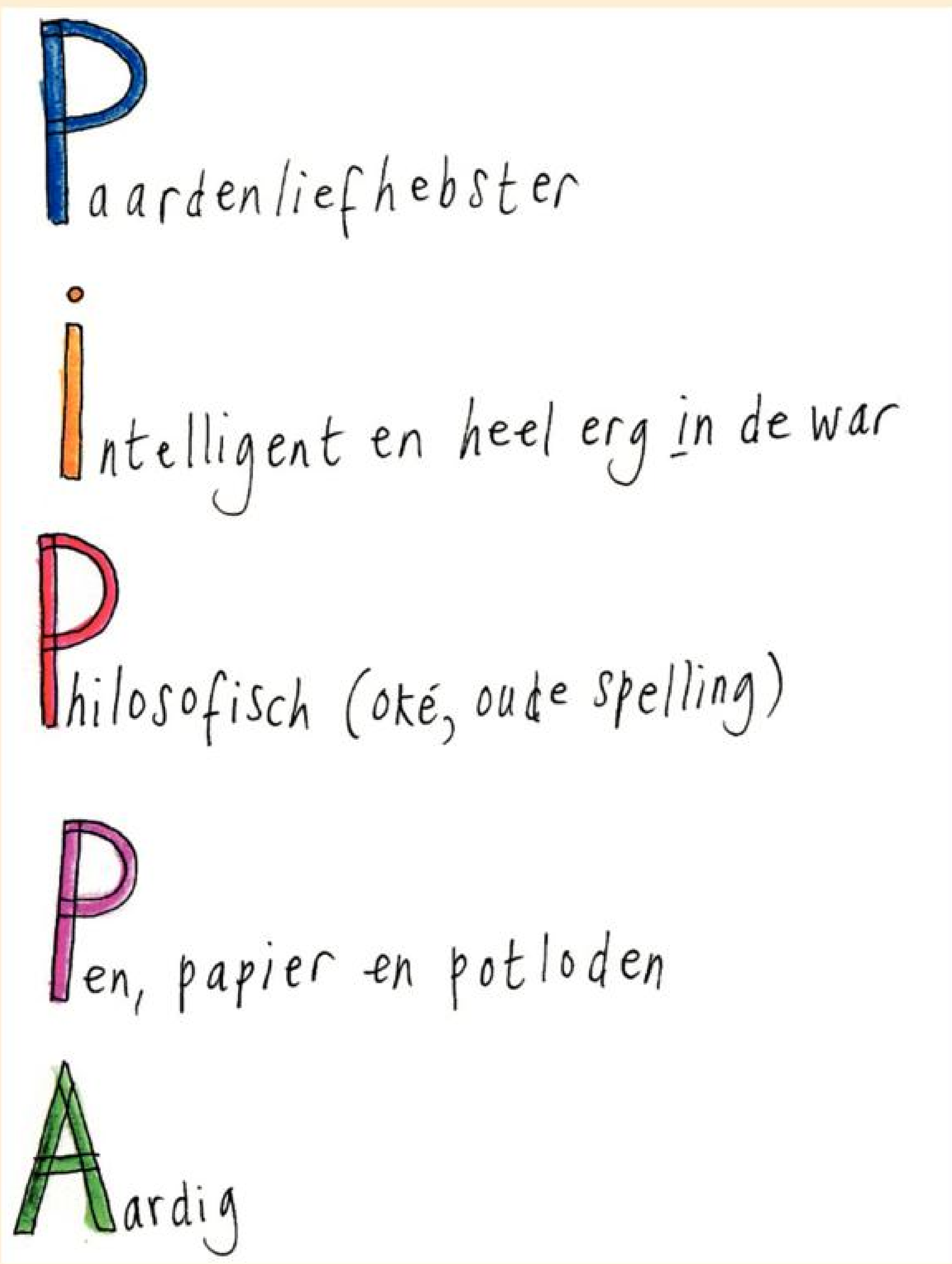
Pippa (ik-persoon) woont de helft van de week bij haar moeder en de andere helft bij haar vader. Haar ouders zijn totaal verschillend, waardoor Pippa zich afvraagt wie zij zelf eigenlijk is. Om dat te ontdekken, houdt ze een dagboek bij, waarin ze haar gedachten over zichzelf en haar leven opschrijft.

Alle goede dingen beginnen met een P.

1.
Pen, papier, potloden en paarden. En toevallig ook mijn naam: Pippa.

2.
Ik heet dus Pippa, ook wel Pip, dat liefhebber van paarden betekent. Mijn moeder houdt haar hele leven al van paarden (en ik inmiddels ook) en van Pippi Langkous, dus daarom heet ik Pippa. Pippa is mijn naam, maar wie ik werkelijk ben dat weet ik niet.

3.
Dit weet ik wel:

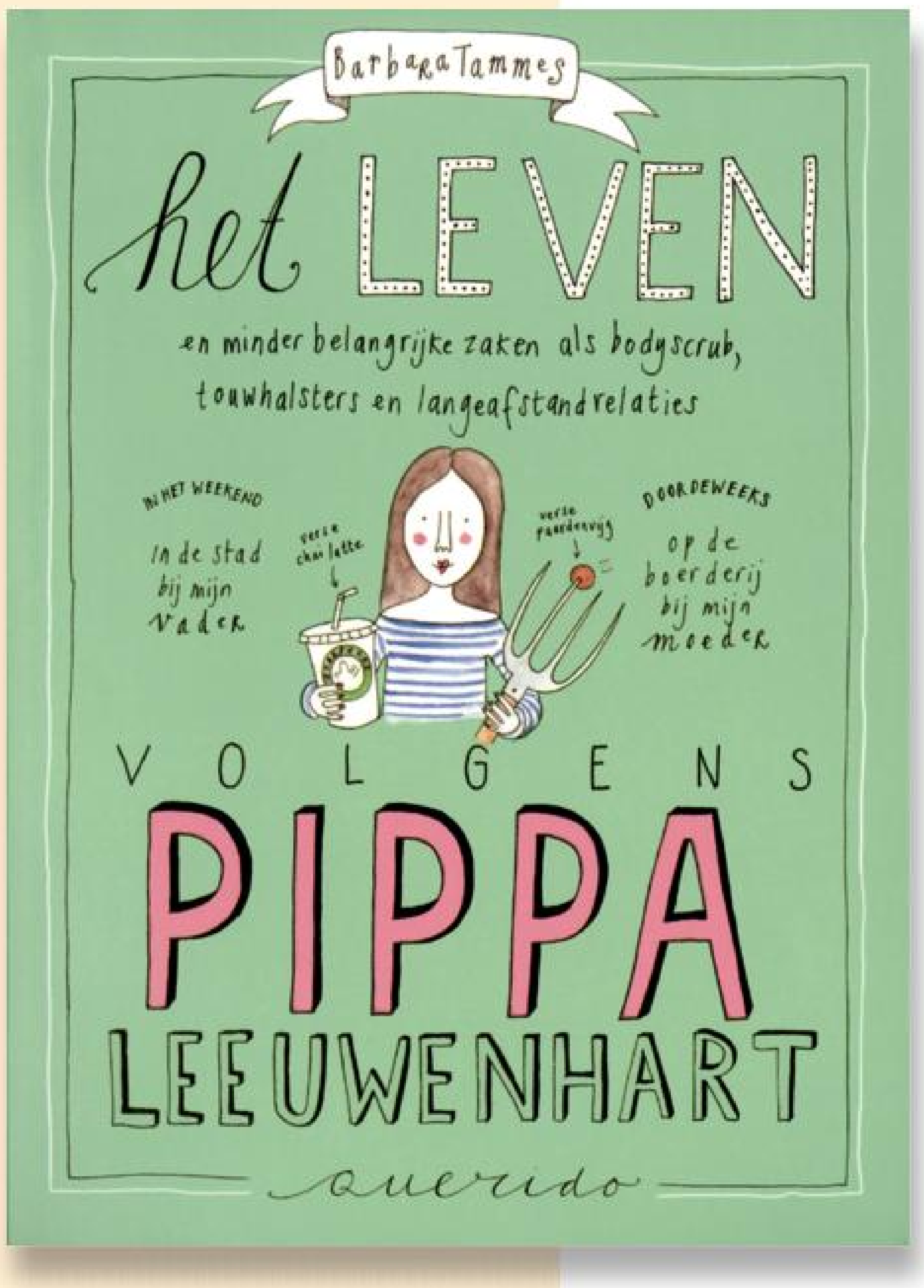

Barbara Tammes, Het leven volgens Pippa Leeuwenhart (niveau 1). Uitgeverij Querido, Amsterdam 2015

Tekst 2

Het leven volgens Pippa Leeuwenhart

9.

Mijn ouders zijn geen makkelijke mensen om van te houden. Mijn vader is bokkig en stuurs en alles moet precies gaan zoals hij het wil. Mijn moeder is meegaander, maar dat komt vooral omdat ze er niet helemaal is. Ze vliegt weg met haar aandacht. Ze kijkt je aan, maar haar blik lijkt af te ketsen en weer terug in haar eigen hoofd te stuiteren.
Toch zijn het mijn ouders. Allebei evenveel. Zij zijn gescheiden maar ik wil niet tussen ze kiezen. Daarom heb ik een nieuwe achternaam genomen. Mijn vader heet Olivier Ligthart en mijn moeder Katja van Leeuwen. Ik heb hun namen doormidden gehakt en eerlijk van allebei de helft genomen en noem mezelf nu: Pippa Leeuwenhart. Dat lijkt me een mooi begin in de zoektocht naar wie ik ben.

10.

Mijn moeder kan beter opschieten met dieren dan met mensen. Dat zegt ze zelf. Ze is kunstenares – maar dat mag je geen beroep noemen als je er geen fluit mee verdient (woorden van mijn vader) en ze werkt met paarden – maar dat mag je eigenlijk geen werken noemen, want beiden moeten er plezier aan beleven (woorden van mijn moeder).
Mijn vader houdt meer van cijfers dan van woorden. Cijfers zijn duidelijk. Hij is tandarts, rijdt in een dikke Landrover Discovery – wat natuurlijk totale onzin is als je in de stad woont (woorden van mijn moeder).

Barbara Tammes, Het leven volgens Pippa Leeuwenhart (niveau 1). Uitgeverij Querido, Amsterdam 2015

Opdracht
3

Lees tekst 3, een fragment uit *Wonder* van de Amerikaanse schrijver R.J. Palacio.

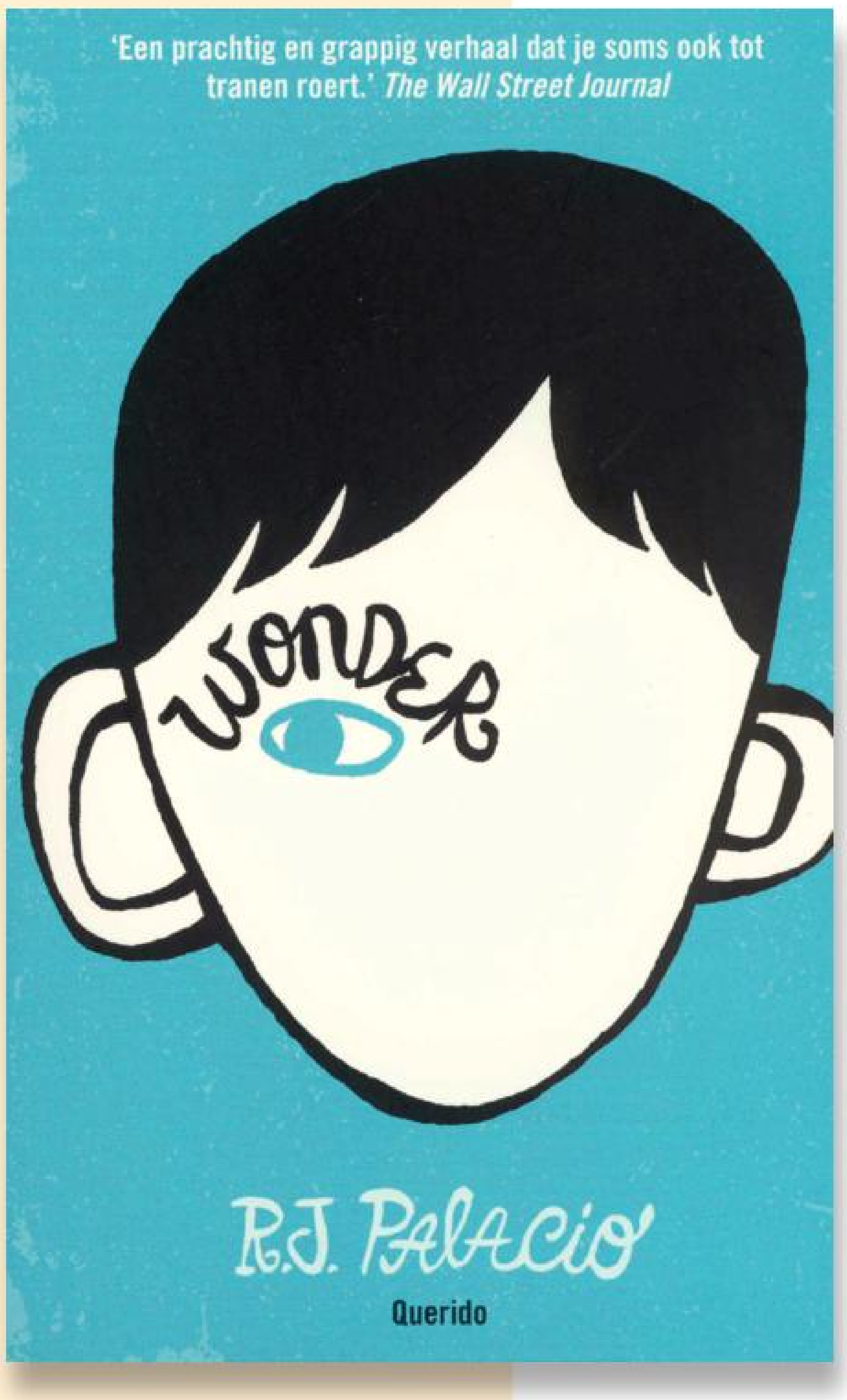
1 Wie is de ik-persoon in tekst 3? Hoe weet je dat?
2 Hoe voelt August zich normaal gesproken op school?
3 Markeer drie dingen die Jack (de tweede mummie) over August zegt.
4 Wat vind jij ervan dat Jack deze dingen over August zegt?
5 Wat vindt August erger, denk je, *wat* er over hem gezegd wordt, of *wie* het zegt? Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Wonder

August Pullman is geboren met het syndroom van Treacher-Collins, waardoor hij een ernstige gezichtsafwijking heeft. Als hij tien is, gaat hij voor het eerst naar een gewone school en raakt hij bevriend met Jack en later ook met Summer. Andere klasgenoten negeren hem en sommige, vooral Julian, beginnen hem te pesten.

Als het Halloween is, mogen alle kinderen verkleed naar school komen. August verheugt zich daarop, want dan kan hij een masker op en ziet niemand zijn gezicht. Als echte Star Wars-fan wil hij verkleed gaan als Boba Fett. Hij bedenkt zich echter op het laatste moment en komt verkleed als Ghostface op school.

Ik moet zeggen, die ochtend was het supergaaf om door de gangen naar mijn kluisje te lopen. Alles was anders. Ik was anders. Meestal liep ik met mijn hoofd omlaag, zodat ze me niet konden zien, maar vandaag liep ik met mijn hoofd omhoog om me heen te kijken. Ik wilde juist dat ze me zagen. Iemand met precies hetzelfde kostuum als ik, een lang wit spokengezicht waar knalrood nepbloed langs droop, gaf me een high five toen we elkaar op de trap tegenkwamen. Ik heb geen idee wie het was, en hij had geen idee wie ik was, en heel even was ik benieuwd of hij me ook een high five had gegeven als hij had geweten dat ik onder dat masker zat.
Ik begon al te denken dat dit een van de gaafste dagen in de geschiedenis van mijn leven zou worden, maar toen kwam ik de klas in. Het eerste kostuum dat ik zag was Darth Sidious. Er zat zo'n superrealistisch rubbermasker bij, en een grote zwarte capuchon en een lange zwarte cape. Ik wist natuurlijk meteen dat het Julian was. Hij had vast op het laatste moment een ander kostuum gekozen omdat hij dacht dat ik als Boba Fett zou komen. Hij stond te praten met twee mummies die Miles en Henry moesten zijn, en ze keken alle drie naar de deur alsof ze op iemand wachtten. Ik wist dat het geen Ghostface was waar ze naar uitkeken, maar een Boba Fett.
Ik was van plan om op mijn gewone plek te gaan zitten, maar om de een of andere reden, ik weet niet waarom, liep ik opeens naar een tafeltje bij die drie in de buurt, en toen kon ik ze horen praten.
Een van de mummies zei: 'Het lijkt echt op hem.'
'Vooral dit gedeelte...' antwoordde de stem van Julian. Hij wees naar de wangen en de ogen van zijn Darth Sidious-masker.
'Nee,' zei de mummie, 'waar hij echt op lijkt is zo'n verschrompeld hoofd. Heb je dat wel eens gezien? Daar lijkt hij echt precies op.'
'Ik vind dat hij op een ork lijkt.'
'Echt hè!'
'Als ik er zo uitzag,' zei de Julianstem, een beetje lacherig, 'dan zou ik elke dag een capuchon over mijn kop trekken, ik zweer het je.'
'Ik heb er veel over nagedacht,' zei de tweede mummie best ernstig, 'en ik denk... Als ik er zo uitzag als hij, dan zou ik mezelf van kant maken.'
'Echt niet,' antwoordde Darth Sidious.
'Echt wel,' hield de mummie vol. 'Ik moet er niet aan denken om elke dag in de spiegel te kijken en mezelf dan zo te zien. Dat is echt te gruwelijk. En dat iedereen je de hele tijd loopt aan te gapen.'
'Waarom ga je dan zoveel met hem om?' vroeg Darth Sidious.
'Weet ik niet,' antwoordde de mummie. 'Aarsman vroeg aan het begin van het jaar of ik met hem om wilde gaan, en hij heeft denk ik tegen alle leraren gezegd dat ze ons naast elkaar moesten zetten of zo.' De mummie haalde zijn schouders op. Ik kende dat gebaar natuurlijk. Ik kende de stem. Het liefst wilde ik meteen de klas uit rennen. Maar ik bleef staan waar ik stond en hoorde hoe Jack Will verderging met wat hij aan het zeggen was. 'Weet je, hij loopt ook de hele tijd achter me aan. Wat moet ik dan?'
'Dump hem gewoon,' zei Julian.

Ik weet niet wat Jack terugzei, want ik ging de klas uit zonder dat iemand wist dat ik binnen was geweest. Onderweg naar beneden voelde mijn gezicht aan alsof het in brand stond. Ik zweette in mijn kostuum. En ik begon te huilen. Ik kon het niet tegenhouden. Ik had zulke dikke tranen in mijn ogen dat ik amper iets kon zien, maar ik kon ze onder het lopen niet door het masker heen wegvegen. Ik zocht iets om in te verdwijnen. Ik wilde een gat om in te vallen: een klein zwart gat dat me opslokte.

R.J. Palacio, Wonder (niveau 2). Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam/Antwerpen 2013

Opdracht

4

Lees tekst 4. Hier lees je hoe *Wonder* verdergaat.

1 Wie is de ik-persoon in dit fragment?
2 Wie is de hoofdpersoon van *Wonder*, denk je? Leg je antwoord uit.
3 Waarom heeft Jack gemene dingen over August gezegd?
4 Leg uit dat tekst 4 een ander beeld van Jack geeft dan tekst 3.
5 In wie kun jij je beter inleven? In Jack of August? Waarom?
6 Met wie leef je het meest mee? Met Jack of August? Waarom?
7 *Wonder* heeft een wisselend perspectief. Welk effect heeft dat?

Tekst 4

Wonder

Sinds Halloween gaat August niet meer met Jack om. Jack heeft aan Summer gevraagd of zij weet waarom August niet meer tegen hem praat. Summer heeft alleen geantwoord: 'Ghostface'. Maar Jack begreep niet wat ze bedoelde.

Ik ben niet de beste leerling van de wereld. Ik weet dat er kinderen zijn die school echt leuk vinden, maar dat kan ik niet zeggen. Sommige dingen vind ik wel leuk, zoals gym en computerles. En de pauzes. Maar alles bij elkaar zou ik het ook best vinden zonder school. En wat ik het ergste vind is al het huiswerk dat we krijgen. Alsof het niet genoeg is dat we les na les ons best moeten doen om wakker te blijven terwijl ze ons hoofd volstoppen met dingen die we waarschijnlijk nooit hoeven te weten, zoals hoe je het oppervlak van een kubus berekent en wat het verschil is tussen kinetische en potentiële energie. Wat boeit het, denk ik dan. Ik heb mijn ouders echt nog nooit van mijn leven het woord kinetisch horen gebruiken!
Natuur & techniek vind ik het allerstomste vak dat er is. We krijgen zoveel werk op dat het gewoon niet leuk meer is! En de lerares, mevrouw Rubin, is over alles heel erg streng, zelfs over hoe we onze gegevens boven aan ons blaadje schrijven! Ik heb een keer twee tiende punt aftrek gekregen voor een huiswerkopdracht omdat ik de datum er niet bij geschreven had. Niet normaal meer.
Toen August en ik nog vrienden waren, ging het best goed met n&t, want August zat naast me en ik mocht altijd zijn aantekeningen overschrijven. August heeft het netste handschrift van iedereen die ik ken die een jongen is. Hij kan zelfs heel netjes aan elkaar schrijven: perfect omhoog en omlaag in kleine, ronde krullettertjes. Maar nu we geen vrienden meer zijn, gaat het slecht, want ik kan hem niet meer vragen of ik zijn aantekeningen mag overschrijven.
Vandaag zat ik dus als een razende te pennen om bij te houden wat mevrouw Rubin allemaal vertelde (ik heb een vreselijk handschrift), toen ze opeens over een n&t-project begon, en dat we allemaal iets moesten kiezen om te maken.

Terwijl ze dit zei dacht ik: we zijn net klaar met dat gare Egypteproject, en nu moeten we alweer aan iets heel nieuws beginnen? En in mijn hoofd ging ik zo van: o neeeeee! Zoals dat joch in *Home Alone*, met zijn mond wijd open en zijn handen voor zijn gezicht. Zo'n gezicht trok ik vanbinnen. En toen moest ik denken aan plaatjes van uitgerekte spokengezichten die ik wel eens gezien heb, met van die wijdopen schreeuwmonden. En opeens schoot er een beeld door mijn hoofd, een herinnering, en ik wist wat Summer bedoeld had met 'Ghostface'. Heel gek, zoals het me in een flits te binnen schoot. Met Halloween was er iemand met een Ghostface-kostuum de klas binnengekomen. Ik herinnerde me dat ik hem een paar tafeltjes bij me vandaan had zien staan. En toen herinnerde ik me dat ik hem daarna niet meer terug had gezien.
O man. Dat was August!
Dit drong allemaal tot me door onder natuur & techniek, terwijl de lerares iets uit stond te leggen.
O man.
Ik had met Julian over August staan praten. O man. Nu snapte ik het! Ik had zo gemeen gedaan. Ik weet nog steeds niet waarom. Ik weet niet eens meer wat ik precies zei, alleen dat het erg was. Het was maar een gesprekje van een minuut of twee. Het kwam gewoon doordat ik wist dat Julian en de anderen me raar vonden omdat ik de hele tijd met August omging, en daardoor voelde ik me een sukkel. En ik weet niet waarom ik al die dingen zei. Ik deed gewoon maar mee. Ik was een stomkop. Ik ben een stomkop. O god. Hij zou als Boba Fett komen! Met Boba Fett erbij had ik al die dingen nooit gezegd! Maar dat was hij, die Ghostface die bij dat tafeltje naar ons stond te kijken. Dat lange witte masker met dat nepbloed dat eruit spoot. De wijd open mond. Alsof dat spook moest huilen. Dat was hij.
Ik kreeg het gevoel dat ik over m'n nek moest.

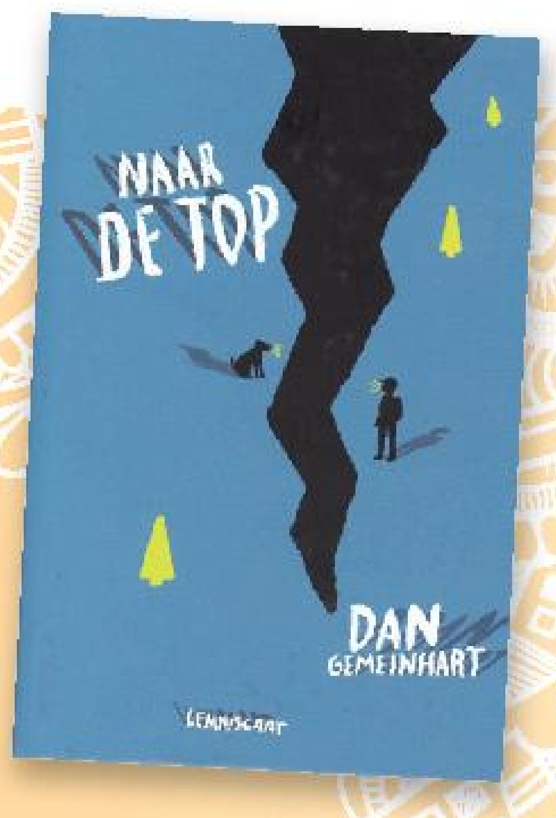
R.J. Palacio, Wonder (niveau 2). Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam/Antwerpen 2013

Leestips

Ik kan/weet

- verschillende emoties in een verhaal herkennen. 1F
- me verplaatsen in een personage en uitleggen hoe een personage zich voelt. 1F
- personages beschrijven. 2F

§ 3 Smaak

Je leert	• genres herkennen. • uitleggen wat je smaak is.
Je hebt afgerond	• Fictie § 1 Fictie en non-fictie en § 2 Personages en perspectief

Theorie

video-uitleg

Smaak

Als iemand jou vraagt van wat voor soort films en series jij houdt, kun je dat waarschijnlijk in een paar woorden uitleggen. Zo is het ook met boeken. Om uit te leggen wat jouw smaak is, kun je iets zeggen over:

- het **onderwerp**: datgene waarover het verhaal gaat, bijvoorbeeld: voetbal, pesten of vriendschap;
- het **genre**: het soort verhaal.

In de bibliotheek staat op de boeken een **pictogram** dat het genre aanduidt, bijvoorbeeld:

Sommige mensen noemen **psychologische verhalen** ook wel **probleemboeken**. Daarin worstelt de hoofdpersoon met een probleem. Hij is bijvoorbeeld ernstig ziek of zijn ouders gaan scheiden.

Of je een boek wel of niet leuk vindt, hangt vaak ook af van hoe het boek eruitziet en hoe het is geschreven. Daarnaast kun je zeggen of je meer van **fictie** of **non-fictie** houdt en of je **realistische** en **fantasieverhalen** wel of niet leuk vindt.

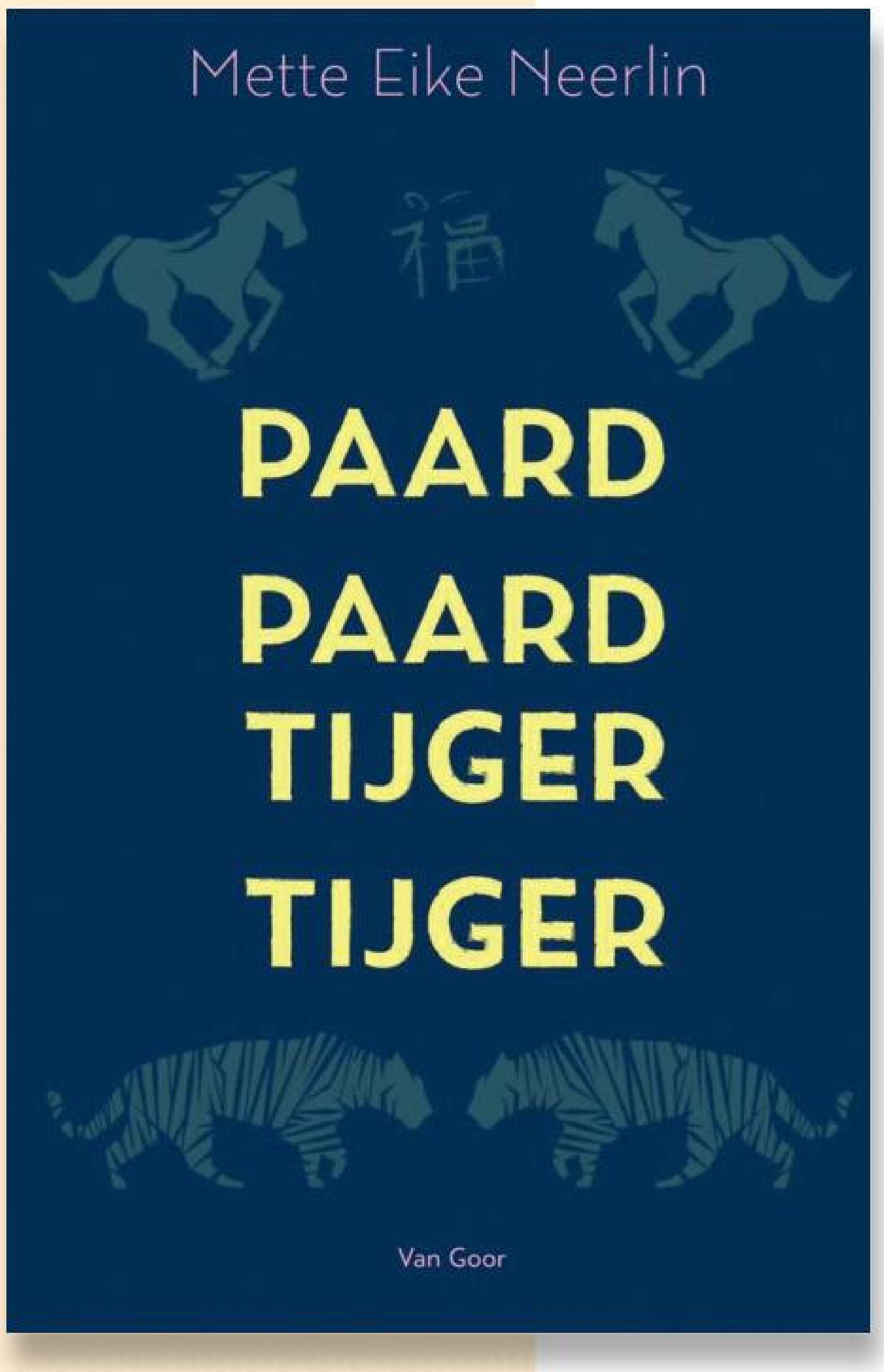
Opdracht
1

Lees tekst 1, een fragment uit *Paard, paard, tijger, tijger* van de Deense schrijfster Mette Eike Neerlin.

1. Wil Honey naar het feest van Philip, denk je? Leg je antwoord uit.
2. Waarom gaat ze niet naar het feest?
3. Hoe voelt Honey zich door 'het superfoute antwoord'? Kies en leg uit: *bang – blij – boos – in de war – opgelucht – wanhopig.*
4. Waarom verzint Honey zo'n ingewikkelde reden om niet naar Philips feest te gaan?
5. Tot welk genre behoort *Paard, paard, tijger, tijger,* denk je?
6. Is *Paard, paard, tijger, tijger* fictie of non-fictie? Hoe weet je dat?
7. Denk je dat *Paard, paard, tijger, tijger* een realistisch boek is? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Paard, paard, tijger, tijger

Honey (ik-persoon, 13 jaar) komt uit een chaotische familie. Ze zorgt voor haar gehandicapte zus Mikala en helpt in het huishouden. Verder probeert ze zo min mogelijk op te vallen en spreekt ze nooit iemand tegen, want iedereen heeft het al moeilijk genoeg. Als ze naar de film gaat met haar vriendin Paula, komt ze Philip en zijn broer Oscar tegen. Philip heeft de hele klas uitgenodigd voor zijn verjaardagsfeest.

'Nou,' zei ik ten slotte op een enigszins afsluitende toon.
Oskar gaf Philip weer een por in zijn zij en toen nog een.
'Ja, trouwens,' zei Philip toen. 'Kom je eigenlijk op mijn verjaardag? Je hebt nog helemaal geen antwoord gegeven.'
Hij keek mij plotseling aan op een nieuwe manier – een manier waardoor het bloed me meteen naar de wangen steeg en ik een speciaal gevoel kreeg, namelijk dat hij me een geheim bericht met zijn ogen stuurde. Een bericht dat ik op geen enkele manier kon duiden, maar waardoor ik totaal in de war raakte en het maar een haartje had gescheeld of ik had gezegd dat ik natuurlijk naar het feest ging. Maar toen dacht ik gelukkig aan Mikala.
'Helaas,' zei ik en ik draaide me om naar een paar duiven op de stoep. 'Ik dacht dat je alleen hoefde te antwoorden als je kwam.'
'O, oké.' Philip keek omlaag.
'Dat is anders wel jammer,' zei Oskar. 'Het wordt superleuk. Wat doe je dan? Is het niet iets wat je kunt afzeggen?'
'Neuh, niet echt nee.' Ik wipte wat heen en weer op mijn voeten. 'Het is iets met mijn zus. Het is van levensbelang.'
Ik weet eerlijk gezegd niet goed hoe de woorden 'van levensbelang' me ontglipten, terwijl de woorden die ik eigenlijk had willen zeggen 'wel van belang' waren. Maar dat gebeurde dus, en voor ik het kon herroepen, vroeg Philip:
'Is ze dan ziek geworden?'
'Het is toch hopelijk niets gevaarlijks?' vroeg Oskar.
Ze keken allebei met zo'n blik naar mij. Onderzoekend, intens – *te veel*!
Ik schudde onrustig mijn hoofd en ik had hun heel zeker gewoon moeten uitleggen over het open huis, vertellen dat ik simpelweg naar een feest op het werk van mijn zus zou gaan, en dat ik had beloofd een kokoscake te bakken, waar Mikala gek op is. Maar Philip zag er opeens zo bezorgd uit om mij – zo bezorgd dat alles als het ware alleen met veel tamtam kon worden afgeblazen. Misschien zou hij ook enorm teleurgesteld zijn als hij hoorde dat ik niet iets belangrijkers hoefde te doen nu ik me afmeldde voor zijn verjaardag.
En dát triggerde het. Het superfoute antwoord.
'Jawel, het is iets aan haar longen,' zei ik en ik schraapte mijn keel. 'Ze moet nieuwe hebben, of hoe je dat ook zegt. Het is net die dag.'
Longen, dus! Geen idee waar dat vandaan kwam. Ik ken niemand die iets aan zijn longen mankeert. Hooguit misschien de nicht van de vrouw van de baas van mijn moeder, over wie ik ooit had gehoord. Maar toen puntje bij paaltje kwam, waren het geloof ik feitelijk de nieren.
'Nou, pfoe.' Oskar trok een gekke bek, alsof hij zijn tanden gezet had in iets wat hij vies vond. 'Dat klinkt echt niet goed.'
'Hoop dat ze het redt!' zei Philip. 'Daar wist ik niets van.'

Paula was teruggekomen en stond boven aan de trap te gebaren dat ik moest komen.
Maar door de blikken en de ernst van die twee, gecombineerd met de neiging die me bekroop om op mijn eigen voeten te stampen na het verhaal waarin ik net verstrikt was geraakt, deed ik iets heel anders: ik stopte mijn bioscoopkaartje diep in mijn jaszak en ritste hem dicht, terwijl ik me met kleine stappen begon terug te trekken uit het hele gebeuren.
'Ik heb het helaas op dit moment een beetje druk,' zei ik zonder mijn blik omhoog te richten. 'Maar we zien elkaar wel weer.'
Mette Eike Neerlin, Paard, paard, tijger, tijger (niveau 2). Uitgeverij Van Goor, Utrecht 2017

Opdracht
2

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *Paard, paard, tijger, tijger* verdergaat.

1 'Is het dan niet een klein beetje "paard, paard"?' Wat bedoelt Marcel precies?
2 Waarom wil Marcel graag 'als laatste wens' dat Honey naar het feest gaat? Kies en leg uit. Je mag meerdere antwoorden kiezen.
A Hij vindt dat Honey meer met haar klasgenoten moet doen.
B Hij vindt dat Honey te veel rekening houdt met anderen.
C Hij weet dat Honey Philip leuk vindt.
3 Maakt Marcels wens het moeilijk of makkelijk voor Honey om te kiezen? Leg uit.
4 Wat zou voor jou een reden zijn om dit boek wel of juist niet te lezen?

Tekst 2

Paard, paard, tijger, tijger

Honey heeft Marcel leren kennen, een oude man die erg ziek is. Vroeger werkte hij als porseleinschilder. Honey vindt dat hij een wandbord moet schilderen voor het huwelijk van zijn dochter. Ondertussen knutselt zij een kabouter in elkaar. Op de cursus Chinees heeft Honey de uitdrukking 'paard, paard, tijger, tijger' geleerd. Die betekent dat iets niet echt goed is, maar dat het veel erger zou kunnen zijn.

'Hé, wat zeggen je klasgenoten er eigenlijk van dat je hier te pas en te onpas bij mij binnenrent?' vroeg hij na enige tijd.
'Niets,' zei ik. 'Ik zie mijn klasgenoten nooit na school.'
Marcel keek op. 'Waarom niet?'
'Omdat Mikala 's middags vroeg thuiskomt,' zei ik.
Marcel spoelde zijn penseel uit in een glas water. 'Nou, wat zegt zíj dan?'
Ik was bezig om lijm op het houten gezicht van de kabouter te smeren, zodat ik zijn baard kon vastmaken. Dat vereiste een zekere concentratie.
'Niets,' zei ik toen die eindelijk zat zoals het moest. 'Het geeft niet. Ze kan best alleen zijn.'
'Aha?' Marcel trok zijn wenkbrauwen op en keek mij vragend aan.
'Ja dus, ze vindt het wel fíjn als ik er ben, dat wel,' legde ik uit.
'En dat is oké voor jou?' Marcel perste het water uit het penseel tegen de rand van het glas. 'Is het dan niet een klein beetje "paard, paard"?'
'Hoe bedoel je?' vroeg ik en ik merkte dat ik een tikkeltje geïrriteerd raakte. 'Zo is het gewoon dus.'
'Zo zie je maar.' Marcel knikte voor zichzelf en wreef met zijn vinger over het bord, en daarna zaten we een tijdje zonder te praten bij elkaar.
Na een paar minuten begon Marcel de melodie van dat 'Sugar, honey honey'-liedje te neuriën en wierp intussen steelse blikken op mij, maar ik deed alsof mijn neus bloedde.

‘Weet je wat ik denk?’ zei Marcel ten slotte en hij streelde over het dekbed. ‘Ik geloof zowaar dat ik toch iets bedacht heb wat ik nog graag wil voor ik doodga. Ik wil nog graag horen dat jij mee naar dat klassenfeest bent gegaan bij die eh...’ Marcel zocht naar de naam. Ik liet de kabouter op de grond vallen, zodat hij zijn baard verloor, en ik bukte me om hem op te rapen.
‘Philip?’ zei ik.
Het kriebelde heel even in mijn buik terwijl ik zijn naam uitsprak, en ik hoopte dat Marcel niet zag dat ik bloosde.
‘Precies!’ Marcel knikte vastberaden. ‘Dát wil ik. En drink dan voor mij meteen ook een biertje van de tap, als je er bent.’
‘Ik drink toch niet!’ zei ik verontwaardigd, aan de kabouterbaard prutsend.
‘O nee.’ Marcel haalde zijn schouders op. ‘Maar ik wil wel graag je woord erop. Het is mijn laatste en diepste wens, dus die kun je me maar beter gunnen.’
Ik hield mijn hoofd schuin en keek hem aan terwijl ik erachter probeerde te komen of hij het serieus meende.
‘Ik dacht anders dat jij niets voelde?’
‘Nee, maar dít wil ik echt graag dat je het doet,’ zei hij. ‘Is dat afgesproken? Dan ga ik in ruil daarvoor haast maken met het wandbord. Zullen we zeggen dat ik het uiterlijk op de dag dat jij naar het feest gaat klaar heb?’
‘Ik weet het niet zo goed,’ aarzelde ik. ‘Ik heb het namelijk aan Mikala beloofd. Ze wordt waanzinnig kwaad.’

Mette Eike Neerlin, Paard, paard, tijger, tijger (niveau 2). Uitgeverij Van Goor, Utrecht 2017

Opdracht
3

Lees tekst 3, de flaptekst van *Trash* van de Engelse schrijver Andy Mulligan.

1 Tot welk van de genres die in de theorie worden genoemd, behoort *Trash*, denk je? Waarom denk je dat?
2 Bekijk ook de kaft van *Trash* bij tekst 4. Wat denk je nu? Kies en leg uit.
A Ik zou *Trash* wel willen lezen.
B Ik ga *Trash* zeker niet lezen.
C Ik heb meer informatie nodig voor ik weet of ik *Trash* wel of niet wil lezen.

Tekst 3

Trash

Rafael. Gardo. Rat.
Drie vrienden uit een sloppenwijk, die vuilnis sorteren om te overleven. Een van hen vindt iets tussen het afval dat van grote waarde blijkt te zijn.
Dit is hun kans om hun uitzichtloze bestaan te ontvluchten! Maar het wordt een gevaarlijk avontuur: de corrupte politiemacht zit de jongens op de hielen en ze moeten rennen voor hun leven.

Opdracht
4

Lees tekst 4, een fragment uit *Trash*.

1 Waarom gaat Rafael het tasje niet teruggeven aan José Angelico, denk je?
2 Wat vind je daarvan?
3 ‘Je moet geen aandacht trekken, anders raak je alles wat je gevonden hebt misschien weer kwijt.’ Hoe kan dat, denk je?

Tekst 4

Trash

Rafael (ik-persoon) en Gardo zoeken tussen het afval naar spullen die ze kunnen verkopen. Daarmee verdienen ze geld voor zichzelf en hun familie.

We waren samen aan het werk en de zakken vielen naar beneden – sommige waren al opengescheurd, andere nog heel – en toen vond ik een 'speciaaltje'. Een speciaaltje is een vuilniszak, nog helemaal heel, uit een rijke buurt, en daar hou je je ogen altijd goed voor open. Zelfs nu weet ik nog precies wat de buit was. Een sigarettenpakje, met een sigaret erin: dat is een extraatje. Een courgette die nog goed genoeg was voor de stoofpot, en ook nog een heel stel gedeukte blikjes. Een pen, vast niet meer bruikbaar, en pennen zijn toch makkelijk te krijgen, en wat droog papier dat ik zo in mijn zak kon stoppen, en verder vuil en nog eens vuil, zoals etensresten en een kapotte spiegel of zo, en toen viel er in mijn hand… Ik weet dat ik zei dat je nooit iets interessants vindt, maar oké, één keer in je leven…
Het viel zo in mijn hand: een klein leren tasje, dichtgeritst en onder de koffieprut. Toen ik het openmaakte zag ik een portefeuille. En verder een opgevouwen plattegrond – en in die plattegrond zat een sleuteltje. Gardo kwam er aan en we gingen op onze hurken zitten, boven op die berg. Mijn vingers trilden, want het was een dikke portefeuille. Er zat elfhonderd peso in en dat, kan ik je wel vertellen, is een hoop geld. Een kip kost één tachtig, een biertje vijftien. Een uur in de speelhal vijfentwintig.
Ik zat te lachen en te bidden tegelijk. Gardo gaf me een stomp, en ik wil best toegeven dat we bijna een dansje deden. Ik gaf hem vijfhonderd peso, wat wel eerlijk was aangezien ik het geld gevonden had. Zeshonderd voor mij. We keken of er nog meer in het tasje zat, maar we vonden alleen wat papieren, foto's en – interessant – een identiteitskaart. Een beetje beschadigd en verkreukeld, maar je kon hem nog makkelijk herkennen. Een man, die ons strak aankeek, recht in de camera tuurde met die bange blik die je altijd in je ogen krijgt als de flitser afgaat. Naam? José Angelico. Leeftijd? Drieëndertig jaar, beroep huisknecht. Ongetrouwd, adres Green Hills of zoiets. Geen rijkaard, en daar word je wel verdrietig van. Maar wat doe je eraan? Hem zoeken in de stad en zeggen: 'Meneer Angelico, we willen u graag uw eigendommen teruggeven?'
Twee fotootjes van een meisje in schooluniform. Moeilijk te zien hoe oud, maar ik dacht zeven of acht, met lang donker haar en mooie ogen. Een ernstig gezicht, net als Gardo – alsof niemand tegen haar gezegd had dat ze moest glimlachen.
Toen bekeken we de sleutel. Er zat een geel plasticje aan.
Op allebei de kanten stond een nummer: 101.
De plattegrond was gewoon een plattegrond van de stad. Ik haalde alles uit het tasje en stopte het in mijn broek, daarna gingen we weer aan het werk. Je moet geen aandacht trekken, anders raak je alles wat je gevonden hebt misschien weer kwijt. Maar ik vond het wel spannend. We vonden het allebei spannend, en dat was het ook, want door dat tasje veranderde alles.

Andy Mulligan, Trash (niveau 2). Uitgeverij Gottmer, Haarlem 2011

Opdracht
5

Lees tekst 5. Hier lees je hoe *Trash* verdergaat.

1 'Rafael en ik blij.' Waarom zijn ze blij, denk je?
2 Wat heeft Rafaels tante tegen de politie gezegd?
3 Wat is het gevolg daarvan?
4 Welke leugens stapelen zich op?
5 Is het verstandig om de beloning van tienduizend peso te accepteren, vind je? Waarom?
6 *Trash* is meer dan een avonturenverhaal. Kies en leg uit. Je mag meerdere antwoorden kiezen.
A Het verhaal verruimt je blik.
B Je gaat nadenken over hoe het is om te overleven in moeilijke omstandigheden.
C Je leert iets over jongeren die in een ander land wonen.
7 Andy Mulligan heeft *Trash* geschreven nadat hij had gezien hoe kinderen in de Filippijnen op een vuilnisbelt leefden. Vind je *Trash* daardoor een interessanter boek? Leg uit.

Tekst 5

Trash

De politie is op zoek naar het tasje dat Rafael heeft gevonden en betaalt honderd peso aan iedereen die meezoekt. Rafael en Gardo (ik-persoon) hebben het tasje verstopt bij hun vriend Rat, die ook op de vuilnisbelt woont. Rafael woont bij zijn tante en haar kinderen.

Na een hele tijd werd er geld betaald en was iedereen honderd peso rijker. Het werd donker, de hemel kleurde rood, en eindelijk gaf de politie het op en begon iedereen te vertrekken – Rafael en ik blij. De transportbanden gingen aan met een geluid dat pijn deed aan je oren, de vrachtwagens begonnen te rijden en ze deden steeds meer lampen aan en werkten en werkten tot het ochtend werd.
In ons buurtje waren er meer kookvuurtjes dan anders, en een paar kratten bier. Er werd muziek gemaakt en gezongen en iedereen was vrolijk – vooral Rafael, die denkt dat de klus geklaard is en dat hij heel listig is geweest.
Maar bij Rafael thuis, waar ik bij ben – want ik verloor hem niet uit het oog – zegt zijn tante na het eten tegen ons: 'Zijn we veilig?'
Ik wist dat het niet zo was, en ik wist ook dat ze het aan zichzelf te danken had. Het was niet slim van haar geweest om haar mond open te doen. Sterker nog, ik vind het vervelend om te zeggen, maar we hebben het er sindsdien over gehad: als zij haar mond dicht had gehouden, was het allemaal een stuk simpeler geweest. 'Zijn we veilig?' vroeg ze nog een keer.
Ik zei: 'We zijn zo veilig als wat. Maakt u zich geen zorgen,' wat gelogen was.
'Ze kwamen naar me toe,' zei ze tegen mij. 'Ze wilden weten waarom ik had gezegd dat hij iets gevonden had. Een politieagent vroeg me er nog een keer naar en ik had niets moeten zeggen, maar dat deed ik wel. Nu zijn ze nieuwsgierig naar jullie allebei. Ze hebben jullie namen.'
'Ja, maar we hebben het ze toch al verteld?' zei Rafael. Hij zette die glimlach van hem op en haalde een hand door zijn haar. 'Het was maar een schoen, en verder weten ze niets.'
Ze zweeg, maar dat duurde niet lang.
'Ik zag jullie gisteravond weggaan,' zei ze, zo zacht dat je het bijna niet kon horen. Daarom schoven we dichter naar elkaar toe. 'Ik wil niet weten waarheen, ik wil niet weten waarom, ik wil alleen weten of we veilig zijn. Er ligt hier toch niets in huis, hè?'
'Nee,' zeiden we allebei tegelijk.
'Zweren jullie dat? Want ze breken al deze huizen af…'

'Ik zweer het,' zei Rafael, zo luchtig en opgewekt als maar kon. Ik kon alleen maar denken aan alle leugens die zich aan het opstapelen waren, en dat ik hoopte dat het ergens goed voor zou zijn. Het tasje lag veilig bij Rat in zijn hol. Ik wilde erheen om te kijken.
Maar Rafaels tante liet hem niet met rust. 'Ze hebben het erover om hier te komen zoeken,' zei ze. 'Dat zeggen de mensen. Ons huis is als eerste aan de beurt, daar kun je gif op innemen. Als ze het weer afbreken...'
Rafael pakte haar hand. 'Er ligt hier niets,' zei hij.
'Tienduizend peso is een hoop geld!' zei ze. Haar stem ging de hoogte in. 'Weet je wel wat we daar allemaal mee zouden kunnen doen?'
Toen greep ik in. 'Denkt u dat ze het ons zouden geven?' zei ik. 'Denkt u dat echt?'
'Ja, dat denk ik wel!' zei ze.
Rafael schudde zachtjes haar hand. 'Ma,' zei hij. 'Als iemand hier, iemand van ons... zoveel geld kreeg, hoelang denk je dan dat we het konden houden?'
Nu pakte ze mij bij mijn arm, zodat we met z'n drieën een kringetje vormden. 'Jij bent verstandig,' zei ze tegen me. 'Gardo, jij bent verstandiger dan deze knul, en ik weet dat je hard kunt lopen en makkelijk wegkomt... En misschien had ik niets moeten zeggen, en het spijt me dat ik het gedaan heb. Maar ik ben te oud om nog een keer te verhuizen, en de twee kleintjes...'
Haar ogen stonden vol tranen, glinsterende, natte tranen – en ik werd bang omdat zij bang was, en ik weet dat Rafael nog banger was dan wij, al zal hij dat nooit toegeven. 'Ik wil geen problemen met de politie,' zei ze, en ze gaf ons allebei een kneepje. 'Iedereen weet wat voor dingen ze doen.'

Andy Mulligan, Trash (niveau 2). Uitgeverij Gottmer, Haarlem 2011

Opdracht
6

Deze vragen gaan over *Paard, paard, tijger, tijger* en *Trash*.

1 Download het schema bij deze opdracht en vul het in.
2 Welk boek lijkt je leuker? Leg uit waarom aan de hand van je antwoorden op vraag 1.

Leestips

Ik kan/weet
- genres herkennen. 2F
- mijn voorkeur voor bepaalde onderwerpen en genres uitleggen. 2F

§ 4 Over gedichten

Je leert
- uitleggen waar gedichten over gaan.
- uitleggen wat voor soort gedichten je mooi vindt.

Je hebt afgerond
- –

Theorie
video-uitleg

Gedichten

Gedichten zijn korte teksten waarin de dichter iets op een mooie en bijzondere manier probeert te zeggen. Je herkent gedichten in één oogopslag aan de **typografie**: de manier waarop woorden en regels over het papier zijn verdeeld.
Veel gedichten gaan over gevoelens, zoals verliefdheid, verdriet of eenzaamheid. Daar kun je zelf iets in herkennen, maar ze kunnen je ook helpen om iets aan anderen duidelijk te maken. Bij grote gebeurtenissen, zoals geboorte, overlijden of een huwelijk, gebruiken mensen vaak gedichten om iets te zeggen waar ze zelf niet de goede woorden voor kunnen vinden.
Gedichten kunnen ook over heel gewone dingen gaan. Daardoor ga je op een andere manier kijken naar de wereld om je heen.
Veel mensen vinden gedichten moeilijk, maar je hoeft een gedicht niet helemaal te begrijpen om het toch mooi te vinden.

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1 Beschrijf wat de dichter ziet gebeuren.
2 Waarmee vergelijkt de dichter het gedrag van de merel?
3 Wat is het effect van die vergelijking? Je **bewondert / kijkt anders naar / leeft mee met** de merel.
Leg je antwoord uit.
4 Welke andere titel is ook goed, vind je? Kies uit: *Gulzig / Stiekem / Vuurdoornbes*.
Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Vuurdoorn

Stel dat jij een zak
met twintig sinaasappels
leeg eet – je pakt ze
met je lippen en slikt
zo'n oranje bal in één
keer door – dan de volgende.

Zo zag ik een merel
op een tak met zijn snavel
in de weer – af en toe
keek hij om zich heen
of het wel mocht.

Remco Ekkers, De secretarisvogel schrijft. Uitgeverij kleine Uil, Groningen 2019

Opdracht
2

Lees tekst 2.

1. Wat is 'punniken'? Je mag gebruikmaken van een woordenboek.
2. Vul in: Een spinnenweb kun je 'dodelijk' noemen omdat ...(**1**)... en kun je een 'kunstwerk' noemen omdat ...(**2**)....
3. Gewoonlijk zeg je dat spinnen een web *weven*. Leg uit dat dat in deze haiku niet past.

Begrippen

Haiku kort gedichtje van drie regels dat bestaat uit precies 17 lettergrepen: de eerste regel heeft 5 lettergrepen, de tweede 7 en de derde weer 5

Tekst 2

buiten voor het raam
punniken spinnen hun web
dodelijk kunstwerk

Albert ten Cate, Haiku's van Albert ten Cate. poezieverrijkt.nl

Opdracht
3

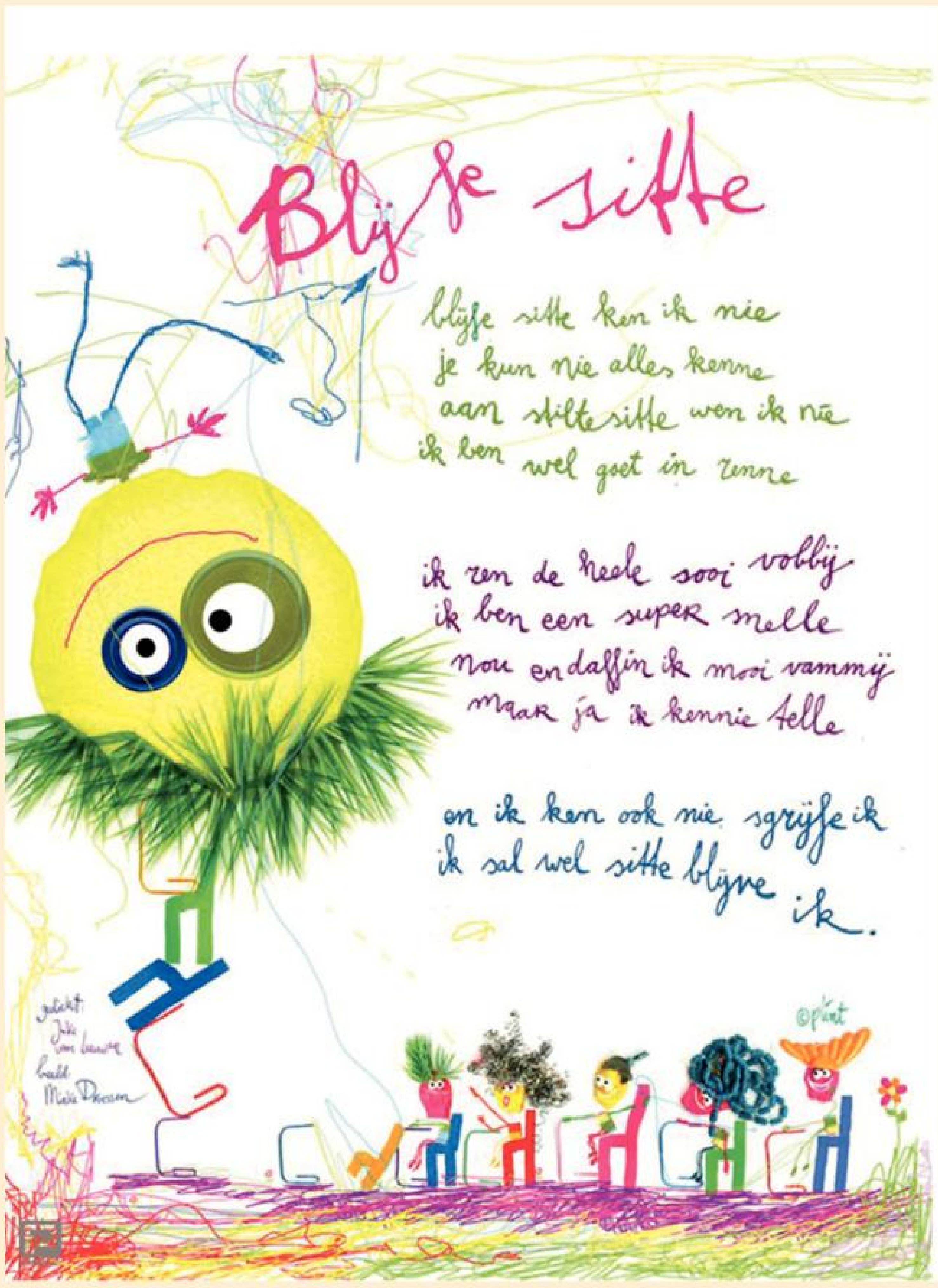
Lees tekst 3 hardop.

1. Noteer per strofe waarover tekst 3 gaat.
2. Welke twee betekenissen heeft de titel?
3. Schrijf het gedicht over zonder taalfouten. Let op spelling, leestekens, hoofdletters en woordvolgorde.
4. Bekijk je antwoord op vraag 2. Klopt dat nog nu je het gedicht herschreven hebt? Leg uit.

Begrippen

Strofe deel van een gedicht tussen twee witregels

Tekst 3

Joke van Leeuwen, Ozo heppie en andere versjes. Uitgeverij Querido, Amsterdam 2008

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1 Waarom heeft de ik-persoon besloten om te scheiden van haar ouders?
2 Welke voordelen heeft een scheiding volgens de ik-persoon?
3 Waarover moeten afspraken gemaakt worden?
4 Welk gevoel past bij de ik-persoon? **blij / boos / verdrietig**
5 De ik-persoon gaat niet echt scheiden. Waarom schrijft ze dan deze brief aan haar ouders?
6 Het onderwerp is **grappig / serieus** en er wordt op een **grappige / serieuze** manier over geschreven.

Tekst 4

Brief voor mijn ouders

Beste ouders,

vanochtend heb ik besloten
om van jullie te scheiden.
Ik denk wel dat er ooit wel tijden
aanbreken waarin we vrienden
kunnen zijn. Maar voorlopig
lijkt wat afstand me verstandig
en voor alle partijen fijn.

De zonnebank is voor jullie,
het tosti-apparaat voor mij.
De Wii gaat naar pap en de oppas
is voor mam, als ze me mist
heeft ze tenminste iemand
die haar troosten kan.

Ik ga wonen in de McDonald’s
(scheiden maakt het leven
niet voor álle partijen slechter),
voor een bezoekregeling
met de hond moeten jullie maar
even bellen met de dierenrechter.

Het is voor iedereen beter als ik
niet langer bij jullie rondspook.
Het scheelt bovendien verhuisdozen
sjouwen. Maak je geen zorgen:
als jullie het kunnen, kan ik het ook.

PS: Mijn zusje mogen jullie houden.

Ellen Deckwitz, in: Ted van Lieshout (red.), Er zit een feest in mij! Uitgeverij Querido, Amsterdam/ Antwerpen 2014

Opdracht
5

Lees tekst 5.

1 Tekst 5 bestaat uit twee delen die een tegenstelling vormen. Zet een streep tussen het eerste en tweede deel.

2 *a* Markeer de dingen waarmee de ik-persoon 'geen probleem' heeft.
b Markeer de dingen waarmee de ik-persoon wel een probleem heeft.

3 *a* De ik-persoon gaat **wel / niet** met plezier naar school.
b De ik-persoon heeft het thuis **wel / niet** fijn.
c De ik-persoon wordt **wel / niet** gepest.
d De ik-persoon haalt **wel / geen** goede cijfers.

4 Het belangrijkste in tekst 5 is
A dat de ik-persoon een slecht rapport had.
B dat de ik-persoon eenzaam is.
C dat het winter is.

5 Heb je het gevoel dat je het gedicht een beetje begrijpt? **Ja / Nee**

Tekst 5

dat alleen

dat iemand
de zomer uitvindt
de rits gsm sms
heupen een schort
en vrij en rode bikini's
geen probleem
maar winter ouders
schoolrapport
en angst en verlangen
als het donker wordt
en gemeen
al dat alleen
in de pauze
de klas
dat alleen

Hans Hagen, Hoe angst klinkt. Uitgeverij Querido, Amsterdam 2012

Opdracht
6

Lees tekst 6, een gedicht van Rian Visser waarvan een 'raadgedicht' is gemaakt door één woord weg te laten.

1 Noteer drie woorden uit tekst 6 die met 'skelet' te maken hebben.

2 Welke tegenstelling zie je in tekst 6? Kies en leg uit.
A lawaai – stilte
B vroeger – nu
C zolder – kelder

3 Welk woord hoort onder het rode balkje, denk je?

4 Bekijk de woordwolk in tekst 7. Hierin staan de woorden die mensen inzonden als oplossing. Het grootst weergegeven woord is het vaakst gekozen. Waarom koos een aantal mensen voor het woord *botten*, denk je?

Begrippen

Eindrijm rijm aan het eind van woorden: *verdriet – niet*; *toeter – computer*; vaak aan het eind van twee regels in een lied of een gedicht

Lees tekst 7. Hierin vertelt Rian Visser over haar gedicht ‘Skelet’.

5 Noteer drie voorbeelden van eindrijm in tekst 6.

6 Waarom vindt Rian Visser *rinkelende ribben* zo mooi, denk je?

Tekst 6

Raadgedicht

Skelet

Mijn botten tikken op de vloer
als stokken op een trommel.
Eenzaam dwaal ik op de zolder
tussen afgedankte rommel.
Ik ben een afgeleefd karkas
met hier en daar een knekel los
en ______, die zacht rinkelen
als sleutels aan een bos.

Langs mijn klapperende kaken
stroomt geen adem in of uit.
Ach, ooit was ik gekleed
in vlees bedekt met haar en huid.
Hoe graag zou ik nog eenmaal
schuddebuiken van de pret
of aan een wondje likken.

Helaas, ik ben een dood skelet.
Mijn lachen klinkt als klontjes ijs,
die kletteren in een glas.
Och arme ik, och arme ik,
die ooit zo beeldschoon was.

© Rian Visser

Naar: raadgedicht.nl

Tekst 7

Rian Visser over haar gedicht

Het idee voor dit gedicht begon met ***rinkelende ribben***. Dat klinkt zo mooi. Daarna dacht ik aan de geluiden die een skelet kan maken, zoals trommelen, klapperen en akelig lachen, en ik schreef dit gedicht.
Over jullie woorden:
Het woord ***botten*** had ik al in de eerste zin gebruikt. Ik vond het niet zo mooi om dat woord te herhalen.
Het woord ***ribbetjes*** is een paar keer genoemd. ***Ribbetjes die zacht rinkelen*** klinkt ook mooi, maar het ritme van de zin vond ik minder mooi.
Tweemaal is het woord ***vast*** gegeven en eenmaal ***bros***. Dit vond ik erg origineel: ***los en vast***, ***los en bros***, maar de zin klopt dan niet helemaal.

Naar: raadgedicht.nl

Opdracht

7

Tijdens de Nationale Dodenherdenking op 4 mei 2015 droeg Isa Hamerlinck (14 jaar) haar gedicht ‘Het blijft maar komen’ voor op de Dam in Amsterdam. De boodschap van haar gedicht is ‘dat je vragen zou moeten blijven stellen, voordat het niet meer kan’, vertelde Isa in een interview.

1 Wat betekent ‘voordat het niet meer kan’?

Lees tekst 8, het gedicht van Isa Hamerlinck.

2 Wat betekent de versregel ‘Het is ons verteld, zoals de zee zo veelzijdig’?

3 Is de ik-persoon Isa of zou dat iedereen kunnen zijn? Leg uit.

4 Wie zou de jij-persoon kunnen zijn?

5 Weet je zeker dat de ik-persoon antwoorden op haar vragen wil krijgen? Leg uit.

6 Zou jij antwoorden op deze en andere vragen over de Tweede Wereldoorlog willen krijgen? Waarom?

Begrippen

Versregel alle woorden van een gedicht die op één regel staan; een regel hoeft niet te beginnen met een hoofdletter en te eindigen met een punt

Voordragen het uitspreken van een gedicht of andere tekst voor een publiek: je leest niet gewoon voor, maar je probeert ook je publiek aan te kijken; je spreekt met tempoverschillen en laat aan het einde van de regels pauzes vallen

Bekijk Isa's voordracht tijdens de Dodenherdenking.

7 Wat doet Isa goed bij haar voordracht, vind je? Geef twee voorbeelden.
8 Past het gedicht goed bij de Dodenherdenking, vind je? Leg je antwoord uit.

Tekst 8

Het blijft maar komen

Het is ons verteld, zoals de zee zo veelzijdig
Goed of kwaad, hoe je het ook bekijkt
Wij weten wat jij hebt gedaan
Maar wat als, wat als wij daar hadden gezeten
Hadden wij het dan ook zo gedaan
Zoveel vragen voor je, maar het kan niet meer
Ik kan ze niet meer stellen, het heeft nooit gekund
Maar wat als, wat als het had gekund
Had ik dat dan gedaan, had ik dat gewild
Wat als mijn vragen beantwoord zouden zijn
Zou ik dan teleurgesteld zijn, of juist niet
Steeds meer vragen, ze blijven maar komen
Net als de duinen maar blijven groeien

Isa Hamerlinck, poëziepaleis.nl

Opdracht
8

1 Download de gedichten bij deze paragraaf. Kies een gedicht dat jou aanspreekt.
Oefen met het voordragen.
Doe het zo:
- Print het gedicht.
- Zet schuine streepjes (/) op de plaatsen waar je even pauzeert.
- Markeer de woorden die je nadruk wilt geven.
- Lees de tekst een paar keer hardop, zodat je hem ook uit je hoofd leert.
- Neem je voordracht op. Bekijk de opname om te zien wat je nog beter kunt doen. Oefen zo nodig nog eens.

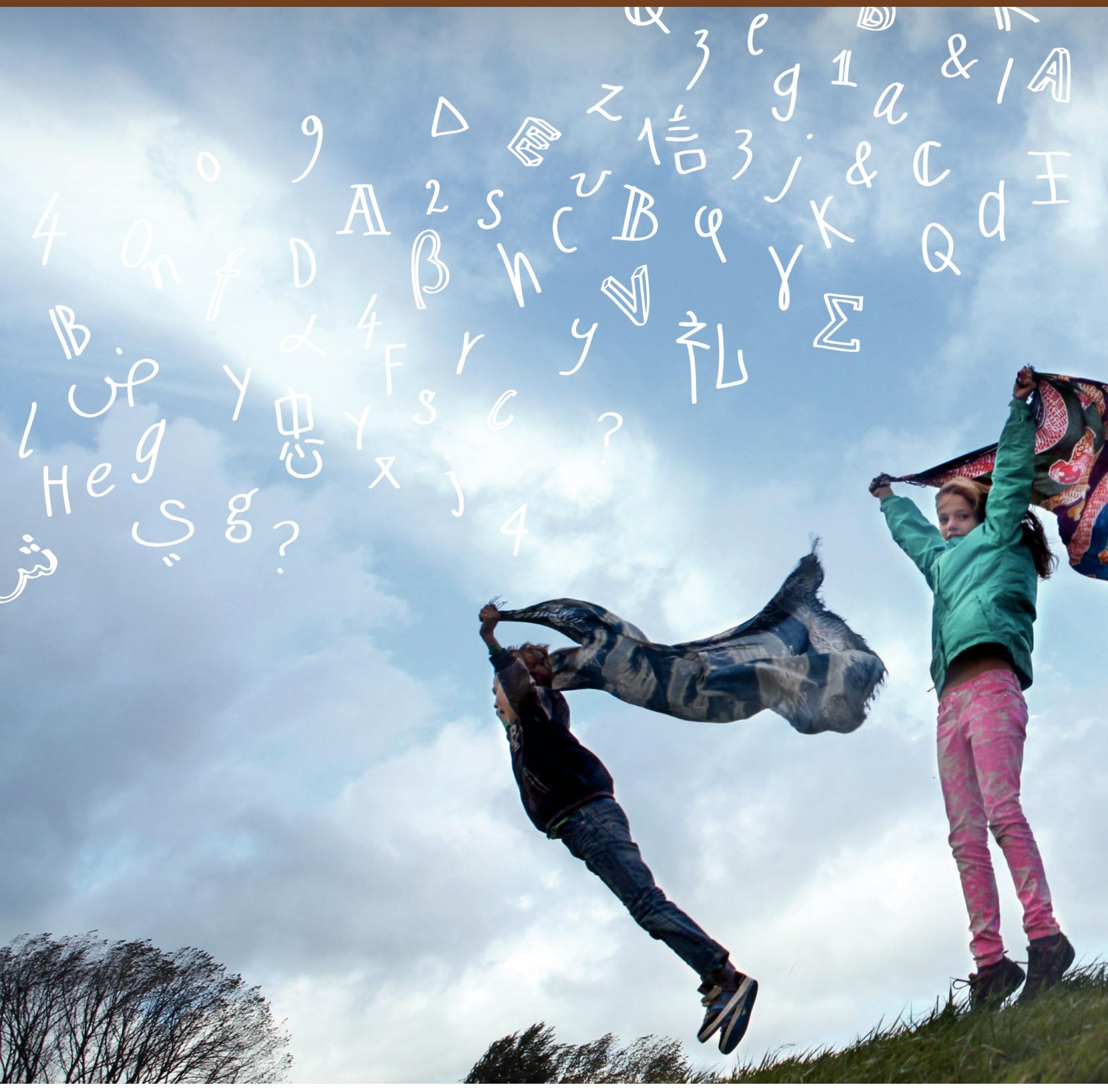
2 Je docent kiest een aantal leerlingen die hun tekst voordragen in de klas.
3 Noteer wat je goed vindt aan de voordrachten.
4 Noteer ook een tip om de voordrachten nog beter te maken.

Opdracht
9

1 Vind je het mooi als een gedicht rijmt of maakt dat jou niet uit? Leg uit.
2 Welke regel of zin uit de gedichten in deze paragraaf wil je onthouden? Waarom?
3 Een dichter kan je een andere kijk geven op wat je al kent of weet. Bij welk gedicht/ welke gedichten is dat goed gelukt, vind je? Leg je antwoord uit.
4 Wat spreekt jou meer aan, gedichten over gewone dingen of over 'grote' gevoelens? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet
- uitleggen waar gedichten over gaan. 1S
- uitleggen wat voor soort gedichten ik mooi vind.

TAAL

Cursus 4

§1 Moedertaal

Je leert	• over moedertaal en over taalontwikkeling.
Je hebt afgerond	• –

Opdracht
1

1. In welk land ben je geboren?
2. In welke taal/talen heb jij vanaf je geboorte leren spreken?
3. In welke taal/talen hebben je ouders vanaf hun geboorte leren spreken?
4. Welke andere taal zou je graag als baby hebben geleerd of zou je nog willen leren? Leg je antwoord uit.

Opdracht
2

Lees tekst 1.

1. Waarom is het volgens de tekst logisch om te spreken van moedertaal en niet van vadertaal?
2. Welke taal noem jij je moedertaal? Waarom?
3. Wat is het verschil tussen een tweede taal en een vreemde taal?
4. Ken jij gezinnen of kom je zelf uit een gezin waar meestal in een andere taal dan Nederlands gesproken wordt? Denk hierbij ook aan streektalen, zoals Brabants of Gronings. Licht je antwoord toe.

Begrippen

Moedertaal eerste taal die je leert
Ritme opeenvolging van korte en lange spraakklanken mét en zonder klemtoon
Intonatie afwisseling in toonhoogte als je spreekt
Klemtoon nadruk die je op woorden en lettergrepen legt als je spreekt

Tekst 1

De eerste taalles

(1) Iedereen heeft een **moedertaal**. *Moedertaal, Muttersprache, mother tongue* – het woord bestaat al heel lang. Maar waarom spreken we eigenlijk van moedertaal en niet van vadertaal? Dat heeft te maken met onze taalverwerving: de manier waarop we taal leren en gebruiken.

(2) De allereerste taalontwikkeling begint namelijk al voor de geboorte. Met vijf maanden kan een foetus, een ongeboren baby, al geluiden van buiten ontvangen. Zo raakt hij vertrouwd met bepaalde klanken van zijn moedertaal, en vooral ook met **ritme**, **intonatie** en **klemtoon**. Later kan hij deze kennis gebruiken bij een van de moeilijkste onderdelen van het leren van een (nieuwe) taal. Dat is het herkennen van woordgrenzen: waar begint en waar eindigt een woord? Een baby leert zo dat 'wiesda?' 'Wie is dat?' betekent.

(3) Die vroegste sporen van taal die in het babybrein worden vastgelegd, zijn nooit meer te wissen. Dat weten we uit recent onderzoek onder adoptiekinderen. Lange tijd dacht men dat kinderen die als baby geadopteerd zijn, hun moedertaal helemaal vergeten. Maar kinderen die een paar maanden oud zijn bij de adoptie, kunnen op latere leeftijd hun moedertaal

makkelijk oppikken, zo blijkt. Hoeveel talen je later ook nog leert, de basis voor taal is allang gelegd, daar diep in de moederschoot.

(4) Hoe zit het dan met kinderen van wie de vader een andere taal spreekt dan de moeder? Of met kinderen die van jongs af aan in een ander land opgroeien dan het land waar hun moedertaal gesproken wordt? Deze tweetalige (of meertalige) kinderen beheersen beide

talen even goed, maar kiezen per situatie welke taal ze gebruiken. Ze spreken bijvoorbeeld thuis Turks, hun eerste taal, en op school Nederlands, hun tweede taal. Is dat bij jou het geval? Weet dan dat je niet de enige bent, want maar liefst 80% van de wereldbevolking is meertalig.

(5) Talen die je later leert, op school of tijdens je vakantie in een ander land, noemen we vreemde talen; denk aan Engels, Frans en Duits, maar ook aan Grieks en Italiaans. Als je in een van deze talen ongeveer 2000 woorden kent, kun je al een aardig gesprekje in die taal voeren. Maar die taal leer je waarschijnlijk nooit zo goed spreken en schrijven als je moedertaal of je tweede taal.

Opdracht
3

Lees de vragen en bekijk daarna het fragment. Het gaat over de taalontwikkeling van kinderen.

1 Noteer onbekende woorden en zoek de betekenissen op.
2 In het fragment wordt iets gezegd over het leren en toepassen van taalregels met als voorbeeld de regelmatige verledentijdsvorm. Waarom zeggen kinderen vaak eerst *loopte* en *kijkte* en pas later *liep* en *keek*?
3 Welke twee oorzaken worden genoemd voor het feit dat tweetalige kinderen meer tijd nodig hebben voor het vinden van woorden?
4 Welk voordeel van tweetaligheid blijkt uit het computerspelletje met de vissen?
5 Wat is het antwoord op de vraag uit de titel: hebben tweetalige kinderen een taalachterstand? Leg je antwoord uit.
6 Aan het eind van het fragment worden twee voordelen genoemd die sprekers van twee talen hebben. Noteer deze voordelen.

Opdracht
4

1 Op welke manier(en) hebben jouw ouders/opvoeders jou geholpen een of meer talen goed te leren spreken?
2 Werk samen met een klasgenoot. Bespreek jullie antwoorden op vraag 1 en bedenk samen nog andere manieren om goed taalgebruik te stimuleren.

Opdracht
5

Er zijn tussen Nederlanders verschillen in taal- en woordgebruik. Dat komt vaak door de manier waarop zij het (in hun moedertaal) altijd gehoord hebben.

1 Lees de zinnen bij *a* tot en met *f* en stel vast welke van de twee jij het best vindt.
2 Werk samen met een klasgenoot. Vergelijk jullie antwoorden en bespreek de verschillen.

a Frank zei dat hij de wedstrijd bekeken had. – Frank zei dat hij de wedstrijd had bekeken.
b Sanne gaat morgen met vakantie. – Sanne gaat morgen op vakantie.
c Wie heeft zin in een ijsje? – Wie heeft er zin in een ijsje?
d Gisteren joeg Ricardo op hazen. – Gisteren jaagde Ricardo op hazen.
e Doe de deksel maar op de pan. – Doe het deksel maar op de pan.
f Ik heb mijn boek niet bij. – Ik heb mijn boek niet bij me.

Ik kan/weet

- wat moedertaal is. 1F
- enkele kenmerken benoemen van taal en taalontwikkeling. 1F

§2 Spreekwoorden en uitdrukkingen

Je leert	• over letterlijk en figuurlijk taalgebruik en over spreekwoorden en uitdrukkingen.
Je hebt afgerond	• –

Begrippen

Letterlijk taalgebruik taalgebruik waarbij je precies bedoelt wat je zegt of schrijft
Figuurlijk taalgebruik taalgebruik waarbij je iets anders bedoelt dan wat je zegt of schrijft; een beeld (figuur) maakt de betekenis duidelijk
Spreekwoord onveranderlijke hele zin in de tegenwoordige tijd met een figuurlijke betekenis
Uitdrukking vaste combinatie van woorden met een figuurlijke betekenis

Opdracht
1

1 Kies bij de uitdrukkingen *a* tot en met *f* het juiste woord.
2 Vul op de puntjes de betekenis van de uitdrukking (met het juiste woord) in.
Kies uit: *geïnteresseerd – gewichtige zaken – heel duur – heel goedkoop – heel kort – heel luid – heel uitvoerig – niet om de prijzen – onbelangrijke dingen – zeer goede beoordeling.*
Er blijven betekenissen over.
a voor een appel en een **ei / peer / pit / tol** kopen – ... kopen
b voor spek en **appels / bonen / uien / varken** meedoen – ... meedoen
c moord en **brand / doodslag / koord / verderf** schreeuwen – ... schreeuwen
d over koetjes en **biggetjes / kalfjes / voetjes / welpjes** praten – over ... praten
e met vlag en **ballon / slinger / wimpel / wimper** slagen – met ... slagen
f in geuren en **deuren / klanken / kleuren / smaken** vertellen – ... vertellen

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1 Wat is volgens de tekst figuurlijk taalgebruik?
2 Wat is de overeenkomst tussen een spreekwoord en een uitdrukking?
3 Wat is het verschil tussen een spreekwoord en een uitdrukking?
4 Onderstreep alle veertien vormen van figuurlijk taalgebruik in de tekst.
5 Noteer de betekenis van alle onderstreepte vormen van figuurlijk taalgebruik.
6 Noteer twee uitdrukkingen met een kleur, twee met een dier, twee met een lichaamsdeel en twee met een beroep. Ze mogen niet in de tekst voorkomen.
7 Noteer de betekenissen van de uitdrukkingen die je bij vraag 6 opgeschreven hebt.
8 Zoek op en noteer waar de uitdrukking 'een fluitje van een cent' vandaan komt.

Tekst 1

Een fluitje van een cent

(1) 'Dit gaat me boven de pet. Hier heb ik geen kaas van gegeten. Ik kan er geen touw aan vastknopen', verzuchtte Karim toen hij voor Nederlands zinnen moest ontleden. Zijn docent sprak hem bemoedigend toe: 'Ik help je wel uit de brand.' 'Ach meneer,' vervolgde Karim, 'u weet net zo goed als ik dat dat niet zal helpen. Dat is water naar de zee dragen.'
(2) In de eerste zin van deze tekst wordt met 'pet' niet een hoofddeksel bedoeld, in de tweede zin met 'kaas' ook geen zuivelproduct. In die eerste zinnen is sprake van **figuurlijk** taalgebruik: je gebruikt een beeld om iets duidelijk te maken. Je zegt dus iets anders dan wat je bedoelt. Als je zegt: 'Elisa draagt altijd een zwarte pet' of 'Han heeft een boterham met kaas gegeten', dan bedoel je **letterlijk** 'pet' en 'kaas'.
(3) Zonder dat we ons daarvan bewust zijn, gebruiken we aan de lopende band beelden om iets duidelijk te maken of om onze taal te verfraaien. Met **spreekwoorden** en **uitdrukkingen** geven we kleur aan onze uitingen. Beide zijn manieren om iets figuurlijk uit te drukken; toch is er een verschil. Een spreekwoord heeft de vorm van een hele zin in de tegenwoordige tijd. Meestal gaat het om een volkswijsheid of algemene waarheid. Deze zin kun je niet veranderen. 'Kinderen die

vragen, worden overgeslagen' bijvoorbeeld, kun je niet in de verleden tijd of in het enkelvoud zetten.
(4) Uitdrukkingen daarentegen zijn nooit hele zinnen; ze komen voor als onderdeel van een zin. Als je zegt: 'Iris heeft een blauwe maandag op paardrijles gezeten', bedoel je dat ze daarmee snel gestopt is. Met 'Duco heeft een blauwtje gelopen' zeg je dat hij is afgewezen (in de liefde). Evengoed kun je zeggen: 'Duco loopt of liep een blauwtje'. De betekenis van 'een blauwtje lopen' blijft 'afgewezen worden (in de liefde)'. In heel veel uitdrukkingen komen overigens kleuren voor, maar ook dieren, lichaamsdelen en beroepen worden vaak gebruikt.
(5) Sommige mensen hebben er een handje van te pas en te onpas uitdrukkingen en spreekwoorden te gebruiken, zonder zich erom te bekommeren wat de oorsprong ervan is. Toch is een onderzoekje naar de herkomst door de bank genomen de moeite waard. Probeer het maar eens! Als je weet waar een uitdrukking vandaan komt, kun je deze beter onthouden en zelf op een geschikt moment gebruiken. Met hulp van internet is dat tegenwoordig een fluitje van een cent!

Opdracht 3

In de zinnen zijn steeds twee delen van verschillende spreekwoorden aan elkaar verbonden.

1 Maak de juiste combinaties tussen de cursieve delen uit de linker rij en de rechter rij.

Beter een goede buur dan een lege dop.	de beste verdediging.
Wie zijn billen brandt, moet ook b zeggen.	de muziek maakt.
De aanval is het halve werk.	een verre vriend.
Het is de toon die het eerst maalt.	het avond is.
Je moet de dag niet prijzen voor de beer geschoten is.	op de blaren zitten.
Honger maakt rare sprongen.	rauwe bonen zoet.

2 Vervang nu het cursieve deel van elke zin, zodat ook op die manier complete spreekwoorden ontstaan. Noteer ze. Gebruik zo nodig een woordenboek.

3 Noteer van elk spreekwoord de betekenis.

Opdracht 4

Bekijk de afbeeldingen 1, 2 en 3.

1 Noteer de uitdrukkingen die je op de afbeeldingen ziet.

2 Noteer per afbeelding wat de uitdrukking betekent.

3 Maak groepjes van drie of vier leerlingen. Teken elk een letterlijke weergave van een andere uitdrukking. Gebruik de afbeeldingen 1, 2 en 3 als voorbeeld.

4 Werk samen met een ander groepje en bekijk elkaars tekeningen. Noteer de uitdrukkingen die je ziet.

5 Geef de tekeningen door aan een ander groepje totdat alle leerlingen alle tekeningen gezien hebben. Welk groepje heeft de meeste uitdrukkingen herkend?

1

2

3

Ik kan/weet
- het verschil tussen letterlijk en figuurlijk taalgebruik. 1F
- wat spreekwoorden en uitdrukkingen zijn.

§ 3 Taalverandering

Je leert
- over taalverandering.

Je hebt afgerond
- Taal § 1 Moedertaal en § 2 Spreekwoorden en uitdrukkingen

Begrippen

Taalverloedering verslechtering van taal doordat steeds meer taalregels worden losgelaten
Communiceren met elkaar contact hebben en informatie uitwisselen
Samenstelling woord dat bestaat uit twee of meer zelfstandige woorden
Leenwoord woord dat is overgenomen uit een andere taal

Opdracht 1

1 Nederlands is een levende taal. Dat betekent dat er steeds nieuwe woorden bij komen en oude woorden verdwijnen. Noteer drie nieuwe woorden uit het afgelopen jaar.
2 Waarom gebruiken wij deze woorden nu wel en vroeger niet?
3 Het tegengestelde van levend is dood. Wat denk je dat er bedoeld wordt met een dode taal? Geef een voorbeeld van een dode taal.

Opdracht 2

Lees tekst 1.
1 'Zij hebben het idee dat de taal door al die veranderingen schade oploopt en verarmt.' (al. 1) Met andere woorden: taalverandering leidt tot taalverloedering. Ben jij het eens met die bewering? Leg je antwoord uit.
2 In alinea 2 staat dat nieuwe uitvindingen (*zonnedakpan*) en nieuwe ideeën (*verticale tuin*) een naam moeten krijgen. Noteer nog twee voorbeelden van uitvindingen en ideeën waarvoor een nieuwe naam is bedacht of moet worden bedacht.
3 'Tegelijk verdwijnen oude woorden, samen met de zaken waarnaar zij verwezen (...).' (al. 2) Andere woorden die verdwenen uit de Nederlandse taal, zijn *besjoechelen, ijlebenen* en *labberlottig*. Wat betekenen deze woorden, denk jij?
4 Noteer vijf leenwoorden uit andere talen dan het Frans, Duits en Engels en schrijf erachter uit welke taal ze komen.
5 Welk nieuw woord moet volgens jou volgend jaar opgenomen worden in de Dikke Van Dale? Licht je antwoord toe.

Tekst 1

Nederlands is alive and kicking

(1) In de laatste jaren van de twintigste eeuw waren veel mensen bang dat de Engelse taal het Nederlands zou verdringen, zodat het Nederlands een dode taal zou worden. Zover is het niet gekomen. Het Standaardnederlands is namelijk steeds in beweging, dus levend. Sommigen vinden het logisch dat de taal steeds verandert. Zij zeggen dat dat betekent dat de taal gezond is. Maar anderen, vooral ouderen, noemen taalgebruik dat anders is dan hun eigen, vertrouwde taalgebruik **taalverloedering**. Zij hebben het idee dat de taal door al die veranderingen schade oploopt en verarmt. Dit verschijnsel is niet nieuw en gaat heus niet alleen op voor het Nederlands. Het is iets van alle tijden en alle talen.
(2) Waarom verandert een taal steeds? Omdat mensen via taal met elkaar **communiceren** en daarbij woorden gebruiken, moeten nieuwe uitvindingen (*zonnedakpan*) en nieuwe ideeën (*verticale tuin*) een

naam krijgen. Ook leren ze van mensen uit andere culturen nieuwe gerechten (*baklava*) en kleding (*nikab*) kennen. Tegelijkertijd verdwijnen oude woorden, samen met de zaken waarnaar zij verwezen (*lantaarnopsteker, stronttonnetjesschepper*), of veranderen deze van betekenis. Zo noemde men in de Middeleeuwen elke vrouw een *wijf*; tegenwoordig heeft het woord *wijf* een negatieve betekenis. Dit geldt overigens niet voor het Engelse *wife*. Ook het woord *surfen* kreeg er door de komst van internet een nieuwe betekenis bij.

(3) Hoe worden nieuwe woorden eigenlijk bedacht? Nieuwe woorden zijn vaak afleidingen (*ontvrienden, onthaasten*), **samenstellingen** van bestaande woorden (*anderhalvemetersamenleving, klimaatspijbelaar, appongeluk*) of samentrekkingen van bestaande woorden (*brus* = broer en zus, *dronie* = met een drone gemaakte selfie).

(4) De meeste nieuwe woorden zijn echter **leenwoorden**. Het lenen van woorden uit een andere taal is iets van alle tijden en komt doordat mensen elkaar steeds vaker ontmoeten en dingen uitwisselen. Het aantal leenwoorden dat in het Nederlands is terechtgekomen, heeft te maken met de invloed van een land/taal op het maatschappelijk leven. Zo zijn Latijnse, Griekse en Franse woorden tot in de negentiende eeuw overgenomen, denk aan *administratie*, *atelier*, *melodie*, *muziek* en *kanon*. Nadat Napoleon in 1815 verslagen werd, nam de Duitse invloed toe. Daardoor kwamen er woorden als *bewusteloos, homeopathisch* en *psychoanalyse* in onze taal. Overigens is nog steeds te merken dat Duitsland een belangrijke handelspartner van Nederland is: *katenspek*, *muesli*, *schnitzel* en *volkorenbrood* zijn normale Nederlandse woorden geworden.

(5) Vanaf halverwege de negentiende eeuw leverde het Engels de meeste leenwoorden. De industriële revolutie (1760-1840) bracht ons woorden als *locomotief*, *rails* en *trein*. In de twintigste eeuw werd de Engelse invloed sterker, doordat Engelsen en Amerikanen de Duitse legermacht versloegen. Na de Tweede Wereldoorlog groeide het Engels zelfs uit tot een wereldtaal met een hoge status. Engelse leenwoorden vinden we vooral op terreinen die we kennen onder Engelse namen: *marketing*, *ICT*, *fashion* en *sport*. Veel ervan vervangen we trouwens door Nederlandse woorden. Zo noemen we een *corner* tegenwoordig een *hoekschop* en gebruiken we in plaats van *hard disk* veel vaker de letterlijke vertaling *harde schijf*.

(6) Wie bepaalt of een nieuw woord een blijvertje is? Een woord wordt opgenomen in de Dikke Van Dale als de redactie dat woord gedurende lange tijd vaak tegenkomt in kranten, tijdschriften, boeken en op internet (ook in blogs en sociale media). Het woord moet algemeen bekend en ingeburgerd zijn. Verder moet het woord in veel verschillende soorten teksten voorkomen. Woorden die alleen gebruikt worden in een bepaald vakgebied, in bepaalde kringen of in een bepaalde regio, neemt Van Dale niet op.

Naar: Nicoline van der Sijs, taalcanon.nl

Opdracht 3

Mensen kiezen vaak voor een leenwoord omdat een buitenlands woord meer aanzien heeft: *salesmanager* staat beter op een visitekaartje dan *verkoopleider*.

1 Zoek drie personeelsadvertenties met functieomschrijvingen in het Engels.
2 Vertaal samen met een klasgenoot deze termen in correct Nederlands.

Opdracht 4

Werk in tweetallen.
Veel van onze leenwoorden zijn op hun beurt leenwoorden uit het Latijn. Zo is het nog tamelijk nieuwe woord *computer* een samenstelling van het Latijnse voorzetsel *com* (samen) en het Latijnse werkwoord *putare* (denken).

1 Vertaal de Latijnse leenwoorden *kers* (lat. cerasus), *markt* (lat. mercatus), *tafel* (lat. tabula), *villa* (lat. villam), *vork* (lat. furca) en *wijn* (lat. vinum) in het Engels en het Frans.
2 Wat valt jullie op aan de vertalingen?

Ik kan/weet

- hoe taal verandert door leenwoorden en door nieuwe woorden. 1F

§4 Bouwstenen

Je leert • over de bouwstenen van taal.
Je hebt afgerond • –

Opdracht
1

1. Bedenk een Nederlandse zin van zes woorden of zoek er een in deze paragraaf.
2. Schrijf van de zin alleen de medeklinkers op. Laat de spaties tussen de woorden staan.
3. Laat een klasgenoot de medeklinkers lezen en vraag hem de hele zin op te schrijven.
4. Bedenk nu een andere Nederlandse zin van zes woorden.
5. Schrijf van de zin alleen de klinkers op. Laat de spaties tussen de woorden staan.
6. Laat je klasgenoot de klinkers lezen en vraag hem de hele zin op te schrijven.
7. Welke opdracht was voor je klasgenoot het gemakkelijkst? Hoe komt dat?

Opdracht
2

Lees tekst 1.

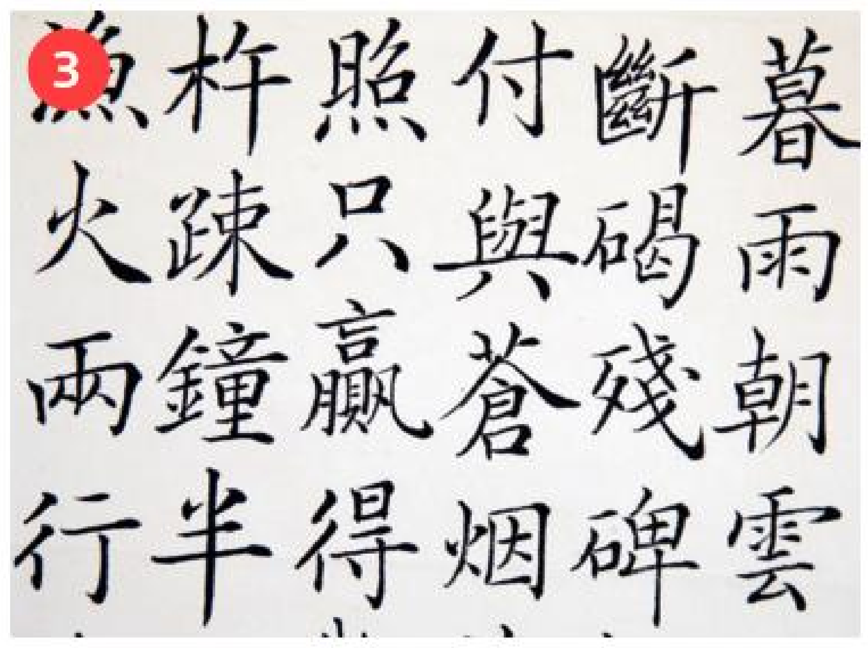
1. Noteer een voor- en een nadeel van schriftsystemen met karakters ten opzichte van die met een alfabet (al. 2).
2. De afbeeldingen 1, 2 en 3 zijn voorbeelden van het Chinees, hiërogliefen en het spijkerschrift (al. 2 en 3). Bepaal van elke afbeelding welk schrift erop staat.

Begrippen

Schrift verzameling letters of tekens die je bij een taal gebruikt om te schrijven
Karakter teken dat een klank of een begrip weergeeft

1

2

3

3. Zet de zinnen over het ontstaan van ons alfabet in de juiste (chronologische) volgorde, op basis van de informatie in de tekst.
   a De oude Grieken schreven naast medeklinkers ook klinkers.
   b Eeuwen later ontstond het lettergreepschrift.
   c 3500 v.Chr. begonnen grote volkeren met schrijven in woordtekens.
   d Na wat aanpassingen ontstond het alfabet dat wij gebruiken.
   e Zo ontstond het eerste alfabet.
   f Later werden losse medeklinkers geschreven.

Tekst 1

A, B, C … Wie heeft dat bedacht?

(1) De manier waarop gesproken taal wordt weergegeven in tekens, het zogeheten schrift, is niet overal hetzelfde. Het Nederlands bijvoorbeeld kent een alfabet van zesentwintig letters. Met dit relatief klein aantal symbolen van klinkers en medeklinkers kun je eindeloos veel combinaties maken. Een heel efficiënt systeem.
(2) Zeker als je dit vergelijkt met bijvoorbeeld het traditionele Chinees. Dat schrift bestaat niet uit letters, maar uit kunstig getekende figuren (**karakters**), waaraan je vaak kunt zien wat ze voorstellen. Een golfje bijvoorbeeld betekent water. Voordelen van zo'n schriftsysteem zijn dat je meteen ziet wat er bedoeld wordt en dat je minder ruimte nodig hebt. Het grote nadeel is dat je heel veel karakters moet leren om een

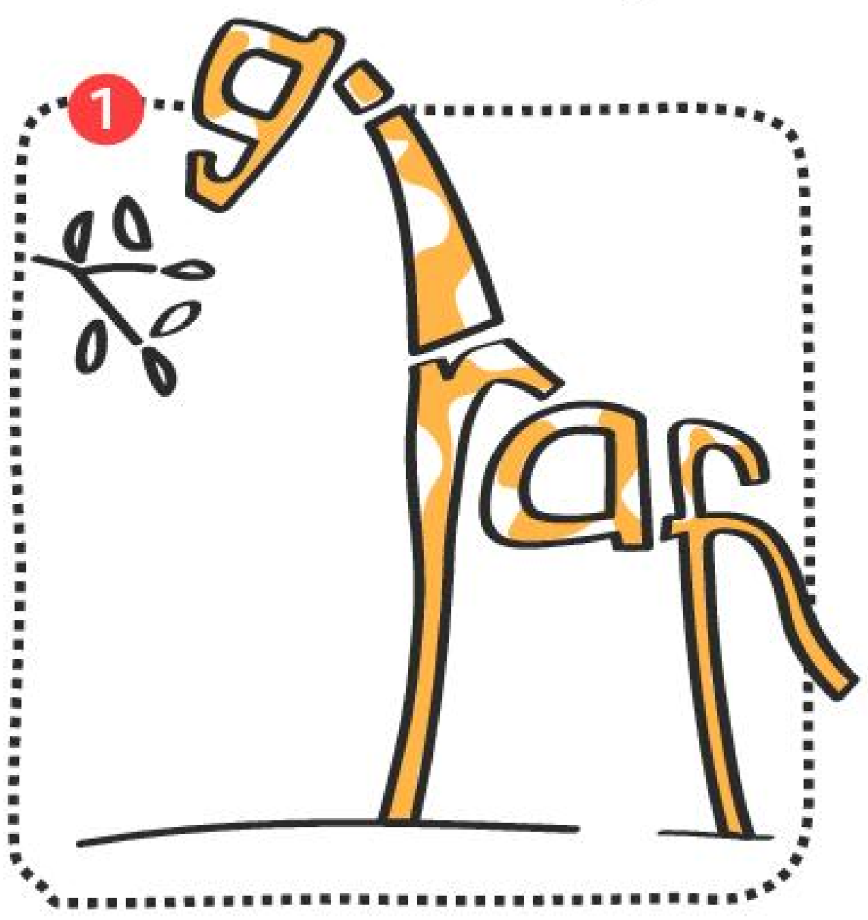
tekst te kunnen begrijpen. Om bijvoorbeeld de krant te kunnen lezen, moet je zo'n vierduizend karakters kennen.
(3) Voor ons is het alfabet als weergave van de gesproken taal, verdeeld in zo klein mogelijke bouwstenen, iets vanzelfsprekends. Maar bedenk dat pas rond 3500 v.Chr. de grote volkeren in het Midden-Oosten begonnen met schrijven. Hun schrijftekens bestonden uit eenvoudige, maar duidelijke tekeningen van dingen die in het echt bestaan, zoals een koe, een boom en een pijl. Later werden hier ook abstracte begrippen aan verbonden; zo werd het teken voor 'zon' ook gebruikt voor 'dag' en 'licht'. Voorbeelden van dit soort schriftsystemen zijn de Egyptische hiërogliefen en het Mesopotamische spijkerschrift. Op den duur werden de tekeningetjes steeds eenvoudiger, omdat het anders te lang zou duren om een tekst te schrijven.
(4) Eeuwen later ontstond het idee om behalve voor woorden ook voor klanken tekens op te schrijven. Men begon met lettergrepen, later kwamen daar losse medeklinkers bij, en ten slotte waren de oude Grieken de eersten die ook aparte letters voor klinkers opschreven. Vanaf dat moment kunnen we van een echt alfabet spreken: niet voor niets een Grieks woord, opgebouwd uit de eerste twee letters van het Griekse alfabet, *alfa* en *bèta*. Hoewel hier en daar nog talen te vinden zijn met andere schriftsystemen, is het gemak van het alfabet vrijwel tot de hele wereld doorgedrongen.
(5) Een andere zaak is: wie heeft eigenlijk al die verschillende lettervormen bedacht? Wie stelde voor om met een slangetje de S aan te duiden en met een rondje de O? Dat waren de Feniciërs, een volk dat rond 1000 v.Chr. vanuit het huidige Libanon handeldreef in het gehele Middellandse Zeegebied. Om een klank uit te beelden, gebruikten de Feniciërs een afbeelding van een voorwerp dat met die klank begon. Gaandeweg werden de afbeeldingen simpele lijnvormen, waarin het oorspronkelijk bedoelde voorwerp nauwelijks meer te herkennen was. Deze lijnvormen vormen het begin van ons moderne alfabet, dat in steeds aangepaste vormen via onder anderen de Grieken bij de Romeinen belandde. Met de uitbreiding van het Romeinse Rijk (300 v.Chr. - 200 n.Chr.) werd het alfabet, in de vorm die wij nog altijd gebruiken, het wijdst verspreide schrift van de wereld. We noemen dit het Latijnse schrift.
(6) In de loop der tijd zijn er wel enige kleine veranderingen aangebracht: sommige letters verdwenen, andere werden toegevoegd. Ook werd een aantal letters op een zeker moment gespiegeld als gevolg van een verandering van schrijfrichting. Maar als je bedenkt dat er drieduizend jaar liggen tussen het Fenicische schrift en de lettervormen die we tegenwoordig gebruiken, is het opmerkelijk hoe weinig ze van elkaar verschillen.
taalcanon.nl en cmo.nl

Opdracht
3

1. Zoek op de computer de hoofdletters van het Griekse alfabet en noteer ze.
2. Hoeveel letters telt het Griekse alfabet?
3. Noteer de lettervormen uit het Griekse alfabet die wij ook gebruiken.
4. Leg uit dat je de vierde letter, de Δ (uitspraak *delta*), zou kunnen zien als een karakter.
5. De laatste letter is de Ω (uitspraak *omega*). Wat is het Nederlandse synoniem van de uitdrukking *van alfa tot omega*?

Opdracht
4

1. Bekijk de afbeeldingen 1, 2 en 3. Het zijn kalligrammen: teksten waarbij je aan de vorm kunt zien waarover ze gaan.
2. Maak nu zelf een kalligram.

1

2

3

Ik kan/weet
- uit welke bouwstenen taal is opgebouwd.

§5 Rijm

Je leert	• over rijm.
Je hebt afgerond	• Taal § 2 Spreekwoorden en uitdrukkingen

Opdracht
1

1 Vul bij *a* tot en met *f* op de puntjes het woord in waaraan je het eerst denkt. Zoek eventueel op hoe de uitdrukking verdergaat.
2 Wat valt je op aan de woorden die jij hebt ingevuld?
a aju …
b 1 april, kikker in je …
c boontje komt om zijn …
d eigen schuld, dikke …
e jammer de …
f opgestaan, plaats …

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1 'Niet voor niks gebruiken we rijm om vreemde woorden, begrippen en boodschappenlijstjes uit ons hoofd te leren.' (al. 3) Noteer zo'n rijmend ezelsbruggetje.
2 Noteer de eerste vier regels van een kinderversje of -liedje.
3 Noteer de vormen van rijm die je in dat versje of liedje herkent.
4 De woorden uit de titel van tekst 1 rijmen, maar hebben samen geen betekenis. Zoek op internet 'letterlijke' vertalingen van deze rijmende uitdrukking in het Duits, Engels en Frans. Noteer deze.
5 Sommige 'echte' dichters rijmen met onzinwoorden. Denk aan: *Ik ben de blauwbilgorgel / Mijn vader was een porgel / Mijn moeder was een porulan / Daar komen vreemde kind'ren van / Raban! Raban! Raban!* (C. Buddingh'). Maak zelf een Nederlands gedichtje van vier regels, die twee aan twee rijmen met eindrijmende onzinwoorden.

Begrippen

Rijm klankovereenkomst in woorden of beklemtoonde lettergrepen
Eindrijm rijm aan het eind van woorden: *goud – hout*; *gapen – slapen*; *donderen – wonderen*; vaak aan het eind van twee regels in een lied of een gedicht
Beginrijm of **alliteratie** rijm van gelijke medeklinkers aan het begin van woorden of lettergrepen die bij elkaar in de buurt staan: *gouden greep; zijn zorgelijk gezicht*
Klinkerrijm of **assonantie** rijm van beklemtoonde klinkers midden in woorden die bij elkaar in de buurt staan: *klamme handen – lieg alsjeblieft niet tegen me*

Tekst 1

Helaas, pindakaas!

(1) Iedereen rijmt weleens, soms per ongeluk ('Ik ben zo moe van al dat gedoe'), maar meestal expres. Met **rijm** wil je namelijk een bepaald effect bereiken: je toehoorders amuseren, hen helpen iets gemakkelijker te onthouden of hun laten zien dat jij een geweldige taalkunstenaar bent.
(2) Al in de middeleeuwen gebruikten voordrachts-kunstenaars **eindrijm**. Zij trokken met hun verhalende teksten van de ene plaats naar de andere om hovelingen en burgers te vermaken. Door het rijm waren de vaak lange teksten voor de vertellers gemakkelijk uit het hoofd te leren en voor de toehoorders, die doorgaans niet konden lezen, aantrekkelijk. Na afloop van de

voorstelling konden zij zich door het rijm stukjes herinneren en die weer doorvertellen.

(3) Waarom vinden wij rijm zo fijn? Uit onderzoek blijkt dat onze hersenen iets wat rijmt eenvoudig kunnen verwerken en onthouden. Bovendien vinden we 'schattige schaapjes' mooier klinken dan 'lieve konijntjes'. Niet voor niks gebruiken we rijm om vreemde woorden, begrippen en boodschappenlijstjes uit ons hoofd te leren. Denk maar eens aan de weerrijmpjes als: *Maart roert zijn staart*, *April doet wat hij wil* en *In mei leggen alle vogeltjes een ei*. Kennelijk slaan we rijmende woorden gemakkelijk op in ons geheugen. Dit komt ook naar voren in studies naar het effect van reclameboodschappen. Proefpersonen kunnen zich reclames waarin een of meer vormen van rijm verwerkt zijn, niet alleen beter herinneren, ook geven ze aan deze uitingen overtuigender te vinden. Een mooi voorbeeld van een reclameslogan met eindrijm én **beginrijm** is die van een bekende winkelketen: *Verrassend volledig, verbazend voordelig*. En denk ook aan deze, met **klinkerrijm**: Kip, het meest veelzijdige stukje vlees!

(4) Rijm is niet zomaar een taaltrucje van verhalenvertellers en reclamemakers. Iedereen komt er vroeg of laat mee in aanraking. Hoe eerder, hoe beter, wijst een onderzoek onder kleuters uit. Goed kunnen rijmen is zelfs een voorwaarde om te leren lezen. Kinderen die op jonge leeftijd veel versjes en liedjes gehoord hebben en volop de mogelijkheid kregen te experimenteren met rijm, eerst met onzinwoorden en gaandeweg betekenisvoller, verrijkten daarmee hun taalgevoel.

(5) Erger je dus maar niet te veel aan mensen in je omgeving die voortdurend (flauwe) rijmpjes maken als *Jeroen, poep aan je schoen*. Dat is goed voor hun taalontwikkeling. Fijn voor hen, maar voor jou meer een gevalletje van *Helaas, pindakaas*!

Opdracht 3

In veel uitdrukkingen komen rijmende woorden voor.

1 Vul in de zinnen *a* tot en met *d* een rijmend woordpaar in. Een van de twee woorden is gegeven.
2 Geef per zin aan welk soort rijm gebruikt is. Kies uit: beginrijm en eindrijm.
3 Noteer de betekenissen van de onderstreepte uitdrukkingen in de zinnen *a* tot en met *d*.

a Tegen … (meug) at Femke de risotto, waar Wouter zo zijn best op had gedaan.
b Na lang … (wikken) koos Mariëlle voor de pizza calzone en niet voor de pizza vulcano.
c Sophie had voor haar toets aardrijkskunde een 3; toch vertelde ze haar ouders zonder … (blozen) dat ze een dikke voldoende had gehaald.
d Alle brugklassers stonden … (bezakt) te wachten op de bus naar het schoolkamp.

Opdracht 4

1 Vul de reclameslogans *a* tot en met *f* aan. Zoek eventueel op hoe de slogan verdergaat.
2 Geef per slogan aan welk soort rijm gebruikt is. Kies uit: beginrijm, eindrijm en klinkerrijm. Let op: soms moet je een combinatie daarvan aangeven.
3 Bedenk samen met een klasgenoot een rijmende reclameslogan.

a Als het aan de kat lag, kocht ze …
b 100% Bob, 0% …
c Drie in de rij, kassa …
d Je bent een rund als je met vuurwerk …
e De krant van wakker …
f Melk, de witte …

Opdracht 5

Werk in tweetallen.
Een trucje om namen snel te onthouden, bijvoorbeeld van nieuwe klas- of teamgenoten, is ze te koppelen aan een rijmwoord.

1 Kies drie namen van klasgenoten en maak met elk daarvan een rijmpje met beginrijm of met eindrijm. Voorbeelden van rijmpjes met beginrijm zijn *aardige Aafke* en *handige Harry*.
2 Doe hetzelfde met de namen van drie docenten.

Ik kan/weet
- wat rijm is en waarom het gebruikt wordt. 1F

§6 Vergelijkingen

Je leert	• over vergelijkingen.
Je hebt afgerond	• Taal § 2 Spreekwoorden en uitdrukkingen

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1. '(...) een klasgenoot houdt een spreekbeurt over een ingewikkeld voorwerp, (...).' (al. 1) Geef een voorbeeld van zo'n voorwerp of een ander moeilijk onderwerp.
2. Bedenk een vergelijking die met het antwoord op vraag 1 te maken heeft.
3. Werk in viertallen. Bespreek en beoordeel jullie antwoorden op vraag 1 en 2.
4. De titel van tekst 1 *Zo klaar als een klontje* is een cliché. Bedenk een originele variant op deze uitdrukking of op een andere uitdrukking uit deze paragraaf.

Begrippen

Vergelijking figuurlijk taalgebruik waarbij je iets wat er echt is (het object) vergelijkt met iets anders wat erop lijkt (het beeld): object en beeld worden vaak verbonden door deze woorden: *als (een) ..., lijkt wel (een) ..., zo ... als (een) ..., een ... van (een) ..., is net ...: het water (object) lijkt wel een spiegel (beeld)*
Vaste vergelijking vergelijking met *zo ... als ...*, waarbij het eerste deel van de vergelijking een vast vervolg heeft: *zo groen als gras, zo sterk als een paard, zo vast als een huis*
Cliché (te) veel gebruikte vergelijking of uitdrukking, waardoor de betekenis verzwakt is

Tekst 1

Zo klaar als een klontje

(1) Stel, een klasgenoot houdt een spreekbeurt over een ingewikkeld voorwerp: een hoorn. Hij laat een klein, vrij onduidelijk plaatje van het muziekinstrument zien en doet zijn uiterste best uit te leggen dat het om een soort opgerold koperen blaasinstrument gaat. Halverwege zijn voordracht blijkt de helft van de klas met iets anders bezig te zijn en aan het eind kijkt iedereen wazig om zich heen: waar ging dit over? Kennelijk heeft de spreker zijn doel niet bereikt.
(2) Op welke manier kan je klasgenoot zijn publiek wél bereiken? Daar zijn talloze tips voor. Eén daarvan is: **vergelijkingen** gebruiken. Dat is een eenvoudige truc om een moeilijk onderwerp begrijpelijk te maken. Mensen slaan informatie namelijk gemakkelijker op als die lijkt op iets wat al in hun geheugen zit. Zo zou je klasgenoot een vergelijking kunnen maken met een trompet: een koperen blaasinstrument dat de meesten wel kennen. De rol van een hoorn lijkt op een slakkenhuis, maar is veel langer. De lengte van de opgerolde 'buis' is vergelijkbaar met de hoogte van een lantaarnpaal langs een fietspad. Dat is nogal wat. De doorsnede van het mondstuk is even groot als die van een duim, terwijl de 'trechter', het deel waar het geluid uitkomt, een diameter van 30 cm heeft: twee geodriehoeken naast elkaar. Als de spreker die dingen noemt, sluit hij aan bij wat zijn klasgenoten al weten. Zo kunnen zij zich een voorstelling maken van het muziekinstrument.
(3) Een spreker moet ervoor zorgen dat de vergelijking die hij gebruikt meteen duidelijk is. Uitspraken als 'De interviewer was zo brutaal als de beul' en 'Ik voelde me zo slap als een vaatdoek' begrijpt iedereen. Dat zijn voorbeelden van **vaste vergelijkingen**. Wanneer deze te vaak gebruikt worden, spreken we van een **cliché**: iets wat zo vaak gebruikt wordt dat het aan kracht verliest. Een cliché is te voorkomen door een origineel beeld te kiezen. Zo kan 'een dubbeltje' in de vergelijking 'het luchtbed was na één nacht zo plat als een dubbeltje' worden vervangen door 'een pannenkoek' of iets anders wat plat is. Dit is nog niet zo gemakkelijk, want een nieuw beeld klinkt al gauw gezocht, onecht.
(4) Kortom: een vergelijking kan een nuttig hulpmiddel zijn om een moeilijk onderwerp te verhelderen. De spreker moet kiezen voor duidelijke en verrassende beelden die verwijzen naar iets wat zijn publiek al kent. Dat zal nu zo klaar als een klontje zijn.

Opdracht
2

1 Vul op de puntjes bij *a* tot en met *f* een dierennaam in. Kies uit: *aal – duif – ezel – hoentje – hond – kikker – kwartel – paard – pauw – vos.* Er blijven namen over.

2 Bedenk soortgelijke (*zo … als …*), maar niet bestaande vergelijkingen met vijf andere dieren en leg ze voor aan je klasgenoten. Raden zij welk dier moet worden ingevuld?

a zo doof als een …
b zo glad als een …
c zo grijs als een …
d zo koppig als een …
e zo slim als een …
f zo trots als een …

Opdracht
3

1 Vul op de puntjes bij *a* tot en met *d* een eigennaam in. Kies uit: *Brugman – Jeruzalem – Job – Methusalem – Pinokkio – Salomo.* Er blijven namen over.

2 Zoek van een van de vergelijkingen uit waar die vandaan komt.

a zo arm als …
b zo oud als …
c praten als …
d zo wijs als …

Opdracht
4

1 Vul op de puntjes bij *a* tot en met *h* een werkwoord in. Kies uit: *balen – beven – branden – gillen – groeien – kloppen – lachen – praten – slapen – staan – zitten – zweten.* Er blijven werkwoorden over.

2 Zoek de betekenis op van de vergelijkingen die je niet kent.

3 Noteer vier bestaande vergelijkingen met de werkwoorden die overblijven.

a … als een fakkel
b als haringen in een ton …
c … als een kip zonder kop
d … als een mager speenvarken
e … als een otter
f als een paal boven water …
g … als een rietje
h … als een stekker

Opdracht
5

In woorden als *lijkbleek* en *peperduur* zit een vergelijking opgesloten. Je vergelijkt *bleek* met de kleur van een *lijk* en *duur* met de (vroegere) prijs van *peper.* Toch zeg je niet: *zo bleek als een lijk* of *zo duur als peper.* Het Nederlands kent meer van dit soort woorden. Vul de woorddelen 1 tot en met 15 aan met een passend woord.

1 flinter…
2 kaars…
3 kip…
4 mier…
5 rag…
6 spijker…
7 straat…
8 vlijm…
9 …dom
10 …glad
11 …mager
12 …snel
13 …verkouden
14 …vet
15 …zwaar

Opdracht
6

Werk samen met een klasgenoot.
Appels met peren vergelijken is een bekende Nederlandse uitdrukking, die betekent dat je niet twee totaal verschillende dingen met elkaar kunt vergelijken.

1 Zoek op welke uitdrukking Duitsers, Engelsen, Fransen, Italianen, Spanjaarden en Turken gebruiken om hetzelfde te zeggen.

2 Wat is het opvallendste verschil met de Nederlandse uitdrukking?

3 Wat is de oorzaak van dat verschil volgens jullie?

4 Schrijf een tekst van 100-125 woorden met de titel *Appels met peren vergelijken*.

Ik kan/weet
- wat vergelijkingen zijn en waarvoor ze gebruikt worden.

§7 Beeldtaal

Je leert	• over beeldtaal.
Je hebt afgerond	• –

Opdracht
1

Bekijk de afbeelding bij tekst 1: een label uit een nieuw T-shirt.
1. Waarover gaan de symbolen (afbeeldingen) op het label?
2. Noteer de betekenis van elk symbool. Werk van links naar rechts.
3. Waarom denk je dat deze symbolen gebruikt zijn in plaats van tekst?

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1. 'Bij elke foto is wel een verhaal te vertellen.' (al. 1) Zoek een jeugdfoto van iemand en beschrijf welke emotie die foto bij jou oproept.
2. Welke emoticon, naas t:), gebruik jij zelf weleens of kom je weleens tegen in een tekst?
3. '(…) tekens als § (paragraaf), & (en) en ° (graden).' (al. 3) Noteer drie internationaal afgesproken tekens die niet in de tekst genoemd worden.
4. Noteer de naam van drie organisaties die een vlag als symbool hebben.

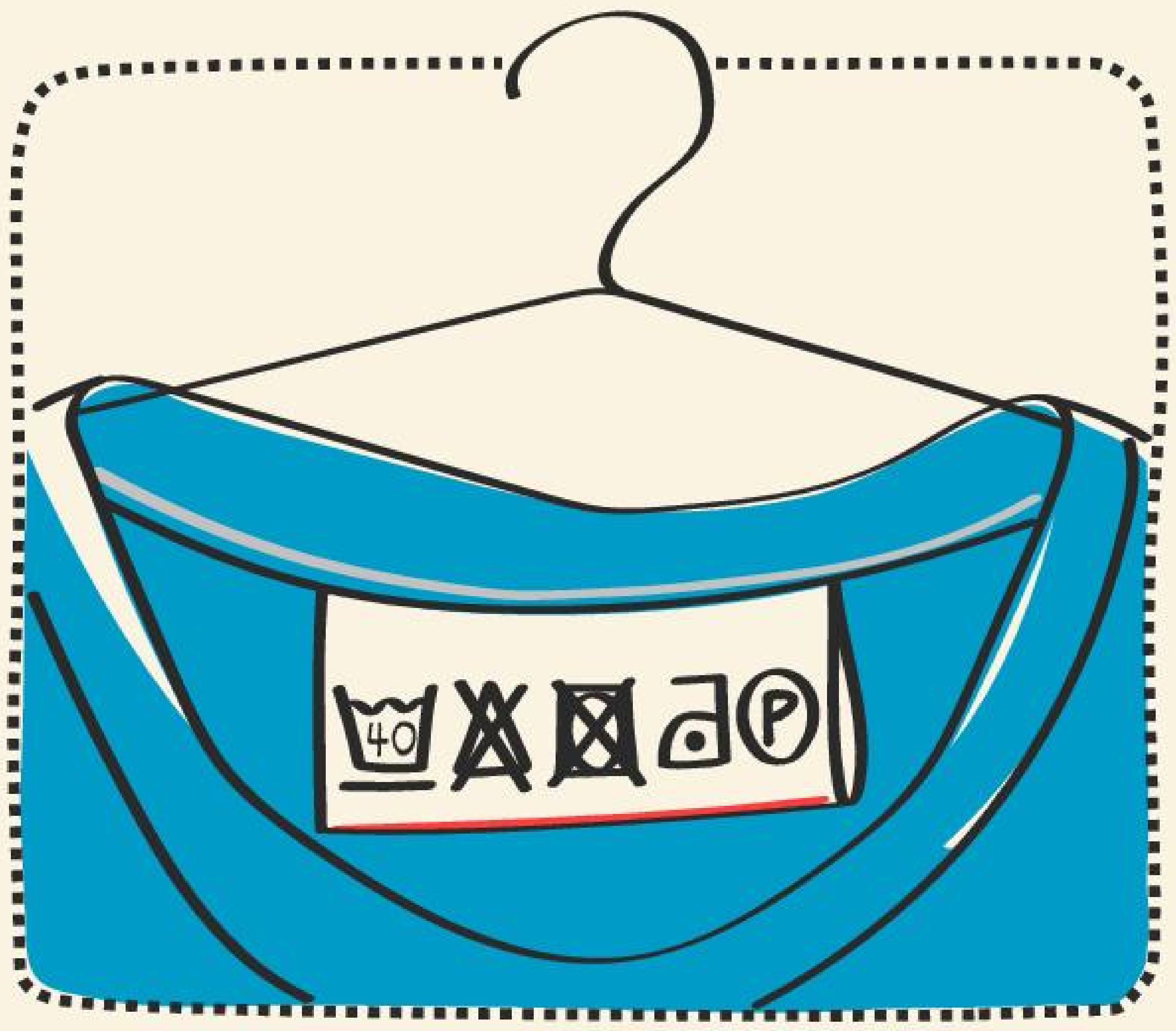
Begrippen

Pictogram symbool of eenvoudig plaatje dat een tekst vervangt
Emoji afbeelding die je op sociale media gebruikt om iets duidelijk te maken

Tekst 1

Beelden zeggen meer dan duizend woorden

(1) Kijk eens naar foto's uit je baby- en kleuterjaren. 'O, wat schattig! Ach, wat een raar kapsel! Hé, daar staat oma nog op!' De foto's roepen emoties op. Ze kunnen je verblijden, verbazen, maar ook ontroeren. Bij elke foto is wel een verhaal te vertellen. En dat is niet alleen het geval met foto's, maar eigenlijk met alle beelden. Ze worden gebruikt in plaats van woorden, zinnen of hele verhalen. Dat blijkt heel handig.
(2) Wat doe je als je de wc zoekt op een station in een land waar je de taal niet spreekt? Dan zoek je naar een afbeelding van een mannetje en een vrouwtje. En ja hoor, die brengt je bij een wc. In het verkeer, op vliegvelden, in openbare gebouwen: overal zie je borden waarop staat wat je wel of niet mag doen of waar je iets kunt vinden. Iedereen begrijpt die **pictogrammen**. Het maakt niet uit of je de taal spreekt van het land waar je je bevindt, of je analfabeet bent (niet kunt lezen) of weinig tijd hebt om een hele tekst te lezen, bijvoorbeeld op een snelweg; je snapt de bedoeling. Een pictogram vervangt een woord (of woorden) door een plaatje. Soms staat er iets herkenbaars uit het dagelijks leven op, denk aan een blauw bord met een witte fiets: een fietspad.

(3) Zonder dat je je daarvan bewust bent, gebruik je elke dag wel een vorm van beeldtaal. Zo heeft de afstandsbediening van de tv knoppen voor pauze, mute en snel vooruit spoelen, en zie je in schoolboeken geregeld tekens als § (paragraaf), & (en) en ° (graden). Ook vlaggen zijn symbolen. Ze worden gebruikt om landen of organisaties aan te duiden.

(4) **Emoji's**, de plaatjes die je aan een bericht op sociale media kunt toevoegen, zijn ook pictogrammen. Je kunt ermee uitdrukken wat je ergens van vindt of wat je bedoelt met je bericht. Leuk om te weten is dat de bekende gele smiley, die al in 1963 ontworpen is, dus lang voor de komst van de mobiele telefoons, het begin vormde van al die emoji's. Het ontwerp werd digitaal gemaakt door met leestekens de gezichtsuitdrukking na te bootsen ::). Hierop ontstonden steeds meer variaties: emoticons, een samenstelling van *emotion* en *icon*. Met zo'n emoticon kun je bijvoorbeeld duidelijk maken dat een bericht als grapje is bedoeld. Doordat het aantal emoji's in de loop van de tijd enorm is gegroeid, gebruiken we steeds minder vaak emoticons.

Opdracht 3

Bekijk het fragment. Het gaat over emoji's.

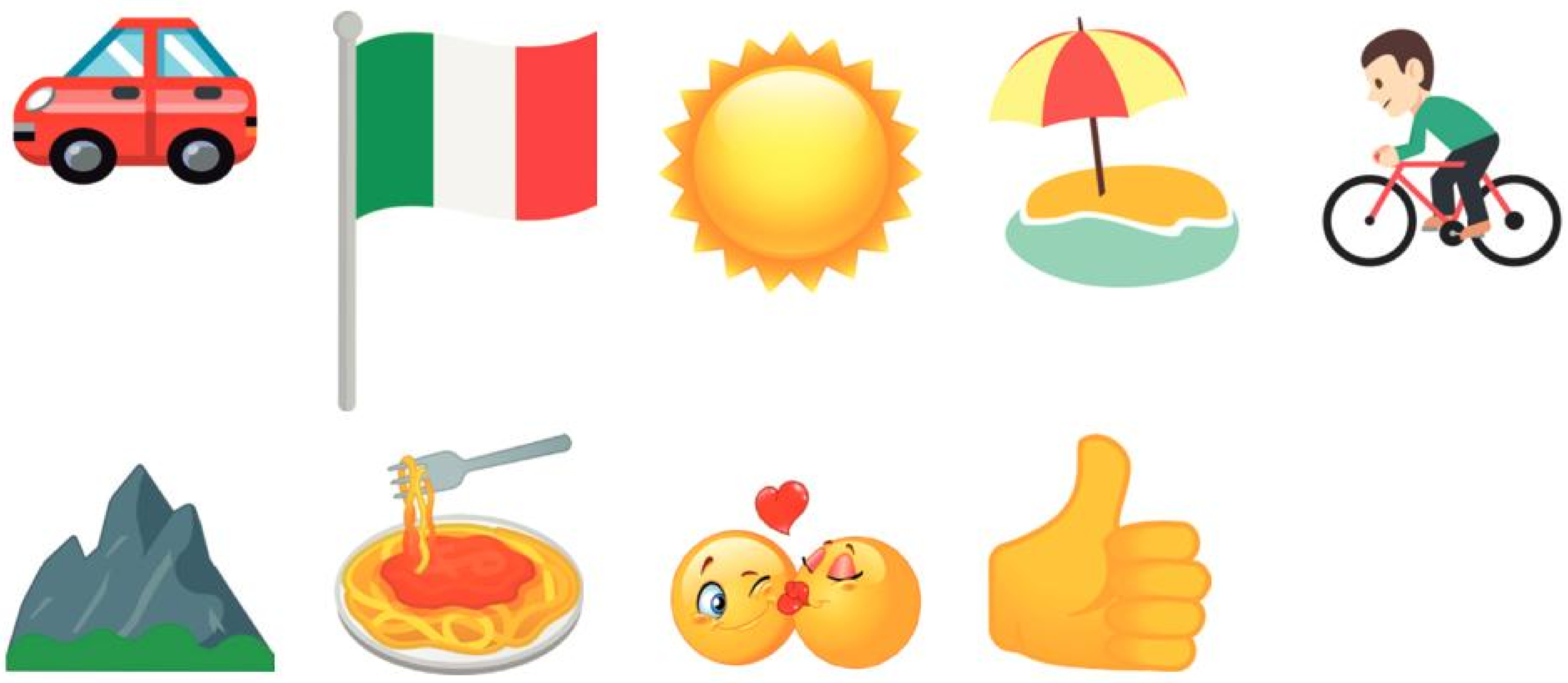
1. Is het probleem dat het meisje aan het begin van het fragment noemt, voor jou herkenbaar? Leg je antwoord uit.
2. Wat vind je van de titel van het boek van Lilian? Leg je antwoord uit.
3. Wat is het beroep van Shigetaka Kurita?
4. Wat is de overeenkomst tussen Egyptische hiërogliefen en emoji's?
5. Waarom hangt er een afbeelding van emoji's in een museum in New York?
6. Welke emoji zou jij willen toevoegen aan de bestaande emoji's? Leg je antwoord uit.

Opdracht 4

1. Maak onderweg naar school vijf foto's van beeldtaal.
2. Zet de vijf foto's in een document of een diapresentatie.
3. Doe een quiz in de klas. Laat de foto's zien. Wie weet wat de beeldtaal op de foto's betekent en waar die beeldtaal meestal te zien is?

Opdracht 5

1. Bekijk de emoji's: ze vormen van links naar rechts het verslag van een zomervakantie. Maak van deze beelden een verhaal van 50-75 woorden.

2. Ontwerp zelf een (spannend) verhaal in maximaal tien emoji's en vraag een klasgenoot het verhaal te vertellen. Heeft je klasgenoot je bedoeling begrepen?

Ik kan/weet
- waarom beeldtaal bestaat en welke soorten beeldtaal er zijn.

§8 Dyslexie

Je leert	• over dyslexie.
Je hebt afgerond	• –

Opdracht
1

Lees tekst 1.
1. In de eerste regel van dit gedicht staat *Hij schrijft 'grilig'*. Wie/wat is *Hij*?
2. In de tweede regel staat *en als ik wijs (…)*. Wie/wat is *ik*?
3. In de vierde regel staat *antwoordt hij blij*. Waarom reageert hij *blij*, denk je?
4. Vind je de laatste twee regels van dit gedicht grappig? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Handicap

Hij schrijft 'grilig'
en als ik wijs op de l en zeg
dat er één bij mag
antwoordt hij blij:
'Geeft niet, ik ben dyslectisch.'
'O', zeg ik, 'sgreif
dan maar wad je wild'

Remco Ekkers, Vreemd lezen. Uitgeverij DiVers, [z.p.], 2004

Opdracht
2

Werk in viertallen.
Dyslexie is een onzichtbare handicap, waarvan de oorzaak nog steeds niet helemaal bekend is. Er bestaan daarom veel vooroordelen over dyslexie. Bespreek de uitspraken 1 tot en met 4. Zijn die volgens jullie waar of onwaar? Jullie mogen het internet gebruiken.
1. Iemand die veel spelfouten maakt, heeft waarschijnlijk dyslexie.
2. Iemand met dyslexie heeft ook vaak moeite met rekenen.
3. Ook volwassenen kunnen last hebben van dyslexie.
4. Iemand met dyslexie moet veel lezen om ervan af te komen.

Opdracht
3

Lees tekst 2.
1. Ken jij mensen met een andere taalstoornis dan dyslexie? Licht je antwoord toe.
2. Hoeveel leerlingen uit jouw klas hebben een dyslexieverklaring?
3. Welke hulpmiddelen krijgen die leerlingen?
4. 'Ook heel slimme mensen kunnen er last van hebben.' (al. 3) Zoek op internet de namen van drie bekende mensen met dyslexie. Noteer in enkele zinnen wat zij in hun leven, ondanks hun handicap, bereikt hebben.
5. Ben jij het eens met de deskundigen uit alinea 5 die stellen dat het aantal dyslecten zal afnemen als het onderwijs meer aandacht geeft aan regels en lezen? Leg je antwoord uit.

Begrippen

Taalstoornis verschijnsel waarbij taal in de hersenen traag of niet goed wordt verwerkt
Dyslexie taalstoornis waardoor vooral lezen en spellen van letters, woorden en zinnen moeizaam gaat

Tekst 2

Drop of dorp?

(1) De meesten van ons vinden het heel normaal om een praatje met iemand te maken, een artikel te lezen, een film met ondertiteling te bekijken of een appje te sturen. Sommige mensen hebben hiermee echter grote moeite. Zij zijn niet goed in staat om in taal te communiceren. Dat kan gaan om mondeling of schriftelijk taalgebruik of om beide vormen. Iemand die daar last van heeft, lijdt aan een zogeheten **taalstoornis**. Zo'n gebrek is vaak aangeboren, maar met de juiste hulp en inspanning kun je er goed mee leren leven.

(2) De taal- en/of spraakontwikkeling van kinderen met een taalstoornis verloopt anders dan die bij leeftijdsgenoten. Zij kunnen bijvoorbeeld moeite hebben met praten. Denk daarbij aan stotteren of bepaalde klanken niet goed kunnen uitspreken. Ook als je beschikt over een kleine woordenschat of als je geen correcte zinnen kunt vormen, heb je last van een taalstoornis. De bekendste en tegenwoordig in Nederland meest voorkomende taalstoornis is **dyslexie**.

(3) Het woord dyslexie komt uit het Grieks en betekent verstoord (dys) woord (lexis). In gewone taal: problemen hebben met lezen, spellen en schrijven. Voor dyslecten is het koppelen van letters en klanken ingewikkeld: *drop* en *dorp* bijvoorbeeld lijken zoveel op elkaar dat ze lastig uit elkaar te houden zijn. Technisch lezen is daardoor voor dyslecten moeilijk. Omdat zij relatief veel aandacht en energie nodig hebben voor het 'gewone' lezen van woorden en zinnen, kan dat het tekstbegrip (snappen wát je leest), in de weg zitten. Overigens heeft dyslexie niks te maken met intelligentie. Ook heel slimme mensen kunnen er last van hebben.

(4) Voor je tot de groep dyslecten gerekend wordt, moet je getest worden door een psycholoog of orthopedagoog. Deze onderzoekt uitvoerig of er geen andere oorzaken zijn voor je leesproblemen. Als die niet gevonden worden, krijg je een dyslexieverklaring. Met zo'n bewijs heb je

recht op enkele ondersteunende maatregelen: je krijgt onder meer extra tijd bij toetsen en spelfouten worden niet altijd meegerekend. Dat wil natuurlijk iedereen wel. Maar vergis je niet. Een behandeltraject door een remedial teacher of andere deskundige om te leren omgaan met dyslexie is intensief: jarenlang drie keer per week oefenen mét huiswerk is niet niks.

(5) Uit onderzoek blijkt dat 3,6% van de wereldbevolking een ernstige vorm van dyslexie heeft. Vreemd genoeg neemt in Nederland het aantal kinderen met de diagnose dyslexie de laatste jaren enorm toe. In 2011 ging het om 10%, in 2015 om 15% en nu gaat het al om 18%. Verschillende deskundigen vragen zich af hoe dat komt. Is hier wel echt sprake van dyslexie? Of wordt er slecht onderwijs gegeven? Zij denken dat het aantal dyslecten drastisch zal afnemen als scholen veel meer tijd en aandacht zouden besteden aan het leren van spellingregels, herhalen en oefenen en bovenal het stimuleren van lezen.

Opdracht
4

Ervaar zelf welke leesproblemen kinderen met dyslexie kunnen hebben.

1. Start het filmpje, lees de teksten en beantwoord de vragen bij de teksten.
2. Zoals je hebt gemerkt, is het best lastig om op deze manier teksten te lezen en vragen te beantwoorden. Bekijk de teksten in het filmpje nogmaals en noteer waar iemand met dyslexie last van kan hebben.

Ik kan/weet
- wat dyslexie is.

Mens en dier

Reclamespot of folder

Thema A

§1 Lief dier, stom beest

Hebben mensen dieren nodig? Of is het eerder omgekeerd? In dit thema lees, bekijk en beluister je teksten die je aan het denken zetten over de relatie tussen mens en dier. Je onderzoekt waar jij zelf staat als het gaat om de manier waarop mensen met dieren omgaan én hoe je dat aan anderen duidelijk kunt maken. Ten slotte maak je zelf een activerende folder of een reclamespot over 'mens en dier'.

Opdracht 1

Werk in tweetallen.

1 Wat zien jullie op de afbeeldingen? Vertel elkaar wat je er al over weet.
2 Verdeel de afbeeldingen in groepjes. Bespreek samen waarom jullie vinden dat bepaalde plaatjes bij elkaar horen. Denk vooral aan de relatie tussen mens en dier.
3 Wat vinden jullie: zijn de dieren er voor de mensen of moeten de mensen er voor de dieren zijn? Of allebei? Waarom?

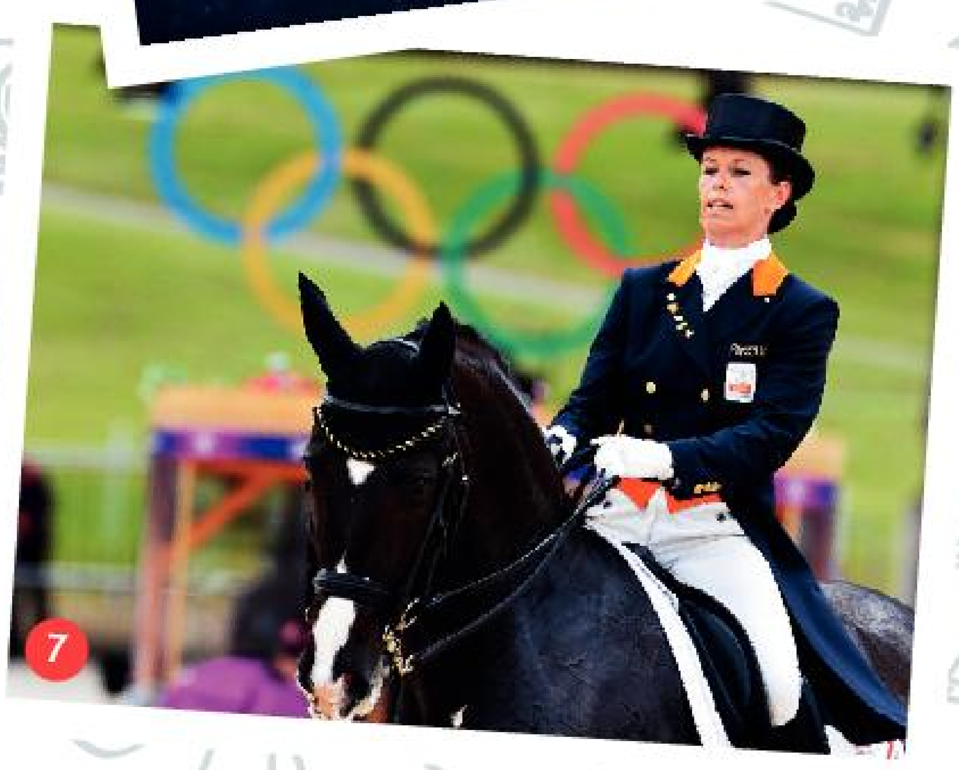

2

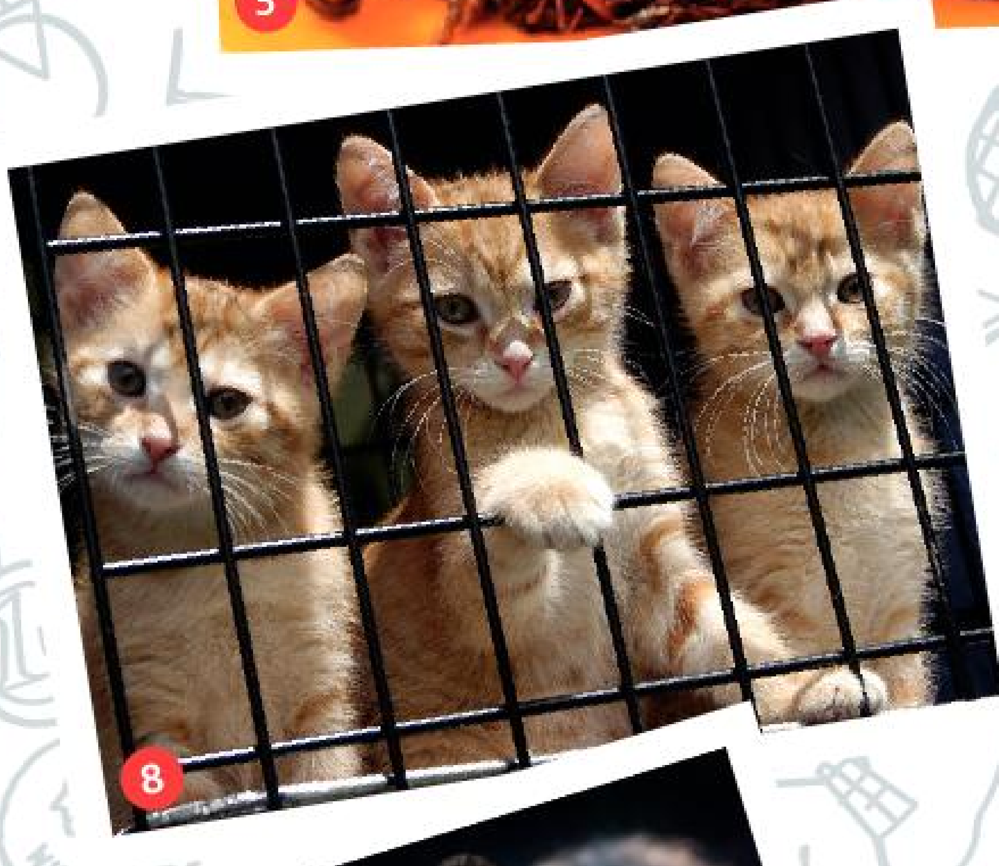

1

4

3

5

7

8

6

10

9

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

§2 ‘Maar mensen zijn gevaarlijker’

Je leert
- meningen in een tekst herkennen.

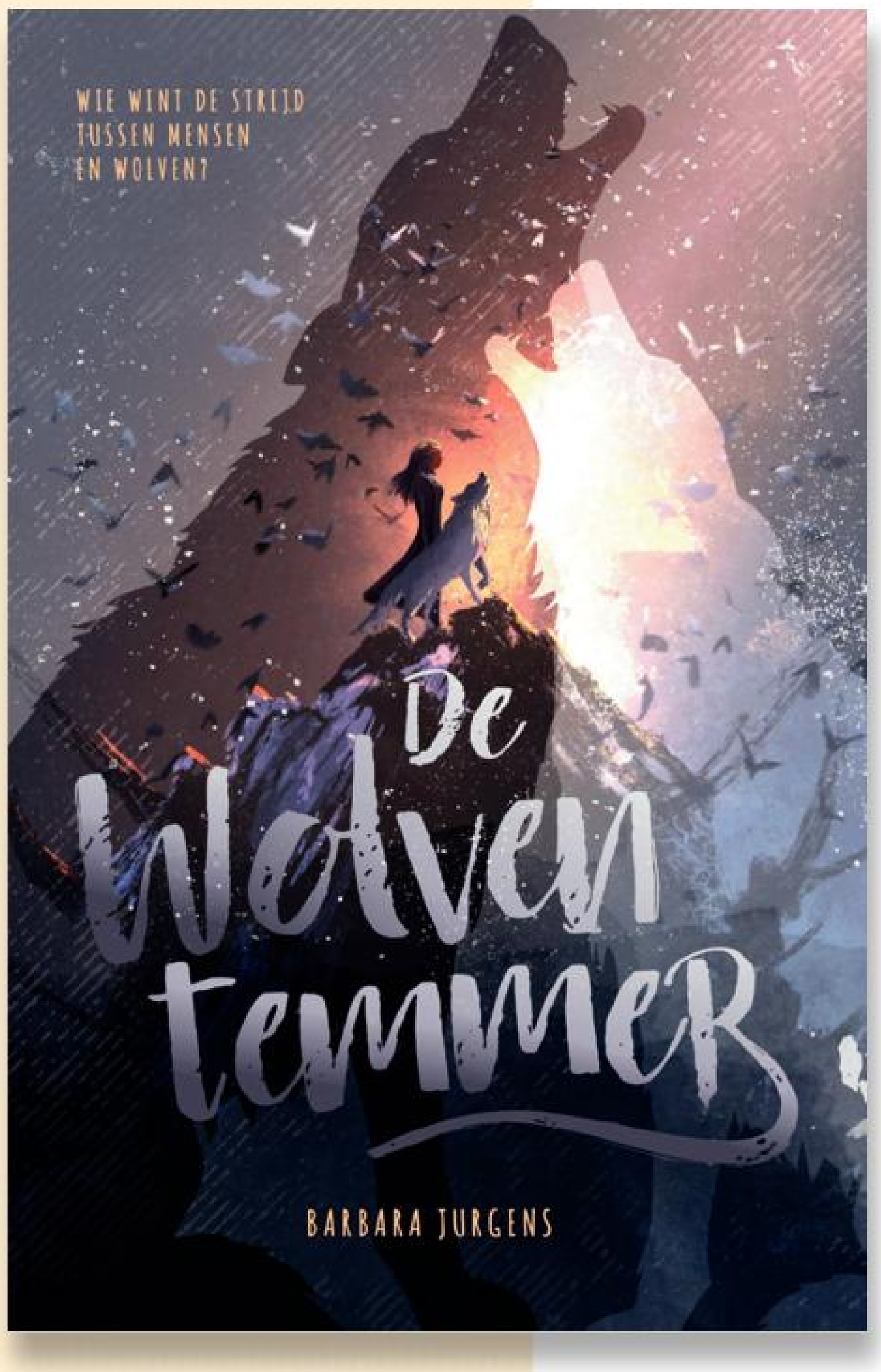
Je hebt afgerond
- -

Opdracht
1

Lees tekst 1, een fragment uit *De wolventemmer* van Barbara Jurgens.
1. In tekst 1 worden eigenschappen van wolven genoemd. Noteer er vier.
2. Nonna zegt: ‘Maar mensen zijn gevaarlijker.’ Wat bedoelt ze daarmee?
3. Runa denkt: Die strijd was zo oneerlijk: de dieren trokken altijd aan het kortste eind. Ben jij het met Runa eens? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

De wolventemmer

Als Nonna, Runa’s Italiaanse oma, valt en haar heup bezeert, reist Runa met haar moeder en zus naar Italië om oma te helpen. Aan Nonna vertelt Runa dat ze een paar dagen geleden, toen ze door het bos naar school fietste, een wolf heeft gezien.

‘Nonna?’
‘*Di mi*, vertel op.’
Runa slikte. ‘Ik heb een wolf gezien. Thuis, in Nederland.’
Nonna keek verbaasd. ‘Thuis?’
‘In het bos. Toen ik naar school fietste zat hij daar.’
Nonna trok een speld uit haar haren, en begon een losgekomen lok opnieuw op te rollen. ‘Dat is bijzonder,’ zei ze met de speld in haar mond. ‘Wolven laten zich niet zo graag zien.’
‘Hij zag mij ook. Maar hij deed niks.’
Nonna zette de opgerolde haarlok behendig vast met de speld. ‘Zo. Dus er zijn nu ook al wolven daar bij jullie?’
‘Dat weet ik niet,’ antwoordde Runa. ‘Er was er in elk geval één, die ene die ik heb gezien.’ Ze vertelde Nonna hoe de wolf haar had aangekeken, en over de geur van sneeuw die ze bij hem, of haar, had geroken. Het beeld van de bergen dat ze had gezien. Ze vertelde niet over het bloed dat ze geroken had, en over het onheilspellende beeld van de dieren in de sneeuw… Ze wilde haar oma niet ongerust maken.
Nonna had rustig geluisterd. ‘Wolven kunnen ontzettend ver lopen,’ zei ze. ‘Die hebben een conditie waar jij en ik jaloers op zijn. Dus het zou kunnen dat die wolf helemaal uit de Alpen kwam. Maar wat kwam hij doen, in dat drukke Nederland?’
Runa haalde haar schouders op. ‘Misschien had hij honger?’
Nonna fronste. ‘Zou kunnen.’ Ze wierp de deken van zich af, ze had het te warm gekregen. ‘Lieve kind, maak nog wat koffie voor me.’
Runa pakte de ketel van de schouw, goot het water in een mok met oploskoffie en bracht haar grootmoeder de dampende kop.

Nonna gooide minstens vier klontjes suiker in haar koffie. 'Zo'n wolf volgt zijn neus,' zei ze. 'Maar zodra hij zijn tanden in een paar schapen zet, komen de jagers en dan... *finito*, einde wolf.'
'Hoe gevaarlijk zijn wolven eigenlijk?'
'Heel gevaarlijk,' antwoordde Nonna. 'Maar mensen zijn gevaarlijker.'
Runa zette grote ogen op. 'Hoe bedoel je?'
Nonna ging iets overeind zitten. 'Ik zal je een voorbeeld geven. Lang geleden, toen ik klein was, werd hier in het dorp een vrouw vermist. Haar schoenen en handtas werden op de berg gevonden met afdrukken van tanden, maar ook kleren besmeurd met bloed.'
Runa zag meteen die met bloed doordrenkte jurk voor zich, met daarin nog wat afgekloven stukjes bot.
'De politie concludeerde dat wolven de vrouw gedood hadden. De dorpelingen waren zo bang dat ze een klopjacht ontketenden, waarbij alle wolven in de wijde omtrek over de kling werden gejaagd.'
Runa keek verward. 'De kling...?' Haar oma gebruikte soms zulke rare uitdrukkingen.
Nonna maakte een gebaar met een hand langs haar keel. 'Afgeknald, vergiftigd, gestrikt: alles om de wolf uit te roeien.' Ze ging iets verzitten en kreunde het uit van de pijn. Ze was even haar zere heup vergeten. Ze haalde diep adem en vervolgde: 'Een halve eeuw later voelde de weduwnaar van die vrouw dat hij weldra voor God zou moeten verschijnen. Hij kreeg last van zijn geweten, en wees de plek aan waar hij zijn vrouw begraven had. Hij had van haar af gewild, verklaarde hij. Dus had hij haar een kopje kleiner gemaakt en de wolven de schuld gegeven.'
'Dus hij had het zelf gedaan?'
'Inderdaad,' zei Nonna. 'En die man, vijfentachtig jaar oud, werd aangeklaagd voor moord. Maar hij ging dood voordat zijn proces begon.'
Runa was geschokt door dit verhaal. Ze had een hekel aan onrecht, daar werd ze heel boos van. Zeker als het mensen tegen dieren was. Die strijd was zo oneerlijk: de dieren trokken altijd aan het kortste eind.
Ze keek opzij, naar het gezicht van haar Nonna. Uit haar kin groeiden een paar kronkelige, zilverwitte haren, die meebewogen als ze praatte. Runa kon haar ogen er niet vanaf houden. 'Nonna?'
'*Di mi*.'
'Zitten hier nu nog wolven?'
'Kind, het stikt ervan. Ze zijn helemaal terug. Maar je hoeft niet bang te zijn, wolven laten mensen meestal met rust.'
'Meestal?' vroeg Runa.
Nonna roerde bedachtzaam in haar koffie. 'Meestal wel.'

Barbara Jurgens, De wolventemmer (niveau 2). Uitgeverij Moon, Amsterdam 2017

Opdracht
2

Lees tekst 2.

1. Noteer drie dingen waaraan de boeren een hekel hebben.
2. Nonna vindt de boeren 'domme, kortzichtige mensen, die denken dat de wereld alleen van hen is'. Met wie ben jij het eens, met Nonna, met de boeren, met allebei of met geen van allen? Leg je antwoord uit.
3. Wie is de 'wolventemmer' uit de titel, denk je? Waarom denk je dat?
4. Op het omslag staat: 'Wie wint de strijd tussen mensen en wolven?' Wie hoop jíj dat de strijd gaat winnen? Leg je antwoord uit.
5. Wat spreekt jou aan in *De wolventemmer* en wat niet? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

De wolventemmer

Op een nacht wordt Runa wakker als het raam van haar slaapkamer openklapt. Ze hoort knallen en wolvengehuil, best eng. Als ze de volgende ochtend beneden komt, is Nonna's vriendin Elvira er ook.

'Nonna?'
'Di mi.'
'Heb jij vannacht die knallen gehoord?'
Haar grootmoeder wisselde een blik en enkele rappe Italiaanse woorden met Elvira.
'Jagers,' zei ze toen. 'Die zijn meestal actief in deze tijd van het jaar. Nu met al die wintersportgasten in het dorp willen ze geen ongelukken met wilde dieren.'
'En die jagen 's nachts?'
'Overdag mag het niet. Veel te gevaarlijk. Straks raken ze een skiër.'
'Op zwijnen en vossen mag alleen in het winterseizoen gejaagd worden,' vulde Elvira aan, terwijl ze het aanrecht boende.
Runa dacht aan het gehuil dat ze vannacht gehoord had. 'En op wolven?'
'*No no no*! Dat mag niet. Wolven zijn beschermd!' Elvira's hoofd wiebelde verontwaardigd op haar schouders.
'Da's alleen in theorie,' verzuchtte Nonna.
Runa keek haar ongerust aan. 'Wat bedoel je?'
'Je weet toch,' zei Nonna, 'dat boeren een hekel aan wolven hebben, vanwege hun vee? En waar ze nog meer de pest aan hebben, is aan mensen die het voor dieren opnemen. Zulke lui vinden ze aanstellers, huilebalken.'
Elvira bromde instemmend, terwijl ze de kruimels van het tafelblad veegde.
'Waar die pummels het meest de pest aan hebben,' ging Nonna door, 'is aan regeltjes die ze in de politiek maken om wolven te beschermen. Die zijn bedacht door "stadsmensen". Geen haar op hun ongewassen boerenhoofd die erover denkt om zo'n regel te gehoorzamen.'
Runa keek haar oma een beetje verbaasd aan. Ze wond zich wel heel erg op.
'Gaat het wel goed met je, Nonna?'
'Absoluut niet! Als vrouw op leeftijd word je toch treurig van al die domme, kortzichtige mensen, die denken dat de wereld alleen van hen is.'
Elvira bracht Nonna vlug een glas water om te kalmeren.
Terwijl Runa dapper haar koud geworden polentapap naar binnen werkte – ze wilde Elvira niet beledigen – begon Nonna te vertellen over deze bergachtige uithoek van haar geliefde Piëmonte, waar zij al haar leven lang woonde en haar ouders en grootouders vóór haar. Dit gebied, de Alpi Marittime, was nog niet zo lang geleden door de regering tot natuurreservaat uitgeroepen: het moest een ongerept territorium worden van steenbokken en lynxen, en ja, ook van wolven.
'Wolven zijn goed voor het bos,' bevestigde Elvira.
Runa's ogen begonnen te schitteren. 'Ik wou dat ik een wolf kon zien.'
'Je komt er vanzelf wel een tegen,' stelde Nonna haar gerust.

Barbara Jurgens, De wolventemmer (niveau 2). Uitgeverij Moon, Amsterdam 2017

Opdracht
3

Lees en bekijk tekst 3, een gedicht van Joke van Leeuwen.

1 Wat gebeurt er normaal gesproken als de pop van een rups zich 'ontpopt'?
2 Tot wat ontpopt de rups zich in dit gedicht?
3 Kijk goed naar de afbeeldingen. Via welke tussenstappen verloopt deze ontpopping?

Tekst 3

ONTPOPPING

rups rusp rasp raap raas haas

haas kaas kras klas klam lam

lam dam dom dol wol wolf

wolf wolk welk wenk wens mens

Joke van Leeuwen, Wuif de mussen uit. Uitgeverij Querido, Amsterdam 2006

Opdracht

4

1 Maak zelf een 'ontpopping' van vier regels die begint met 'wolf' en die eindigt met 'dood'. De tussenstappen zijn: *boer*, *boos* en *knal*.
De woorden bestaan uit drie of vier letters. Bij elk nieuw woord mag je:
- een letter toevoegen;
- of een letter weglaten;
- of een letter veranderen;
- of de volgorde van letters omdraaien.

Je mag alleen woorden gebruiken die in een Nederlands woordenboek staan.

2 Deze ontpopping loopt slecht af. Bedenk een eindwoord en drie tussenstappen voor een ontpopping die goed afloopt. Begin weer met 'wolf'.

Leestips Mens en dier

Ik kan/weet
- meningen in een tekst herkennen. 1F

§ 3 Reclame

Je leert
- de bedoeling van reclamefragmenten verwoorden en evalueren.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten

Theorie
video-uitleg

Reclamespots

Het doel van reclamespots is **activeren**: de makers willen je overhalen iets te doen, bijvoorbeeld iets kopen of een goed doel steunen. De boodschap van een reclamespot is vaak verpakt in een **slogan**: een korte, kernachtige zin. Bijvoorbeeld: *Kip, het meest veelzijdige stukje vlees* of *Hé zotje, denk je ook aan mij bij het afsteken van dat rotje?*
In de meeste reclamespots spelen beelden een belangrijke rol. Beelden kunnen verschillende functies hebben:
- Ze geven extra informatie.
- Ze roepen een bepaald gevoel op bij de kijker.
- Ze trekken de aandacht.
- Ze verduidelijken de tekst.

Opdracht 1

1. Noteer in één minuut zo veel mogelijk reclameslogans.
2. Welk reclamespotje vind jij erg leuk of goed? Waarom?
3. Welke reclame(s) vind je stom of saai? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Bekijk afbeelding 1, een advertentie.
1. Voor welk product wordt reclame gemaakt in de advertentie?
2. Leg uit dat je de slogan op twee manieren kunt opvatten.
3. Bedenk een ander beeld dat goed bij deze advertentie zou passen.

Opdracht 3

Bekijk afbeelding 2, een advertentie.
1. Voor welk goed doel wordt reclame gemaakt?
2. Waartoe wil deze advertentie de lezer overhalen? Hoe weet je dat?
3. Wat is de belangrijkste functie van de afbeelding? Leg je antwoord uit.
   A de aandacht trekken
   B de tekst verduidelijken
   C een gevoel oproepen
   D extra informatie geven

Opdracht
4

Je gaat kijken naar twee reclamespots van KNGF Geleidehonden. Bekijk eerst de afbeeldingen; daarop is een beeld uit beide filmpjes te zien.

1 Welk filmpje zou je op grond van het beeld eerder aanklikken? Waarom?
2 Waarover gaan de filmpjes, denk je? Leg je antwoord uit.

Lees de vragen en bekijk daarna filmpje 1.

3 Noteer de boodschap van deze reclamespot.
4 Het spotje is gemaakt door KNGF Geleidehonden. Wat doet deze organisatie, denk je?

Lees de vragen en bekijk daarna filmpje 2.

5 Vat het verhaaltje van de reclamespot kort samen.
6 Het beeld in deze spot heeft twee functies. Welke twee? Leg je antwoord uit.
7 Noteer de slogan en leg uit wat ermee wordt bedoeld.
8 Wordt in deze reclamespot duidelijk wat de makers willen bereiken bij de kijker? Leg uit.
9 Welke spot vind jij beter? Waarom?
10 Kijk nog eens naar vraag 1 en 2. Zou je die nu anders beantwoorden? Waarom?

Opdracht
5

Lees de vragen en bekijk daarna de twee filmpjes over de bedreiging van de tijger.

1 In het schema staan kenmerken van reclamespotjes. Geef per kenmerk aan of het van toepassing is op de fragmenten (kies: ja / nee) en of jij vindt dat het kenmerk op een goede manier gebruikt wordt of niet (kies: + / -).

	filmpje 1		**filmpje 2**	
Er is veel tekst in beeld.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -
Er worden verschillende soorten beelden gebruikt.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -
Er worden geluidseffecten gebruikt.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -
Er wordt muziek gebruikt.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -
Het filmpje heeft een duidelijke slogan.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -
Het onderwerp is duidelijk in beeld gebracht.	ja / nee	+ / -	ja / nee	+ / -

2 Welk filmpje vind je het meest informatief? En welk het meest activerend? Leg je antwoorden uit aan de hand van voorbeelden.
3 Bespreek je antwoorden op vraag 1 en 2 met een klasgenoot. Formuleer samen drie eisen waaraan een goede reclamespot volgens jullie moet voldoen.

Ik kan/weet

- de bedoeling van reclamefragmenten verwoorden en evalueren. 2F
- een relatie leggen tussen tekst en beeld.

§ 4 Tekstdoelen

Je leert	• tekstdoelen herkennen. • een mening vormen over een tekst.
Je hebt afgerond	• Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 Welke betekenis heeft 'stropen' in tekst 1? Omcirkel je keuze: **1 / 2**.

2 David heeft een jaar gevangenisstraf gekregen en niet een minder zware straf, zoals een geldboete of een taakstraf. Vind jij dat terecht? Leg je antwoord uit.

3 Denk je dat David anders gaat denken over stropen door één keer per maand naar *Bambi* te kijken? Leg je antwoord uit.

4 Wat is het doel van tekst 1?
Omcirkel: **activeren / amuseren / informeren / overtuigen**.

stropen werkw.
VERVOEGINGEN: stroopte (verl. tijd enkelv.) heeft gestroopt (volt. deelw.)
1) zonder toestemming jagen of dieren stelen op het terrein van een ander
VOORBEELDEN: 'paling stropen uit palingfuiken', 'aangehouden worden door de politie voor het stropen in de duinen'
2) het vel afhalen (van een dood konijn)
VOORBEELDEN: 'als kok of als poelier een konijn stropen'
SYNONIEM: villen

Tekst 1

Bambi kijken van rechter

(1) Een stroper uit het Amerikaanse plaatsje Brookline moet van de rechter het komende jaar iedere maand naar de Disneyfilm *Bambi* kijken. Het is onderdeel van zijn straf voor het illegaal afschieten van talloze herten, naast een celstraf van twaalf maanden.
(2) Dat meldt de lokale nieuwssite *Springfield News-Leader* vandaag. De 29-jarige David Berry junior werd eerder dit jaar samen met zijn vader en een ander familielid gearresteerd na een lang onderzoek. Het drietal schoot de afgelopen jaren een onbekend aantal herten dood, vermoedelijk enkele honderden. Het zou gaan om een van de grootste stroperszaken uit de geschiedenis van de staat Missouri.
(3) Berry werd onlangs veroordeeld tot een jaar cel vanwege het stropen, maar daar bleef het niet bij. De rechter verplichtte hem om uiterlijk 23 december naar de film *Bambi* te kijken. Gedurende zijn verblijf in de cel moet hij dat bovendien elke maand opnieuw doen.
(4) Mogelijk hoopt de rechter dat Berry dankzij de film berouw krijgt. *Bambi*, een tekenfilm uit 1942, gaat immers over herten. In de film is te zien hoe de moeder van het hoofdpersonage Bambi door een jager wordt doodgeschoten.

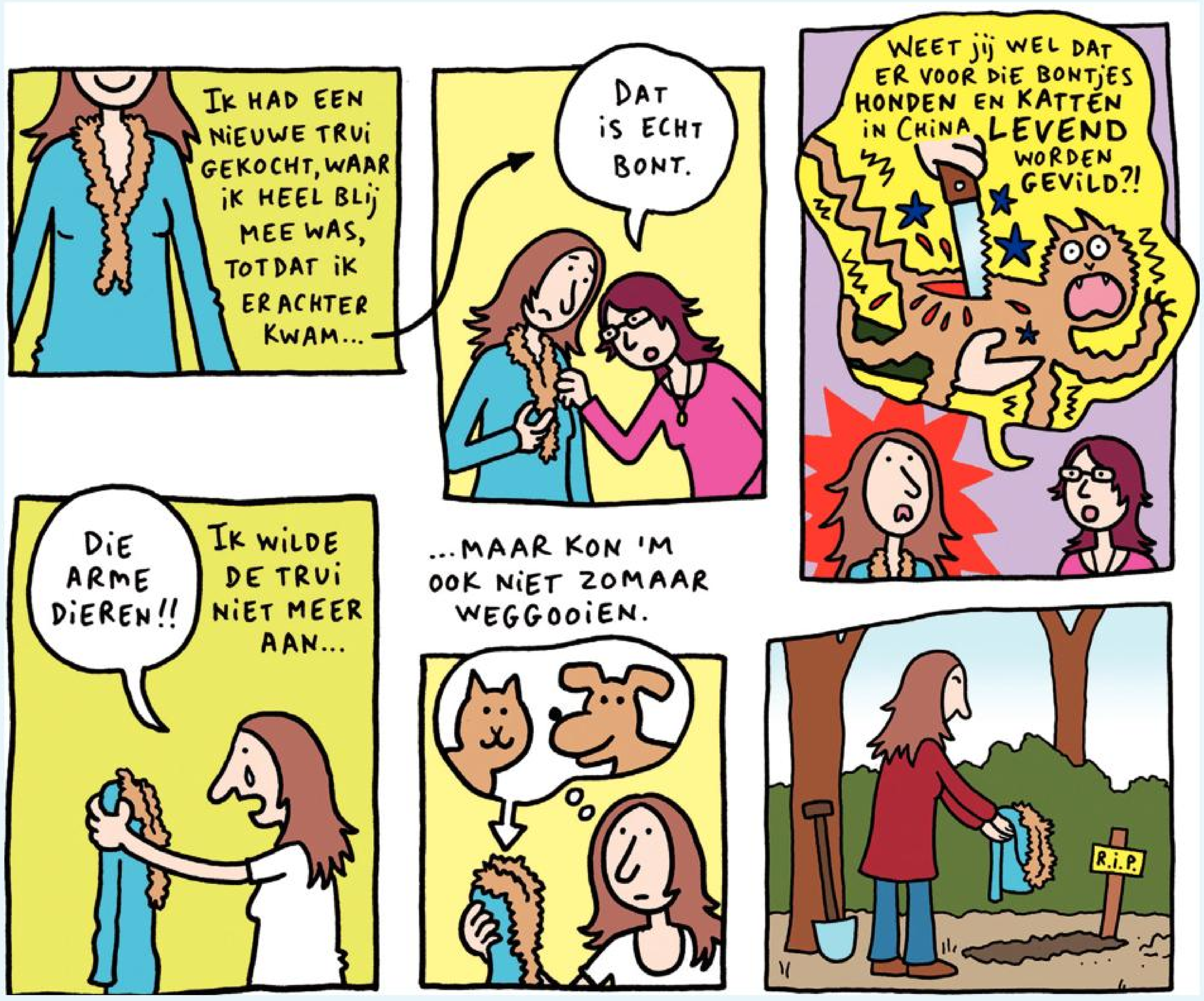
(5) Zowel Berry als zijn vader mag in ieder geval nooit meer jagen; hun vergunningen zijn ingetrokken. Volgens de lokale aanklager schoten de mannen de dieren voornamelijk voor de lol dood. Ze namen alleen de koppen van de dieren mee als souvenir en lieten hun lichamen wegrotten.
Naar: Algemeen Dagblad

Opdracht
2

Lees tekst 2.

1. Wat is het onderwerp van tekst 2?
2. Wat is meestal het tekstdoel van strips?
3. Deze strip heeft ook een ander tekstdoel Welk? Leg je antwoord uit.
4. Deze strip van Barbara Stok is gebruikt door de stichting Bont voor Dieren. Wat is het doel van deze stichting, denk je?
5. Denk je dat deze strip de stichting helpt haar doel te bereiken? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

bontvoordieren.nl

Opdracht
3

Lees tekst 3, 4 en 5.

1. In deze teksten zijn enkele woorden onderstreept. Zoek ze op in de teksten. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek.
2. Noteer van elke tekst het doel en waaraan je dat in de tekst kunt zien.
3. Markeer in tekst 3 de nadelen die de vee-industrie heeft volgens tegenstanders.
4. Markeer in tekst 4 en 5 de voordelen van de vee-industrie.
5. Leg uit wat het ‘dilemma van de kipliefhebber’ is.
6. Welke tekst zou jij iemand laten lezen als je hem wilt overhalen om vegetariër te worden?

Tekst 3

Wat is vee-industrie?

In de vee-industrie draait het erom met zo min mogelijk tijd, geld en moeite zo veel mogelijk kilo’s vlees, melk of eieren te produceren. Het is een miljardensector. Tegenstanders maken zich zorgen over de belasting op het milieu, over dierziektes en over het welzijn van de dieren. Hoe ontstond de vee-industrie en wat zijn de gevolgen?

Naar: npofocus.nl

Tekst 4

Het leed van plofkippen moet stoppen

Plofkip is een eindeloos doorgefokt kippenras, bedoeld om in slechts zes weken zo veel mogelijk vlees te produceren. Het vlees is hierdoor goedkoop, maar voor miljoenen kuikens is deze manier van fokken een lijdensweg. De plofkip is het meest gehouden dier in Nederland.

Naar: wakkerdier.nl

Tekst 5

De voordelen van de plofkip

Mensen denken al snel: als ik geen plofkip meer koop, ben ik goed bezig. Zo'n gedachte kan ook postvatten bij bedrijven als Unilever, Struik en Olvarit die – al dan niet onder druk van Wakker Dier – geen opgepept kippenvlees meer in hun producten stoppen. Hoe sympathiek de actie van de dierenwelzijnsorganisatie ook is, het is maar het halve verhaal. Nader beschouwd doemt er een levensgroot dilemma op voor de kipliefhebber. Hoe goed het ook voelt om geen opgepepte filet in de pan te stoppen, een plofkip is wel goed voor het milieu en scoort op dit punt beter dan haar biologische zus.

Naar: nrc.nl

Opdracht
4

1 In tekst 6 zijn enkele woorden onderstreept. Zoek ze op in de teksten. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

telers (al. 4)	afwisselende
gedoogd (al. 4)	mensen die planten en dieren laten groeien om er iets mee te doen
gevarieerde (al. 5)	met snel en veel resultaat
relatief (al. 6)	toegestaan terwijl het officieel niet mag
duurzaam (al. 7)	vergeleken met iets anders
efficiënt (al. 7)	zo weinig mogelijk grondstoffen verbruikend

2 Noteer een voorbeeld van iets wat jij op een *efficiënte* manier doet.
3 Noteer iets wat jij *relatief* snel kunt.
4 Eet jij *gevarieerd*? Leg je antwoord uit.
5 Denk je dat de productie van spijkerbroeken *duurzaam* is? Zoek het eventueel op.

Opdracht
5

Lees tekst 6.
1 Wat is het doel van tekst 6? Waaraan kun je dat zien?
2 Denk je dat de informatie in tekst 6 waar is? Leg je antwoord uit.
3 Markeer de voordelen van insecten eten met één kleur en de nadelen met een andere kleur.
4 Stel dat jij heel graag eens een insectenburger wilt proberen, maar je ouders niet. Wat zeg je om hen ervan te overtuigen dat het echt een goed idee is?

5 Stel je voor dat jouw ouders heel graag willen dat jij eens een insectenburger probeert, maar dat jij dat helemaal niet ziet zitten. Wat zou jij zeggen om hen ervan te overtuigen dat het een heel slecht idee is?

Tekst 6

Alles wat je wilt weten over insecten eten

(1) Meelwormen, sprinkhanen, torren. Sommigen gruwelen ervan. Toch wordt insecten eten steeds populairder. Welke insecten kun je eten en hoe gezond zijn ze?

(2) Even wat achtergrondinformatie: ruim 2 miljard mensen wereldwijd eten insecten, zoals sprinkhanen, krekels, rupsen, mieren en bijen. Niet alleen de volwassen insecten zijn eetbaar, ook de larven of de poppen. In Nederland worden ze sinds kort ook gekweekt. Soorten die je hier het meest ziet, zijn de treksprinkhaan, de piepschuimkever en de meeltor.

Hoe eet je insecten?

(3) Je kunt insecten los eten als snack. Verwijder wel eerst de vleugels en de poten, bij sprinkhanen bijvoorbeeld, want die kunnen zorgen voor beschadigingen en verstoppingen in je darmen. Je kunt insecten ook gebruiken als ingrediënt in zoete snacks, zoals koekjes of gebak. Verder kun je ze eten als onderdeel van de maaltijd. In sommige Nederlandse groothandels en supermarkten kun je ze ook gevriesdroogd krijgen, of verwerkt in een vleesvervanger.

Zijn ze veilig om te eten?

(4) Ja. Insecten die je in Nederland kunt kopen, van Nederlandse telers, zijn veilig om te eten. De NVWA (Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit) ziet hierop toe. Maar er zijn nog geen regels vanuit de EU rondom het toestaan van de verkoop van insecten. Verkoop wordt nu gedoogd. Het is wel belangrijk om te weten dat je ze beter niet onverhit kunt eten. Net als gewoon vlees is insectenvlees gevoelig voor de uitgroei van (schadelijke) bacteriën. Kook, blancheer, wok of frituur ze eerst minimaal 10 minuten. Sommige insecten koop je gevriesdroogd, maar dat proces doodt de bacteriën niet. En let op: mensen die een schaal- of schelpdierenallergie hebben of allergisch zijn voor huismijt, zijn soms ook allergisch voor insecten.

Hoe gezond zijn ze?

(5) Insecten passen prima in een gevarieerde en gezonde voeding. Ze bevatten veel goede voedingsstoffen, zoals eiwitten, (onverzadigd) vet, ijzer en vitamine B. Je kunt alleen beter niet meer dan 45 gram per keer eten. Dat advies komt van de NVWA. Het is gebaseerd op onderzoek van de EFSA, de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid. Insecten bevatten namelijk chitine in hun poten en skelet, en dat kan in grotere hoeveelheden klachten veroorzaken.

Wat zit er eigenlijk in insectenvlees?

(6) Insectenvlees is te vergelijken met andere vleessoorten, zoals varkensvlees en rundvlees. Het is rijk aan eiwitten. Sommige soorten bevatten relatief veel vet, zoals de sprinkhaan (67%) en de meelworm (43%). Dat komt doordat insectenvlees lijkt op orgaanvlees, en dat is rijker aan vet en cholesterol dan de meeste gewone vleessoorten.

Hoe duurzaam zijn eetbare insecten?

(7) Insectenvlees is duurzamer om te kweken dan ander vlees. Insecten zetten voeding ongeveer twee tot drie keer efficiënter om in vlees dan varkens of kippen. In vergelijking met runderen zijn insecten zelfs vijf keer zo efficiënt. Daarnaast kan een groter deel als vlees worden gebruikt: ongeveer 90 procent bij een insect tegenover 50 procent bij een koe of een varken. Ook is er minder water en ruimte nodig en ligt de uitstoot van broeikasgassen een stuk lager.

Naar: voedingscentrum.nl

Opdracht 6

Geef jouw mening over een van de onderwerpen uit deze paragraaf. Kies uit: *bont dragen, plofkippen, vee-industrie* en *insecten eten*.

- Gebruik ten minste vijftig woorden voor je mening.
- Gebruik ten minste drie van de moeilijke woorden uit opdracht 3 en 4.

Ik kan/weet

- de bedoeling van teksten of tekstgedeeltes herkennen. 2F
- een relatie leggen tussen de tekst en algemene kennis en daarover een mening vormen. 2F

§ 5 Activerend schrijven

Je leert
- activerend schrijven.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten
- Thema A Mens en dier § 3 Reclame
- Grammatica § 4 Bijvoeglijk naamwoord

Theorie

video-uitleg

Activerend schrijven

Met een tekst kun je iemand overhalen om iets te doen, bijvoorbeeld lid worden van het Wereld Natuur Fonds. Je schrijft dan **activerend**. Je kunt natuurlijk gewoon schrijven: *Steun het Wereld Natuur Fonds.* Maar je boodschap wordt veel krachtiger door het gebruik van uitroeptekens en versterkende woorden.

- **Uitroeptekens** gebruik je in zinnen zonder onderwerp, waarin een bevel of oproep staat. Bijvoorbeeld: *Stop het dierenleed! Teken deze petitie!*
- **Versterkende woorden** zijn vaak **bijvoeglijke naamwoorden** die de uitspraak nóg mooier, leuker of erger maken. Je kunt bijvoorbeeld zeggen: *Kom naar de open dag van het dierenasiel*. Maar je boodschap komt beter over als je zegt: *Kom naar de fantastische open dag van ons geweldige dierenasiel!*

Opdracht 1

Herschrijf de zinnen op zo'n manier dat ze activerend worden. Ze komen uit § 4, tekst 6. Voorbeeld:
Je kunt insecten los eten als snack. → *Eet eens insecten als snack! Superlekker!*

1. Het is wel belangrijk om te weten dat je ze beter niet onverhit kunt eten. (al. 4)
2. Insecten passen prima in een gevarieerde en gezonde voeding. (al. 5)
3. Ze bevatten veel goede voedingsstoffen. (al. 5)

Opdracht 2

Lees tekst 1. Het is een petitie. Dat is een officieel verzoek aan een bestuurder om iets te veranderen (meestal van een groep mensen, de initiatiefnemers).

1. De tekst bestaat uit de onderdelen *a* tot en met *e*. Zet de letters op de juiste plaats bij de onderdelen in de tekst.
   a constateringen
   b initiatiefnemers
   c inleiding
   d slogan
   e verzoek(en)
2. Markeer alle activerende woorden en de uitroeptekens.
3. Zijn de uitroeptekens allemaal op de juiste manier gebruikt? Leg uit.
4. Wie zou je kunnen vragen om deze petitie te ondertekenen?

constateren werkw.

VERVOEGINGEN: constateerde (verl. tijd enkelv.) heeft geconstateerd (volt. deelw.)

zien of inzien (dat iets is zoals het is)

VOORBEELDEN: 'een fout in een tekst constateren', 'constateren dat iets anders is dan je dacht'

SYNONIEM: vaststellen

Tekst 1

Stop het dierenleed!

Help mee de strijd aan te gaan tegen dierenleed! Teken de petitie!
Veel dieren leiden een buitengewoon beroerd bestaan, ook in Nederland. Ze worden opgesloten in kleine hokken, soms ernstig mishandeld of op straat gezet en aan hun lot overgelaten!

Petitie

Wij,
dierenliefhebbers met een hart voor dieren,

constateren dat
- Nederland op plek 4 staat van landen waar grootschalig dierenleed voorkomt;
- veel dieren een buitengewoon beroerd bestaan leiden, ook in Nederland;
- er jaarlijks zo'n 750.000 proefdieren in Nederland sterven. Op deze duizenden dieren worden dagelijks proeven gedaan. Ze ondergaan gruwelijke behandelingen tijdens de proeven;
- er jaarlijks in Nederland zo'n 2 miljoen in het wild levende vogels en zoogdieren worden gedood door jagers;

en verzoeken
- om hard op te treden tegen dierenleed. Het moet flink bestraft worden!
- om de rechten van dieren op te nemen in de grondwet.

Naar: petities.nl

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Jullie gaan een petitie schrijven om handtekeningen te verzamelen. Kies een van de volgende situaties:
   A De schoolkantine heeft alle vleesproducten vervangen door producten met insecten. Jullie klas is het daar niet mee eens en wil dat de rector ingrijpt.
   B Jullie klas vindt dat er te veel vleesproducten op school worden verkocht en wil de rector overhalen om vlees te vervangen door producten met insecten.

2 Bedenk een goede slogan.

3 Noteer wie de initiatiefnemers zijn.

4 Noteer in steekwoorden jullie constateringen. Gebruik informatie uit tekst 6 van § 4 Lezen.

5 Formuleer jullie verzoek(en).

6 Schrijf samen de eerste versie van jullie petitie. Gebruik tekst 1 als voorbeeld.

7 Werk samen met een ander tweetal. Lees elkaars petitie en geef elkaar feedback
- Bevat de tekst alle onderdelen die ook in tekst 1 zitten? **ja / nee**
- Hebben de schrijvers voldoende activerende woorden gebruikt? **ja / nee**
- Zijn de uitroeptekens op de juiste manier gebruikt? **ja / nee**
- Zijn alle zinnen volledig en correct? **ja / nee**
- Bevat de tekst spelfouten? **ja / nee**

8 Bespreek de antwoorden op vraag 7 met het andere tweetal en geef ten minste twee tips om de tekst te verbeteren.

9 Schrijf jullie netversie.

Ik kan/weet
- rekening houden met en trouw blijven aan het schrijfdoel (activeren). 2F

§ 6 Folder: tekst en beeld

Je leert
- over de lay-out en de functie van beeld van een folder.

Je hebt afgerond
- –

Theorie

video-uitleg

Folder

Een **folder** kan verschillende doelen hebben, bijvoorbeeld **informeren** of **activeren**. Een activerende folder is bedoeld om mensen over te halen om iets te doen. Niet alleen moet de tekst duidelijk, kort en krachtig zijn, de folder moet er ook aantrekkelijk uitzien. Een goede folder valt op door de **lay-out**: de manier waarop beeld en tekst over de pagina verdeeld zijn. Daaronder vallen:
- het lettertype en de lettergrootte;
- het gebruik van kleuren;
- de verdeling van de pagina in kolommen of blokken;
- het gebruik van beeld (foto's, grafieken, plattegronden etc.).

De afbeeldingen in een folder kunnen verschillende functies hebben:
- extra informatie geven;
- een bepaald gevoel bij de lezer oproepen;
- de aandacht trekken;
- de tekst verduidelijken.

Opdracht
1

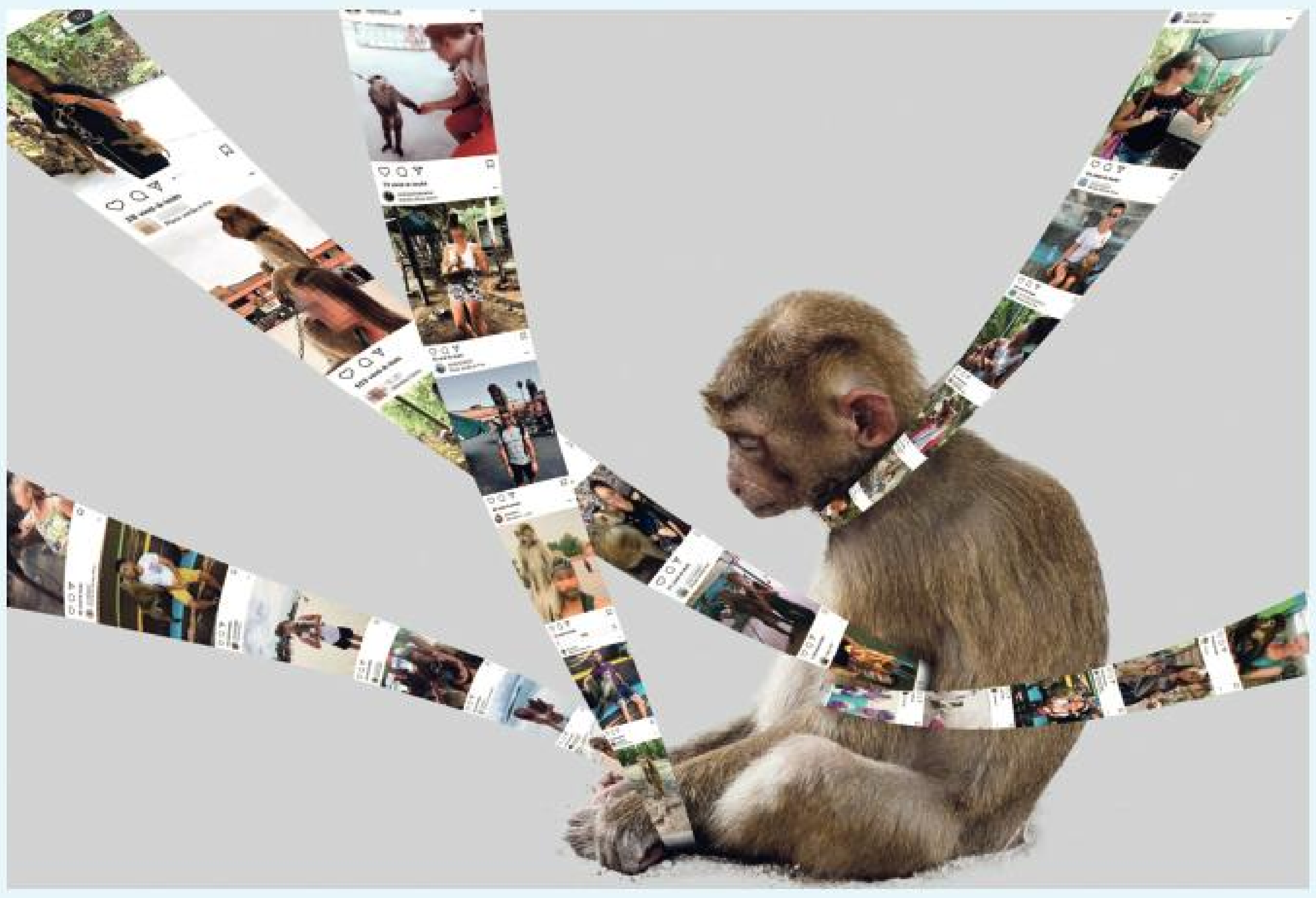
Lees tekst 1 en bekijk de afbeelding.

1 Wat wil Stichting AAP bereiken?
2 Hoe kan het maken van een selfie dierenleed veroorzaken?
3 Wat is er op de afbeelding te zien?
4 Welke twee functies heeft de afbeelding?
5 Vind jij dit een 'sterk' beeld? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Deel het niet

(1) Met een sterk beeld en de slogan 'deel het niet' is Stichting AAP een campagne begonnen tegen het maken en delen van selfies met wilde dieren. Want achter dit onschuldig lijkende fenomeen schuilt erg veel dierenleed. Deel het niet!
(2) Steeds meer dieren worden uit het wild geroofd, mishandeld en gedrogeerd voor het ultieme vakantiekiekje. Apen, slangen, luiaards, dolfijnen, leeuwen en ga zo maar door. Niet alleen worden de vaak jonge dieren bij hun ouders weggeroofd, er zijn zelfs wilde dieren die er speciaal voor worden gefokt.
(3) Een schrijnend voorbeeld hiervan zijn de leeuwen op boerderijen in Afrika, de zogenaamde 'lion farms'. Hier

kun je met jonge welpen op de foto. Worden de dieren te groot en gevaarlijk voor deze toeristische attractie, dan kun je op ze jagen (*canned hunting* – ingeblikte jacht; schieten binnen een klein afgesloten gebied) of worden hun huid en botten verkocht voor de Aziatische markt om er zogenaamde geneesmiddeltjes van te maken of 'medicinale' wijn.

Naar: animalstoday.nl

Opdracht
2

Bekijk tekst 2.

1 Hoe kun je snel vaststellen wat het onderwerp van de folder is?

2 Kies waar of niet waar.

a Er zijn grote verschillen in lettertype en lettergrootte. **waar / niet waar**

b De tekst is opgemaakt in kolommen én blokken. **waar / niet waar**

c De tekeningen van de honden en het EHBO-koffertje verduidelijken de tekst. **waar / niet waar**

d De foto van de hond geeft extra informatie. **waar / niet waar**

3 Waaraan kun je in één oogopslag zien wat je wel en niet moet doen?

4 Vind je dat de folder er aantrekkelijk uitziet? Leg je antwoord uit.

5 Het doel van tekst 2 is **activeren / informeren / overtuigen**. Hoe weet je dat?

6 Noteer een tip en een top voor de maker van tekst 2.

Tekst 2

Opdracht
3

Bekijk de lay-out van de afbeeldingen 1 tot en met 5 op de volgende pagina. Het zijn folders. Je hoeft de tekst niet te lezen; het gaat alleen om de vormgeving.

1 Lees de uitspraken *a* tot en met *e*. Noteer bij elke uitspraak het nummer van de folder waarop de uitspraak volgens jou het meest van toepassing is. Dat kan steeds een ander nummer zijn, maar dat hoeft niet.

a De lay-out is overzichtelijk.

b De boodschap is duidelijk.

c De tekst is kort en krachtig.

d De afbeelding trekt de aandacht.

e De folder heeft een duidelijke slogan.

2 Welke folder vind je het mooist? Waarom?

3 Welke folder vind je het meest activerend? Leg je antwoord uit.

4 Noteer voor de makers van elk van de folders een tip.

Opdracht

4

Werk in tweetallen.

1 Vergelijk jullie antwoorden op de vragen van opdracht 2 en 3. Bespreek de vragen waarop jullie verschillende antwoorden hebben gegeven. Probeer het eens te worden en noteer je definitieve antwoorden.
2 Maak samen een lijstje van zes eisen waaraan een goede activerende folder volgens jullie moet voldoen.

Ik kan/weet

- welke kenmerken belangrijk zijn voor de lay-out van een folder. 1S

§7 Activerend presenteren

Je leert
- activerend presenteren.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten

Theorie

video-uitleg

Activerend presenteren

Als je iemand wilt overhalen om iets te doen of juist niet te doen, spreek je **activerend**. Of je je doel bereikt, wordt niet alleen bepaald door *wat* je zegt, maar ook door *hoe* je het zegt, je **non-verbale communicatie**. Die bepaalt voor meer dan de helft of de boodschap blijft hangen.

Zo presenteer je activerend
- Maak gebaren.
- Varieer in volume, spreektempo en intonatie (afwisseling in toonhoogte).
- Ondersteun wat je zegt met je gezichtsuitdrukking.

Opdracht
1

Lees de vragen en bekijk filmpje 1.

1 Anna zegt: 'Als spreker kun jij ervoor zorgen dat je verhaal beter blijft hangen, als je het niet alleen via de oren, maar ook via de ogen binnen laat komen.' Wat bedoelt ze daarmee?
2 Welke gebaren maakt Anna?
3 Vergelijk de presentatie van Anna met die van president Obama. Bij wie ondersteunt de gezichtsuitdrukking het best wat de spreker zegt? Leg uit.

Lees de vragen en bekijk filmpje 2.

4 Leg uit wat 'intonatie', 'volume' en 'spreektempo' betekenen.
5 Walter legt uit hoe je je stem moet gebruiken. Vind je dat hij zelf het goede voorbeeld geeft? Leg je antwoord uit.
6 Wie maakt het best gebruik van gezichtsuitdrukkingen? Anna of Walter? Leg uit.
7 Walter presenteert staande voor een boekenkast, Anna tegen een kale achtergrond. Wat vind jij beter? Waarom?
8 Wie vind jij het prettigst om naar te kijken? Hoe komt dat?

Opdracht
2

Lees de vragen en bekijk fragment 1 en 2.

1 In het fragment met dierenarts Anoeska staat de camera stil. In het fragment met Freek Vonk beweegt de camera. Wat vind je beter? Waarom?
2 Anoeska spreekt rustig en Freek heel druk. Wat vind je beter? Waarom?
3 Wie vind je fijner om naar te kijken? Waarom? Geef drie redenen.
4 Welk fragment geeft de beste informatie over het verwijderen van een teek?
5 Noteer een tip voor Anoeska en een tip voor Freek.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Lees allebei de tekstjes *a* en *b*: *a* komt uit het fragment van Freek Vonk en *b* uit het fragment van dierenarts Anoeska.

2 Lees om de beurt tekst *a* voor alsof je een nieuwslezer bent. Je non-verbale communicatie is neutraal: je gebruikt weinig gezichtsuitdrukkingen en gebaren en varieert weinig in intonatie, volume en tempo.

3 Lees om de beurt tekst *b* voor alsof je heel erg enthousiast bent over wat je vertelt. Je varieert in intonatie, volume en tempo en ondersteunt wat je vertelt met betekenisvolle gebaren.

4 Wie van jullie is hier heel goed in? Wat doet diegene zo goed?

a [Freek] ‘Maar als je dus een teek hebt, is het belangrijk, dat je hem er zo snel mogelijk af haalt. En hoe doe je dat nou? Je pakt de teek beet, voorzichtig tussen twee vingers, en terwijl je trekt, draai je een beetje.’

b [Anoeska] ‘Als je hond een teek heeft, wat ga je dan doen? Hoe moet je hem verwijderen? Je kunt van alles. Je kunt het met je vingers doen, maar wat veel makkelijker is, is met een tekentangetje.’

Opdracht
4

Je gaat oefenen met activerend spreken.

1 Lees tekst 1 en 2. Kies de tekst die jou het meest aanspreekt en download hem.
- Onderstreep in de tekst de woorden waarop je extra nadruk wilt leggen.
- Zet een streepje op plaatsen waar je even wilt pauzeren.
- Markeer de woorden of zinnen die je met gebaren kunt ondersteunen.
- Geef met pijltjes aan waar je met je stem omhoog of omlaag wilt gaan.
- Oefen een paar keer, zodat je de tekst straks (bijna) uit je hoofd kent.

2 Werk samen met een klasgenoot: een van jullie spreekt, de ander filmt de spreker.

3 Bekijk samen het filmpje. De filmer vult het feedbackformulier in. Bespreek aan de hand van het formulier wat de spreker beter kan doen.

4 Maak een tweede opname en vergelijk deze met de eerste. Noteer iets wat je zelf goed vindt aan het tweede filmpje en iets waar je nog mee kunt oefenen.

5 Wissel van rol en voer de opdracht nog een keer uit.

Tekst 1

Tips voor een diervriendelijke vakantie

Als toerist kun je dieren helpen door attracties met wilde dieren te mijden. Je moet dus: niet op de foto gaan met een wild dier; niet met wilde dieren knuffelen, wandelen of zwemmen; geen olifanten voeren, wassen of berijden; niet naar shows gaan waarin wilde dieren kunstjes doen (zoals circussen of dolfijnenshows). Bezoek alleen echt diervriendelijke opvangcentra, waar geen interactie met wilde dieren mogelijk is.
Zo kunnen wilde dieren wild blijven.

Naar: worldanimalprotection.nl

Tekst 2

Help de haan van Kallemooi!

De burgemeester van Schiermonnikoog heeft ook dit jaar toegestaan dat een levende haan zal worden opgehangen. Tijdens Pinksteren zal de haan drie dagen lang op 18 meter hoogte in een mandje aan een mast hangen. Dit alles in het kader van Kallemooi, een traditioneel feest op het Waddeneiland. Ondanks lawaai, zon, kou, wind, regen of onweer moet de haan blijven zitten waar hij zit. Het dier wordt daarbij ernstig beperkt in zijn bewegingsvrijheid en is totaal niet in staat om natuurlijk gedrag te vertonen. Teken daarom de petitie en help de haan van Kallemooi!

Naar: animalstoday.nl

Ik kan/weet
- intonatie, tempo, volume en gebaren correct gebruiken bij het (activerend) spreken. 1S

§ 8 Reclamespot of folder

Je leert	• een reclamespot of een activerende folder maken. • feedback geven en ontvangen.
Je hebt afgerond	• Thema A Mens en dier § 1 tot en met 7

Opdracht
1

Je maakt een reclamespot of een activerende folder over een onderwerp dat past bij het thema *Mens en dier*. Daarin probeer je de kijker of de lezer over te halen om iets (niet) te doen.

1 Bedenk wat je wilt maken: een reclamespot of een folder. Als je kiest voor een reclamespot, zoek je iemand om mee samen te werken.
2 Kies (samen) een onderwerp. Je kunt een van de onderwerpen kiezen die in dit thema behandeld zijn, inspiratie halen uit § 1 of zelf iets bedenken.
3 Noteer in één zin wat de boodschap van je reclamespot of folder wordt.

Als je een reclamefilmpje gaat maken, ga je verder met opdracht 2, 3 en 6. Als je een activerende folder gaat maken, maak je opdracht 4, 5 en 6.

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Jullie reclamespot mag maximaal anderhalve minuut duren. Voordat jullie het spotje gaan opnemen, denken jullie na over de inhoud (*wat* gaan jullie vertellen: daar gaat deze opdracht over) en de vorm (*hoe* gaan jullie het vertellen: daar gaat opdracht 3 over).

1 Welke boodschap willen jullie overbrengen? En welke informatie gaan jullie in het filmpje verwerken? Maak aantekeningen in steekwoorden. Je kunt informatie halen uit de teksten die in dit thema zijn behandeld en/of informatie zoeken op internet.
2 Bedenk een slogan (→ § 3).

Bekijk het filmpje, waarin wordt uitgelegd hoe een brainstorm en een storyboard je kunnen helpen om een goede reclamespot te maken.

3 Spreek van tevoren af hoelang jullie gaan brainstormen. Bespreek de ideeën die jullie hebben. Maak aantekeningen. Als de brainstormtijd voorbij is, besluiten jullie welk idee jullie gaan uitvoeren.
4 Maak een storyboard waarin jullie je idee stap voor stap uitwerken. Noteer bij elke tekening ook de tekst die uitgesproken wordt.
5 Vraag een ander tweetal om jullie storyboard te bekijken. Bespreek samen wat jullie kunnen doen om de reclamespot nog beter te maken.
6 Bereid het opnemen van jullie filmpje voor. Maak afspraken over het volgende:
- Waar gaan jullie het filmpje opnemen?
- Wanneer gaan jullie het opnemen?
- Wie van jullie filmt en wie komt in beeld?
- Welke voorwerpen hebben jullie nodig?

Opdracht
3

1. Kijk nog eens naar de theorie van § 7 van dit thema en herlees jullie antwoorden op de opdrachten. Noteer drie aandachtspunten waar jullie tijdens het filmen op gaan letten.
2. Neem het filmpje op. Jullie kunnen ervoor kiezen om het hele filmpje meteen in de goede volgorde op te nemen. In dat geval moeten jullie er goed op letten dat de verschillende shots samen niet langer dan anderhalve minuut duren. Jullie kunnen ook meer materiaal opnemen en dat achteraf monteren met een (gratis) video-editor die je van internet kunt downloaden.

Opdracht
4

Je folder moet bestaan uit één of twee A4'tjes. Voordat je de folder gaat maken, denk je na over de inhoud (*wat* je gaat vertellen: daar gaat deze opdracht over) en de vorm (*hoe* je het gaat vertellen: daar gaat opdracht 5 over).

1. Welke informatie ga je geven? Maak aantekeningen in steekwoorden. Gebruik de teksten uit dit thema ter inspiratie en zoek zo nodig extra informatie op internet.
2. Bedenk een slogan (→ § 3).
3. Schrijf de kladtekst voor je folder.

Opdracht
5

1. Herlees de theorie van § 6 en je antwoorden op de vragen in die paragraaf.
2. Bekijk de afbeelding. Het is een schets voor een folder. Waar een kruis staat, komt een afbeelding.
3. Maak een schets voor je folder. Denk na over deze vragen:
   - Ga je de tekst opmaken in blokken of kolommen?
   - Welke tekst moet groot en/of vet zijn?
   - Welke afbeelding(en) ga je gebruiken?
   - Welke kleuren wil je gebruiken?
   - Hoe ga je de informatie ordenen? In een lopende tekst of (ook) door gebruik te maken van opsommingstekens?
4. Herlees de theorie van § 5 van dit thema. Gebruik je kennis over activerende teksten om de tekst voor je folder nog aantrekkelijker en activerender te maken.
5. Maak de folder op.

Opdracht
6

1. Als jullie een filmpje hebben gemaakt, werken jullie samen met een ander tweetal dat ook een filmpje heeft gemaakt. Als je een folder hebt gemaakt, werk je samen met een klasgenoot die ook een folder heeft gemaakt. Beoordeel elkaars werk aan de hand van het feedbackformulier.
2. Bespreek je feedback aan de hand van het formulier. Als een onderdeel van het product nog niet helemaal goed is, bedenken jullie samen hoe het verbeterd kan worden.
3. Verbeter zo nodig je product.

Ik kan/weet

- reclamespot: intonatie, tempo, volume en gebaren correct gebruiken bij het (activerend) spreken. 1S
- folder: lay-out en beelden kiezen die passen bij het doel (activeren). 1S
- rekening houden met en trouw blijven aan mijn doel (activeren) bij het schrijven/presenteren. 2F
- feedback geven en ontvangen.
- mijn product op basis van feedback verbeteren.

§ 9 Mens en dier

Je leert	• je product en je aanpak evalueren.
Je hebt afgerond	• Thema A Mens en dier § 1 tot en met 8

Opdracht 1

Woordenschat

In dit thema heb je de betekenis van een aantal moeilijke woorden geleerd. Weet je ze nog? Maak de online opdracht *Beeld en tekst*.

Opdracht 2

Mens en dier

Werk in tweetallen.

1 Mensen maken op verschillende manieren gebruik van dieren. Ze eten ze bijvoorbeeld op en maken er kleren van. Noteer vier andere manieren waarop mensen gebruikmaken van dieren.

2 Bespreek samen welke van deze zes manieren jullie goed vinden en welke niet. Leg uit waarom (niet).

3 Zijn jullie door dit thema anders gaan denken over de omgang van mensen met dieren of juist niet? Licht jullie antwoord toe (met één of meer voorbeelden).

4 Bespreek je antwoorden op vraag 1 tot en met 3 met een ander tweetal. Welke overeenkomsten en verschillen vallen jullie op?

Opdracht 3

Taal

1 Je hebt geleerd activerende taal te gebruiken. In welke situaties zou je daarvan gebruik kunnen maken?

2 Wat vond je het moeilijkst om te doen en waarom?
een petitie schrijven / activerend spreken / een reclamespot of een folder maken

3 Wat vond je het leukst om te doen en waarom?
een petitie schrijven / activerend spreken / een reclamespot of een folder maken

Opdracht 4

Product

1 Neem het schema over en vul het in.

	product	proces
☺ Ik ben tevreden over:	• •	• •
☹ Ik ben niet tevreden over:	• •	• •

2 Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet	• kritisch terugkijken op een product dat ik gemaakt heb en op de manier waarop het tot stand is gekomen.

Bewaren

Presentatie of informerende tekst

Thema B

§1 Weet je nog?

De wereld om ons heen verandert voortdurend. Wat wil je bewaren en houden zoals het is, en wat niet? Daar ga je bij dit thema over nadenken. Uiteindelijk maak je in een groepje een tijdcapsule met afbeeldingen, voorwerpen en/of beschrijvingen van deze tijd. Stel dat die capsule over dertig jaar door iemand onder de boom op het schoolplein wordt opgegraven: wat wil je dan dat die persoon over de huidige tijd te weten komt?

Opdracht
1

Bekijk de afbeeldingen.

1 Bespreek de afbeeldingen met een klasgenoot. Welke dingen ken je en welke niet? Zoek eventueel op internet.

2 Welke dingen zullen over dertig jaar veranderd of verdwenen zijn, denk je? Noteer de nummers van de afbeeldingen en leg je antwoord in enkele zinnen uit.

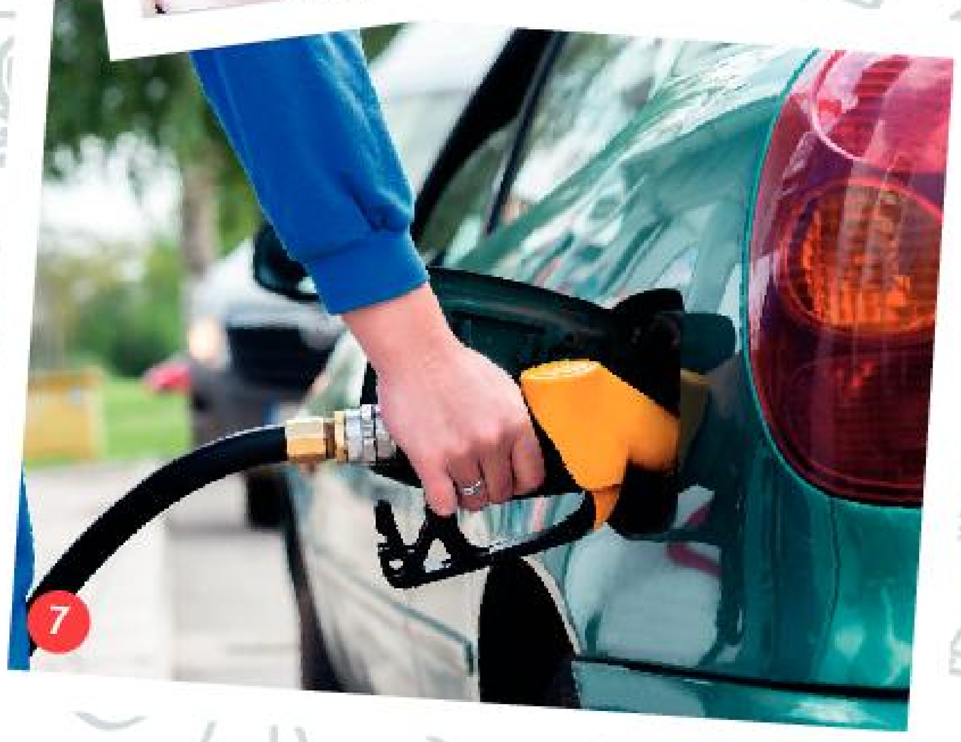

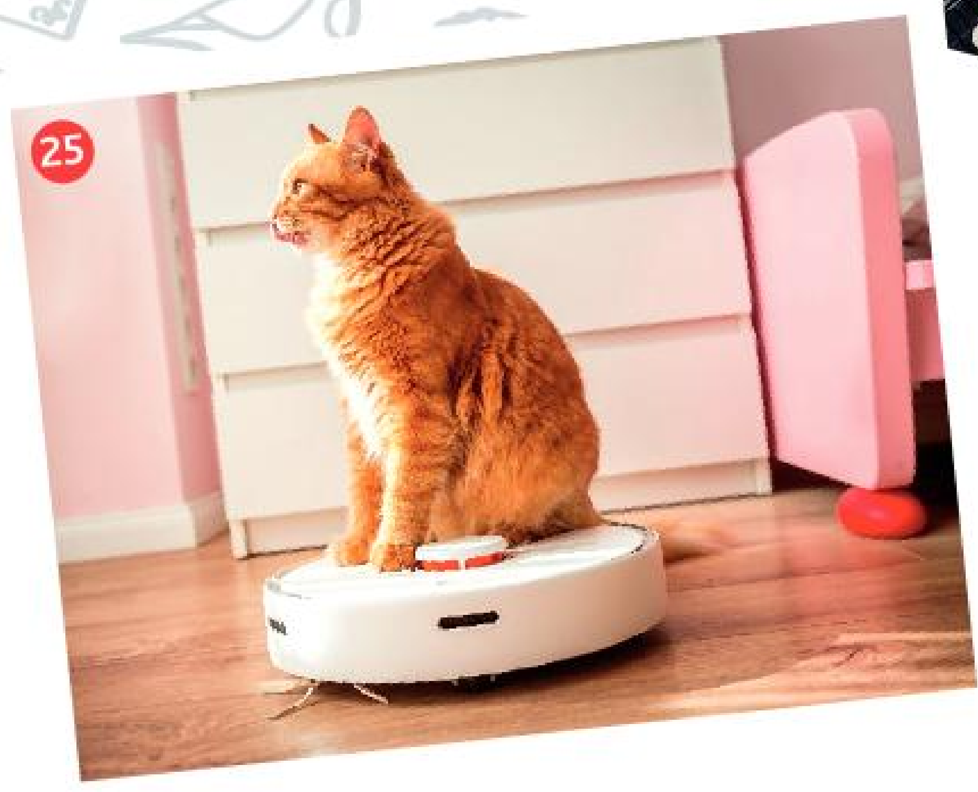

§2 De 5w+h-vragen

Je leert	• dat de 5w+h-vragen je helpen belangrijke informatie in een tekst te vinden.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

De 5w+h-vragen

Aan de hand van de **5w+h-vragen** kun je belangrijke informatie van een tekst vinden.
De 5w+h-vragen zijn: *wie*, *wat*, *waar*, *wanneer*, *waarom* (*waardoor*) en *hoe*.
Stel jezelf bijvoorbeeld de volgende vragen:
– *Wat* is er gebeurd?
– *Wie* waren erbij betrokken?
– *Waar* is het gebeurd?
– *Wanneer* gebeurde het?
– *Waarom* (of *waardoor*) gebeurde het?
– *Hoe* gebeurde het?
Let op: je kunt niet bij elke tekst alle vragen beantwoorden.

Opdracht
1

Lees tekst 1. De onderstreepte woorden heb je nodig bij opdracht 7.
1 Leg in je eigen woorden uit wat een tijdcapsule is.
2 Geef kort antwoord op de volgende vragen over de gebeurtenis in de tekst: *wat*, *wie*, *waar* en *wanneer*?
3 Welke vraag (zie al. 1) zou jij toevoegen aan de tijdcapsule? Waarom die?
4 Weet jij wat een spinner is? Kun je hier een Nederlands woord voor bedenken?

Tekst 1

Vraag voor over veertig jaar: ‘Weet je wat een spinner is?’

(1) Op de KNSM-laan in Amsterdam is gisteren een tijdcapsule begraven door leerlingen van groep 8 van basisschool De Achthoek. De capsule vertelt mensen over veertig jaar hoe wij nu leven en bevat ook vragen over de toekomst: Luister je naar Madonna? Weet je wat emoji zijn? Schrijven jullie nog, net zoals wij nu doen? Weet je wat een spinner is?

(2) ‘Het moet een boodschap aan de vinder zijn’, zegt initiatiefnemer Ina Pronk, directeur van Loods 6, de stichting die de oude vertrek- en aankomsthal van de Koninklijke Nederlandse Stoomboot Maatschappij (KNSM) beheert.

(3) Kaarten waarop staat waar kinderen dagelijks mee bezig zijn, boeken over de historie van de KNSM, de Amsterdamse krant *Het Parool* van afgelopen dinsdag en een boek over beeldengroep Amphitrite, waarnaast de capsule is begraven, moeten overbrengen hoe we vandaag de dag leven.

(4) De metalen kist mag worden opgegraven vanaf 2056, als het tweehonderd jaar geleden is dat de KNSM is opgericht. ‘Dat is precies honderd jaar nadat de vorige tijdcapsule hier is begraven. Het moet een soort tijdlijn voorstellen’, zegt oud-KNSM’er Guido Frankfurther.

(5) Hoe willen de betrokkenen ervoor zorgen dat de capsule over veertig jaar daadwerkelijk wordt gevonden? Daar is nog geen waterdicht plan voor. ‘De basisschool laat het vrij, maar in Loods 6 willen we een oud sleutelkastje ophangen, waarvan onze opvolgers weten waar de sleutel ligt. Het idee is om daar een landkaart en een brief in te stoppen, waardoor men weet dat er een tijdcapsule is begraven. Een soort schatkaart dus’, aldus Pronk.

Naar: Jari Goedegebuure, parool.nl

Opdracht
2

Lees tekst 2. De onderstreepte woorden heb je nodig bij opdracht 7.
1 Waar gaat de tekst over?
2 Wie vonden de brief?
3 Wanneer is de brief waarschijnlijk geschreven? Waarom is die datering onzeker?
4 Van waar is de brief verstuurd?
5 Hoe kon men vroeger communiceren volgens de tekst?
6 Lees je antwoord op vraag 1 van opdracht 1 terug. Kun je de capsule met het postduifbericht vergelijken met een tijdcapsule? Leg uit.
7 Tegenwoordig gebruiken we geen postduiven meer om berichten te versturen, maar bellen, mailen of appen we. Die berichten kun je – anders dan het postduifbericht – over honderd jaar niet meer terugvinden. Wat vind je daarvan?

Tekst 2

Zeldzame vondst

(1) In Frankrijk hebben wandelaars een zeldzame vondst gedaan. Zij vonden een capsule met daarin een Duitse brief die al meer dan een eeuw geleden per postduif werd verstuurd. Hoogstwaarschijnlijk is het bericht verzonden tijdens de Eerste Wereldoorlog.
(2) Een museummedewerker van het Linge Museum in Orbey noemt de vondst 'ontzettend zeldzaam'. De curator onderzocht de brief samen met een Duitse kennis. Zij denken dat een postduif de brief in 1916 verloor, met daarin een bericht over terugtrekkende Duitse troepen. 'Peloton Potthoff kwam onder vuur te liggen bij de westelijke grens van het exercitieterrein', is te lezen in de brief van een soldaat aan een hogere officier. 'In het Fechtwald is een half peloton buiten gevecht gesteld. Onder felle tegenstand trekt Peloton Potthoff zich terug.'

Tentoongesteld
(3) De datum op de brief is door het priegelige handschrift moeilijk te lezen, maar het museum denkt dat hij op 16 juli 1916 is verstuurd. De capsule waarin het papiertje zat, werd gevonden in de streek Elzas, in het plaatsje Ingersheim. De plek was vroeger Duits, maar ligt nu in Frankrijk. De brief wordt tentoongesteld in de collectie van het Linge Museum.

Eerste Wereldoorlog
(4) Postduiven speelden een belangrijke rol tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Ze werden gebruikt om berichten van troepen of spionnen naar hun thuisbasis te brengen. Wanneer de vogels landden, ging een bel of zoemer af, zodat soldaten van het Signal Corps, dat verantwoordelijk was voor militaire communicatie, wisten dat er post was aangekomen.
(5) Bij het ontvangen stuurde een soldaat het bericht verder naar de juiste persoon door middel van een telegram, een persoonlijke boodschapper of veldtelefoon. Vijandelijke soldaten waren alert op postduiven en probeerden deze neer te schieten, voordat ze hun bestemming bereikten.

Naar: Sanne Meijer, Algemeen Dagblad

Opdracht
3

Lees tekst 3. De onderstreepte woorden heb je nodig bij opdracht 7.
1 Ken jij een bijzondere achternaam uit je omgeving? Zo ja, welke?
2 Stel, je zou een nieuwe achternaam mogen bedenken. Hoe zou je willen heten? Waarom?
3 Lees alinea 6. Zoek op internet op wat Napoleon te maken heeft met achternamen.
4 Waarom hebben sommige mensen gekke achternamen (al. 6)?
5 Hoe heet de auteur van tekst 4 over de zadenbank?
6 Noteer twee achternamen die ook iets in hun naam bewaren. Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Juweeltjes van achternamen

(1) Komtebedde, Quackelbeen, Van Hugenpoth van den Beerenklauw, Poepjes, Gehoorzaam, Sanches Correia Elias de Sousa Elias Rodriques, Kneurntjes, Von Pritzelwitz van der Horst en Schorfhaar. Zomaar een greep uit de ruim 17.000 bijzondere achternamen die Hilversummer Geurt Hupkes heeft verzameld.

(2) Een uit de hand gelopen hobby, zo kun je de verzamelwoede van de 91-jarige Hupkes wel noemen. Al een jaar of vijf stort hij zich vol overgave op het vinden van bijzondere, rare en zeldzame achternamen, die hij vervolgens keurig rangschikt en op zijn eigen website plaatst: achternamen.net.

(3) De namen heeft hij onderverdeeld in 21 thema's, variërend van 'amoureus' en 'ongunstig' tot 'deftigheid' en 'Gouden Eeuw'. Vorige maand is Hupkes' website als digitaal erfgoed opgenomen in het webarchief van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, een vorm van erkenning waar de Hilversummer zo trots op is als een aap met zeven staarten. 'Het is per toeval mijn hobby geworden', vertelt Hupkes.

Familienamenbank

(4) 'Op een gegeven moment lazen mijn echtgenote en ik *Het Bureau* van J.J. Voskuil. Omdat de hoofdpersoon op een bureau werkt dat gebaseerd is op het Meertens Instituut, nam ik ook maar eens een kijkje op de website van dat instituut, en zo kwam ik terecht op cbgfamilienamen.nl. Er ging een wereld voor me open! Echt, je weet niet wat je ziet. Barg, Pruntel, Nonkebel, Glomgooi: allemaal rare namen die echt bestaan.' Een nieuwe hobby was geboren. 'In die familienamenbank staan 125.000 namen uit 1947, toen er een volkstelling was gehouden, plus alle namen die daar tot aan 2007 bij zijn gekomen. In totaal telt de familienamenbank nu 314.000 achternamen', weet Hupkes. 'Daarom ben ik gaan selecteren op een aantal criteria. Want ja, er lopen bijna 90.000 mensen rond met de achternaam De Jong, en van Jansen en De Vries zijn er ook tienduizenden, dus die laat ik buiten beschouwing.' Hupkes richt zich juist op eigenaardige familienamen, waarvan alle naamdragers bloedverwanten zijn. 'Bovendien mogen er niet meer dan duizend van rondlopen. Kleine namen dus met een aparte klank. Die interessante juweeltjes wil ik opsporen.'

(5) Dat dat is gelukt, mag blijken uit Hupkes' website, die hier en daar leest als een bijzonder boek. Wat te denken van bijvoorbeeld de families Slompkes, Boink en Heunks? Of Rapaport, Droempke en Freutel? Om maar niet te spreken van de Knijtijzertjes, de Poerstampers en de familie Scharenguivel.

(6) Ook de historie van achternamen komt uitgebreid aan de orde, waarbij Napoleon en zijn *Code Civil* uit 1811 natuurlijk niet ontbreekt. Hupkes: 'Veel mensen hebben toen maar een achternaam verzonnen, soms een hele gekke, zonder zich te realiseren dat die niet meer kon worden veranderd.' Samen met zijn vrouw spit Hupkes dagelijks drie kranten door. Televisie kijken doen ze met pen en papier naast zich, om plotselinge pareltjes gauw te kunnen noteren. 'Ach, het houdt me van de straat.'

Naar: Agnes Zuiker, De Gooi- en Eemlander

Opdracht
4

Lees tekst 4. De onderstreepte woorden heb je nodig bij opdracht 7.

1 Waar ligt de zadenbank?
2 Waarom is de zadenbank er?
3 Waarom is een zadenbank ook een soort tijdcapsule?

Tekst 4

Zaden sparen

(1) Diep in de rotsen op het Noorse Spitsbergen liggen zaden van talloze gewassen opgeslagen. Deze zadenbank moet elke ramp kunnen overleven. Zo kan de mensheid opnieuw tot bloei komen na een catastrofale gebeurtenis. Maar nu al bewaakt de kluis de biodiversiteit.

Wintervaste kluis

(2) De Svalbard-zadenbank ligt op Spitsbergen. Dit eiland ligt boven de poolcirkel, zo'n 600 kilometer

boven het vasteland van Noorwegen. Geen vakantiebestemming, maar wel ideaal voor het bewaren van de zaden, omdat de temperatuur nauwelijks boven het vriespunt komt. De zadenbank ligt in een bergtop: 120 meter onder de grond, maar toch ook 130 meter boven zeeniveau, en ver weg van breuklijnen in de aardkorst. Zelfs een kernaanval, extreme zeespiegelstijging of aardbeving kan deze plek niet treffen.

(3) In de opslag wordt de temperatuur kunstmatig verder verlaagd, tot achttien graden onder nul. Zo blijven de zaden 'in slaap' en kunnen ze het misschien wel duizenden jaren uithouden. Maar ook als de stroom eens een keer zou uitvallen, blijven de zaden jarenlang goed.

(4) Er liggen meer dan 933.000 setjes zaden opgeslagen, waaronder zo'n 200.000 rijstvariëteiten. Die gewassen kunnen dus niet meer uitsterven, zelfs als er nergens meer eentje groeit.

(5) De opslag werkt als bankkluisjes. Uit bijna elk land ter wereld slaan nationale zadenbanken hun soorten op. Nederland heeft als back-up 5700 soorten ondergebracht.

(6) Drie of vier keer per jaar kan de zadenbank worden bijgevuld. Ook kunnen landen hun zaden opnemen als er thuis iets misgegaan is. Zo legde een brand de nationale zadenbank van de Filipijnen in de as.

(7) Per soort worden zo'n 500 zaden bewaard. Die gaan in een plastic buisje en dan in aluminium zakken. In totaal is er plaats voor 4,5 miljoen monsters.

Zoek het zaad

(8) Ben je de laatste overlevende na een kernoorlog? Succes met je reis naar Spitsbergen en het openen van vijf deuren. Via de officiële site kun je een virtuele tour doen. Dan leer je alvast de weg kennen.

Naar: Pepijn van der Gulden, Quest

Opdracht
5

Lees tekst 5. De onderstreepte woorden heb je nodig bij opdracht 7.

1 Wat is een gletsjer? Zoek het eventueel op.
2 Over welke twee tijdmomenten gaat de tekst? Leg je antwoord uit.
3 Leg uit hoe het smelten van de gletsjers leidt tot gletsjerarcheologie.
4 Waarom kun je een gletsjer vergelijken met een vriezer?

Tekst 5

Archeologische vondsten in snel smeltende gletsjer

(1) Nog nooit viel er zo weinig sneeuw op de grootste Zwitserse gletsjer in de Alpen als dit jaar. Uit een Zwitsers onderzoek blijkt dat de gletsjers ook in 2020 in een alarmerend snel tempo smelten, maar dat biedt wel een bijzondere kans voor archeologen om nieuwe schatten te ontdekken.

(2) Volgens het onderzoek hebben de gletsjers in de Alpen dit jaar al 2 procent aan volume verloren. Hoewel dit te vergelijken is met de jaarlijkse afname van het afgelopen decennium, is dit volgens onderzoeker Matthias Huss zeer zorgwekkend.

(3) Het smelten van het duizenden jaren oude ijs leidt er wel toe dat archeologen nieuwe ontdekkingen doen. Zo vonden ze onlangs zeldzame sporen van jagers en verzamelaars die 9500 jaar geleden op zoek gingen naar kristallen in de bergen. De klimaatverandering heeft daarmee geleid tot een nieuw wetenschapsgebied: gletsjerarcheologie.

(4) De afgelopen twee decennia zijn bijzondere vondsten gedaan in het ijs die nieuwe inzichten bieden over de prehistorische mens. De onderzoekers moeten hun werk wel vlug uitvoeren. Zodra de materialen uit het ijs vrijkomen, beginnen ze te vergaan.

Naar: Trouw

Opdracht
6

Lees tekst 6 en 7, twee posts op sociale media.

1 Wat is de belangrijkste overeenkomst tussen de posts?
2 Wat is het belangrijkste verschil?
3 Is een oude Vikingpijlpunt ook een soort tijdcapsule? Leg je antwoord uit.

Tekst 6

Ferdinand Wijsman
Nijmegen, Nederland

174 vind-ik-leuks
#vikingen #ijzertijd #archeologie #gletsjerarcheologie
Enorme 1.500 jaar oude Vikingpijlpunt gevonden in smeltende gletsjer. #Noorwegen
3 UUR GELEDEN

Tekst 7

Sean Kaarsboer
Amsterdam, Nederland

125 vind-ik-leuks
nos De tijdcapsule zou naar verwachting 30 tot 50 jaar in het Noordpoolijs blijven vastzitten, maar het ijs is veel sneller gesmolten dan verwacht.
2 UUR GELEDEN
Remco2909.AK Het ijs op de Noordpool smelt snel, heel snel! Daarom spoelt Russische tijdcapsule al na twee jaar aan op Iers strand. #aardrijkskunde
2 UUR GELEDEN

Opdracht 7

1 De volgende woorden uit de teksten hebben te maken met 'bewaren': *tijdcapsule, kist* (tekst 1), *museum* (tekst 2), *verzamelwoede, erfgoed, webarchief, familienamenbank* (tekst 3), *opslag, back-up, zadenbank* (tekst 4). Verdeel deze woorden in drie categorieën: *digitale opslag*, *echte opslag* en *allebei: digitale én echte opslag*.

2 Neem de onderstreepte woorden uit tekst 1 tot en met 5 over. Kies tien woorden uit die je nog niet (goed) kent en schrijf erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek.

3 Kies vijf woorden die je bij vraag 2 hebt genoteerd en gebruik ze in een tekst van 100-150 woorden. Zorg ervoor dat je tekst antwoord geeft op de 5w+h-vragen.

4 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars tekst en haal de hoofdzaken eruit aan de hand van de 5w+h-vragen.

Ik kan/weet

- informatie uit een tekst halen en hoofd- en bijzaken onderscheiden met behulp van de 5w+h-vragen. 1S

§3 'Alles kun je denken'

Je leert	• verbanden leggen tussen fictie en werkelijkheid.
Zie ook	• –

Opdracht
1

Lees tekst 1, de flaptekst van *Verbonden met het Net* van Marco Kunst.

1 Stel je voor dat jij het aanbod krijgt om naar Nieuw Babylon te verhuizen. Noteer een reden om het aanbod te accepteren. Noteer ook een reden om het aanbod te weigeren.

2 In 2037 lijkt de toekomst mooier dan iemand ooit had kunnen verzinnen, maar Mike krijgt een waarschuwing. Wat zou die kunnen zijn, denk je?

Tekst 1

Verbonden met het Net

Het is het jaar 2037. Robots printen nieuwe steden en drones vliegen af en aan. Mike verhuist naar de nieuwe stad Nieuw Babylon, waar iedereen altijd online is en de virtuele en echte wereld versmelten tot een spannende werkelijkheid. Als de nieuwste quantum-computers in gebruik worden genomen, lijkt de toekomst mooier dan iemand ooit had kunnen verzinnen. Dan krijgt Mike een waarschuwing…

Opdracht
2

Lees tekst 2, een fragment uit *Verbonden met het Net*.

1 Wat hebben ze 'best goed voor elkaar op de Aardelaar'? Noteer de zin waaruit dat het duidelijkst blijkt.

2 Wat hebben de Aardelaars minder goed voor elkaar volgens Mike?

3 Volgens de Aardelaars gaat 'in harmonie leven met hun omgeving' niet samen met de 'drukke wereld van mobieltjes, internet en andere elektronica'. Ben jij het daarmee eens? Waarom (niet)?

4 Mike is altijd welkom in het dorp. Waarom vindt hij het daar prettig, denk je?

5 Volgens Mike is er niks mis met uitvindingen als computers, robots en 3D-printers. Wat zou er mis mee *kunnen* zijn?

6 *Verbonden met het Net* is een toekomstverhaal. Waarom past het toch goed bij het thema 'Bewaren'?

Tekst 2

Verbonden met het Net

De avond voordat Mike met zijn ouders naar Nieuw Babylon verhuist, gaat hij voor de laatste keer naar de Aardelaar, het dorp waar zijn vriendinnetje Demer woont. Het is de avond van Maandvuur.

Als de schemer invalt, wordt alles anders in het bos. De schaduwen worden zwart, kruidige geuren kringelen op uit de vochtige bosgrond en in de verte roept een uil. Mike haast zich langs de Oude Eik naar de Aardelaar. Het dorpje

ligt in de bossen verscholen, omringd door akkertjes en velden.
Een jaar of vijftien geleden heeft een groep mensen zich hier teruggetrokken. Ze hadden geen zin meer om mee te doen met de drukke wereld van mobieltjes, internet en andere elektronica. Ze wilden een simpel leven in de natuur: hun eigen eten verbouwen, hun eigen brood bakken en in harmonie leven met hun omgeving. Er zijn toen meer van die dorpen gesticht, ook op andere plekken in het land. Volgens Mike hebben ze het best goed voor elkaar op de Aardelaar. Hij is een van de weinige mensen van buitenaf die er weleens komt. Altijd voelt hij zich er welkom, maar soms denkt hij wel dat de Aardelaars maar in een heel klein wereldje leven: het is toch ook geweldig wat je met computers, robots, 3D-printers en al die andere geweldige uitvindingen kunt doen? Daar is toch niks mis mee?

Tegen de tijd dat Mike de eerste huisjes bereikt, is de zon helemaal onder. Er klinkt getrommel vanaf het dorpsplein. Mooi, dat betekent dat ze nog niet met het verhaal begonnen zijn. Goudoranje danst het licht van de vlammen boven de gevels uit. Trommelaars roffelen een meeslepend ritme. Als Mike het plein op komt, ziet hij de
trommelaars aan de rand van de kring met mensen zitten, dansend met hun bovenlijf op de ritmes die ze slaan. De verteller van vanavond staat al klaar, met zijn rug naar het kampvuur.
Mike herkent hem. Het is Elias, een lange, bedachtzame man. Hij is hoofdverzorger van de roofvogels waar de Aardelaar naar genoemd is. Hij jaagt ook met de vogels, samen met een paar andere dorpelingen. Elias is meestal vrij stil, maar vanavond is hij de verteller. Aan zijn voeten zitten een stuk of twintig kinderen. Eromheen zitten de volwassenen. Zeker het halve dorp is er. Iedereen heeft kussentjes om op te zitten en er zijn veel lekkere dingen meegebracht. Heerlijk.
Demer heeft Mike gezien. Ze wenkt dat hij moet komen, ze heeft een plekje naast zich vrijgehouden. Terwijl hij iedereen groet, loopt Mike naar voren. Hij ploft neer op het kussen dat Demer voor hem heeft meegebracht en grijnst naar haar.
Op dat moment houden de trommelaars stil.
‘Je bent laat,’ zegt Demer.
‘Maar nog wel op tijd,’ fluistert Mike.

Marco Kunst, Verbonden met het Net. Een toekomstverhaal. (niveau 1) Uitgave van KPN i.s.m. Élami Agency, Amsterdam 2007

Opdracht
3

Lees tekst 3. Hier lees je hoe *Verbonden met het Net* verdergaat.

1. ‘Dus zó ziet Nieuw Babylon er echt uit!’ Leg uit dat deze bewering zowel waar als niet waar is.
2. Kinderen die opgroeien in Nieuw Babylon kennen alleen de omgeving waarin de virtuele en echte wereld versmolten zijn tot één geheel. Moet er in hun opvoeding ook aandacht zijn voor de ‘oude’ wereld buiten Nieuw Babylon? Waarom (niet)?
3. Zou je *Verbonden met het Net* willen lezen? Waarom (niet)?

Tekst 3

Verbonden met het Net

De volgende dag zijn Mike en zijn ouders op weg naar Nieuw Babylon in een robotauto.

In Nieuw Babylon zijn het Net en de gewone werkelijkheid helemaal vermengd: je moet de hele dag je virtual-reality-bril op houden, anders kun je niet zien hoe mooi alles is, welke spullen je kunt kopen, weet je niet hoe de stad klinkt, welke verhalen en muziek bij de gebouwen horen... Al die informatie ontvang je via je bril. Die projecteert het Net over de gewone wereld. Een beetje alsof je door een game loopt, maar dan echt.
Mike probeert het zich allemaal voor te stellen. Hij is nooit eerder in de stad geweest. Wel als hij online was natuurlijk, vanaf de boerderij, maar dan was alles gefilterd omdat ze maar een trage verbinding met het Net hadden.
Dan ineens zijn ze er.
'Paal 07,' zegt de auto. 'Let op dat u bij het uitstappen uw bezittingen meeneemt. Hartelijk dank dat u een auto van MicroGoogle koos om mee te reizen.'
Mike en zijn ouders stappen uit en kijken onwennig om zich heen. Geen van hen is de laatste jaren weg geweest van de boerderij. Mikes ouders hebben zelfs hun nieuwe huis helemaal online bij elkaar geklikt.
De lift merkt hen op. De deuren gaan open en ze stappen in de cabine. Voor de veiligheid worden ze gescand. Alle drie krijgen ze direct goedkeuring van ZecurNet. De lift zet zich in beweging.
'Niveau 0,' klinkt het een paar seconden later. De liftdeuren glijden open. 'Oranjeplein, codegebied 07.'
Teleurstelling maakt zich van Mike meester als hij uitkijkt over het binnenplein. Het is een kale bende, met grauwe betonnen gebouwen eromheen. Een paar mensen haasten zich in verschillende richtingen over het plein, een stuk af wat drones vliegen rond. Allerlei kabels en camera's zijn slordig aan het plafond bevestigd. Verder is het er leeg.
'Oké, brillen op, jongens,' zegt Mikes moeder. 'Dan zijn we er.'
O ja, denkt Mike. Bril. Natuurlijk.
'Snel,' mompelt zijn vader geïrriteerd, 'iedereen kan zien dat we van het platteland komen.'
Mikes moeder haalt de nieuwe vr-brillen uit haar tas. Het is even prutsen om de bijbehorende oortjes en het kleine geurprintertje precies op de juiste plek te krijgen, maar als het eenmaal goed zit, worden ze plots ondergedompeld in een wereld van duizenden kleuren en vormen, geuren, muziek en allerlei stemmen. Het is overweldigend. Mike wankelt, sluit even zijn ogen en kijkt dan opnieuw voorzichtig rond. Dus zó ziet Nieuw Babylon er echt uit!
Het Oranjeplein is een bonte warreling. De muren van de gebouwen die zonder bril kaal en grijs waren, zijn nu overdekt met prachtige schilderingen en videobeelden – dieren en landschappen, reclames en anime. Op het plein zelf zijn lijnen geprojecteerd die trillen en kronkelen en die proberen je naar allerlei winkels en belevenissen te lokken. Als je je blik op een van de lijnen richt, begint direct een stem te vertellen en het logo van het bedrijf verschijnt in je ooghoeken. De mensen op het plein zien er nu prachtig uit, hun kleren geven licht en veranderen constant van kleur. Een vrouw die hen rakelings passeert zendt een heerlijk parfum en een grappig melodietje uit. Wat net nog kale drones waren, zijn nu bonte vogels. Het rommelige plafond is vervangen door roze wolken tegen een lichtblauwe lucht. Bovendien is het ineens veel drukker: iedereen die alleen online hier is (en dus eigenlijk gewoon in zijn LivePod ligt, ergens ter wereld) is deel van de stad.

Het is allemaal bíjna net echt. Hier en daar hapert het een beetje, trilt het beeld of lijken mensen op animaties. Als je goed kijkt zie je dat bijna alles een projectie is.

Marco Kunst, Verbonden met het Net. Een toekomstverhaal. (niveau 1) Uitgave van KPN i.s.m. Élami Agency, Amsterdam 2007

Opdracht
4

Lees tekst 4.

1. Wat is er met het huis gebeurd?
2. Op welke manier wekt de persoon in het gedicht het huis weer tot leven?
3. 'Alles kun je denken' (laatste regel). Wat betekent dat, denk je?

Tekst 4

Plek

De plek waar je woonde opzoeken
zien dat het huis weg is – afgebroken
en toch blijven zoeken

denken hier is het nog
weten dat het niet waar is
en toch denken hier is het

je loopt door de hal de gang in
de trap op naar je kamer
en je voelt de wind door je heengaan

in deze ruimte heb je geleefd –
alles kun je denken

Rutger Kopland, in: Lees maar lang en wees gelukkig. Stichting Plint, Eindhoven 2013

Opdracht
5

Vergelijk tekst 3 met tekst 4.

1. Welke overeenkomst is er tussen 'virtual reality' en 'denken'?
2. Welk verschil is er tussen 'virtual reality' en 'denken'?
3. Wat heeft jouw voorkeur? **Virtual reality / Denken**, want …

Leestips Bewaren

Ik kan/weet

- verbanden leggen tussen fictie en werkelijkheid. 1F

§ 4 Presentatie

Je leert	• een korte presentatie geven.
Je hebt afgerond	• Meer dan lezen § 5 Inleiding en slot
Zie ook	• Meer dan lezen § 6 Deelonderwerpen

Theorie

video-uitleg

Presentatie

Bij een **presentatie** vertel je iets aan een publiek. In de **inleiding** geef je aan waarover je verhaal gaat en noem je kort de deelonderwerpen. In het **middenstuk** geef je informatie per deelonderwerp. In het **slot** rond je duidelijk af, zodat de luisteraars weten dat je presentatie afgelopen is. Daarna informeer je bij je publiek of er nog vragen zijn.

Zo bereid je een presentatie voor

1 Kies een onderwerp.
2 Maak een **woordweb**, waarin je rondom je onderwerp steekwoorden opschrijft die met het onderwerp te maken hebben. Kijk welke woorden bij elkaar horen. Kies drie of vier groepjes woorden waarover je het meest kunt vertellen: dit zijn je **deelonderwerpen**.
3 Bepaal per deelonderwerp wat je wilt vertellen en zoek zo nodig extra informatie. Zet de deelonderwerpen en de belangrijkste informatie in steekwoorden op een **spiekbriefje**.
4 Bedenk hoe je je presentatie wilt beginnen en afsluiten. Denk na over een leuke introductie en een goede slotzin.
5 Oefen je presentatie hardop.

Zo houd je een presentatie

- Spreek rustig en duidelijk, maar niet saai.
- Kijk de klas rond; richt je blik niet op één persoon.
- Sta rechtop; stop je handen niet in je zakken.
- Vertel je verhaal; gebruik het spiekbriefje alleen als geheugensteuntje.
- Maak de presentatie interessanter voor je publiek door voorwerpen of afbeeldingen te laten zien.
- Informeer bij je publiek of er nog vragen zijn. Zo ja, beantwoord ze.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een gedicht.

1 In de tekst worden allerlei dingen genoemd. Waarvan zijn dat voorbeelden?
2 Waaruit bestaat het verschil tussen de dingen die voor en na het woord ‘maar’ worden opgenoemd?
3 Schrijf in een paar zinnen op waar dit gedicht volgens jou over gaat.
4 Noteer drie dingen die jij zelf graag wilt bewaren tot je oud bent. Waarom wil je juist deze dingen bewaren?

Tekst 1

Bewaren

De schoenen van de sportman die een hardloopwedstrijd
won het harnas waar een ridder haast niet in bewegen kon

een vrouw, door wie geschilderd, je ziet nu nog haar gezicht
een beker van echt zilver die weer schittert in het licht

een boek waarin nog altijd staat wat iemand vroeger dacht
wel zes miljoen insecten, dood per boot hierheen gebracht

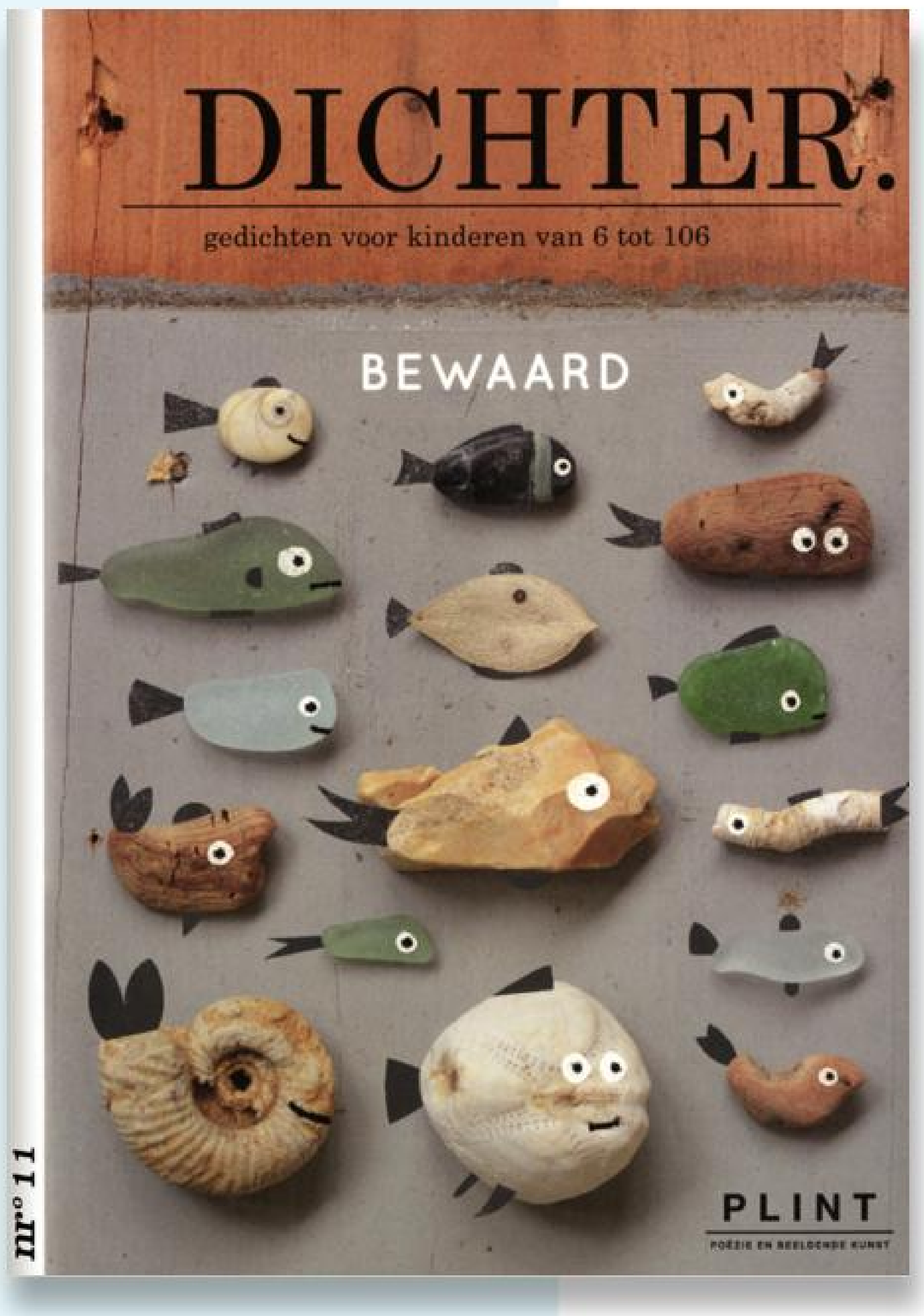
een oude auto die het na een eeuw nog altijd doet
een foto uit een oorlog die je niet vergeten moet

of van een groepje jongens in een ouderwetse klas
wat niet verloren gaat kan jou vertellen hoe het was

maar dat kan ook een briefje dat je nu geschreven hebt
je allereerste schoentje of je lievelingsrecept

want morgen is straks gisteren en jong wordt ooit bejaard
en later heb je vroeger als je nu jouw nu bewaart.

Joke van Leeuwen, in: Dichter nr. 11. Stichting Plint, Eindhoven 2019

Opdracht
2

Je gaat een presentatie van 3 minuten voorbereiden over een oud voorwerp.

1 Ga op zoek naar een oud voorwerp waarover je meer zou willen weten.
2 Zoek naar informatie over het voorwerp (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).
3 Bereid je presentatie voor (→ *Handig!: Stappenplan presenteren*).
4 Bedenk welke vragen je klasgenoten na jouw presentatie nog zouden kunnen hebben en beantwoord die alvast voor jezelf.
5 Maak een foto van het voorwerp als je het niet mee naar school kunt nemen.
6 Oefen je presentatie thuis voor een klein publiek of voor de spiegel.

Opdracht
3

Neem het voorwerp van je presentatie of de foto die je gemaakt hebt, mee naar school. Maak in de klas groepen van vijf of zes leerlingen.

1 Houd je presentatie voor je groepsgenoten.
2 Luister naar de anderen. Stel na iedere presentatie allemaal een vraag en luister goed naar het antwoord. Wordt de vraag voldoende beantwoord?
3 Geef elke spreker direct na zijn presentatie een tip en een top (→ *Handig!: Feedback geven en ontvangen*).
4 Kies de geslaagdste presentatie van jullie groepje uit. Bespreek waarom jullie deze presentatie het best vonden.

Ik kan/weet

- een voorbereide presentatie geven volgens een structuur op basis van zelf verzamelde informatie. 1F
- een presentatie afstemmen op mijn publiek door de presentatie te ondersteunen met voorwerpen en door vragen te beantwoorden na afloop van de presentatie. 1S

§ 5 Van toen naar nu

Je leert
- belangrijke informatie uit een fragment halen en een relatie leggen tussen deze informatie en je eigen kennis en ervaring.

Je hebt afgerond
- –

Opdracht 1

Lees de vragen en bekijk het fragment, waarin Nienke van *Het Klokhuis* het Museum van de Twintigste Eeuw bezoekt.

1. Hoe komt het dat gewone dingen, zoals alledaagse gebruiksvoorwerpen, nu museumstukken zijn geworden?
2. Waarom is het belangrijk gewone dingen van vroeger toch tentoon te stellen?
3. Zie jij voorwerpen in het filmpje waarvan je het jammer vindt dat we ze nu niet meer gebruiken?
4. Stel dat we later een Museum van de Eenentwintigste Eeuw zullen openen. Welk voorwerp uit jouw dagelijks leven van nu zou jij in het museum terug willen zien? Leg uit.

Opdracht 2

Lees de vragen en bekijk het fragment van het *Jeugdjournaal*, waarin journalist Benjamin vertelt over wat er in de laatste tijd zoal veranderd is en wat er in de komende twintig jaar zou kunnen veranderen.

1. Noteer de drie voorbeelden die genoemd worden van dingen die de afgelopen tijd veranderd zijn. Ken jij die dingen uit het verleden nog? Zo ja, vind je ze nog steeds handig?
2. De volgende uitvindingen voor de toekomst worden opgenoemd: een chip in je hoofd die ervoor zorgt dat je gedachten uitgevoerd worden, een tandenpoetsbitje, 'slimme' contactlenzen, een zelfrijdende auto, een pleistervaccin, een oprolbare tablet, vliegende auto's en een hyperloop. Van welke dingen kun jij je voorstellen dat ze echt gaan bestaan?
3. Ken je meer veelbelovende ontwikkelingen die het toekomstige leven zullen verbeteren?
4. Noteer twee dingen die we nu veel gebruiken, waarvan jij vermoedt dat ze misschien snel zullen verdwijnen. Waarvan vind je dat jammer en waarvan juist niet? Leg uit.

Opdracht 3

Lees de vragen en bekijk het fragment over muziek uit *Welkom in de jaren 60*.

1. Als het meisje vraagt of ze naar de radio mag luisteren, legt de moeder haar een beperking op. Welke? Waarom doet de moeder dat?
2. Hoe reageert de moeder als ze erachter komt dat haar dochter stiekem toch naar Radio Veronica luistert?
3. De moeder noemt een paar gevolgen die voor haar dochter zouden gelden, omdat ze naar de verkeerde radiozender heeft geluisterd. Noem er drie.
4. Waarvoor is de moeder eigenlijk bang, denk je?
5. Vind jij muziek van vroeger, bijvoorbeeld van The Beatles of van Elvis Presley, nog steeds belangrijk? Waarom (niet)?
6. Welke muziek van nu vind jij belangrijk om voor de toekomst te bewaren? Waarom?

Opdracht

4

Werk in tweetallen. Lees de vragen en bekijk het fragment over kunst uit *Welkom in de jaren 60*. Hierin wordt iemand die de kunstenaar Wim T. Schippers speelt, over zijn werk geïnterviewd.

1 Welke kunstwerken laat Wim T. Schippers in het fragment zien?
2 De interviewster vindt Schippers' kunst geen kunst. Wat moet kunst volgens haar doen?
3 Vinden jullie dat een pindakaasvloer kunst kan zijn? Leg uit.
4 Zoek op internet naar 'Wim. T. Schippers' en 'pindakaasvloer'. Welke resultaten vinden jullie? Worden deze of andere kunstwerken van Wim T. Schippers nog ergens bewaard en zijn ze te bezoeken?

Niet alle kunst die in vroeger tijden is gemaakt, blijft bekend of bewaard. Bekijk afbeeldingen 1 en 2: 1 is een schilderij van Govert Flinck (1605-1660), 2 is een schilderij van Vincent van Gogh (1853-1890).

5 Beschrijf de afbeeldingen. Noteer samen drie verschillen. Denk aan de afbeelding zelf, kleurgebruik, vormen, techniek enzovoort.
6 Welke kunstwerken zouden jullie willen bewaren voor de toekomst? Leg uit.

1

2

Ik kan/weet

- belangrijke informatie uit een fragment halen en een relatie leggen tussen deze informatie en mijn eigen kennis en ervaring. 1F
- kijken en luisteren naar fragmenten over onderwerpen die verder van mij af staan. 2F

§ 6 Mondelinge instructie

Je leert	• een korte mondelinge instructie geven.
Zie ook	• Meer dan lezen § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten
	• Formuleren § 2 Verbanden tussen zinnen

Theorie

video-uitleg

Een mondelinge instructie geven

Als je een **instructie** geeft, vertel je stap voor stap aan iemand wanneer en hoe hij iets moet doen. Bij een instructie gebruik je vaak **doe-woorden** en **volgordewoorden**: *Loop eerst …; Kijk daarna …; Pak dan …* Let goed op of je instructie wordt begrepen. Vaak kun je dingen voordoen.

Zo geef je een instructie

- Vertel waarover je een instructie gaat geven.
- Leg stap voor stap uit wat er moet gebeuren. Doe dit in een logische volgorde.
- Begin elke stap met een doe-woord en gebruik een volgordewoord als dat passend is.
- Let tijdens de instructie op of je luisteraars je instructie goed begrijpen.
- Laat zo mogelijk zien hoe de instructie moet worden uitgevoerd.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar.

Opdracht

1

Werk in tweetallen. Bekijk de afbeeldingen: stappen voor een instructie. Er is echter iets misgegaan: de stappen staan niet in de juiste volgorde en de bijbehorende instructiezinnen zijn zoek.

1 Zet de stappen in een logische volgorde.
2 Noteer per stap een passende instructiezin. Maak korte zinnen, gebruik doe-woorden en woorden die een volgorde aangeven.
3 Werk samen met een ander tweetal en presenteer om de beurt jullie instructie.
4 Bespreek wat er goed ging en wat er beter kon (→ *Handig!: Feedback geven en ontvangen*):
  - Is er verteld waarover de instructie ging?
  - Werd stap voor stap uitgelegd wat er moest gebeuren?
  - Was de volgorde van de stappen logisch?
  - Werden er doe-woorden en volgordewoorden gebruikt?
  - Sprak de ‘instructeur’ rustig en goed verstaanbaar?
5 Noteer voor jezelf een aantal tips en tops voor het geven van een instructie.

Opdracht
2

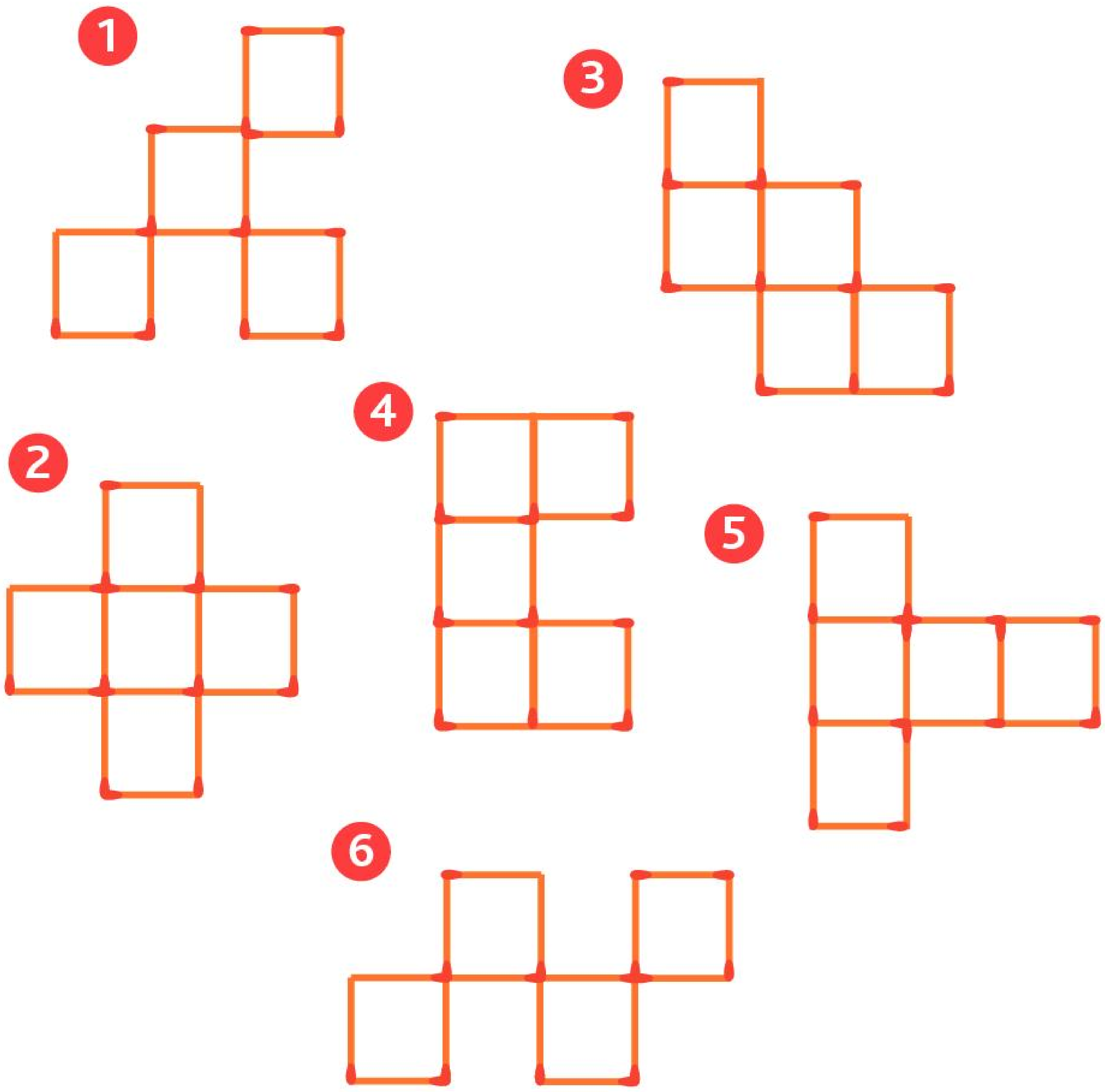
Werk in tweetallen. Neem ieder een voorwerp in gedachten dat je sinds je kindertijd hebt bewaard, of gebruik een foto. Jullie gaan elkaar een instructie geven om dit voorwerp te tekenen, zonder te zeggen wat het is.

1 Beslis wie als eerste de instructie gaat geven en wie gaat tekenen.
2 Als je instructie geeft, doe dit dan zo nauwkeurig mogelijk, zonder het voorwerp te noemen. Denk bij het beschrijven aan de kleur, vorm en het materiaal van het voorwerp. De ander probeert op basis van de instructie het voorwerp te tekenen.
3 Bespreek na afloop de tekening of vergelijk hem met de foto van het object.
4 Bespreek wat er bij de instructie goed ging en wat er beter kon. Gebruik hiervoor de vragen onder nummer 4 van opdracht 1.
5 Wissel van rol en voer de opdracht nogmaals uit.

Opdracht
3

Werk in tweetallen.

1 Verdeel de rollen: leerling 1 gaat met luciferhoutjes of strookjes papier op tafel een figuur leggen. Leerling 2 vertelt hoe die figuur eruit moet zien. Zorg ervoor dat leerling 2 niet kan zien wat leerling 1 op tafel legt.
2 Leerling 2 kiest een van de zes figuren hieronder.
3 Voer de opdracht samen uit. Is het gelukt om de figuur te leggen?
4 Bespreek wat er goed ging en wat er beter kon.
5 Wissel van rol en voer de opdracht nogmaals uit met een andere figuur.

Ik kan/weet

- een mondelinge instructie geven met een duidelijk en herkenbaar onderwerp en doel. 1S
- een mondelinge instructie zo geven dat een ander die goed kan volgen. 1S
- veelvoorkomende signaalwoorden tijdens het spreken goed gebruiken. 1S

§7 Alinea

Je leert
- een alinea over een deelonderwerp schrijven.

Zie ook
- Meer dan lezen § 4 Alinea's en kernzinnen en § 6 Deelonderwerpen
- Formuleren § 1 Zinnen correct begrenzen en § 2 Verbanden tussen zinnen

Theorie

video-uitleg

Een alinea schrijven

Een tekst wordt overzichtelijk als je hem verdeelt in alinea's. Een **alinea** bestaat uit een aantal zinnen die bij elkaar horen, omdat ze over hetzelfde **deelonderwerp** gaan. In een tekst over het opslaan van je schoolwerk zijn de deelonderwerpen bijvoorbeeld: *mappen aanmaken voor de vakken, mappen opslaan* en *mappen beveiligen*. Soms gaan er meer alinea's over hetzelfde deelonderwerp.

Zo schrijf je een alinea
- Zet de belangrijkste informatie in de **kernzin**. Dat is meestal de eerste zin van de alinea en soms de laatste. De kernzin kan ook de tweede zin zijn; de eerste zin geeft dan vaak het verband met de vorige alinea('s) aan, zoals in het voorbeeld hieronder.
- Vraag je daarna af wat de lezer na de kernzin nog meer moet weten over het deelonderwerp. Zet die informatie in de volgende zinnen.

Let op: een alinea begint altijd op een nieuwe regel. Binnen een alinea schrijf je de zinnen achter elkaar door.

Voorbeeld (de tweede zin is de kernzin):
Er is nog een manier om je mappen te bewaren. Je kunt ze namelijk ook opslaan in de cloud. Dat is een – al dan niet betaalde – plek op internet, aangeboden door een van de grote softwarebedrijven. Het voordeel van bewaren in de cloud is dat je je bestanden nooit kwijtraakt, ook niet als je computer stukgaat of gestolen wordt.

Opdracht 1

Werk in tweetallen. Lees tekst 1. In deze tekst ontbreken de kernzinnen.

1 Lees de kernzinnen *a* tot en met *e*. Bij welke alinea's horen ze? Maak de juiste combinaties. Noteer alleen de letter van de kernzin en het alineanummer.
- *a* De Engelse wetenschappers begonnen met een onderzoek naar de geur van oude boeken.
- *b* De wetenschappers stopten een boek uit 1928 twee weken in een plastic zak en voegden daar na twee weken een neutraal stukje vezel aan toe.
- *c* Toch bestaat ons erfgoed wereldwijd voornamelijk uit oude gebouwen, kunst en tradities; geuren horen daar officieel niet bij.
- *d* Via het luchtmonster konden de onderzoekers verschillende geuren onderscheiden, zoals die van koekjes of limoenen, maar ook die van vuilnis, vieze sokken en dieselolie.
- *e* Wetenschappers aan de University College London stellen daarom voor om uitstervende geuren te bestempelen als cultureel erfgoed.

2 Welke geur zouden jullie willen bewaren? Beschrijf die geur.

Tekst 1

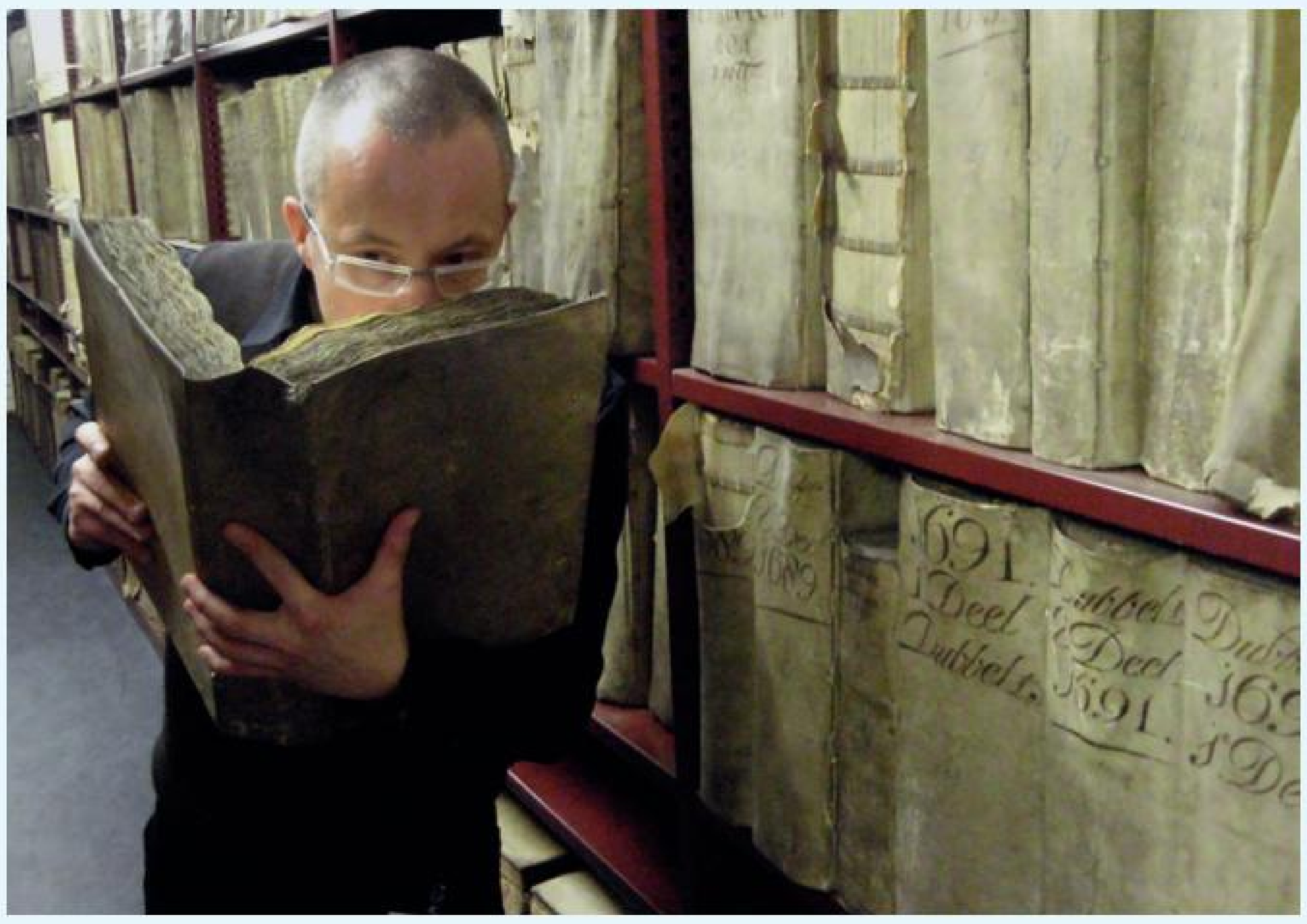
Geuren bewaren als cultureel erfgoed

(1) In een digitaal tijdperk lijkt de geur van oude boeken steeds zeldzamer te worden. ... Zij onderzochten hoe je geuren kunt 'vangen'.

(2) In Japan bestaat sinds 2001 al een lijst met honderd typisch Japanse geuren die behouden moeten blijven voor volgende generaties, zoals de geur van zeewind, antiek hout en sakestokerijen ('sake' is een drankje gemaakt van rijst). Ook wij Nederlanders kennen geuren die ergens anders minder vaak voorkomen, zoals die van verse appeltaart, speculaas of spruitjes. Zo heeft elk land zijn eigen geuren. ...

Niet zo makkelijk

(3) ... Het benoemen daarvan was een lastige opgave, omdat we in onze westerse talen geen specifieke begrippen hebben voor geuren. We omschrijven ze of noemen een grondstof waar de geur ons aan doet denken, zoals natte hond, aarde of zuur. Dit is deels cultureel bepaald: de Jahai-sprekende jagers en verzamelaars op Maleisië hebben wel woorden voor speciale geuren, zo lieten Nederlandse wetenschappers eerder zien. Voor hen is het veel makkelijker om de geur van iets te benoemen.

(4) ... Zo konden ze een monster van de lucht in de zak – en dus de geur – nemen. Daarna bepaalden ze met extreem gevoelige meettechnieken welke stoffen op het stukje vezel zaten.

(5) Het onderzoek leverde verrassende uitkomsten op. ... Dit zijn allemaal geuren waar je niet meteen aan denkt bij een oud boek. De chemische samenstelling van de oudeboekengeur laat zien dat ze er toch allemaal in zitten.

Naar: Marjolein Overmeer en Esther Thole, nemokennislink.nl

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Jullie gaan schrijven over dingen die je digitaal bewaart.

1. Kies samen een onderwerp waarover je allebei ongeveer evenveel weet. Jullie kunnen ook kiezen voor *foto's, filmpjes, sociale media* of *chatgeschiedenis*.
2. Maak samen een woordweb: noteer je onderwerp en schrijf er allerlei (steek)woorden omheen die met dat onderwerp te maken hebben (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).
3. Kijk welke woorden bij elkaar horen en maak groepjes. Kies twee groepjes woorden waarover jullie het meest kunnen vertellen: dit worden jullie deelonderwerpen.
4. Schrijf allebei een alinea over elk deelonderwerp. Begin de alinea's met een kernzin.
5. Controleer elkaars werk.
6. Verbeter zo nodig jullie alinea's.

Ik kan/weet

- kernzinnen herkennen. 1S
- over een deelonderwerp een alinea schrijven met een goede kernzin.

§8 Tijdcapsule

Je leert	• een korte informerende presentatie houden of een korte informerende tekst schrijven. • een schriftelijke instructie geven.
Je hebt afgerond	• Thema B Bewaren § 1 tot en met 7

Opdracht 1

In deze paragraaf gaan jullie met de hele klas een tijdcapsule maken. Deze tijdcapsule bevat een verzameling filmpjes, teksten en voorwerpen waardoor mensen over dertig jaar een indruk krijgen van het leven in onze tijd.

1 Bedenk een onderwerp of kies een voorwerp dat je belangrijk vindt of dat het dagelijks leven van nu typeert.

2 Zoek er een passende foto bij. Dit kun je doen als het voorwerp niet in de tijdcapsule past (bijvoorbeeld als het te groot is) of als je het wilt verduidelijken.

3 Maak een woordweb over je onderwerp of voorwerp. Noteer zo veel mogelijk steekwoorden. Denk ook aan antwoorden op de 5w+h-vragen (→ § 2). Verduidelijk je woordweb eventueel met kleuren en tekeningen.

4 Kijk welke woorden bij elkaar horen. Maak drie of vier groepjes. Dit worden je deelonderwerpen. Als je je verhaal in een filmpje wilt presenteren, ga je verder met opdracht 2, 4 en 5. Als je een tekst wilt schrijven, maak je opdracht 3, 4 en 5.

Opdracht 2

Je gaat je onderwerp of voorwerp presenteren (→ § 4) in een filmpje van 2 à 3 minuten.

1 Bedenk wat je wilt vertellen en geef structuur aan je verhaal door het in te delen in een inleiding, een middenstuk en een slot (→ *Handig!: Stappenplan presenteren*):
- Noem in de inleiding het onderwerp of voorwerp en vertel waarom je juist dit gekozen hebt.
- Bespreek in het middenstuk je deelonderwerpen in een logische volgorde. Begin elk deelonderwerp met een kernzin (→ § 7).
- Zeg in het slot iets als 'Ik hoop dat ik duidelijk heb kunnen maken dat .... / waarom ....'

2 Noteer de inhoud van je verhaal in steekwoorden op een spiekbriefje.

3 Oefen je presentatie; vraag een klasgenoot je te filmen.
- Kies een rustige plek, met een achtergrond die niet afleidt.
- Hang of zet je spiekbriefje vlak naast de camera.
- Kijk zo veel mogelijk in de camera.
- Spreek rustig en goed verstaanbaar, maar niet saai.

4 Wissel van rol.

5 Beoordeel elkaars presentatie aan de hand van het feedbackformulier.

6 Verbeter zo nodig je presentatie (de inhoud of je manier van presenteren) en maak een verbeterde opname.

Opdracht 3

Je gaat over je onderwerp of voorwerp een tekst schrijven met een inleiding, een middenstuk en een slot (→ *Handig!: Stappenplan schrijven*).

1 Download het bouwplan bij deze opdracht. Vul het in met je deelonderwerpen en je steekwoorden.

2 Schrijf met behulp van het bouwplan een tekst van 250-350 woorden:
- Noem in de inleiding het onderwerp of voorwerp en vertel waarom je juist dit gekozen hebt.

- Zorg ervoor dat alle alinea's van het middenstuk een kernzin (→ § 7) bevatten.
- Schrijf in het slot iets als 'Ik hoop dat ik duidelijk heb kunnen maken dat .... / waarom ....'

3. Werk samen met een klasgenoot. Beoordeel elkaars tekst aan de hand van het feedbackformulier.
4. Verbeter zo nodig je tekst.

Opdracht
4

Jullie gaan op zoek naar een geschikte capsule waarin jullie teksten, foto's en filmpjes voor ten minste dertig jaar bewaard kunnen blijven. Ook bedenken jullie een geschikte plek om de capsule veilig te verstoppen of begraven.

1. Werk in drietallen. Noteer zo veel mogelijk ideeën.
2. Bepaal wat jullie tijdcapsule wordt en waar jullie hem zouden kunnen plaatsen.
3. Overleg nu klassikaal welke ideeën jullie hebben. Beslis wat de definitieve tijdcapsule wordt en waar jullie die gaan plaatsen.
4. Vul de tijdcapsule met al jullie teksten, filmpjes en (foto's van) voorwerpen en plaats hem op de plek die jullie het geschiktst vinden.

Opdracht
5

In de kluis in de directiekamer bij jullie op school komt een envelop te liggen met daarop de tekst: *Deze envelop mag pas na 2052 geopend worden.* In de envelop komt een instructie voor het terugvinden en het openen van de tijdcapsule. In dit thema heb je geoefend met een mondelinge instructie (→ § 6). Nu maak je een schriftelijke instructie. De basis is hetzelfde:

1. Maak duidelijk waarover je een instructie gaat geven.
2. Leg stap voor stap uit wat er moet gebeuren. Doe dit in een logische volgorde.
3. Begin elke stap met een doe-woord. Gebruik waar nodig volgordewoorden.
4. Verduidelijk je instructie eventueel met plaatjes of een plattegrond. Gebruik zo nodig pijltjes ter verduidelijking.
5. Werk samen met een klasgenoot. Beoordeel elkaars tekst aan de hand van het feedbackformulier.
6. Verbeter zo nodig je tekst.

Ik kan/weet

- presentatie: een voorbereide presentatie geven volgens een structuur op basis van zelf verzamelde informatie. 1F
- presentatie: een presentatie afstemmen op mijn publiek door de presentatie te ondersteunen met voorwerpen of afbeeldingen.
- tekst: over een deelonderwerp een alinea schrijven met een goede kernzin.
- tekst: een informerende tekst schrijven met een goede indeling in alinea's en een deelonderwerp per alinea. 1S
- tekst: een samenhangende tekst schrijven met een inleiding, een middenstuk en een slot. 2F
- instructie: een schriftelijke instructie geven met een duidelijk en herkenbaar onderwerp en doel. 1S
- instructie: een schriftelijke instructie zo geven dat mijn lezers die goed kunnen volgen. 1S
- instructie: veelvoorkomende signaalwoorden tijdens het schrijven goed gebruiken. 1S
- feedback geven en ontvangen.
- mijn product verbeteren op basis van feedback.

§9 Bewaren

Je leert	• je product en je aanpak evalueren.
Je hebt afgerond	• Thema B Bewaren § 1 tot en met 8

Opdracht
1

Bewaren

1 Noteer in één zin wat het doel is van een tijdcapsule.
2 Wat zou je sowieso uit deze tijd willen bewaren?
3 Stel dat je een tijdcapsule nalaat aan de eersteklassers van volgend jaar met tips over het werken aan dit thema. Welke tips geef je?
4 Uit welke tijd zou je ooit een tijdcapsule willen vinden? Waarom juist uit die tijd?

Opdracht
2

Taal

1 Werk in tweetallen. Jullie hebben in dit thema gesproken en geschreven. Vertel elkaar wat je het makkelijkst en het moeilijkst vond om te doen. Leg uit waarom.
2 Bedenk drie situaties: één situatie waarbij een gesproken instructie het best werkt, één situatie waarbij een geschreven instructie het best werkt en één situatie waarbij een instructie met alleen afbeeldingen het best werkt.

Opdracht
3

Woordenschat

1 In § 2 zijn enkele lastige woorden aan bod gekomen. Met vijf van die woorden moest je een korte tekst schrijven. Herinner je je die vijf woorden nog? Noteer ze en controleer daarna je antwoord.
2 Je hebt de onderstreepte woorden uit § 2 genoteerd. Noteer alle woorden die je logischerwijs voor het woord 'tijdcapsule(s)' zou kunnen zetten. Geef van deze woorden ook een tegenstelling.

Opdracht
4

Product

Je hebt in dit thema een aantal dingen gemaakt en gedaan. Wat je gemaakt hebt, zijn de producten; hoe je het hebt aangepakt, is het proces.

1 Neem het schema over en vul het in.

	product	proces
☺ Ik ben tevreden over:	• •	• •
☹ Ik ben niet tevreden over:	• •	• •

2 Wat denk je in de toekomst nog te gebruiken uit dit thema? Leg je antwoord uit.
3 Wat zijn de drie bijzonderste onderwerpen of voorwerpen die je klasgenoten in de tijdcapsule hebben gestopt? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet	• kritisch terugkijken op een product dat ik gemaakt heb en op de manier waarop het tot stand is gekomen.

On/off

Vlog of blog

Thema C

§1 Heb ik iets gemist?

Ben jij vaak online of houd je er juist van om offline te zijn? Kies je er bewust voor om online of offline te zijn en denk je na over wat je op sociale media plaatst en wie je volgt? In dit thema kijk je naar verschillende aspecten van sociale media en de voor- en nadelen ervan. Je leest teksten over het onderwerp *On/off*, je bekijkt voorbeelden van vlogs en blogs, je oefent met presenteren en schrijven en uiteindelijk maak je zelf een vlog of blog.

Opdracht

1

Werk in tweetallen.

1 Maak vier kolommen: *online*, *offline* en *uitleg voorkeur online* en *uitleg voorkeur offline*. Zoek met elkaar steeds twee afbeeldingen die elkaars tegenhanger zijn. Zet de nummers op dezelfde regel in de kolommen *online* en *offline*.
2 Welk plaatje houden jullie over? In welke kolom hoort dit plaatje volgens jullie? Leg uit.
3 Markeer in de kolommen per twee plaatjes welk nummer jullie voorkeur heeft en noteer de reden in de passende uitlegkolom.

11

12

13

14

15

16

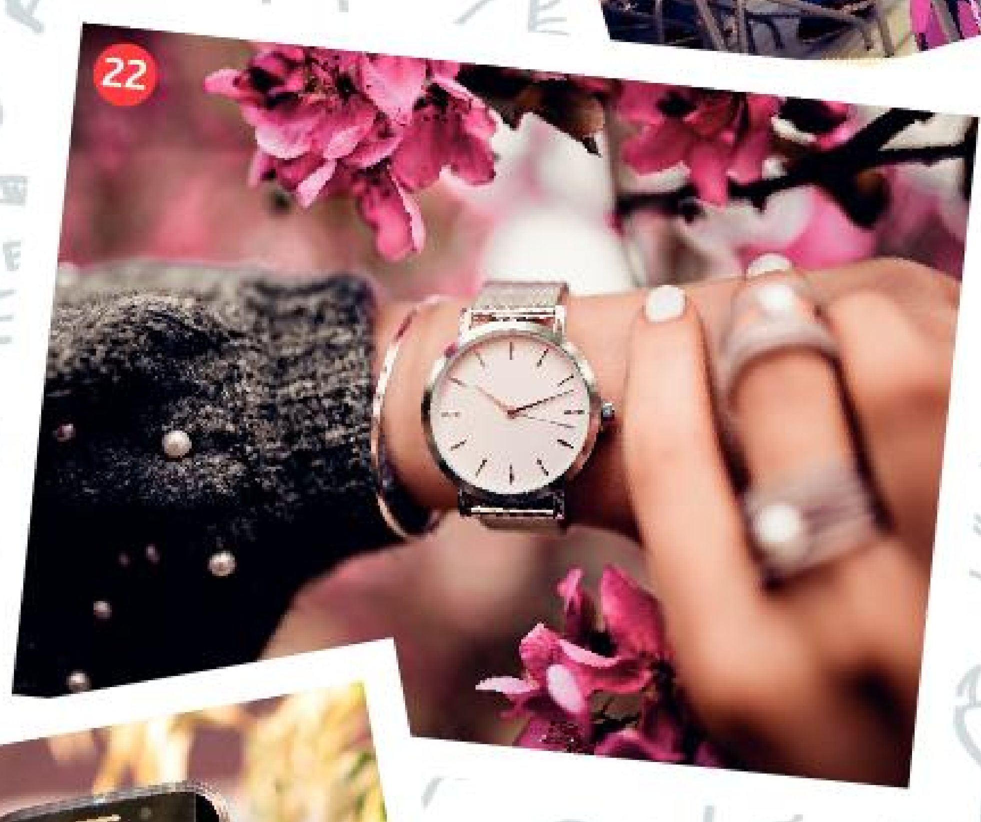
17

18

19

20

21

22

23

24

25

§2 Sociale media

Je leert	• informatie uit teksten vergelijken met je eigen kennis en ervaring.
Je hebt afgerond	• –

Opdracht
1

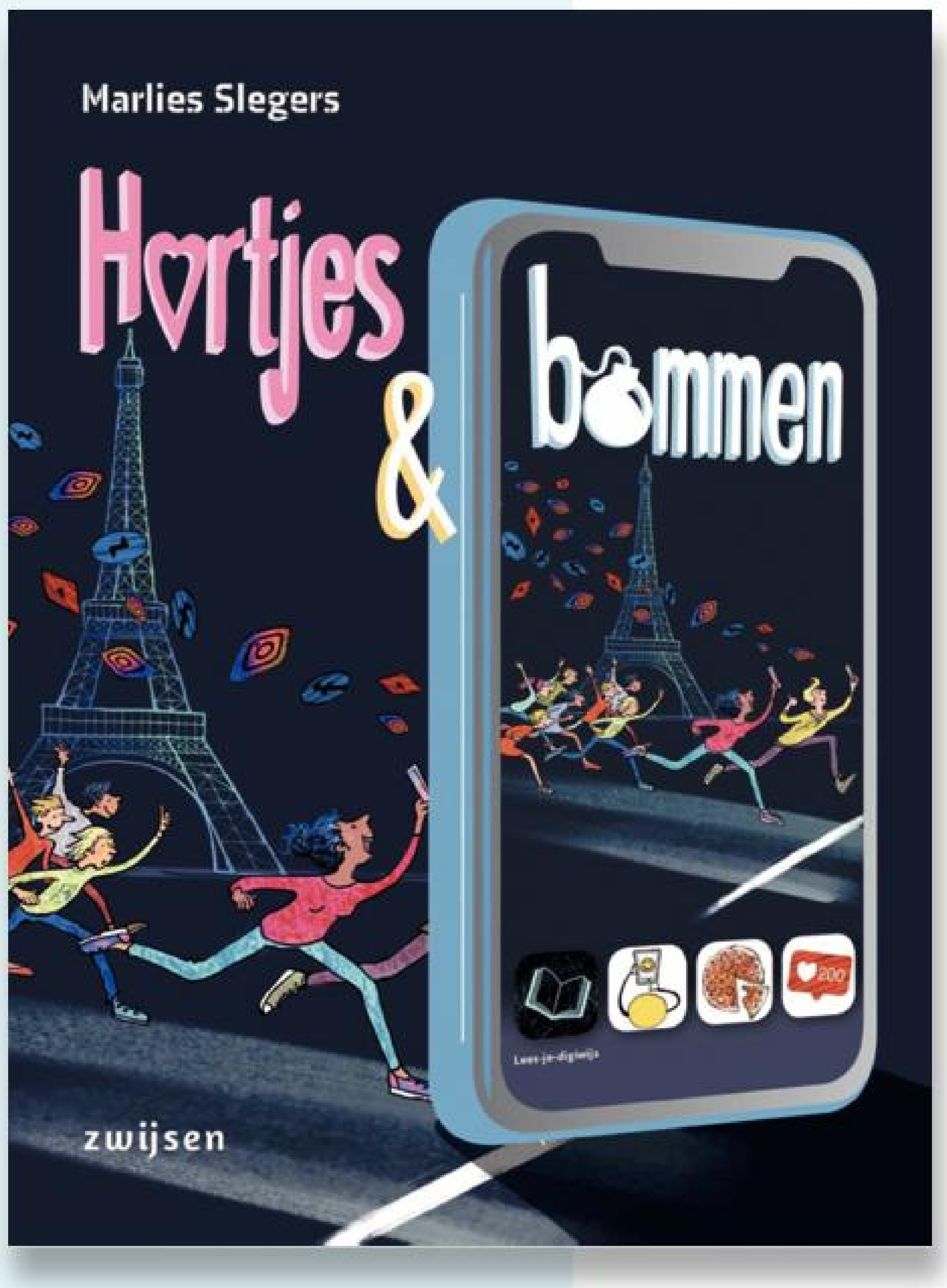
Download de vragenlijst bij deze opdracht.
1. Vul de vragenlijst in en bespreek de uitkomsten klassikaal.
2. Wat zijn de drie meest genoemde redenen om sociale media te gebruiken?
3. Wat vind jij van de tijd die de invullers besteden aan sociale media?
4. Wat vind jij van jouw antwoorden als je ze vergelijkt met de antwoorden van je klasgenoten?
5. Hebben sociale media voor de invullers vooral positieve of vooral negatieve invloeden? Licht je antwoord toe.

Opdracht
2

Lees tekst 1, een fragment uit *Hartjes en bommen* van Marlies Slegers.
1. Wat vindt Meral van het filmpje dat haar moeder maakt? Zoek twee zinnen op waaruit je dat opmaakt. Noteer de eerste en laatste twee woorden van de zin.
2. Leg uit of je Merals gevoelens over het maken van filmpjes door haar moeder begrijpt.
3. Wat voor Instagramaccount heeft de moeder van Meral?
4. Hoe zou jij sociale media gebruiken om te reageren op het filmpje van Merals moeder?
5. Waaraan kun je zien hoe succesvol een Instagramaccount is? Hoe zit dat bij het account van de moeder van Meral?
6. Waarom zou Merals moeder dit soort filmpjes plaatsen?
7. Waarom zijn accounts waarin mensen worden nagedaan populair, denk je?

Tekst 1

Hartjes en bommen

Het begon allemaal als een grap. Op Instagram had mam een filmpje gezien van een bekend model dat in pyjama achter een piano zat. Het model had er iets bij gezet over hoe ze 's ochtends, zodra ze wakker werd, eerst altijd even iets op de piano wilde spelen. Het was alsof ze net uit bed kwam, maar toch zag ze er waanzinnig mooi uit. Die foto had meer dan driehonderdduizend likes gehad, en mam had er keihard om gelachen.
'Dus als je bekend bent en een filmpje van jezelf in pyjama op social media zet, alsof je net uit bed komt en even een deuntje van Chopin wilt spelen, ligt de wereld aan je voeten?! En daar hoef je verder niets voor te doen? Dat is toch belachelijk! Bovendien ziet niemand er zo uit als je net wakker bent!'
'Supermodellen misschien wel. Ze zijn nu eenmaal model omdat ze mooi zijn, mam. Ook zonder make-up,' zei Meral.
Ze bekeek het filmpje nog eens goed. Annabelle Leopard, het model, zag er

inderdaad geweldig uit. Haar haren glansden, haar huid had een goudroze gloed en haar wimpers waren megalang.
Meral wenste dat zij er zo uitzag. Maar met haar dikke donkere krullen en wipneus leek ze in de verste verte niet op het lange, slanke model. En waar Annabelle Leopard zo lang en sierlijk leek als een giraffe, voelde Meral zich vooral een soort nijlpaard.
'Liefje, ook supermodellen hebben 's ochtends wallen,' antwoordde haar moeder. 'Ze hebben net zo goed puistjes en pukkels. En meisjes zoals jij willen er allemaal zo uitzien, maar ik vind jou duizend keer mooier. Als die Annabelle een filmpje erop zou zetten van hoe ze er echt uit zou zien als ze net wakker is, zou ze natuurlijk nooit zoveel likes krijgen. Als ik een foto op Instagram zou zetten die ik maak als ik net wakker ben, zou ik dan ook zoveel likes krijgen?!'
'Nee, natuurlijk niet. Want jij bent geen supermodel.'
Meral had mam lachend aangekeken. 'Daar zit echt niemand op te wachten!'

Mam had haar peinzend aangekeken. Meral kende die blik wel. Dan broedde mam een plan uit. 'O nee? Dus jij denkt dat ik geen likes zou kunnen krijgen als ik ook zo'n soort foto of filmpje zou maken?'
Dat was het moment om tegen mam te zeggen dat Meral echt wel geloofde dat ze ook zoveel likes zou kunnen krijgen, maar dat ze het niet hoefde te bewijzen… alleen deed Meral dat niet.
'Mam, misschien dat je vriendinnen het leuk vinden, maar ik geloof nooit dat jij meer dan duizend likes op een foto zou kunnen krijgen. En duizend is echt al superveel! Trouwens, we hebben niet eens een piano. We hebben alleen een blokfluit in huis. Nou, ik ga naar de voetbal. Doei!'
Twee weken later had mam een account op Instagram gemaakt, onder de naam *Glam mom* en plaatste ze haar eerste post. Ze droeg een afschuwelijk bloemetjesnachthemd in het filmpje, dat ze hier speciaal voor had gekocht. Haar haren stonden alle kanten uit en ze droeg Merals roze berenpantoffels. Ze maakte een filmpje waarin ze op Merals blokfluit floot. Het klonk enorm vals, want mam kon natuurlijk helemaal geen blokfluit spelen. Het filmpje mixte ze met het filmpje van Annabelle Leopard en toen postte ze het. *Als je 's ochtends eerst even wat muziek wilt maken* schreef ze eronder.
'Zo. En nu wachten of ik ook driehonderdduizend likes ga krijgen!'
Meral moest er wel om lachen. Ook pap zei dat hij het grappig vond. Hij zei dat mam wilde laten zien hoe raar de wereld in elkaar zat.
Mam kreeg tweehonderd likes op de post. Dat was natuurlijk al heel veel, meer dan Meral had gedacht. Ze hoopte dat haar moeder het daarbij zou laten, maar die ging vanaf dat moment op zoek naar steeds nieuwe posts van beroemdheden en die deed ze dan na op haar eigen Instagram. Het werd steeds meer gedeeld en nu, anderhalf jaar later, had ze al meer dan vierhonderdduizend volgers en verdiende ze er zelfs geld mee. Haar moeder was een ster geworden.
Idioot, vond Meral. Sterren, dat waren influencers als The Queen of Jetlags, Nicky Perez, Claartje Rose, Djamila en Jelly. In dat rijtje hoorde haar moeder echt niet thuis. En bovendien was haar moeder beroemd geworden doordat ze andere, echte sterren belachelijk maakte.
Meral schaamde zich soms dood.

Marlies Slegers, Hartjes en bommen (instapniveau). Uitgeverij Zwijsen, Tilburg 2020

Opdracht
3

In tekst 2 zijn enkele woorden onderstreept. Zoek ze op in de tekst. Leid de betekenis van de woorden af uit de context of gebruik een woordenboek. Maak de juiste combinaties.

debat (al. 1)	doeltreffend
concludeerden (al. 2)	gedachtewisseling; bespreking van het voor en tegen
effectief (al. 2)	naamloze
ontrafelen (al. 4)	ontwarren
link (al. 4)	oordeelden op basis van onderzoek
anonieme (al. 5)	verband

Opdracht
4

1. Lees de titel van tekst 2. Welk antwoord zou jij geven op deze vraag? Leg uit.
2. Zet een uitroepteken voor een deel van tekst 2 als je het ermee eens bent. Zet een vraagteken voor een deel van de tekst als je hierover een vraag hebt of als je iets niet begrijpt. Je kunt zoveel uitroeptekens en vraagtekens gebruiken als je nodig hebt. Zorg ervoor dat je minimaal één uitroepteken en één vraagteken plaatst.
3. Bespreek met een klasgenoot de tekstgedeeltes met een vraagteken en beantwoord elkaars vragen.
4. Welk antwoord wordt in de tekst gegeven op de vraag in de titel?
5. Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 1. Ben je van mening veranderd? Leg uit.

Tekst 2

Is online contact een goede vervanging van ‘echt’ contact?

(1) Al sinds internet populair werd bij het grote publiek, is het een onderwerp van debat: hoe sociaal is online contact nou eigenlijk? Sommige mensen zijn bang dat we de ‘echte’ wereld langzaam vervangen door de online wereld en daardoor eenzamer worden. Anderen zien de mogelijkheid om online contact te leggen juist als een waardevolle toevoeging. Voor beide opvattingen is iets te zeggen en dat is dan ook veelvuldig gebeurd.

Internet is sociaal

(2) Al in 2002 concludeerden Amerikaanse onderzoekers van het Massachusetts Institute of Technology, de University of Pittsburgh en Carnegie Mellon University dat mensen internet vooral gebruikten om contact te leggen met anderen. Ze keken naar eerder onderzoek, waarin onder meer bankmedewerkers, studenten en nieuwe internetgebruikers naar hun surfgedrag en internetcontacten werd gevraagd. Op basis van de antwoorden concludeerden de onderzoekers dat online interacties niet in de buurt kwamen van echt contact. Zo was een e-mail lang niet zo effectief als een belletje of elkaar gewoon even spreken. En relaties die zich voornamelijk via internet afspeelden, werden lang niet zo hecht gevonden als ‘echte’ relaties. Maar het was ook niet zo dat online contact compleet waardeloos was. De ondervraagden gaven aan de online

contactmogelijkheden erg te waarderen. Maar dan wel als toevoeging en niet als vervanging van het echte werk.

Vrienden zijn goed voor je

(3) Maar goed, dat was 2002. Inmiddels is internet een verlengstuk van ons sociale leven. Maar is dat ook goed voor ons? Uit onderzoek naar online en offline contact van de universiteit van Tennessee (VS) blijkt dat ons brein weinig veranderd is sinds we als jagers-verzamelaars over de aarde trokken. Fysiek contact heeft tienduizenden jaren deel uitgemaakt van ons bestaan. Kunnen we zo’n plotselinge verandering in communicatie wel aan?

(4) In een poging het antwoord op deze vraag te ontrafelen, onderzochten de onderzoekers of (veelvuldig) gebruik van Facebook een link had met een gevoel van eenzaamheid. Ze vroegen studenten hoeveel vertrouwelingen ze hadden, hoeveel tijd ze aan Facebook besteedden en hoe vaak ze hun vrienden in het echt zagen. Wat bleek? De studenten met de meeste vertrouwelingen en veelvuldig face-to-facecontact, hadden ook de meeste Facebookvrienden. En het maakte niet uit of ze hun vrienden online of offline troffen. In beide gevallen daalde hun gevoel van eenzaamheid. Internet was in hun geval dus zo slecht nog niet.

Anoniem chatten werkt niet

(5) Anders wordt het als je als anonieme gebruiker veel online bent. Bijvoorbeeld door te chatten in een chatroom, veel te reageren op nieuwsberichten en doelloos te surfen. Dit had juist wel een link met gevoelens van eenzaamheid. Die conclusie trokken onderzoekers van de University of Alabama (VS) in 2010. Met andere woorden: het maakt nogal uit wat je doet. Anoniem chatten kan je heel eenzaam maken, terwijl contact zoeken met bestaande vrienden via een sociaal medium dat gevoel juist vermindert.

Blijf elkaar zien

(6) Ook een onderzoek aan de University of Manchester (VK) uit 2017 laat zien dat internet je minder eenzaam kan maken als je het gebruikt om bestaande vriendschappen mee te onderhouden. Maar mensen die de voorkeur gaven aan online vriendschappen en offline contact vermeden, voelden zich vaak eenzamer dan mensen die dat niet deden. Sterker nog: zij werden er alleen maar eenzamer van. Sociale media op zichzelf maken je volgens de onderzoekers dus niet eenzaam. Het gaat erom hoe je ze gebruikt en of je buiten internet om ook contact hebt met vrienden. In dat geval moet je vooral appen en porretjes geven als je je eenzaam voelt. Voor je het weet, voel je je beter.

Naar: Roeliene Bos, Quest

Opdracht 5

In tekst 3 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *allergieën – deskundigen – dikke winterjas – iets wat iets anders verborgen houdt – onderwerpen waarover sommigen liever niet spreken – onderzoeksresultaten – ongunstig in het nieuws besproken werden – toestanden die niet goed zijn.* Er blijven betekenissen over.

Opdracht 6

Lees tekst 3.

1. Waarom doet Feroza Aziz alsof ze make-uptutorials maakt?
2. Noteer in eigen woorden wat Feroza (uiteindelijk) wil bereiken met haar actie.
3. Leg uit waarom de gebeurtenissen 'een nieuwe Holocaust' worden genoemd. (al. 2) Je mag het internet gebruiken.
4. Waarom verwijderde TikTok Feroza's eerdere account?
5. Wat vind je ervan dat TikTok dit account verwijderd heeft?
6. 'TikTok zou haar nieuwe account na de video's over de kampen ook tijdelijk hebben bevroren, zegt ze.' (al. 3) Wat betekent het als je account bevroren wordt?
7. Waarom doet de Chinese ambassadeur de bevindingen van de BBC af als 'fake news'?
8. Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 2. Vind jij een TikTok-filmpje een goed middel voor het doel dat Feroza wil bereiken?

Tekst 3

Tiener vraagt aandacht voor Chinese moslimkampen in viral 'make-uptutorial'

(1) De TikTok-video van de Amerikaanse Feroza Aziz (17) lijkt eerst een doodgewone make-uptutorial, tot ze tijdens het krullen van haar wimpers over de misstanden in Chinese moslimkampen begint. De tiener zegt dat de socialemedia-app TikTok haar het zwijgen probeert op te leggen.

Video

(2) TikTok is een Chinese app waarmee korte muziekvideo's gemaakt en gedeeld kunnen worden. 'Het eerste wat je moet doen, is je wimperkruller gebruiken om je wimpers te krullen', zegt Feroza in het filmpje. 'Dan leg je die neer en gebruik je je telefoon om te zoeken naar

wat er in China gebeurt. Hoe ze concentratiekampen hebben, daar onschuldige moslims in gooien, families van elkaar scheiden, mensen ontvoeren, hen vermoorden, verkrachten …' Feroza noemt het 'een nieuwe Holocaust, maar niemand heeft het erover.'

(3) Feroza is een Amerikaanse moslima van Afghaanse komaf. In haar TikTok-biografie zegt ze dat de app haar oude account heeft verwijderd. Ze gebruikt de make-uptutorials daarom als dekmantel. TikTok zou haar nieuwe account na de video's over de kampen ook tijdelijk hebben bevroren, zegt ze. De app ontkent dit. 'TikTok verwijdert niets om politieke gevoeligheden', zegt een woordvoerder tegen de BBC. De app verwijderde Feroza's eerdere account wel, omdat ze de regels voor terroristisch materiaal had overtreden.

Moslimkampen

(4) Volgens mensenrechtenorganisaties en andere experts zitten er meer dan een miljoen Oeigoeren en andere moslimminderheden vast in Chinese heropvoedingskampen. De video van Feroza komt in een week waarin de moslimkampen al in opspraak kwamen door onderzoek van de BBC. Uit gelekte documenten bleek dat de aanwezigheid van de moslims in de kampen

niet vrijwillig is, zoals de Chinese overheid altijd heeft beweerd.

(5) De Chinese ambassadeur in het Verenigd Koninkrijk deed de bevindingen van de *BBC* af als *fake news*, maar Feroza houdt hoop. 'Door het verspreiden van informatie, waardoor steeds meer mensen te weten komen wat er aan de hand is, kan er een hoop veranderen', zegt de Amerikaanse tiener tegen de BBC. 'We kunnen miljoenen mensen over de hele wereld bereiken en de mensen met macht die er iets aan kunnen doen.'

Naar: Mariska Klaver, linda.nl

Opdracht
7

1 Kijk nog eens naar de vragenlijst en ga na of er vragen zijn die je anders zou beantwoorden nu je de teksten hebt gelezen. Noteer de aangepaste antwoorden.
2 Bekijk de vragen 8, 9 en 16 uit de vragenlijst. Hoe zou Meral van tekst 1 deze vragen beantwoorden?
3 Bekijk de vragen 10 en 18 uit de vragenlijst. Hoe zou de schrijver van tekst 2 deze vragen beantwoorden?
4 Bekijk de vragen 5, 7 en 18 uit de vragenlijst. Hoe zou Feroza Aziz van tekst 3 deze vragen beantwoorden?

Ik kan/weet

- een vragenlijst invullen. 1F
- teksten lezen met onderwerpen die verder van mij afstaan en een relatie leggen tussen de informatie uit de tekst en mijn eigen ervaring en algemene kennis. 2F

§3 'Moet er nog een foto bij?'

Je leert	• je verplaatsen in een personage en uitleggen hoe een personage zich voelt. • je mening uitleggen aan de hand van voorbeelden uit tekst.
Je hebt afgerond	• –

Opdracht
1

Lees tekst 1, een fragment uit *#selfie* van Caja Cazemier.

1 'Een traan gleed over Laurens wang.' Waarom is ze verdrietig?

2 Wat zou jij antwoorden op de laatste vraag van tekst 1? Waarom?

Tekst 1

#selfie

Mirte (ik-persoon, 14 jaar) en Lauren zijn beste vriendinnen. Lauren heeft via Facebook vriendschap gesloten met Joey, die bij een modellenbureau werkt. Hij zegt dat Lauren precies is wie hij zoekt. Ze moet alleen nog een paar mooie foto's van zichzelf sturen.

'Ik begrijp het niet,' zei ik. 'Vertel nou nog eens, en dan wat rustiger graag.'
Lauren liet zich op het bed vallen en ik ging naast haar zitten. Ze nam een hap lucht. 'Nou weet je, hij was dus zo enthousiast, en vond mijn foto's mooi, hij vond dus eigenlijk mij mooi, zei hij, en hij zei dat ik het goed zou doen als model, dat hele magere willen ze niet meer en dat ik dus precies het type was dat erg geliefd is bij modemerken en ook wel bij parfum en zo. Maar als ik in aanmerking wilde komen voor een fotoshoot, wilde hij dat zeker weten.' Lauren hield even haar mond.
'Wat wilde hij zeker weten?'
'Dat ik de juiste maten heb. Kijk, ik kan het je laten zien…'
Lauren had haar mobiel al tevoorschijn gehaald. 'Dus wilde hij…' Lauren veegde even met haar duim over het scherm. '… naaktfoto's.' Ze keek me aan. 'Om te zien of de kleren me wel zouden passen.'
'Appen jullie?' vroeg ik terwijl ik naar de testblokjes keek. Er stonden niet alleen selfies van Lauren, maar ook van Joey tussen. Stralend keek hij me aan.
'Ja, tuurlijk, eerst op Facebook, en nu zo. En hij is zo leuk…' zei Lauren. 'Maar dit… Ik weet niet.'
Eerder had Lauren ook al foto's van hem laten zien. Leuke jongen, dat vond ik ook. Rossige krullen, olijke blik.
Nee, dit klopte niet… 'Het is een viezerik,' zei ik beslist.
Lauren knipperde met haar ogen. 'Denk je?'
Ik knikte. 'Weg met die gast.'
Een traan gleed over Laurens wang. Ik sloeg mijn arm om haar schouders. 'Het is toch raar? Naaktfoto's willen om te kijken of de kleren wel zullen passen… Alsof er geen verschillende maten bestaan.'
Lauren haalde haar schouders op. 'Misschien dat je je dan beter kan voorstellen hoe iets staat?'

‘Ja hoor, geloof je het zelf?’
Lauren hief haar hoofd op, alsof ze iets bedacht. ‘Ik kan hem mijn maten sturen.’
‘Ik denk dat hij op iets anders zit te wachten.’
‘En moet ik dat dan maar niet doen?’

Caja Cazemier, #selfie (niveau 1). Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam 2017

Opdracht
2

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *#selfie* verdergaat.

1 Mirte leest de woorden van Twan drie keer over. Hoe voelt ze zich daarna?
2 Wat doet Twan in het gesprek met Mirte? Je mag meerdere antwoorden kiezen.
A Hij geeft Mirte gelijk.
B Hij heeft belangstelling voor Mirte.
C Hij toont begrip voor Mirte.
3 ‘Grooming’ betekent: digitaal kinderlokken. Is Twan een groomer, denk je? Waarom denk je dat?
4 In tekst 1 zegt Mirte ‘Weg met die gast’ tegen Lauren. Moet Mirte dat nu ook tegen zichzelf zeggen, vind je? Leg je antwoord uit.
5 Hoe weet je dat Mirte dat niet doet?

Tekst 2

#selfie

Mirte had een slecht rapport en moet van haar ouders op vaste tijden huiswerk maken. Op sociale media moppert ze daarover. Ineens krijgt ze een vriendschapsverzoek van een onbekende, Twan. Ze beginnen te chatten.

‘Je bent boos, je voelt je ongelukkig.’
Geraakt staarde ik naar zijn woorden. ‘Hoe weet je dat?’
‘Dat voel ik. Dat weet ik. Dat raad ik.’
‘Niet!’
Dat kon niet! Daarom las ik vol verbazing de zinnen die nu snel na elkaar binnenkwamen: ‘Ik zag je gemopper. Ouders zijn vervelend. Ze geven je het gevoel dat je het nooit goed doet. Ze begrijpen je niet. Ze willen dingen van jou die jij niet wilt. Ik snap dat helemaal, want je bent al bijna een volwassen vrouw, en ik dacht: ik wil haar zien lachen. Want ze heeft de mooiste glimlach. En ze verdient beter. Er moet iemand zijn die zegt dat ze goed is zoals ze is! En als je ouders dat niet zeggen, doe ik het.’
Wauw. Ik las het drie keer over.
‘Ben je er nog?’ vroeg hij.
‘Ja hoor.’
‘Klopt het een beetje wat ik zeg?’
‘Ja, dat wel.’
‘Je hebt strenge ouders zeker?’
‘Wat school betreft wel. Ze zitten me vaak op mijn nek. Ik moet van alles van ze en daarbuiten trouwens ook.’
‘Is jouw moeder altijd thuis? Kan ze je de hele dag controleren?’
‘Niet eens. Ze werkt onregelmatig.’
‘Dan heb jij zeker het gevoel dat ze thuiskomt om zich met jou te bemoeien. Heb je vaak ruzie met ze? En waar werkt ze en wat doet je vader?’ Hij stelde de ene vraag na de andere en ik vertelde kort iets over mijn familie.
‘Maar jij bent wel baas over jezelf hoor, vergeet dat niet,’ schreef hij.
‘Maar het zijn wel mijn ouders,’ verdedigde ik hen.

‘Tuurlijk! Maar daarom hoeven ze jou nog niet in alles voor te schrijven wat je moet doen.’
‘Vorig jaar vond ik het nooit zo erg,’ zei ik, ‘maar ik ben veranderd.’ Ik besefte ineens hoe waar dat was. ‘Ik wil m’n eigen leven leven.’
‘Je hebt helemaal gelijk, ouders moeten zich niet met alles bemoeien.’
‘Ik wil mijn eigen keuzes maken.’
‘Tuurlijk, snap ik, moet ook.’
Caja Cazemier, #selfie (niveau 1). Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam 2017

Opdracht
3

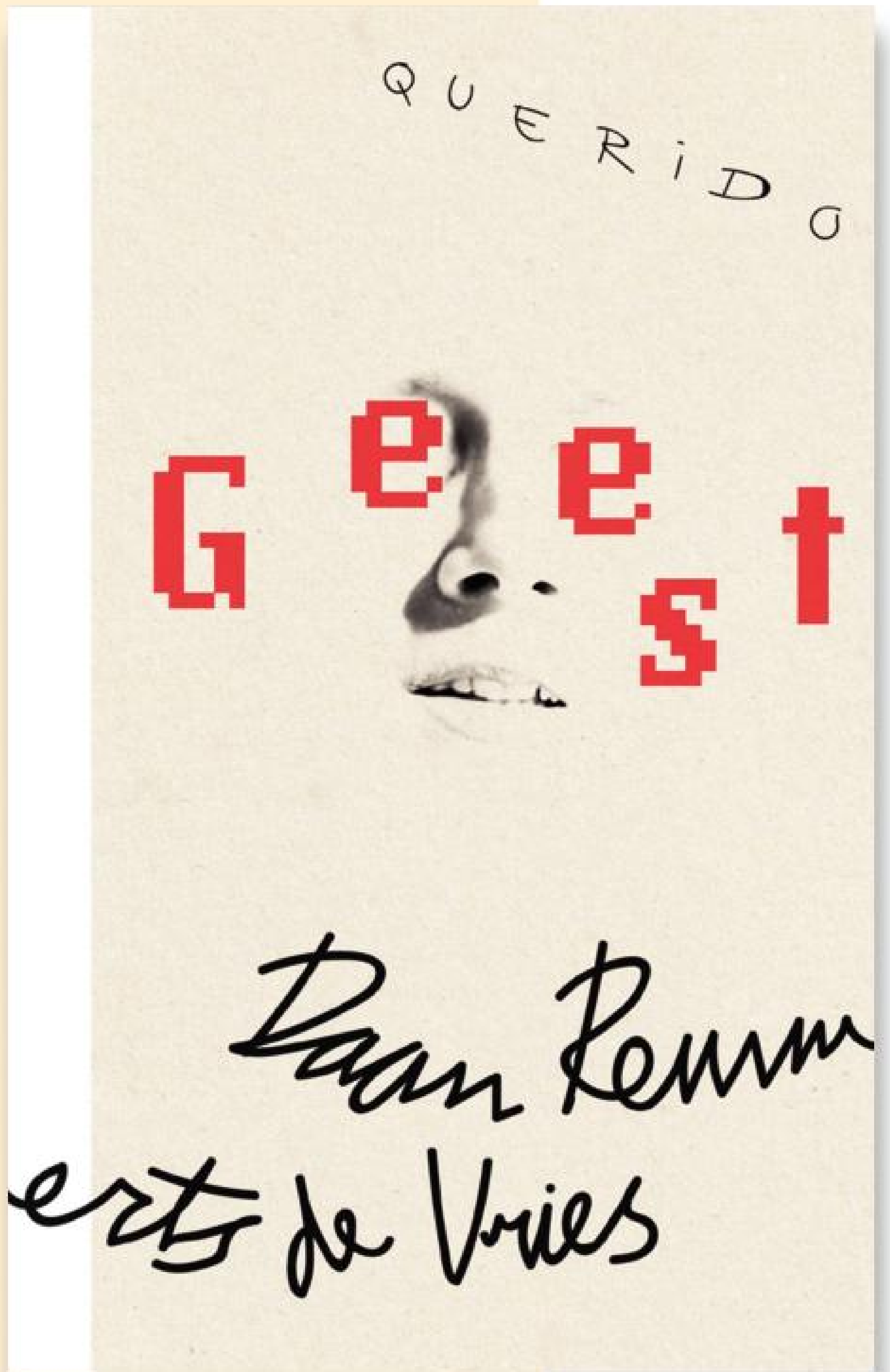
Lees tekst 3, een fragment uit *Geest* van Daan Remmerts de Vries.
1. Waarom geeft Jochem geen eerlijk antwoord op Isha’s eerste vraag?
2. ‘Moet hij schrijven dat hij Amsterdam mist? Of zelfs dat hij *haar* mist?’ Moet Jochem dat doen, vind je? Leg je antwoord uit.
3. Jochem verandert de droevige emoticon door de emoticon met de knipoog. Wat verandert er daardoor aan wat hij schrijft?
4. Waarom verandert Jochem de emoticon?

Leg de volgende uitspraken uit:

5. Jochem is online iemand anders dan wanneer hij niet online is.
6. Jochem weet niet meer wie hij is.

Tekst 3

Geest

Jochem van Geest (ik-persoon, 14 jaar) is verhuisd naar Schotland. Zijn ouders willen daar een nieuw leven beginnen na de dood van hun dochter Jodi. Er is geen internet in hun nieuwe woonplaats. Jochem is daar letterlijk ziek van geworden.

Dit is zijn nieuwe leven: de langsglijdende heuvels en meren. Jochem is nog steeds rillerig, maar de trui die hij nu draagt schijnt de kou op de een of andere manier beter af te weren dan de kleren die hij had meegenomen uit Amsterdam. En die laarzen zijn zelfs prettig…
Jochem zit achter in de auto en bestudeert het schermpje van zijn telefoon. Hij heeft, weer op een bergtop, tweeëndertig berichten binnengekregen, onder andere van Isha. Ook zij heeft hem ge-appt over de *Game of Thrones*-bijeenkomst, ook zij heeft een paar foto’s gestuurd.

Begint het al te wennen?

Jochem antwoordt:

Ben een paar dagen ziek geweest. Griepje. Daarom dus nada laten horen. Verder is alles ontzettend cool hier. We zijn nu onderweg naar een stad, die hebben ze dus ook. Niet alleen maar zeehonden en dronkenlappen, bedoel ik. Zoals in het dorp waar ons huis staat. Ik doe hier nu onderzoek. Om mijn eigen game te gaan ontwerpen

Hij wist de laatste twee regels weer. Die klonken wel goed, maar het sloeg nergens op…

Moet hij schrijven dat hij Amsterdam mist? Of zelfs dat hij *haar* mist? Nee, dat is erg on-cool.

Ons huis is groot en het staat in het niks. Geen andere huizen in de buurt, bedoel ik! En toch hoorde ik een paar nachten terug een tram rijden. Verder weet ik niet wat ik moet schrijven.

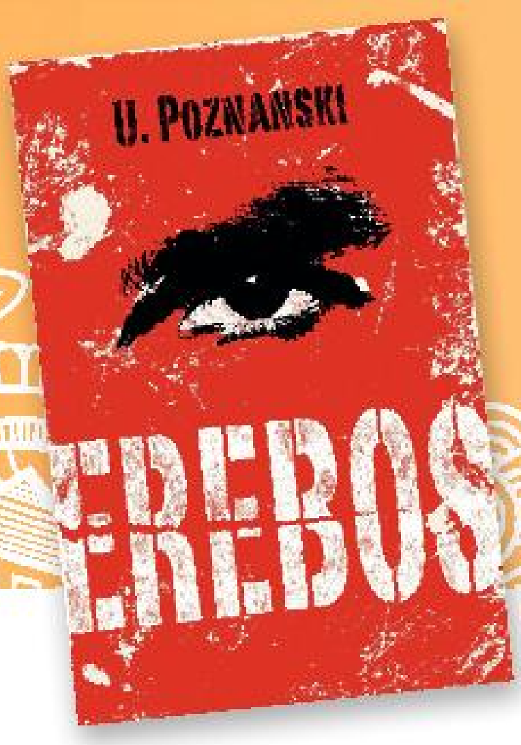
Die laatste zin wist hij ook.

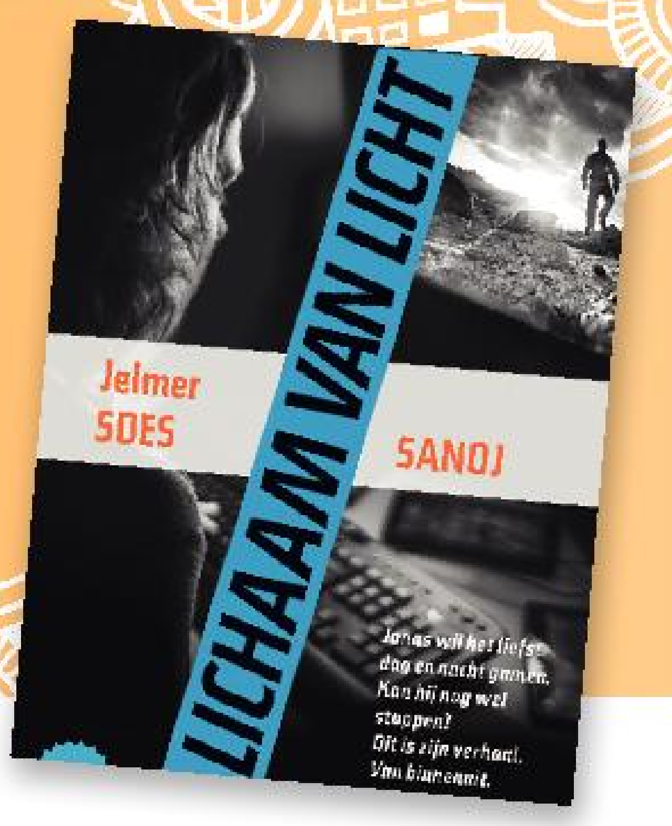
Ik heb een berg beklommen. In m'n uppie. Net vakantie dus. Maar dan een heel erg lange. Soms kan ik niks schrijven of ontvangen – geen bereik!!!!!!!

Hij zet hier een droevige emoticon achter. En daarna vervangt hij die gauw door een emoticon met een knipoog.
Moet hij haar nu zijn adres gaan sturen? Nee. Dat is onzinnig… Ze zal hem heus geen brief gaan schrijven; alleen sukkels schrijven brieven of kaarten…
De regen tikt intussen alweer tegen de voorruit van de auto. Wat is dit toch voor land waar het voortdurend giet, ook in de zomer? Waarom zijn zijn ouders niet naar Griekenland verhuisd?
Somber kijkt Jochem naar buiten. Ze passeren weer zo'n dorpje, vier huizen met grijze daken, met weer zo'n rode telefooncel ernaast. Alsof iemand daar gaat staan bellen…
Moet er nog een foto bij? Nee. Niet met die achterlijke trui… Jochem stuurt zijn bericht. En daarna stuurt hij nog vijf van dergelijke boodschappen aan zijn vrienden. En vervolgens kan hij even op Instagram kijken, of er nog wat interessants te vinden is.
Maar het steekt hem. Al die foto's zijn intussen foto's uit een andere wereld. De echte wereld… die dus blijkbaar nog bestaat.
En dan, opeens, wordt alles afgekapt.
'Hè hè,' zegt zijn vader, als Jochem geërgerd zijn telefoon wegpropt. 'Ben je klaar?'
'Ik moet nieuw beltegoed kopen,' zegt Jochem. 'Het is bijna op…'
'Doe geen moeite,' zegt zijn vader. 'Als je weer terug bent in ons dorp kun je toch niet bellen.'
Ons dorp. Met een diepe haat kijkt Jochem naar zijn vaders achterhoofd.

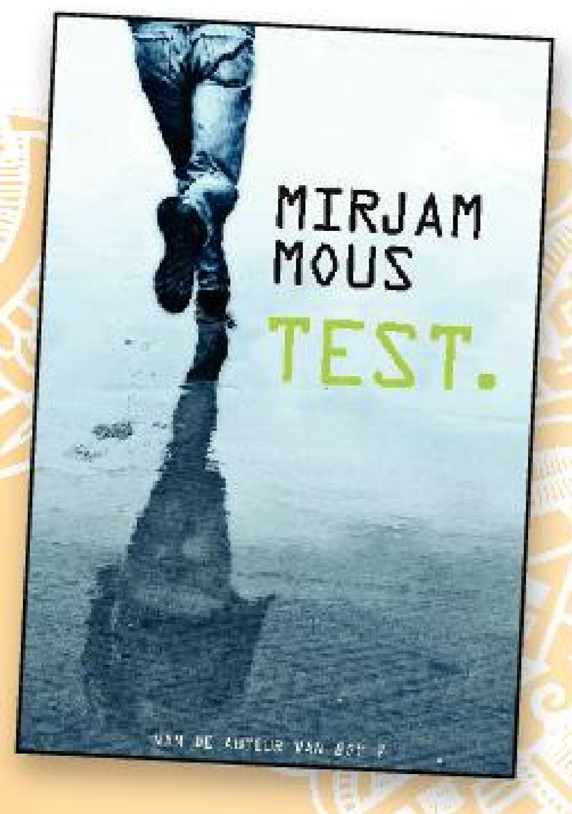
Daan Remmerts de Vries, Geest (niveau 2). Uitgeverij Querido, Amsterdam/Antwerpen 2017

Leestips On/off

Ik kan/weet
- me verplaatsen in een personage en uitleggen hoe een personage zich voelt. 1F
- mijn mening uitleggen aan de hand van voorbeelden uit de tekst. 1S

§4 Vlogs

Je leert	• hoe vlogs in elkaar zitten.
	• vlogs beoordelen.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

Vlogs

Een **vlog** (*video weblog*) is een filmpje op internet. Oorspronkelijk was een vlog een soort dagboek in beelden, waarin iemand verslag doet van (een onderdeel van) zijn leven, maar tegenwoordig wordt er over van alles en nog wat gevlogd. Zo zijn er filmpjes met tips om je huiswerk te plannen, tutorials (korte cursussen) die je leren pianospelen en shoppingvlogs, waarin je ziet wat iemand allemaal heeft gekocht.

Er zijn geen vaste regels voor het maken van een vlog, maar een vlog heeft vaak wel een duidelijke opbouw. In de **inleiding** en het **slot** richten veel vloggers zich rechtstreeks tot het publiek. Ze vertellen waar de vlog over gaat en nemen aan het eind afscheid van de kijkers. Het **middenstuk** bestaat uit een aantal aan elkaar geplakte fragmenten.

Vloggers die veel volgers hebben, kunnen geld verdienen met hun filmpjes, bijvoorbeeld doordat ze betaald worden om bepaalde producten uit te proberen of opvallend in beeld te brengen, of door gekregen merkkleding te dragen.

Opdracht
1

Bekijk het filmpje van Mo Anouar waarin hij tips geeft voor het maken van een vlog.

1 Beschrijf hoe Mo aan het begin van het filmpje de aandacht van de kijker trekt: wat doet hij en wat zegt hij?
2 Waar zal het filmpje volgens de inleiding over gaan?
3 Noteer de eerste twee tips die Mo geeft.
4 De derde tip gaat over ‘beeld’. Hoe komt het dat je niet meteen weet wat de tip is?
5 Als vierde tip geeft Mo het advies om af te wisselen. Waarom is afwisseling belangrijk?
6 Noteer twee manieren die hij noemt om in een filmpje te variëren.
7 In het stukje over afwisseling geeft hij nog een andere tip, die niet wordt aangekondigd. Welke aankondiging past het best bij deze tip?
A Ga naar buiten!
B Ga pas filmen als het echt kan.
C Gebruik een microfoon.
D Zoek een rustig plekje.
8 Waarom is het volgens Mo goed om stukjes uit een filmpje te knippen?
9 Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 2. Wat klopt er niet aan de aankondiging in de inleiding?

Opdracht
2

Bekijk de vlog van Bibi over haar bezoek aan de orthodontist.

1 Noteer twee manieren waarop Bibi in de intro contact maakt met haar publiek.
2 Waarom vindt Bibi het eigenlijk wel fijn dat ze een beugel krijgt?
3 Hoe kun je aan Bibi zien en horen dat ze blij is dat ze een beugel krijgt?

4 Na de intro is Bibi op een andere locatie. Hoe zorgt ze voor een vloeiende overgang tussen de filmpjes die ze aan elkaar geplakt heeft?
5 Voordat ze de orthodontiepraktijk binnengaat, vertelt Bibi dat ze heeft gevraagd of ze opnames mocht maken. Waarom is dat belangrijk?
6 Welke tip kun je Bibi geven naar aanleiding van de opname van de terugreis?
7 Na dit fragment gaat het filmpje verder met het tweede bezoek aan de orthodontist. Hoe zorgt Bibi ervoor dat je nieuwsgierig wordt naar dit vervolg?
8 Welke tip zou jij Bibi geven om haar vlog te verbeteren?

Opdracht 3

Bekijk het fragment uit de vlog van Eva Rose over haar ervaringen met een week offline zijn.

1 Waarom kiest Eva Rose ervoor een week offline te gaan?
2 Vind jij de schermtijden die ze noemt normaal? Leg je antwoord uit.
3 Ze heeft drie regels voor zichzelf opgesteld. Wat mag ze wel en wat mag ze niet?
4 Vind jij dat ze met die drie regels echt offline gaat? Leg je antwoord uit.
5 Wat doet ze voordat ze offline gaat en waarom doet ze dat?
6 Noteer een positieve en een negatieve ervaring die Eva Rose heeft met offline zijn.
7 Stel dat jij een week offline zou gaan. Welke regels zou jij dan voor jezelf opstellen?

Opdracht 4

Bekijk het tweede fragment uit de vlog van Eva Rose over haar ervaringen met een week offline zijn.

1 Na een week zonder telefoon heeft Eva Rose 1715 ongelezen WhatsAppberichten. Vind je dit veel of weinig? Leg je antwoord uit.
2 Noteer drie dingen die ze anders gaat doen na de week offline en geef ook aan waarom ze daarvoor kiest.
3 Waarom raadt ze iedereen aan ook eens een week offline te gaan?
4 Noteer drie dingen die ze aan het eind van het filmpje doet om ervoor te zorgen dat het publiek betrokken blijft bij haar kanaal.
5 Hoe zorgt ze voor afwisseling in haar filmpjes?
6 Als jij een week offline zou gaan, wat zou je dan het meest missen?
7 Als jij een week offline zou gaan, wat zou dat je dan kunnen opleveren?
8 Waarom is een vlog maken over een week offline zijn wel een beetje tegenstrijdig?
9 Leg uit waarom het toch een goed idee kan zijn een vlog te maken over dit onderwerp.

Opdracht 5

1 Welk filmpje uit deze paragraaf past het best bij de oorspronkelijke betekenis van het woord ‘vlog’? Leg je antwoord uit.
2 Vind je de andere filmpjes ook vlogs? Leg je antwoord uit.
3 Welk filmpje sprak je het meest aan vanwege de inhoud? Waarom?
4 Welk filmpje sprak je het meest aan vanwege de vormgeving? Waarom?
5 Een dagboek is meestal heel persoonlijk. Waarom kiezen vloggers er dan toch voor een deel van hun leven te filmen en online te zetten? Wat vind jij daarvan?
6 Bespreek je antwoorden op vraag 1 tot en met 5 met een klasgenoot.
7 Noteer samen zo veel mogelijk punten die belangrijk zijn bij het maken van een vlog. Let zowel op de inhoud als de vorm.
8 Bespreek de punten die jullie belangrijk vinden met een ander tweetal. Maak met elkaar een lijstje van vijf belangrijke aandachtspunten bij het maken van een vlog.

Ik kan/weet

- wat de kenmerken van vlogs zijn.
- belangrijke informatie uit een kijkfragment halen. 1F
- mijn mening geven over kijkfragmenten en die toelichten. 2F

§5 Blogs

Je leert	• hoe blogs in elkaar zitten. • blogs beoordelen.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

Blogs

Een **blog** (*weblog*) is een website met informele, vaak persoonlijke teksten. Een schrijver van een blog, een blogger, plaatst regelmatig berichten over onderwerpen die hij interessant vindt. Bij een gewone website is het niet altijd duidelijk wie de schrijver is, bij een blog weet je dat wel. Bloggers kunnen verschillende doelen hebben met hun blog.

Zo herken je een blog
- Een blog is persoonlijk: een blogger schrijft in de ik-vorm en vertelt vanuit zijn eigen ervaring. De meeste blogs verwijzen op de beginpagina naar een **blogpost**, waarin de blogger zich voorstelt en vertelt waar de blog over gaat.
- Een blog gaat vaak over een vast onderwerp of thema (*kinderboeken; reizen; gamen*).
- De opbouw van een blogpost is vaak wat losser dan die van een zakelijke tekst. Een blogpost heeft wel een **titel** en een pakkende **inleiding**, maar vaak geen duidelijk **slot**. Het **middenstuk** kan verschillende deelonderwerpen bevatten, die soms van elkaar gescheiden zijn door witregels of aantrekkelijke **tussenkopjes**.
- Aan een blogpost worden vaak foto's, afbeeldingen of filmpjes toegevoegd om de aandacht van de lezer te trekken en vast te houden.
- Een blogpost bevat vaak linkjes naar andere blogs of nieuwsberichten. Sommige bloggers verdienen geld met hun blogs door links te plaatsen naar aanbiedingen van bedrijven. Als iemand via zo'n link iets aanschaft, krijgt de blogger een vergoeding.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een blogpost van Jona, een 14-jarige jongen die vanwege zijn handicap in een rolstoel zit. Hij blogt over zijn dagelijks leven en de dingen die hem bezighouden.

1 Wat is het onderwerp van deze blogpost?
2 Waardoor ging Jona over dit onderwerp nadenken?
3 Bevat de tekst een duidelijke inleiding? Leg je antwoord uit.
4 Wat maakt deze blogpost persoonlijk?
5 Jona sluit de tekst af met de constatering dat hij met zijn blog eigenlijk ook kinderarbeid verricht. Denk je dat hij dit serieus meent? Leg je antwoord uit.
6 Vind jij dat bloggen of vloggen onder kinderarbeid valt als kinderen er geld mee verdienen? Leg je antwoord uit.
7 Noteer twee dingen waaraan je kunt zien dat deze tekst is geschreven door een jongen van 14.
8 Bloggers schrijven niet voor zichzelf, maar doen dat voor hun publiek. Denk jij dat de blog van Jona waardevol kan zijn voor mensen die hem niet kennen? Leg je antwoord uit.

Tekst 1

Kinderarbeid

DOOR JONA CORTENRAAD

Vroeger was alles anders, heel anders. Dat besefte ik me na het zien van de film 'Daens', die gaat over een priester die leefde in de tijd van de burgers en de stoommachines, de 19e eeuw dus (of de industriële revolutie, 't is maar hoe je het noemen wil.)
Hij kwam op voor de kinderen die kinderarbeid moesten verrichten in België. Dit deed hij toen hij gezien had hoe slecht ze het hadden in de lawaaiige fabrieken en de met gruis gevulde mijnen. Al dat werk terwijl die kinderen er heel erg weinig mee verdienden ...

Wat een mooie, maar ook vreselijk nare film! Van alleen het intro muziekje moest ik al bijna huilen. Om de haverklap viel er wéér een kindje dood neer van de uitputting en de honger.
Dit overkwam 'niet-gehandicapte' arme mensen in die tijd geregeld. Door de jaren kwam daar gelukkig verbetering in. Bijvoorbeeld door het kinderwetje van Van Houten. Deze wet verbood kinderen onder de twaalf jaar te werken in fabrieken.
Maar om nou even vanuit mijn eigen ervaringen als gehandicapte te denken: hoe zouden gehandicapten het toen gehad hebben? Er was geen rolstoel, traplift (überhaupt geen lift,) geen rollator ... Dat is best heftig als je daar eens over nadenkt, toch? Ik zou mezelf helemaal zielig gaan vinden, daar, in die tijd.
Saaie boel man! Waarmee moest je je vermaken?
Geen computer, geen tv, geen internet (dus ook geen blog) en bovendien vaak mensen die denken dat je gehandicapt bent geworden door de straf van god.
Want ja, dat dachten sommigen in die tijd.
Je kon als gehandicapte niet werken natuurlijk. Dus als je zeven zusjes samen met je acht broertjes dan de deur uit liepen, richting de fabriek, keek jij ze na.
Als gehandicapte zat je waarschijnlijk de hele dag op een keiharde sinaasappelkist in een stil hoekje van de kamer. Te niksen, saai uit dat ene piepkleine raampje te turen terwijl je de omgeving achter dat gebarsten glas al honderd keer had gezien. Want ja: vader en moeder werkten waarschijnlijk ook of hadden het in elk geval te druk om naar je om te kijken.
Wat een leven, of eigenlijk: géén leven!
Ik zit hier nu in de zon met mijn laptop en op mijn op maat gemaakte bureaustoel, dit blogartikel te schrijven.
...
Ik verricht eigenlijk ook kinderarbeid als ik er zo over nadenk. Wisten jullie dat?
Ik ben een kind, ik blog en bloggen is een werkwoord, mijn baan als het ware. Ik krijg alleen jammer genoeg zelfs minder betaald dan dat magere loontje van de arbeiderskinderen toen.
Waar is Samuel van Houten als je hem nodig hebt?!
rollingjoons.wordpress.com

Opdracht
2

Lees tekst 2, een tekst van een blog over (reizen naar) Italië.

1 Noteer twee dingen waaraan je kunt zien dat deze tekst een blogpost is.
2 Vind je deze blogpost persoonlijk? Leg je antwoord uit.
3 Waarom is de ontdekking van het thermopolium zo bijzonder?
4 Wat wordt er bedoeld met een 'snackbar *avant la lettre*'? (laatste alinea)
5 Noteer een passend tussenkopje voor de derde alinea.
6 Voor een publiek met weinig kennis over Pompeï zou het handig zijn om in de laatste alinea wat linkjes toe te voegen. Welke twee woorden of woordgroepen zou jij aanklikbaar maken en wat zou de lezer te weten komen als hij erop klikt?
7 Van welke blog zou je meer willen lezen: tekst 1 of tekst 2? Leg uit.

Tekst 2

Nieuwe aanwinst in Pompeï: een prachtig beschilderd thermopolium

DOOR SASKIA BALMAEKERS DEEL

Nadat eerder dit jaar drie schitterend gerestaureerde villa's in Pompeï hun deuren openden voor publiek (in deze blog lees je daar meer over), werden deze maand de laatste resten van een *thermopolium* blootgelegd, een soort snackbar waar je versnaperingen en drankjes kon krijgen.

De marmeren toonbank met potten van aardewerk is prachtig bewaard gebleven, waarbij er in de potten voedselresten zijn aangetroffen: overblijfselen van onder meer slakken, vissen, geiten, schapen en gevogelte. Verderop liggen botten van dieren en slachtoffers van de vulkaanuitbarsting die heel Pompeï van de kaart veegde.

Hoewel er in Pompeï tientallen van dit soort afhaalrestaurants gevonden zijn, is deze opgraving uniek. Het is namelijk voor het eerst dat er zulke prachtige toonbankschilderingen zijn teruggevonden. Deze kleurrijke fresco's met afbeeldingen van onder meer een haan, een hond, een stel eenden en een zeenimf te paard stralen je dankzij hun warme kleuren tegemoet.

De snackbar *avant la lettre* is te vinden in Regio V, tussen de Vicolo delle Nozze d'Argento en de Vicolo dei Balconi. Massimo Osanna, de directeur van het Parco Archeologico di Pompeii, is uiteraard enthousiast over deze vondst, die nog meer inzicht geeft in het dagelijks leven in Pompeï voordat de uitbarsting van de Vesuvius de stad onder een dikke laag as bedolf. Hij hoopt dat deze 'nieuwe' aanwinst in het voorjaar, als het coronavirus onder controle is, ook door bezoekers bewonderd kan worden. Tot die tijd moeten we het doen met deze schitterende foto's...

ciaotutti.nl

Opdracht
3

Lees tekst 3, een krantenbericht over de ontdekking van het thermopolium in Pompeï.

1 Tekst 3 is geschreven voor een ander publiek dan tekst 2. Wat is het verschil?
2 Welk gevolg heeft het verschil in publiek voor het doel van de twee teksten?
3 Is de ontdekking van het thermopolium volgens dit bericht bijzonder? Leg uit.
4 De laatste twee alinea’s bevatten veel informatie die niet voorkomt in tekst 2. Noteer drie dingen die wel in deze alinea’s staan, maar niet in tekst 2.
5 Waarom zou de schrijver van tekst 2 het niet nodig vinden alle informatie die wel in tekst 3 staat met het publiek te delen?
6 Welke informatie uit de andere alinea’s zou nog wel een interessant ‘weetje’ kunnen zijn voor de lezers van tekst 2?
7 Kijk nog eens naar je antwoord op vraag 2 van opdracht 2. Is je mening na het lezen van tekst 3 veranderd? Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Tweeduizend jaar oude ‘snackbar’ gevonden in Pompeï

In Pompeï is door archeologen een eeuwenoude snackbar ontdekt. Zij denken dat er in totaal ongeveer 150 vestigingen actief waren van thermopolia, commerciële etablissementen waar men kant-en-klare maaltijden kon bestellen.

In goede staat

De ontdekking werd gedeeld door directeur Massimo Osanna van het Archeologisch Park van Pompeï, op zijn eigen Instagram. Het thermopolium verkeert al meer dan 2000 jaar in goede staat.
De maaltijden in het thermopolium konden afgehaald worden aan de balie. Het zou met name gebruikelijk zijn geweest voor de armen om maaltijden af te halen, omdat zij geen eigen keuken hadden.

Vesuvius

Het thermopolium werd aangetroffen in het noordelijke deel van de stad, in ‘Regio V’, het gedeelte dat niet toegankelijk is voor publiek. Op dit moment wordt daar veel gegraven. Zo zijn er eerder in een villa al skeletten gevonden van twee vrouwen en drie kinderen. Pompeï is een Romeinse stad die bedolven werd door as als gevolg van de uitbarsting van de vulkaan Vesuvius. De ruïnes van de stad werden ontdekt in de 16e eeuw. De eerste opgravingen werden verricht in 1748.

Naar: metronieuws.nl

Opdracht
4

De volgende woorden komen voor in tekst 1, 2 en 3: *om de haverklap* (tekst 1) – *fresco* (tekst 2) – *archeologen* (tekst 3) – *commerciële* (tekst 3) – *etablissementen* (tekst 3) – *gebruikelijk* (tekst 3).
Neem de woorden over, zoek ze op in de teksten en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit:
afbeelding van goden of andere heiligen – gewoon – horecabedrijven – letterlijk volgens de regels – op geld verdienen gerichte – muurschildering van waterverf op natte kalk – steeds maar weer – wetenschappers die de geschiedenis bestuderen door oude dingen op te graven – wetenschappers die vulkaanuitbarstingen en aardbevingen onderzoeken.
Er blijven betekenissen over.

Ik kan/weet

- wat de kenmerken van blogs zijn.
- teksten met elkaar vergelijken en beoordelen. 2F

§ 6 Pakkende inleiding

Je leert
- bij een presentatie de aandacht van je publiek trekken.

Je hebt afgerond
- Meer dan lezen § 5 Inleiding en slot

Theorie

video-uitleg

Aandacht trekken

Als je een vlog (of een blog) gaat maken, is het belangrijk dat je weet hoe je de aandacht van de lezer of kijker kunt trekken én vasthouden. Daarom moet je beginnen met een goede **inleiding**, waarmee je de luisteraar nieuwsgierig maakt naar het vervolg.

Zo kun je de aandacht van het publiek trekken bij een presentatie
- Begin met een voorbeeld of een bijzondere vorm daarvan: een **anekdote**, een meestal grappig (waargebeurd) verhaaltje.
- Stel vragen waarmee je het publiek aan het denken zet over je onderwerp.
- Begin met een pakkende zin en laat daarna een korte stilte vallen.
- Laat een kort filmpje zien dat past bij je onderwerp.
- Beschrijf een probleem of een situatie waarin het publiek zich kan herkennen.

Opdracht 1

Je krijgt een aantal inleidingen te zien of te horen.

1 Geef per inleiding aan op welke manier(en) de spreker probeert de aandacht te trekken.

2 Welke inleiding vind jij de beste? Leg je antwoord uit.

Opdracht 2

Werk in tweetallen. De schoolleiding wil dat twee leerlingen een vlog maken om achtstegroepers te laten zien wat jullie school bijzonder maakt. Alle brugklassers mogen in tweetallen een filmpje maken waarin ze tonen hoe zij zo'n vlog zouden inleiden.

1 Noteer drie dingen die jullie school bijzonder maken.

2 Bedenk bij elke manier om de aandacht te trekken hoe jullie deze kunnen toepassen in jullie inleiding:
- Welke anekdote zal indruk maken op achtstegroepers?
- Welke vragen leven er bij achtstegroepers over de middelbare school?
- Welke zin vat jullie school perfect samen?
- Welke plekken in school zullen achtstegroepers aanspreken?
- Voor welk probleem hebben jullie een oplossing?

3 Kies welke manier(en) jullie gaan gebruiken in de inleiding van jullie vlog en werk deze verder uit. Maak een kort script: geef aan op welke plek(ken) jullie gaan filmen en noteer in steekwoorden wat jullie gaan zeggen.

4 Oefen een paar keer zonder camera en neem daarna het filmpje op.

5 Laat jullie filmpje zien aan een ander tweetal en vraag tips ter verbetering.

6 Verbeter zo nodig de opzet, oefen een paar keer en maak dan een nieuwe opname.

Ik kan/weet
- de aandacht van het publiek trekken met een pakkende inleiding.

§7 Reageren op sociale media

Je leert • een reactie op een tekst formuleren.
Je hebt afgerond • –

Opdracht
1

Lees tekst 1 en 2, reacties op het boek *H@ck – De kolonie* van Mirjam Mous.

1 Vergelijk de teksten 1 en 2 met elkaar. Kijk naar de verschillende manieren waarop informatie over het boek wordt gegeven. Noteer drie verschillen.
2 Welke tekst geeft de meeste informatie over het boek? Leg uit.
3 Door welke tekst krijg je het meest zin om het boek te lezen? Leg uit.
4 Met behulp van beoordelingswoorden kun je je mening geven. 'Geweldig' in tekst 1 is zo'n beoordelingswoord. Noteer een beoordelingswoord uit tekst 2.

Tekst 1

H@ck – De Kolonie van Mirjam Mous: Geweldige futuristische thriller

Dit boek is het vervolg op *Het Instituut*. Met het lezen op de achterkant heb je voldoende informatie om dit boek als standalone te lezen. Ik vind deze futuristische thriller geweldig. Het gaat over een verre toekomst waarin de digitale wereld overal aanwezig is, zodanig dat je niet meer zonder kunt. Sommige uitleg van technische snufjes stond wat ver van mijn bed en die vond ik dus moeilijker te begrijpen, maar verder leest het boek als een trein met veel actie en goed beschreven scènes, waarbij je het voor je ziet gebeuren.

Heleen van der Velde, hebban.nl

Tekst 2

H@ck – De Kolonie van Mirjam Mous: Spannend en futuristisch verhaal

De Kolonie is zeker een goed vervolg op *Het Instituut*. Het zit vol met onverwachte wendingen en cliffhangers die je op het puntje van je stoel laten zitten. Het verhaal is zo spannend! De schrijfstijl van Mirjam Mous is ook fijn en vlot. Al deze dingen zorgen ervoor dat je het boek in een mum van tijd uit hebt gelezen. Van mij krijgt dit boek 4 sterren!

Awesombookloverblog, hebban.nl

Opdracht
2

1 Schrijf nu zelf een reactie op een boek dat jij pas gelezen hebt of op een film die jij pas hebt gezien. Noteer de titel van het boek/de film en de auteur/regisseur, schrijf op waar het verhaal over gaat, geef je mening en noteer hoeveel sterren jij geeft (op een schaal van 1 tot 5). Gebruik hiervoor 75-100 woorden. Neem tekst 1 en 2 als voorbeeld.
2 Werk in tweetallen. Lees elkaars reactie op het boek of de film. Zou jij het boek willen lezen of de film willen zien, nu je de reactie gelezen hebt? Leg uit.

Opdracht

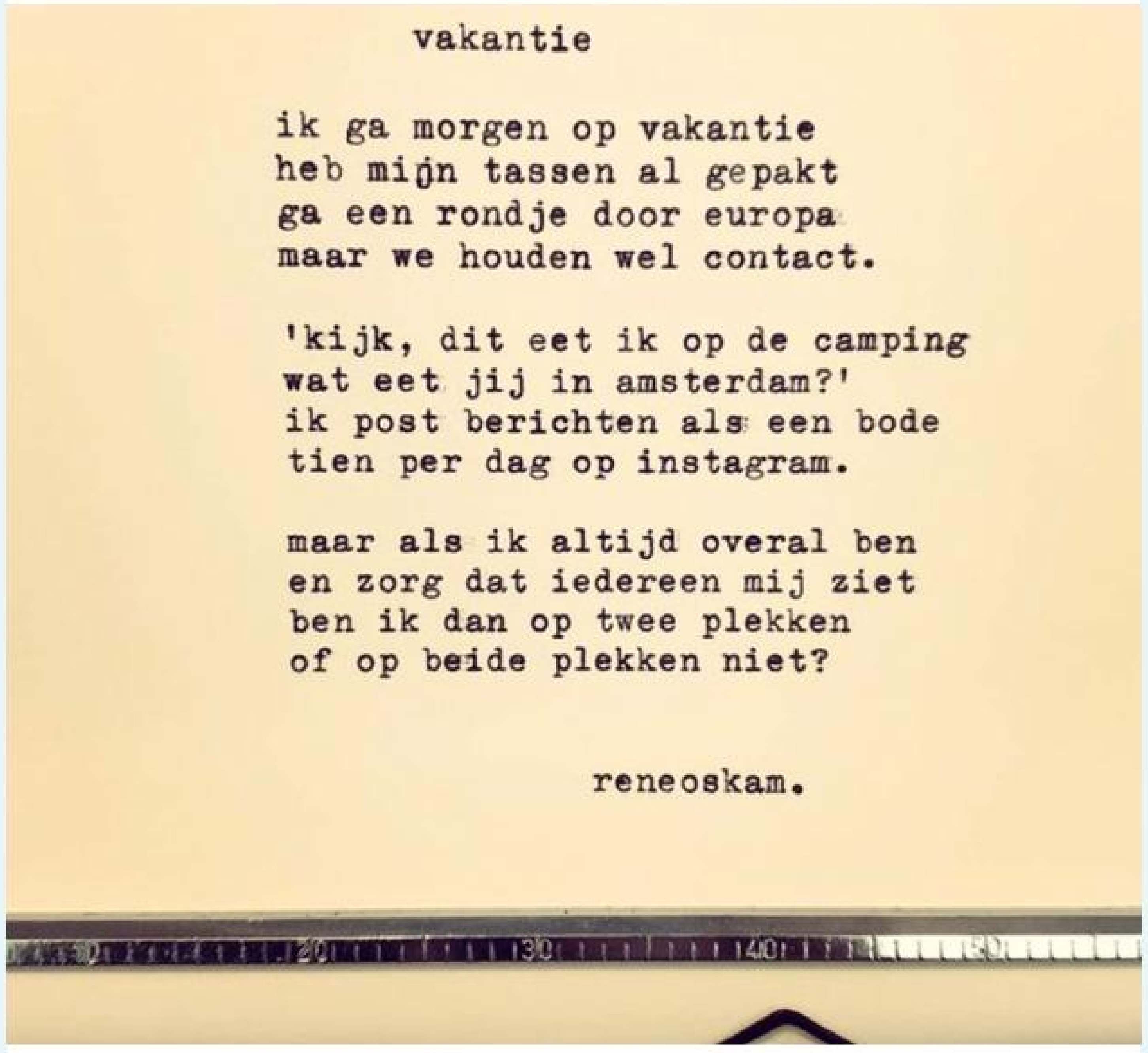
3

Lees tekst 3 en 4, gedichten van (Instagram)dichter René Oskam.

1. Kies één tekst uit en schrijf daarop een reactie. Gebruik ten minste één beoordelingswoord.
2. Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars antwoord op vraag 1 en schrijf er een reactie onder van ten minste dertig woorden.
3. Wat voegt je reactie toe aan de Instagrampost?

Tekst 3

René Oskam
Amsterdam, Nederland

vakantie

ik ga morgen op vakantie
heb mijn tassen al gepakt
ga een rondje door europa
maar we houden wel contact.

'kijk, dit eet ik op de camping
wat eet jij in amsterdam?'
ik post berichten als een bode
tien per dag op instagram.

maar als ik altijd overal ben
en zorg dat iedereen mij ziet
ben ik dan op twee plekken
of op beide plekken niet?

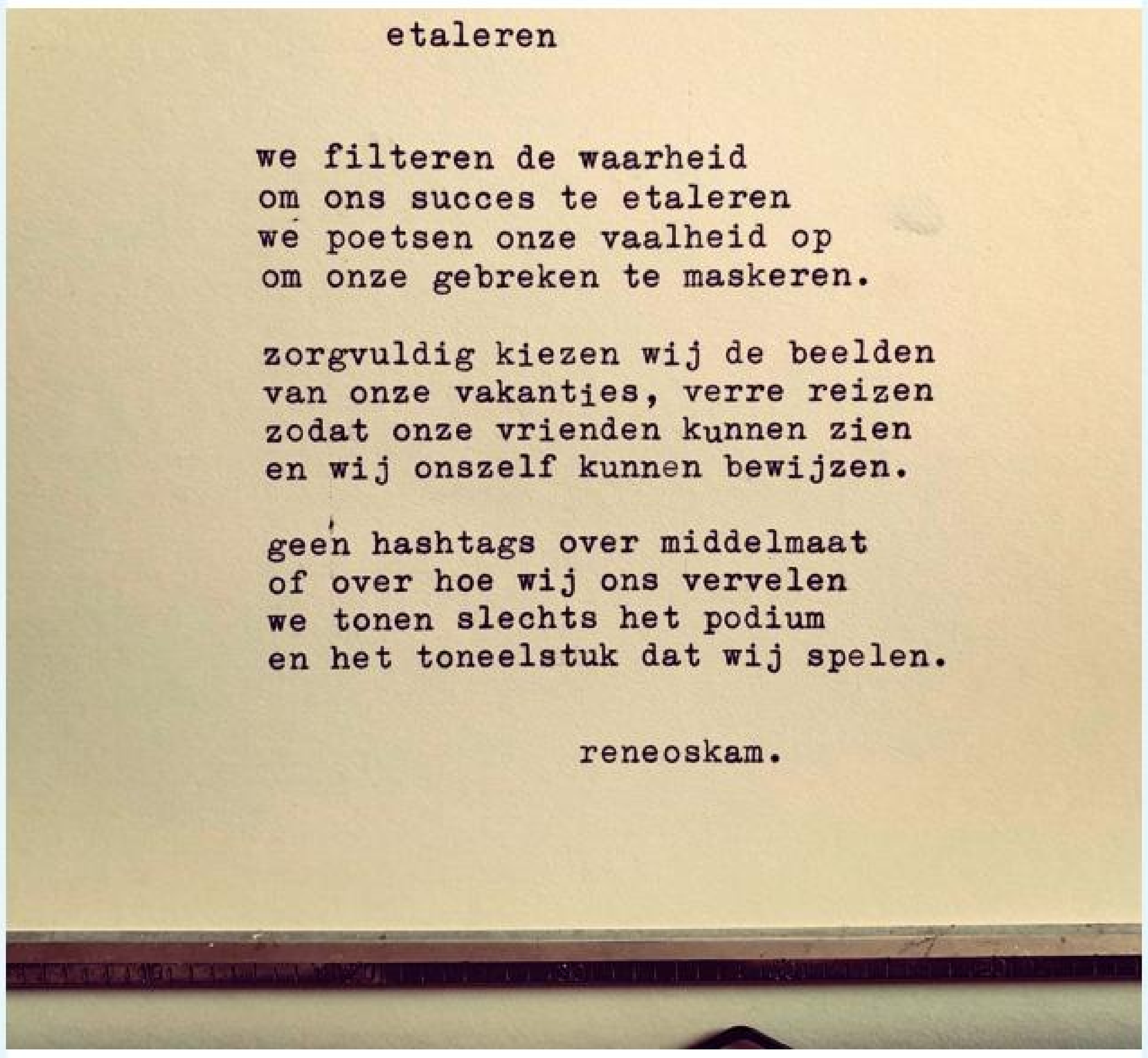
reneoskam.

13975 vind-ik-leuks

Yes, wat verheug ik me op de vakantie! Even heerlijk weg. Ik ben lekker niet bereikbaar, want ik ga onwijs van mijn vakantie genieten. Ik wens jou hetzelfde toe. #ffoffline #vakantie #seeyoulater
NarmiBruin_06 Je haalt me de woorden uit m'n hoofd. Geniet gewoon eens van het moment zonder alles direct te posten, mensen!
JelmerdeGraaff Is toch leuk om het thuisfront op de hoogte te houden? Lekker op meerdere plekken tegelijk zijn.
Jasper_hockey10 Raak!
3 UUR GELEDEN

Tekst 4

René Oskam
Groningen, Nederland

etaleren

we filteren de waarheid
om ons succes te etaleren
we poetsen onze vaalheid op
om onze gebreken te maskeren.

zorgvuldig kiezen wij de beelden
van onze vakanties, verre reizen
zodat onze vrienden kunnen zien
en wij onszelf kunnen bewijzen.

geen hashtags over middelmaat
of over hoe wij ons vervelen
we tonen slechts het podium
en het toneelstuk dat wij spelen.

reneoskam.

peter_smit en 9845 anderen vinden dit leuk

Vorige week was ik in een hip restaurant in Groningen dat bekendstaat als zeer instagrammable. Een meisje poseerde in dit restaurant voor een foto. Het leek alsof ze alleen op de foto stond. In werkelijkheid was het er vreselijk druk en was het bijna onmogelijk om een foto te maken waar niemand anders op stond. Grappig hoe wij toch zo hard ons best doen om ons perfecte leventje te etaleren op sociale media. Ben jij net zoals dat meisje? #perfectie #instagrammablepicture
Caylin_0525 Wat mooi geschreven! Helemaal mee eens. We moeten eens ophouden met het posten van perfecte plaatjes.
Marlyhiiii Mooi gedicht en zeker toepasselijk in deze tijd. Ik herken me in dit gedicht.
Annelisemulder Interessant gedicht, maar ik bewerk mijn post nooit. Voor mij geldt dit dus niet.
14 APRIL

Ik kan/weet
- een reactie op een tekst formuleren.
- mijn mening geven en onderbouwen met argumenten. 2F

§ 8 Je eigen vlog of blog

Je leert	• een vlog of blog maken.
Je hebt afgerond	• Thema C On/off § 1 tot en met 7

Opdracht
1

In dit thema heb je diverse vlogs gezien en een aantal blogs gelezen. Nu ga je zelf een vlog (opdracht 2) of een blog (opdracht 3) maken.

1. Bedenk zelf een onderwerp of kies uit *FOMO (fear of missing out) – een challenge op sociale media voor een goed doel – een recensie van een game, film of boek*.
2. Neem een stapel kleine memoblaadjes en noteer in vijf minuten in steekwoorden alles wat bij je opkomt met betrekking tot het onderwerp.
3. Orden de blaadjes: maak stapeltjes van woorden die bij elkaar horen. Bij het onderwerp *een week zonder telefoon* kun je bijvoorbeeld stapeltjes maken met woorden die passen bij *regels*, *ervaringen*, *tips* of *redenen om offline te gaan*.
4. Bepaal welke drie deelonderwerpen je in je blog of vlog wilt verwerken. Heb je meer dan drie stapeltjes, kijk dan of de woorden uit de stapeltjes die je niet gebruikt, passen bij een van de gekozen deelonderwerpen. Verwijder woorden die je nergens kwijt kunt.
5. Bepaal de volgorde van je deelonderwerpen en bedenk een pakkende opening (→ § 6) en een pakkend slot. Noteer in steekwoorden wat je wilt vertellen in de inleiding, het middenstuk en het slot.

Opdracht
2

Je gaat een vlog maken (→ § 4 en § 6).

1. Noteer bij je aantekeningen van opdracht 1 waar je de verschillende onderdelen gaat opnemen en wat je wilt laten zien. Denk ook na over de overgangen tussen de onderdelen.
2. Neem je filmpje op. Het mag ongeveer drie minuten duren. Je moet zelf in beeld zijn.
3. Vraag een klasgenoot de vlog te beoordelen aan de hand van het feedbackformulier en verbeter zo nodig je filmpje.

Opdracht
3

Je gaat een blogpost schrijven (→ § 5).

1. Werk je aantekeningen van opdracht 1 uit tot een tekst van 300-350 woorden, voor een publiek dat geïnteresseerd is in het onderwerp.
2. Geef je blogpost een aantrekkelijke titel, voeg een afbeelding toe die past bij het onderwerp en neem minimaal drie linkjes naar bestaande websites op in je tekst.
3. Vraag een klasgenoot de tekst te beoordelen aan de hand van het feedbackformulier en verbeter zo nodig je tekst.

Ik kan/weet

- vlog: de aandacht van het publiek trekken met een pakkende inleiding.
- vlog: de kenmerken van een vlog zelf goed toepassen.
- vlog: mijn mening geven en onderbouwen met argumenten. 2F
- blog: een tekst schrijven met een goede structuur in deelonderwerpen en een pakkende opening en een passend slot. 1S
- blog: aandacht besteden aan de lay-out, zoals titel, bladspiegel en afbeelding. 1S
- feedback geven en ontvangen.
- mijn product op basis van feedback verbeteren.

§9 On/off

Je leert	• je product en je aanpak evalueren.
Je hebt afgerond	• Thema C On/off § 1 tot en met 8

Opdracht
1

On/off

1 In § 2 en § 3 heb je verschillende teksten gelezen. Welke tekst is je het meest bijgebleven? Wat weet je er nog van en waarom heb je dat juist onthouden?

2 De blogs en vlogs van Mo, Bibi, Eva Rose, rollingjoons en ciaotutti zijn in te delen in twee categorieën: (1) teksten en filmpjes die een inkijkje geven in het persoonlijke leven van de maker en (2) teksten en filmpjes over een onderwerp dat de maker interessant vindt. Geef voor elke vlog en blog aan bij welke categorie deze hoort.

3 Welke categorie spreekt jou het meest aan? Leg je antwoord uit.

4 In dit thema zijn verschillende voor- en nadelen van *online* en *offline* aan de orde geweest. Neem onderstaand schema over en vul het in.

	online / sociale media	**offline / geen sociale media**
voordelen:	•	•
nadelen:	•	•

Opdracht
2

Taal

In dit thema ben je onder andere bezig geweest met *vlogs analyseren – blogs analyseren – inleiding presenteren – reactie schrijven*.

1 Welk van deze onderdelen vond je het leukst om te doen en waarom?

2 Welk onderdeel vond je het moeilijkst en waarom?

3 Van welk onderdeel heb je het meest geleerd? Leg je antwoord uit.

4 Welk onderdeel vind je het belangrijkst? Leg je antwoord uit.

Opdracht
3

Woordenschat

Werk in tweetallen. Jullie hebben in dit thema een aantal moeilijke woorden en uitdrukkingen geleerd. Probeer samen zonder terug te bladeren de betekenissen te noemen van: *archeologen – bevindingen – commerciële – dekmantel – effectief – etablissementen – fresco – gebruikelijk – misstanden – ontrafelen.*

Opdracht
4

Product

1 Ben je tevreden over je blog of vlog? Leg je antwoord uit.

2 Wat zou je een volgende keer anders aanpakken? Leg je antwoord uit.

Ik kan/weet	• kritisch terugkijken op een product dat ik gemaakt heb en op de manier waarop het tot stand is gekomen.

Helden

Van interview tot artikel

Thema D

§1 Wanneer ben je een held?

Een held, wat is dat eigenlijk? Is dat iemand met superkrachten die de wereld probeert te redden? Of kunnen gewone mensen ook heldendaden verrichten? Wie is jouw held? En waarom? In dit thema lees en bekijk je interviews met helden en leer je zelf interviewen. Uiteindelijk interview je jouw held en werk je dat gesprek uit tot een artikel.

Opdracht

1

Werk in tweetallen. Bekijk alle afbeeldingen goed.

1 Bespreek met elkaar wat en wie je op de afbeeldingen herkent.

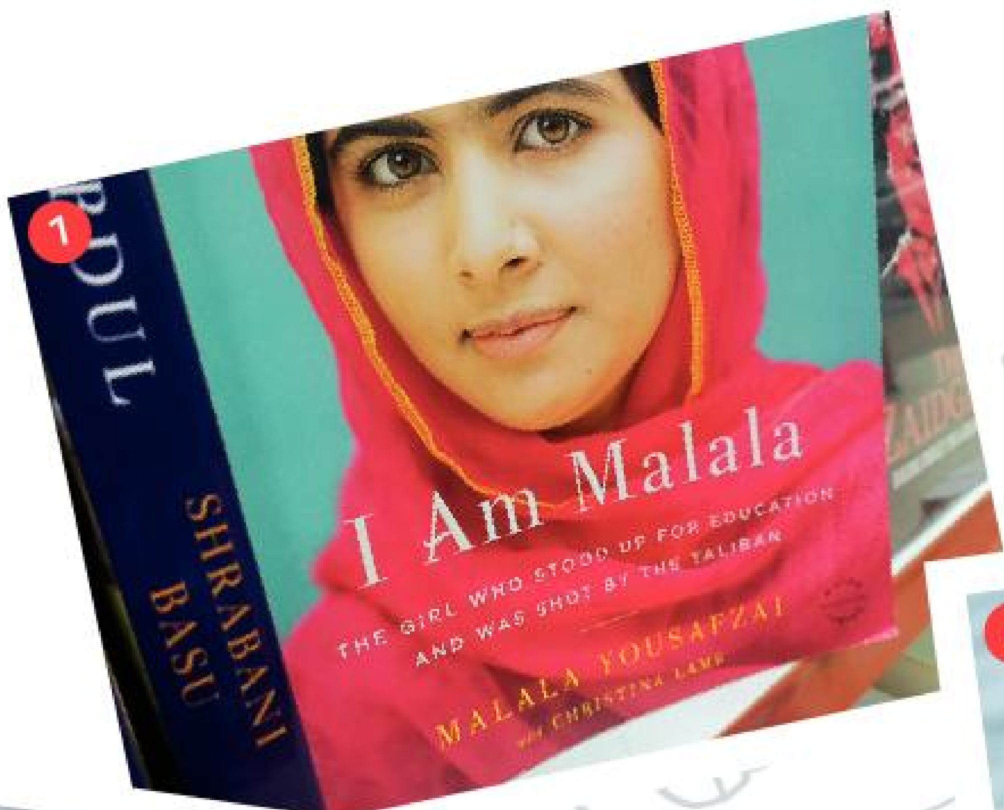
2 Kies ieder twee afbeeldingen van onbekenden en probeer uit te vinden waarom deze personen als held beschouwd zouden kunnen worden.

3 Welke afbeelding vinden jullie het minst passen bij het thema *Helden*? Leg uit.

4 Maak samen jullie top 3 van de helden. Wie is de grootste held? Waarom?

5 Er is één fotohokje leeg gebleven. Van wie hoort daar volgens jullie een foto? Waarom?

6 Bespreek klassikaal de antwoorden op vraag 4 en 5. Noteer wat iemand tot held maakt.

12

11

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

§2 Vragen stellen

Je leert
- open en gesloten vragen herkennen in interviews.

Je hebt afgerond
- –

Theorie

video-uitleg

Open en gesloten vragen

In een **interview** stelt een interviewer vragen om aan informatie te komen. De interviewer kan open en gesloten vragen stellen.
Een **gesloten vraag** begint vaak met een persoonsvorm en op zo'n vraag is maar één antwoord mogelijk. Vaak is dat *ja* of *nee*. Voorbeelden van gesloten vragen zijn:
- *Vind je je beroep leuk?*
- *Heb je wel eens iets spannends meegemaakt?*
- *Wie is jouw grootste held?*

Als je **open vragen** stelt, krijg je vaak een uitgebreider antwoord. Open vragen beginnen vaak met *hoe*, *waarom* of *wat*. Bijvoorbeeld:
- *Hoe ben je op het idee gekomen om stuntvrouw te worden?*
- *Waarom vind je het belangrijk om meer over je beroep te vertellen?*
- *Wat vind je van de omstandigheden waaronder je moet werken?*

Opdracht **1**

Lees de vragen en bekijk het filmpje. Youssef Abjij interviewt astronaut André Kuipers.

1. Youssef stelt vast dat het ruimtevaartuig op de foto de werkruimte van zijn gast, André Kuipers, is. Wat merkt hij over deze werkruimte op?
2. Vind jij dit een goede manier om het interview te openen? Waarom (niet)?
3. Waaraan merk je dat Youssef zijn opmerking heeft bedoeld als vraag?
4. Daarna volgt een ingestuurde vraag van een meisje. Is dit een open of gesloten vraag? Leg je antwoord uit.
5. Noteer het antwoord op deze vraag in steekwoorden.
6. Welke conclusie trekt Kuipers over zijn droombaan?
7. Noteer de volgende vraag van Youssef.
8. Wat is het antwoord op deze vraag? Noteer je antwoord in steekwoorden.
9. Vind je dat de vraag voldoende wordt beantwoord? Waarom (niet)?
10. Kuipers houdt vervolgens twee bordjes omhoog met een emoticon erop. Wat drukken deze emoticons uit?
11. Passen deze emoticons bij wat Kuipers vertelt? Leg je antwoord uit.
12. Wat vind je goed aan de manier waarop Youssef André Kuipers interviewt?

Opdracht **2**

Lees de vragen en bekijk het filmpje.

1. Wat is de reden voor het interview met Zefanja Engberts?
2. Wat heeft Engberts gedaan?
3. De burgemeester reikt een erepenning uit voor 'menslievend hulpbetoon'. Wat is dat?
4. Op het moment dat Engberts begint te vertellen, beantwoordt hij een vraag. Welke vraag?

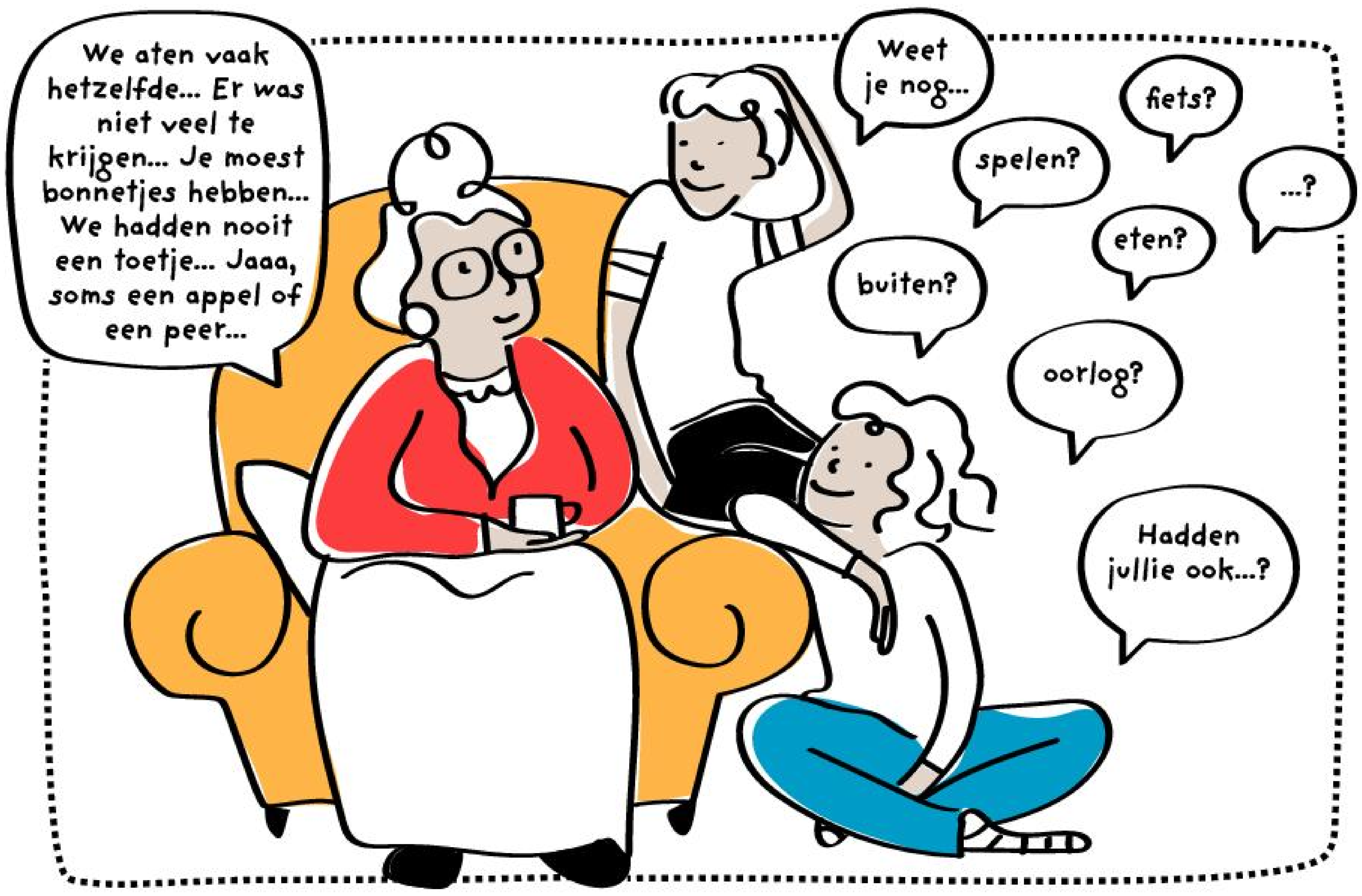
5 Engberts zegt dat hij 'het zo weer zou doen', want 'dat zit ook in je als mens'. Hij bedoelt daarmee dat hij denkt dat het in mensen zit anderen te willen helpen als zij in nood verkeren. Denk je dat iedereen zou doen wat hij heeft gedaan? Leg uit.
6 De enige vraag van de interviewer die je in dit interview hoort, is: 'Zou je dit opnieuw zo doen?' Is dit een open of een gesloten vraag?
7 Welke functie heeft het 'Ja?' van de interviewer, dat op Engberts antwoord volgt?
8 Noteer drie open vragen die jij aan Zefanja Engberts zou willen stellen.
9 Wie verdient volgens jou een lintje? Leg je antwoord uit.

Opdracht
3

Lees de vragen en bekijk het filmpje.
1 Wat zal de eerste vraag van de interviewer aan Noah geweest zijn?
2 Is deze vraag open of gesloten? Hoe weet je dat?
3 Waardoor merkte Noah dat er iets mis was?
4 Noah legt uit waardoor het kwam dat hij precies het goede gedaan heeft. Wat is volgens jou de vraag geweest die tot dit antwoord geleid heeft?
5 De buurvrouw heeft Noah opgegeven voor het 'Amsterdammertje van het Jaar'. Vind jij dat Noah deze prijs verdiend heeft? Leg je antwoord uit.

Opdracht
4

Bekijk de afbeelding.
1 In de tekstballonnen staan twee vragen die niet af zijn. Maak de vragen af. Noteer achter elke vraag of het een open of gesloten vraag is.
2 In de tekstballonnen staan vijf losse woorden. Bedenk met elk woord een gesloten én een open vraag die je aan de mevrouw op de afbeelding zou kunnen stellen.
3 De mevrouw zegt: 'Je moest bonnetjes hebben.' Misschien weet je niet wat ze daarmee bedoelt. Noteer twee vragen die je kunt stellen om daarachter te komen.
4 Welke drie vragen kun je stellen als je wilt dat de mevrouw achtereenvolgens een spannend, verdrietig en romantisch verhaal vertelt?

Ik kan/weet
- open en gesloten vragen herkennen in interviews.
- hoofdzaken uit interviewfragmenten halen. 1F
- informatie en meningen uit een fragment uitleggen. 1S

§ 3 'Ik ga eropaf'

Je leert
- reflecteren op het handelen van personages.
- verschillende soorten helden onderscheiden.

Je hebt afgerond
- –

Theorie
video-uitleg

Soorten helden

In veel oudere verhalen komen **klassieke helden** voor: sterke en dappere mannen (en soms vrouwen) die zwakkeren te hulp komen of strijden voor gerechtigheid. **Moderne helden** zijn meestal 'gewone' mensen, die angst en twijfels kennen, maar desondanks in actie komen om anderen te helpen.

Opdracht **1**

Lees tekst 1, een fragment uit *De waarheid volgens Mason Buttle.*

1 Mason vindt 'dat Calvin Chumsky helemaal voorin had moeten zitten'. Wat maakt dat uit?
2 'Havik zoekt veldmuis.' Wat maakt deze vergelijking duidelijk over Matt en Calvin?
3 'Nou, die is van mij. Ik leen hem niet uit,' zegt Calvin. Wat vind je van die uitspraak? **Dapper / Dom / Onhandig / Slim / Stoer**, want …
4 Mason 'wacht af'. Denk je dat hij Calvin te hulp komt? Waarom denk je dat?

Tekst 1

De waarheid volgens Mason Buttle

Mason (12, ik-persoon) is groot, dik en hij zweet veel. Op school kan hij niet zo goed meekomen. Elke dag gaat hij met de schoolbus naar school en weer naar huis.

Mijn halte is een clusterhalte. Die is betrekkelijk nieuw. Hij is daar geplaatst toen de nieuwbouwwijken er kwamen. Een wijk op de heuvel, een wijk onderaan. Ons huis in het midden, met wat er van de boomgaard over is. 'Clusterhalte' betekent dat een grote groep scholieren tegelijk de bus in of uit gaat. Dat is tegenwoordig nodig in Merrimack, want de stad groeit. Er is een grote nieuwe fabriek gekomen. Productie. Vliegtuigonderdelen. Dus is hier heel veel personeel komen wonen. Met veel kinderen.
Ik zal je wat zeggen. Ik doe het zo: ik zit klaar voor die halte. Als ik de bus uit ben, kom ik meteen in actie. Wegwezen. Weg van Matt Drinker, Lance Pierson en iets minder van een jongen die Corey McSpirit heet. Hij is de nieuwste. Kwam hier van de zomer wonen. Hij staat er een beetje buiten. Hij wil altijd de heuvel af naar Matts tuin voor een wedstrijdje. Lacrosse. Dat spelen ze. Best gek, want aan iemand

als Matt Drinker zou ik nooit een stick geven. Maar ik heb in zijn garage rondgekeken. Hij heeft massa's lacrossesticks.
Ons huis staat het dichtst bij de clusterhalte. Maar de bus rijdt erlangs voor ik kan uitstappen. Dan moet ik een stuk teruglopen. Of rennen, zeg maar. Gelukkig kan ik best vlug thuiskomen. En dat doe ik ook. Matt en Lance bekogelen me met lacrosseballen. En je weet misschien dat die dingen keihard zijn. Die voel je wel als je geraakt wordt. Het is minder erg als ze met appels gooien. En dat kan nu ook, want het is appelseizoen.
We zijn halverwege Swaggertown Road. Van achter uit de bus klinkt algemeen gekreun. Daarna gevloek. Ik kijk om. Matt Drinkers telefoon gaat midden in een video op zwart. Dat doen ze altijd achterin, sport kijken. De doelpunten en de blunders. Ze zitten op een kluitje.
Matt roept: 'We moeten de wedstrijd afkijken! Nu!'
Lance probeert zijn telefoon, drukt op het schermpje.
Matt Drinker ziet me omgekeerd op de bank zitten. 'Wat valt er te zien, Buttlekont?' roept hij. Zegt dat ik me om moet draaien. Dat doe ik. Maar dan hoor ik hem tegen Lance zeggen: 'Jouw mobiel is te klein. We moeten een groter scherm hebben. Waar is die uk met dat witte haar? Die altijd zijn tablet bij zich heeft? Die kleine dwerg.'
Daar schrik ik van. Ik kijk weer om.
Matt is opgestaan. Hij tuurt de banken langs. Havik zoekt veldmuis. Dan zie ik hem, Calvin Chumsky. Hij zit dus tóch in de bus. Twee banken achter me. Ik moet hem gemist hebben terwijl ik naar mijn schoenen tuurde. Hij probeert nu onderuit te zakken. Maar hij kijkt omhoog. Recht in mijn ogen. Hij drukt de tablet diep in zijn schoot.
Ik vind dat Calvin Chumsky helemaal voorin had moeten zitten. Matt komt het gangpad door. Hij torent boven Calvin uit, wijst naar de tablet, zegt: 'Die moet ik hebben.'
'Nou, die is van mij. Ik leen hem niet uit,' zegt Calvin.
Matt zegt: 'Het is maar voor even! Geef hier!' Hij grist de tablet weg. Nu zet Calvin Chumsky grote ogen op. Hij staart naar zijn eigen lege vingers.
Achter in de bus wil Lance Pierson de tablet uit Matts handen graaien. Matt houdt het ding van hem weg. Hij drijft de spot met Calvin, zegt met een jankerig stemmetje: 'Ik leen hem niet uit!' Ze lachen. Kruipen weer op een kluitje. Ze proberen allemaal tegelijk op het scherm te klikken.
Calvin Chumsky zit daar maar wat. Duwt zijn tong in zijn wang, die opbolt alsof er een kerstomaatje in zit. Hij kijkt naar me en draait met zijn ogen. Ik wacht af.

Leslie Connor, De waarheid volgens Mason Buttle (niveau 2). Uitgeverij Lemniscaat, Rotterdam 2018

Opdracht
2

Lees tekst 2. Hier lees je hoe *De waarheid volgens Mason Buttle* verdergaat.

1. 'Andere clusterhaltekinderen blijven staan. Sommigen kijken om en fluisteren.' (...) 'De anderen kijken toe.' Waarom komt niemand in actie, denk je?
2. Noteer de eerste zin waaruit blijkt dat Mason het voor Calvin opneemt.
3. Waarom vond Calvin het 'super', denk je?
4. Is Mason een klassieke held of een moderne held? Leg je antwoord uit.

Tekst 2

De waarheid volgens Mason Buttle

Calvin Chumsky blijkt er bij onze halte uit te moeten. Voor mij een verrassing. Maar ik zal je wat zeggen. Er ontgaat me wel vaker wat als ik het druk heb met mijn zweet verbergen voor anderen. Ik sta in het gangpad. Maak me groter dan ik al ben. Ik blokkeer de rij om Calvin voor te laten gaan. Hij kan maar beter voor dat achterbanktuig de bus uit zijn.
Op straat zegt Calvin geen woord. Hij loopt. Draait zich om alsof hij Swaggertown Road over wil steken. De heuvelweg op. Die heet het Jonagoldpad. Dat klopt niet. Daar hadden we vooral Gala- en Cortland-appels. De projectontwikkelaars hebben geen verstand van appels. Calvin woont kennelijk in de wijk op de heuvel.
Ik kijk naar mijn huis. Net als altijd. Het staat zo'n beetje zo ver als je een lacrossebal kunt gooien. Uit mijn ooghoek zie ik Matt en Lance naar Calvin rennen. Ze grijpen hem bij zijn rugzak. Gooien hem om. Hij valt op zijn achterste. Zandkleurige schoenen in de lucht.
Andere clusterhaltekinderen blijven staan. Sommigen kijken om en fluisteren. Matt en Lance lachen. Ze cirkelen om Calvin heen, die opkrabbelt. Als een schildpad die zich omdraait. Hij zegt: 'Niet erg sportief van jullie, iemand pakken die niet meer weegt dan een mot.'
'Precies!' Het woord vliegt mijn mond uit. Ik ga eropaf. Hoofd omhoog. Ik roep: 'Probeer mij maar om te gooien! Toe dan!' Ik lach al mijn tanden bloot. Bonk met mijn duimen op mijn borst om ze te lokken. Dan blijf ik heel recht staan. Groter dan wie ook. De anderen kijken toe. Iemand zegt: 'Nu gaan ze achter Buttle aan. Alweer.'
Matt en Lance doen geen poging mij tegen de grond te werken. Maar ze halen met die lacrossesticks uit naar mijn knieën. Ik spring opzij, wenk Calvin en zeg: 'Mijn huis! Daar!' Ik wijs naar de bouwval. We zetten het op een rennen. Calvin is geen sprinter. Zijn schoenen werken ook niet mee. Ze komen ploffend op de kiezelstenen neer. Ik kijk om en duik weg voor een aanstormende lacrossebal. Dan ren ik verder. Ik trap op Calvins hielen, pak hem op zodat ik hem niet omverloop. Een bal knalt tegen mijn kont. Ik ren nog vlugger, maak dat we wegkomen.
Calvin werkt mee. Met renbewegingen als zijn voeten de grond raken. Ik zwaai hem als een gek heen en weer. Maar ik kan hem niet loslaten. Nooit! We komen de verzakte treetjes van de veranda op, Calvin en ik, alsof we aan elkaar gelijmd zitten. Er knalt nog een laatste lacrossebal tegen mijn rug. Calvin is snel. Hij draait de deurknop om. We vallen naar binnen. Ik boven op Calvin. Bonk. Kreun.
Vlug rol ik van hem af. Schop achteruit om de deur dicht te trappen. Dan stort ik in. En kom op adem.
Oom Drum zegt vanuit zijn leunstoel: 'Hoi, Mason.'
Oma kijkt om de hoek van de keuken. Ziet Calvin en mij. Ze zegt: 'Wat nu? Een zootje jongens?'
'Ja,' zeg ik. 'We zijn een zootje.'
'Problemen bij de clusterhalte?' vraagt ze.
'Zoiets,' zeg ik. Ik val oma niet lastig met dat gedoe.
Shayleen steekt haar kop uit mijn oude kamer. Verbaasd dat er nog iemand bij is. Ze heeft meteen weer wat te bitsen. Over het lawaai van twee jongens die het huis binnendringen. Dan duikt ze weer weg. Die gek is zelf een indringer.
Oma kijkt naar de kleine Calvin Chumsky. Glimlachje. 'Wie wil er een bananenmilkshake?' vraagt ze.
Ik kijk naar Calvin. Hij knikt. Tegen oma zeg ik: 'Twee, graag.' Dan vraag ik

aan Calvin of alles oké is. Ik vraag het vanwege de achtervolging. En ik zal je wat zeggen, ook omdat je het gevoel hebt dat je een hoopje takjes en veren verplettert als je boven op een jochie als Calvin valt.
Calvin knikt. Hij is oké. Dan grinnikt hij. Hij zegt: ‘Dat was eigenlijk… super.’

Leslie Connor, De waarheid volgens Mason Buttle (niveau 2). Uitgeverij Lemniscaat, Rotterdam 2018

Opdracht
3

Lees tekst 3.
1 Markeer de zin waarin uitgelegd wordt wanneer je *geen* held bent.
2 Markeer de zin waarin uitgelegd wordt wanneer je *wel* een held bent.
3 Wat betekent ‘voor een held is het spel pas over als het over is’, denk je?
4 Is Mason uit tekst 1 en 2 volgens dit gedicht een held? Leg je antwoord uit.

Tekst 3

Handleiding voor een held

Ooit een held gezien? Of ben je er zelf soms één?
Held word je niet zomaar en toch ook weer
wel. Het kan je overkomen als een ziekte,
stom toevallig, zonder dat een mens
begrijpt waarom nou uitgerekend jij –

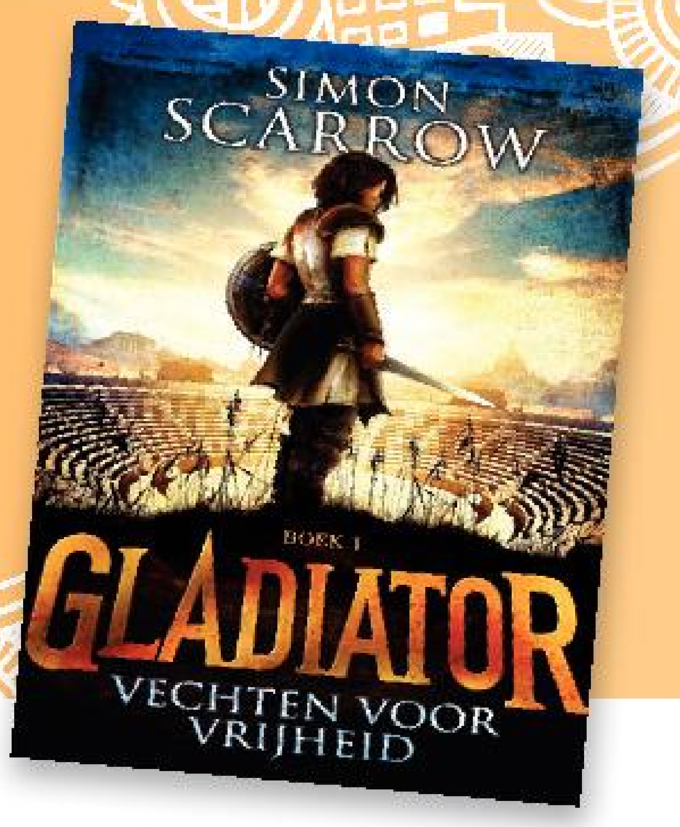
Je bent geen held als je je groot houdt
en niet bang bent en niet boos. Je bent
een held wanneer je zegt: dit is heel slecht
en daarom maak ik er het beste van.

Je bent een held als je gewoon je kaarten
pakt en speelt. Hoe het ook afloopt, voor
een held is het spel pas over als het over is,
geen tel daarvoor. Hoor je? Geen tel.

Ingmar Heytze, in: Kwam dat zien! Kwam dat zien! Uitgeverij Querido, Amsterdam 2008

Leestips Helden

Ik kan/weet

- reflecteren op het handelen van personages. 2F
- onderscheid maken tussen klassieke en moderne helden.

§ 4 Interview afnemen

Je leert	• interviewen.
Je hebt afgerond	• Thema D Helden § 2 Vragen stellen

Theorie

video-uitleg

Interviewen

Mensen die worden geïnterviewd, geven soms heel korte antwoorden. Vaak geven ze langere antwoorden als je:

- **open vragen** stelt;
- niet alleen naar feiten vraagt, maar ook naar meningen en gevoelens;
- doorvraagt met behulp van vervolgvragen.

Doorvragen doe je als je vindt dat je nog niet genoeg informatie hebt gekregen. Je stelt dan een **vervolgvraag** waarmee je reageert op wat de geïnterviewde net heeft gezegd. Om goede vervolgvragen te stellen, moet je goed naar de ander luisteren. Bijvoorbeeld:
Vraag: *Wie is jouw held?*
Antwoord: *Nelson Mandela*.
Vervolgvraag: *Waarom is hij je held?*
Antwoord: *Omdat hij veel heeft bereikt*.
Vervolgvraag: *Wat heeft hij dan bereikt?*
Antwoord: *Hij heeft ervoor gezorgd dat de apartheid in Zuid-Afrika is afgeschaft*.

Soms weet je niet zeker of je een antwoord goed begrepen hebt. Dan kun je een **controlevraag** stellen. Daarmee kun je proberen om de informatie die je hebt gekregen, samen te vatten. De geïnterviewde kan jou dan zo nodig nog corrigeren. Een voorbeeld van een controlevraag is: *Dus je bedoelt dat …?*

Opdracht 1

Werk in tweetallen.

1 Jullie interviewen elkaar over jullie helden.
Doe het zo:
- Spreek af wie begint met interviewen.
- Neem het interview op, bijvoorbeeld met je telefoon.
- De interviewer stelt de vraag: ‘Wie is jouw held?’ De geïnterviewde geeft antwoord.
- Daarna stelt de interviewer zo veel mogelijk vervolg- en controlevragen.

2 Wissel van rol.

3 Luister samen de interviews terug en noteer alle vervolgvragen die zijn gesteld.

4 Zijn er vervolgvragen die je (bijna) altijd wel kunt stellen? Zo ja, welke?

Opdracht 2

Werk in tweetallen. Lees de vragen en bekijk het filmpje. Het is een fragment uit *Dream School*, waarin de leerlingen Bibian Mentel (1972-2021) interviewen. Mentel was drievoudig paralympisch kampioene snowboarden. Vlak voordat ze voor het eerst naar de gewone Olympische Spelen zou gaan, werd ze ziek. Op het moment dat dit interview werd opgenomen, had ze al meer dan twintig jaar kanker.

1 Hieronder staan de vragen die de leerlingen stellen. Welke van deze vragen zijn gesloten en welke open?
   a Hoe gaat u om met uw ziekte?
   b Vind je dat je lichaam je in de steek heeft gelaten?
   c Op welke prestatie ben je nou het meest trots?
   d Vindt u ook dat u het beste bent?
   e Ziet u zichzelf ook als inspiratiebron voor anderen?
   f U heeft een carrière, u heeft kinderen, u heeft een ziekte. Hoe verdeelt u de aandacht tussen dit en dat en dit?
   g Misschien een heel lastige of heftige vraag, maar heb je je ooit schuldig gevoeld tegenover je man en kinderen?
2 Noteer per vraag in steekwoorden het antwoord van Mentel.
3 Volgt op de open vragen een langer antwoord dan op de gesloten vragen? Leg uit.
4 De setjes vragen *a/b*, *c/d* en *f/g* gaan elk over andere deelonderwerpen. Noteer ze.
5 Bij welke vragen wordt er naar Mentels mening gevraagd? Leg jullie antwoord uit.
6 Sommige leerlingen spreken Mentel met ‘u’ aan, andere met ‘je’. Wat vinden jullie beter? Waarom?
7 Kies ieder twee van de deelonderwerpen die jullie bij vraag 4 hebben gevonden. Bedenk ieder bij deze deelonderwerpen vervolgvragen bij de antwoorden die de sportster al gegeven heeft. Laat ze niet aan elkaar zien.
8 Kruip om de beurt in de rol van Mentel en beantwoord de vragen die de ander bij vraag 7 heeft bedacht. De interviewer noteert de antwoorden in steekwoorden.
9 Vinden jullie Bibian Mentel een held? Maak eventueel gebruik van jullie antwoorden bij opdracht 1 van § 1, waar jullie de eigenschappen van helden hebben genoteerd. Leg jullie antwoord aan elkaar uit.

Opdracht
3

Werk in tweetallen. Jullie gaan elkaar kort interviewen.
1 Bedenk waarover jij geïnterviewd zou willen worden. Kies bijvoorbeeld iets waarop je trots bent, wat je goed kunt of waarbij jij denkt dat je een verschil maakt.
2 Schrijf eventueel enkele steekwoorden voor jezelf op, zodat je zeker weet dat je straks alle belangrijke informatie over je onderwerp zult vertellen.
3 Vertel elkaar je eigen onderwerp en geef elkaar gelegenheid tot vragen stellen, zodat duidelijk is waarover jullie elkaar iets gaan vertellen. Begin nog niet met interviewen!
4 Bereid je eigen rol als interviewer nu voor door een aantal vragen te noteren. Zorg ervoor dat je niet alleen naar feiten vraagt, maar ook naar meningen en gevoelens.
5 Houd het eerste interview. Vraag door als je meer wilt weten. Stel controlevragen als je niet zeker weet of je iets wel goed begrepen hebt. Maak aantekeningen van het gesprek.
6 Wissel van rol en houd het tweede interview.
7 Bespreek samen de volgende vragen over je rol als interviewer en noteer de antwoorden.
   - Kon je voldoende open vragen bedenken?
   - Lukte het om goede vervolgvragen te stellen?
   - Heb je controlevragen gesteld? Zo niet, was dit niet nodig?
8 Geef je klasgenoot een tip en een top over zijn rol als interviewer.

Ik kan/weet
- goede vragen stellen om aan informatie te komen. 1S
- open en gesloten vragen stellen en doelgericht doorvragen om aan specifieke informatie te komen. 2F

§ 5 Geschreven interviews

Je leert • over de structuur van geschreven interviews.
Je hebt afgerond • Thema D Helden § 2 Vragen stellen en § 4 Interview afnemen

Theorie
video-uitleg

Inleiding van een interview

Een interview begint met een **inleiding**. Daarin wordt uitgelegd wie de geïnterviewde is, wat het **onderwerp** van het interview is en wat de **aanleiding** was. De aanleiding wil zeggen: de reden waarom de geïnterviewde juist nu over juist dit onderwerp wordt geïnterviewd.

Opdracht
1

Werk in tweetallen.

1. Welke eigenschappen horen volgens jullie bij iemand met het beroep van brandweerman? Schrijf ten minste vijf dingen op.
2. Bekijk de foto. Past deze persoon bij jullie beeld van een brandweerman? Leg uit.

Lees tekst 1. Beantwoord vraag 3 tot en met 6 individueel.

3. Vind jij Arno's antwoord op vraag 2 een voorbeeld van een heldendaad? Leg uit.
4. Welke vraag kun je na het antwoord op vraag 3 nog stellen om een duidelijker antwoord op deze vraag te krijgen?
5. Je kunt uit een aantal dingen opmaken dat de journalist ervan uitgaat dat de lezer al iets van het vak afweet. Zo gebruikt hij afkortingen en geeft hij geen uitleg bij 'De Punt' in het antwoord op vraag 4. Wat vind je hiervan? Leg je antwoord uit.
6. De titel van dit interview is saai. Bedenk een betere titel, die interesse bij de lezers wekt. Gebruik eventueel een citaat uit de tekst.
7. Bespreek samen met je klasgenoot of de eigenschappen die jullie bij vraag 1 genoemd hebben, ook herkenbaar zijn bij Arno.
8. Hebben jullie iets nieuws geleerd over werken bij de brandweer? Wat?
9. Noteer een open vraag die jullie na het lezen van dit interview nog aan Arno zouden willen stellen.

Tekst 1

Interview met brandweerman Arno

Iedere zaterdag stellen we een hulpverlener centraal in de serie '9 vragen aan'. Daarbij komen hulpverleners uit alle disciplines aan bod.
Vandaag interviewen we brandweerman Arno van den Nieuwendijk.

Naam: Arno van den Nieuwendijk
Beroep: Beroepsbrandweerman in Rotterdam en vrijwilliger bij brandweer Bleiswijk.

Functies: van chauffeur tot bevelvoerder, zowel op de tankautospuit, het HV en de ladderwagen als op het schuimblusvoertuig.
Hulpverlener sinds: 1999

1 Waarom ben je hulpverlener geworden?
'Ik wilde al van jongs af aan bij de brandweer. Een typisch gevalletje ''jongensdroom'' dus. Als klein mannetje fietste ik al achter de wagen van Spijkenisse aan. Toen na de jeugdbrandweer de mogelijkheid kwam om de opleiding te volgen, ben ik direct begonnen.'

2 Wanneer kon jij als hulpverlener het verschil maken?
'In mijn eerste periode op kazerne Metaalhof kwam er een melding binnen van een brand in een internaat. De vrouw ter plekke vertelde in paniek een warrig verhaal en zei dat het pand leeg was. Toen ik naar binnen ging, kwam ik op de trap een kindje tegen. Instinctief ben ik door gaan zoeken, omdat ik voelde dat er iets niet klopte. In een van de bedjes lag nog een ander kind. Ik ben heel ''modelachtig'' met die twee naar buiten gelopen. Daar zijn geen foto's van, maar het staat me nog steeds goed bij.'

3 Wanneer ga jij na een dag werken tevreden naar huis?
'Voor mij is het belangrijkste dat je met zes man weggaat en dus ook weer met zes mensen terugkomt.'

4 Welk incident is je het meest bijgebleven?
'We werden gealarmeerd voor een onderzoekje in een chemische wasserette. Ter plaatse bleek het om een uitslaande brand te gaan. Binnengekomen zagen we dat de rook heel snel toenam, waarna we direct besloten om het pand te verlaten. We waren nog niet buiten, toen een knal volgde en het hele pand in de gloria stond. Je kunt het vergelijken met de situatie bij de brand in De Punt. Als we toen niet snel besloten hadden om naar buiten te gaan, had ik hier niet gestaan.'

5 Hoe kom je weer tot rust na een werkdag?
'Ik heb incidenten gehad met kinderen die stikten en dat doet je zeker wat. Het is dan schakelen als je thuiskomt. Het gebeurt regelmatig dat ik uit mijn werk kom en mijn vrouw net weg moet. Dan ben ik direct weer de huisvader van een tweeling van vijf. Voor mij is het belangrijk om het incident te bespreken met mijn ploeg. Daarin zit echt de kracht van de ploeg.'

6 Bij wie kun je met je verhaal terecht na een heftige ervaring?
'Ik kan het bij mijn vrouw neerleggen, maar ik houd veel voor mezelf. Ik hecht veel waarde aan een bespreking met de ploeg. Het ene incident maakt ook gewoon meer indruk dan het andere. De reanimatie van iemand van 80 is anders dan die van een baby'tje, ook al doe je bij allebei even hard je best.'

7 Wat is in je werk veranderd ten opzichte van toen je begon?
'Wat erbij gekomen is, zijn de reanimaties. Dat was wel wennen. Wij zijn binnen 6 tot 8 minuten ter plaatse en dat is vaak eerder dan de ambulance. Wij moeten dan dus beginnen. Laatst kwam een reanimatiemelding in Bleiswijk; toen stond ik net in die straat.'

8 Wat zou je meteen veranderen als je één dag minister was?
'Een aantal jaren terug hadden wij op de kazerne één tankautospuit en één HV-wagen. Ik zou zeggen: koop drie van deze hulpverleningsvoertuigen voor de regio en je hebt altijd een back-up voor grote incidenten. Laat ze gewoon meerijden, je kunt ze altijd afbestellen. Ik zou echt meer investeren in materieel.'

9 Met welke hulpverlener zou je wel een dag willen ruilen?
'Ik zou liever niet willen ruilen, want de brandweer zit er bij mij van jongs af aan al in. Bij de ambulance, politie en de New Yorkse brandweer heb ik al mee mogen lopen, dus dan kies ik voor de traumaheli. Dat is hartstikke bijzonder en bij de hulpverlening van de heli zit ook een ''stukje brandweer''. Het verschil is: zij zijn erg gericht op de mensen, wij zijn meer van het technische gedeelte.'
Naar: hulpverlening.nl

Opdracht
2

In tekst 2 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *belangrijke; vooraanstaande – een zo kleine bijdrage aan iets groters dat het geen effect heeft – had de (vervelende) gewoonte om – opmerkzaam – zakje om je bestelde maar niet opgegeten eten mee naar huis te nemen – zich onaangenamer gedragen.*

Opdracht
3

1 Heb jij weleens iets goeds voor een ander gedaan? Wat dan?
2 Beschouw je daarvan iets als heldendaad? Leg je antwoord uit.

Lees tekst 2.

3 Vergelijk de inleidingen van tekst 1 en 2 met elkaar. Welke inleiding vind jij beter? Leg je antwoord uit.
4 Noteer vijf goede daden die Rachel van de Pol noemt in dit interview.
5 Zet de daad die jij het best vindt bovenaan en de minst indrukwekkende op plaats 5. Waarom kies je voor deze volgorde?
6 Beschrijf in je eigen woorden wat er zo bijzonder was aan de bijzonderste 'heldendaad' (al. 3) die Rachel verricht heeft.
7 De meeste vragen in dit interview zijn gesloten. Waarom geeft Van de Pol toch antwoord alsof het om open vragen gaat?
8 Welke functie hebben de tussenkopjes in het interview? Vind jij dit handig? Leg uit.
9 Welk nieuw inzicht heeft Rachel door haar actie gekregen?
10 In welk opzicht is Rachel door haar actie veranderd? Noem twee dingen.
11 Noteer een open vraag die je Rachel over haar goede daden zou kunnen stellen.
12 Voor wie uit tekst 2 zou Rachel een held kunnen zijn?

Tekst 2

Iedereen kan een held zijn

Rachel van de Pol over het redden van de wereld (of in elk geval een beetje)

(1) Je kunt wel dromen van een betere wereld, maar waarom zou je niet zelf in actie komen? Journaliste Rachel van de Pol (33) besloot een jaar lang elke dag een goede daad te verrichten, van het vragen van een doggybag in een restaurant tot het lappen van de ramen van de buren of het uitdelen van ijsjes aan bouwvakkers op straat. Kleine heldendaden werken aanstekelijk, schrijft ze in *Het hedendaagse heldenboek*.

Drinkwater doneren

Je hebt een jaar lang elke dag een goede daad verricht. Nam je je dan 's ochtends voor wat je die dag ging doen, of ging dat spontaan? Moest je jezelf eraan herinneren?

(2) 'Het was een combinatie daarvan. Ik had 365 dagen te vullen, dus ik had voordat ik begon een lijst gemaakt van zo'n honderd ideeën die ik zou kunnen uitvoeren. Intussen was ik heel alert op wat er om me heen gebeurde, zodat ik iedere gelegenheid kon aangrijpen iets goeds te doen. Als iemand worstelde met zijn fiets, of iemand was gevallen, schoot ik sneller te hulp. Op een gegeven moment gingen mensen mijn blog volgen en kreeg ik ook tips. Een leuke was bijvoorbeeld dat er een app bestond waarbij het aantal minuten dat je niet op je telefoon kijkt, wordt uitgekeerd in drinkwater aan kinderen in een ontwikkelingsland. Dus als ik op een dag twee uur niet op mijn telefoon keek, doneerde ik daarmee een bepaalde hoeveelheid schoon drinkwater. Ik werd ook steeds creatiever en ging anders naar dagelijkse dingen kijken, zoals de boodschappen in de supermarkt. Welke producten zijn milieubelastend en welke minder? Zo deed ik elke dag kennis op en leverde ik elke dag een kleine bijdrage aan een betere wereld.'

Vleugellamme meeuw

Wat is de meest bijzondere heldendaad die je hebt verricht?

(3) 'Het was juist de optelsom van al die kleine dingen die 't hem deed. Ik redde bijvoorbeeld een vleugellamme meeuw op straat en kwam daarbij met mensen in aanraking van wie ik in eerste instantie dacht dat ze me niet zouden helpen. Maar zij bleken juist superbehulpzaam. Dat heb ik het hele jaar door ervaren. Soms wordt gezegd dat onze wereld aan het verhufteren is, maar als je zelf actief aan de slag gaat, blijkt dat wel mee te vallen. Ik kwam in aanraking met heel veel mensen die op hun manier hetzelfde deden of die gingen meedoen. Dat vond ik bijzonder om te ontdekken.'

Sociale veranderingen

Wat heeft dit jaar voor jou veranderd?

(4) 'Ik ben anders gaan kijken naar hoe sociale veranderingen tot stand komen. Voorheen had ik het idee dat verandering vooral door prominente figuren teweeggebracht wordt; door de politiek of mensen met geld of macht. Maar in dit jaar heb ik gezien hoe snel kleine individuele handelingen zich kunnen vermenigvuldigen. Maatschappelijke veranderingen zijn een optelsom van heel veel kleine, individuele handelingen van mensen als jij en ik. Het is belangrijk dat te beseffen. We zouden veel vaker moeten denken: wat kan ik zelf bijdragen? Positieve daden werken namelijk aanstekelijk, blijkt ook uit wetenschappelijk onderzoek. Je denkt misschien dat jouw actie maar een druppel op een gloeiende plaat is, maar als je iets goeds doet voor een ander, is de kans heel groot dat die persoon dat vervolgens weer doorgeeft. Ik hoop dat mijn boek mensen een reden geeft om zelf ook in actie te komen. Omdat je meer invloed hebt dan je denkt.'

Tweedehands kleding

Verricht je nu nog steeds elke dag een goede daad?

(5) 'Nee. Ik ben heel blij dat ik het heb gedaan, maar omdat ik het ook allemaal moest documenteren, was ik na dat jaar behoorlijk uitgeput. Nu heb ik een betere balans gevonden tussen geven en rust nemen. Het belangrijkste is dat het voor mij een gewoonte is geworden. Op straat kijk ik beter om me heen, en met voedsel of kleding ga ik nu ook heel anders om dan vroeger, toen ik nog niet wist dat de kledingindustrie een van de meest vervuilende industrieën ter wereld is. Vroeger had ik er een handje van om de H&M leeg te kopen, nu koop ik minder en vooral tweedehands. Op oudejaarsdag gingen mijn vriend en ik overdag met oudere mensen bingo spelen. Dat zou ik voorheen niet zo snel gedaan hebben. Het is meer een onderdeel geworden van mijn leven.'

Naar: A quattro mani, cultureelpersbureau.nl

Opdracht
4

In tekst 3 zijn enkele woorden onderstreept. Neem ze over en noteer erachter wat ze betekenen. Leid de betekenis af uit de context of gebruik een woordenboek. Kies uit: *beheersen; in bedwang houden – bekijken – het is pas net begonnen – is bedoeld/bereikbaar voor – kreeg weinig aandacht of erkenning – laatste – na erover te hebben nagedacht – niet officieel – persoon die je bewondert – wereldwijde.*

Opdracht
5

Lees tekst 3.

1. In dit interview staan geen vragen boven de alinea's, maar datums. Vind je dat handig? Leg je antwoord uit.
2. Stel dat je de alinea's tussenkopjes zou willen geven, wat zou dan je tussenkopje voor de alinea's 2 en 3 zijn en voor de alinea's 4 en 5?
3. Waar heeft de journalist waarschijnlijk doorgevraagd? Leg je antwoord uit.
4. Wat zal bij 'Vrijdag 5 februari' de vraag geweest zijn?
5. Wie vind jij meer een held: Garry Kasparov (al. 3) of Boyan Slat (al. 7)? Waarom?
6. Ontbreekt er voor jouw gevoel een slot bij deze tekst? Leg je antwoord uit.

Tekst 3

De week van schaakkampioen Van Foreest: 'De tweet van Kasparov maakt mijn leven compleet'

Jorden van Foreest (21) won als eerste Nederlander in 36 jaar zondag het Tata Steel-toernooi. Wat doet dat met hem? *NRC* sprak hem vijf dagen op rij.

Maandag 1 februari

(1) 'Tijdens de rit naar Amsterdam probeerde ik mijn zenuwen te bedwingen. Ik kom weinig op tv, kijk niet graag naar mezelf. Maar als hekkensluiter kon ik de andere gasten gelukkig goed observeren. Toen advocaat Knoops Jinek met "Eva" aansprak, volgde ik zijn voorbeeld. De setting was redelijk informeel, het voelde niet gek. Wat ook hielp, is dat ze vlak voor mijn gesprek

een gek filmpje lieten zien. Dat deden ze vast met opzet om me van mijn zenuwen te verlossen. Het werkte in elk geval goed! Al met al was het een bijzondere dag.'

Dinsdag 2 februari

(2) 'Toen ik vanochtend in de keuken kwam, stond er een verrassingsontbijt klaar. Mijn ouders zijn redelijk nuchtere mensen, maar ik merkte hoe trots ze op me waren. Mijn vader appte na de finale dat "dat kleine jongetje van weleer" heel goed was geworden. Sinds mijn vriendin en ik samenwonen, zie ik mijn ouders een stuk minder. Maar ze hebben me altijd geholpen met mijn carrière, ook als het minder goed ging.'

(3) 'Aan de keukentafel vertelde ik over de felicitaties van Garry Kasparov op Twitter. Een idool wil ik hem niet noemen, maar hij is wel de schaker van wie ik het meest heb geleerd en van wiens spel ik het meest kan genieten. Kasparov, de beste schaker aller tijden, weet wie ik ben! Geweldig, toch? Het maakt mijn leven compleet.'

Woensdag 3 februari

(4) 'Na twee fotosessies ben ik vandaag per trein van Groningen naar Brugge gereisd, waar ik woon met mijn vriendin Sofie. Zij is lief, knap en ik kan vreselijk met haar lachen. Ze maakt mij gelukkig. We leerden elkaar kennen tijdens een toernooi vorig jaar – Sofie is amateurschaakster. Ik vind het fijn dat ze weet wat er in de partijen – en in mij – omgaat. Ze was ook deze keer mijn grootste fan.'

(5) 'Er zijn schakers die alleen over schaak kunnen praten, maar zo iemand ben ik niet. Ik heb een brede interesse: ik deed als kind aan taekwondo, tafeltennis, judo en wielrennen. Schaken is wel belangrijk, maar er is meer in het leven, zoals vrienden, familie en Sofie. Daarom vraag ik bij nader inzien toch geen schaakbeurs voor een Amerikaanse universiteit aan.'

Donderdag 4 februari

(6) 'Er heeft zich een sponsor gemeld, maar het is nog vroeg dag, dus daar wil ik niet op vooruitlopen. Na alle publiciteit van de afgelopen dagen krijg ik vooral veel telefoontjes van managers, ook internationaal. Maar een sponsor vinden is moeilijker, want dat is in het schaken alleen weggelegd voor de mondiale top 30, en daar zit ik na mijn toernooizege tegenaan. Maar ik klaag niet, hoor, integendeel. Dankzij mijn A-status bij NOC*NSF kan ik goed rondkomen. Ik verdien al sinds mijn dertiende aan deze sport. Mijn doel is binnen een paar jaar de wereldtop te bereiken. Ik neem aan dat dat lukt; een plan B heb ik niet. En mocht het tegenvallen, dan kan Sofie altijd nog kostwinner worden!'

Vrijdag 5 februari

(7) 'De redactie van *Matthijs Gaat Door* belde. Of ik zaterdag in de uitzending kon komen. Ze wilden dat ik een prijs uitreikte aan iemand tegen wie ik opkeek. Dat leek mij leuk en ik had zelfs al iemand op het oog: Boyan Slat, de jongen van de plasticvanger. Maar al snel kreeg ik de indruk dat het hele item over die prijs zou gaan; de schaaksport kwam er bekaaid vanaf. Dus toen heb ik toch voor de eer bedankt.'

(8) 'Wat ik de komende tijd ga doen, weet ik nog niet helemaal. Ik ben uitgenodigd voor een groot toernooi in Duitsland. En met een collega-schaker wil ik een trainingskamp in Noorwegen organiseren ter voorbereiding op een toernooi in april.'

Naar: Danielle Pinedo, nrc.nl

Opdracht
6

Je hebt in deze paragraaf drie verschillende interviews gelezen.

1. Van welke tekst vind jij de structuur het fijnst? Waardoor komt dat?
2. Vind je het belangrijk dat er een foto bij het interview staat? Leg je antwoord uit.
3. Alle drie de teksten hebben een korte inleiding. Welke heeft jouw voorkeur? Leg je antwoord uit.
4. De teksten hebben geen slot. Is dat erg? Leg je antwoord uit.
5. Noteer voor jezelf drie tips voor een aantrekkelijke en duidelijke tekst.

Ik kan/weet

- uit een informatieve tekst, zoals een interview, belangrijke informatie halen en beoordelen. 1S
- dat een geschreven interview meestal is opgebouwd uit een inleiding, een middenstuk en een slot. 1S

§ 6 Interview uitwerken

Je leert
- een interview uitwerken tot een artikel.

Je hebt afgerond
- Thema D Helden § 4 Interview afnemen en § 5 Geschreven interviews
- Spelling § 1 Hoofdletters en leestekens

Theorie

video-uitleg

Een interview uitwerken

Als je een interview uitwerkt tot een artikel, begin je met een **inleiding**. Daarin vertel je bijvoorbeeld wie je hebt geïnterviewd en waarom.
In het **middenstuk** komen de vragen met daaronder de antwoorden van de geïnterviewde. Als je ergens hebt doorgevraagd, vat je het antwoord op de hoofdvraag en de doorvraagvragen samen tot één antwoord.
Je kunt in het **slot** vertellen wat je van het interview vond, bijvoorbeeld dat je het heel leuk vond om deze persoon te interviewen, of wat je ervan hebt geleerd.

Zo werk je een interview uit
Als je het interview hebt opgenomen, kun je beter niet precies uittypen wat de geïnterviewde heeft gezegd. Mensen die praten, gebruiken vaak **spreektaal**: ze maken hun zinnen bijvoorbeeld niet af, of gebruiken vaak woordjes die niet zoveel betekenen, zoals *ehhhh* of *nou, kijk*.
Als je een interview uitwerkt, moet je spreektaal omzetten in **schrijftaal**:
- Vat lange antwoorden samen.
- Maak korte zinnen die beginnen met een hoofdletter en eindigen met een leesteken.
- Gebruik geen woordjes die niets betekenen, zoals *uh* of *zeg maar*. Ook een uitroep als *Pfff! Daar vraag je me wat!* neem je niet in de tekst over.

Als je de tekst van het interview hebt uitgewerkt, moet je je tekst nog **opmaken**. Je gaat ervoor zorgen dat het interview er mooi en overzichtelijk uitziet.
- Gebruik een witregel tussen inleiding, middenstuk en slot én na de antwoorden in het middenstuk.
- Zorg ervoor dat de vragen er anders uitzien dan de antwoorden, bijvoorbeeld door de vraag **vet** of *cursief* te maken of hem te onderstrepen.
- Plaats boven vragen die bij elkaar horen eventueel een tussenkopje.
- Plaats eventueel een foto van de geïnterviewde bij de tekst.

Noteer ten slotte een passende **titel** boven de tekst. Je kunt deze zelf bedenken, maar je kunt ook een geschikt citaat uit het interview gebruiken.

Opdracht
1

Lees de vragen en bekijk het filmpje.
1. De inleidende zin wordt niet aan het begin uitgesproken. Waar wel? Noteer hem.
2. Kun je deze zin gebruiken als je een inleiding bij dit interview moet schrijven? Leg je antwoord uit.
3. Welke uitspraak van Ruben zou je een mooie titel vinden? Leg je antwoord uit.
4. Welke afbeelding vind je beter om bij het interview te plaatsen: 1 of 2? Waarom?

Opdracht
2

Werk in tweetallen. Bekijk tekst 1, de uitgeschreven tekst van een fragment uit een interview met Abdel Amzil.

1 Markeer in de tekst de vragen van de interviewer.
2 Maak een nieuwe versie van dit fragment. Zet alle spreektaal om in schrijftaal.
3 Schrijf er een korte inleiding bij.

Tekst 1

Abdel, thanks man, dat je hier en nu klaar zit voor een gesprekje met mij. Alles okay? Hoe is't?
Yo, geen probleem, ik doe het graag, ik doe het graag, hoor. Met mij alles prima! Tof dat ik die prijs voor mij song gekregen heb, daar gaat dit interview toch over, hè?
Ja, precies, daarover gaat dit interview. Mijn eerste vraag: als jij nu terugkijkt op je leven tot nu toe, is er dan een persoon die jou beïnvloed heeft bij het schrijven van dit prachtige lied, *Mijn geschiedenis*, dat nu alweer duizenden en duizenden keren over de toonbank gegaan is?
Owww, da's een leuke vraag, iemand die mij beïnvloed heeft… eens even denken. Nou, waarschijnlijk mijn moeder. O ja, waarom zij?
Zij heeft er toch voor gezorgd dat ik doorgezet heb op momenten dat ik het zwaar had, zeg maar…
Kun je een voorbeeld geven van een dergelijk moment?
Naja, dat weten de mensen toch wel?

Opdracht
3

Luister naar het fragment. Het is een interview tussen twee leerlingen uit 1A. Jenny bevraagt Verena, die samen met haar tweelingzus geld wil inzamelen met de verkoop van zelfgemaakte koekjes.

1 Werk de vragen van Jenny en de antwoorden van Verena uit.
2 Controleer je tekst op spelling, hoofdletters en leestekens.

Luister naar het tweede deel van het interview.

3 Noteer de vragen van Jenny. Noteer daaronder Verena's antwoorden in steekwoorden.
4 Werk de antwoorden op de eerste en de tweede vraag uit deel 2 helemaal uit.
5 Werk samen met een klasgenoot. Vergelijk jullie antwoorden op vraag 4. Bespreek welke uitwerking beter is.
6 Wat vind jij fijner werken: de antwoorden uitwerken op basis van je aantekeningen of op basis van de opname? Leg je antwoord uit.
7 Stel je voor dat jij Jenny bent en dat je dit interview moet uitwerken. Schrijf een inleiding en een slot. Gebruik voor beide minimaal drie zinnen.
8 Noteer een goede titel.

Ik kan/weet

- een interview uitwerken tot een artikel door spreektaal te veranderen in schrijftaal.
- een passende inleiding en een passend slot bij een interviewtekst schrijven. 1S

§7 Zakelijke e-mail

Je leert
Je hebt afgerond

- een zakelijke e-mail schrijven.
- Formuleren § 1 Zinnen correct begrenzen
- Spelling § 1 Hoofdletters en leestekens

Theorie

video-uitleg

Een zakelijke e-mail

Een **zakelijke e-mail** stuur je naar personen die je niet kent of naar mensen met wie je geen persoonlijke, maar een professionele relatie hebt.

Zo schrijf je de inhoud van een zakelijke e-mail
- In de **inleiding** schrijf je wie je bent en waarom je de e-mail schrijft: de **aanleiding**.
- In het **middenstuk** geef je informatie en stel je vragen.
- In het **slot** spreek je een wens en/of verwachting uit. Bijvoorbeeld: 'Ik hoop snel een antwoord van u te krijgen.'

Zo schrijf je een e-mail in de juiste vorm
- Vul de onderwerpregel in. Daarin zet je kort en duidelijk waar je e-mail over gaat.
- Gebruik **formele taal**:
  - Begin met een beleefde aanhef, bijvoorbeeld *Geachte* of *Beste mevrouw Wientjes*.
  - Spreek de ander aan met *u* en gebruik nette woorden.
  - Rond je tekst af met een slotzin, bijvoorbeeld: *Alvast hartelijk bedankt voor uw antwoord*.
  - Sluit af met een formele groet, bijvoorbeeld: *Met vriendelijke groeten*.
- Sla tussen alle onderdelen van je e-mail een regel over.
- Vermeld onderaan je naam en eventueel je telefoonnummer.

Opdracht
1

Lees tekst 1, een zakelijke e-mail van Emiel, die de lokale sportheld Tjibbe de Bruin graag wil interviewen. Emiel heeft een goede mail geschreven; alleen zijn onderwerpregel en slot kunnen nog verbeterd worden.

1 Wat is er niet goed aan de onderwerpregel van Emiel?
2 Noteer een betere onderwerpregel.
3 Noteer de aanleiding van de mail van Emiel.
4 Noteer de twee vragen die Emiel stelt.
5 Er is een duidelijk slot, maar er ontbreekt iets belangrijks. Vul het slot aan, zodat Tjibbe de Bruin snapt wat Emiel van hem wil.

Lees nu tekst 2, een e-mail die Regine Slot heeft geschreven aan Akwasi van Dam. Ze heeft de onderwerpregel niet ingevuld en een paar fouten gemaakt in de toon van haar tekst.

6 Wat zou een goede onderwerpregel kunnen zijn?
7 Verbeter de aanhef.
8 Waar komen de witregels? Noteer het eerste woord van ieder nieuw deel van de e-mail.
9 Regine gebruikt emoticons. Zijn die passend in een zakelijke e-mail? Leg je antwoord uit.

10 Schrijf het middenstuk over. Verbeter de aanspreekvorm en gebruik formele taal.
11 Verbeter het slot en Regines afsluitende groet.

Tekst 1

Aan: Tjibbe de Bruin
Onderwerp: ik wil u graag wat vragen, kan dat?

Beste meneer De Bruin,

Mijn naam is Emiel Cuijpers en ik neem contact met u op omdat ik u graag wil interviewen over uw sportcarrière.

Mijn vader wordt over een maand 50 jaar en ik wil hem samen met mijn zus iets bijzonders geven. We maken een krant met vijf interviews met mensen die voor hem belangrijk zijn, zoals zijn meester uit groep 8 en zijn beste vriend. Mijn vader is net als u geboren en getogen in ons dorp en heeft u als zijn sportheld altijd bewonderd. Zouden mijn zus en ik een foto met ons drieën kunnen maken? En zou u bereid zijn zich door ons te laten interviewen? Dat zou echt leuk zijn.

Ik hoop dat we elkaar gauw kunnen ontmoeten!

Met vriendelijke groeten,
Emiel Cuijpers
06-123456789

Tekst 2

Aan: Akwasi van Dam
Onderwerp: ...

Hoi Akwasi,

mijn naam is Regine en ik ben 12 en een half jaar oud.
Ik schrijf, omdat ik me wil aanmelden voor een cursus batikken. 😀
Sinds de zomervakantie ben ik bezig met T-shirts beschilderen. Ik heb jou pas op de lokale televisie gezien toen ik een keer tijdens schooltijd ziek 🤢 😉 in bed lag te zappen. 📺👀 Jij maakt echt chille dingen met verf. 👌👌
Ook die T-shirts vond ik mooi. 👍👍👍 Geef je ook workshops voor tieners? Als dat zo is, wil ik graag langskomen. Laat je me dat ff weten? Bedankt hè?
Spreek je laters,
Regine Slot

Opdracht 2

Je gaat een zakelijke e-mail schrijven aan iemand die jij graag zou willen interviewen, omdat jij die persoon een held vindt.

1. Bedenk wie jij graag zou willen interviewen.
2. Schrijf je e-mail. Gebruik tekst 1 als voorbeeld.
3. Werk samen met een klasgenoot. Beoordeel elkaars tekst aan de hand van het feedbackformulier.
4. Verbeter zo nodig je tekst.

Ik kan/weet

- een e-mail schrijven en de regels van de opening en afsluiting van een e-mail correct gebruiken. 1F / 1S
- bij het schrijven mijn woorden en toon aanpassen aan mijn publiek. 2F

§ 8 Vraaggesprek met jouw held

Je leert	• een interview voorbereiden, houden en uitwerken.
Je hebt afgerond	• Thema D Helden § 1 tot en met 7

Opdracht 1

1 Kijk nog eens naar je antwoorden bij § 1, opdracht 1, vraag 6. Welke drie personen in jouw omgeving beschouw je als held? Waarom?

2 Wie van deze personen zou je willen en kunnen interviewen?

Opdracht 2

Zoek contact met de held die je wilt interviewen en maak een afspraak.

- Als je je held kent, kun je een appje sturen, opbellen of even langsgaan. Als die persoon geen bekende is, kun je het best een e-mail sturen. Je kunt de e-mail gebruiken die je in § 7 bij opdracht 2 hebt geschreven. Let op: misschien moet je je mail nog aanpassen.
- Vraag je held om een interview. Leg uit waarom je dat wilt.
- Vertel dat het interview maximaal vijftien minuten zal duren.
- Vraag of je het interview mag opnemen en of je een foto mag maken.
- Maak duidelijke afspraken over waar en wanneer jullie elkaar ontmoeten.

Opdracht 3

Bereid het interview voor.

1 Noteer de vragen die je aan je held wilt stellen. Zorg ervoor dat je genoeg open vragen noteert en dat je niet alleen naar feiten vraagt, maar ook naar meningen en gevoelens (→ § 2 en 4).

2 Noteer onder je vragen een aantal vervolgvragen die je meestal wel kunt stellen (→ § 4).

Opdracht 4

Houd het interview.

1 Kijk ter voorbereiding nog eens naar de tip(s) en de top(s) die je eerder hebt gekregen (→ § 4, opdracht 3, vraag 8).

2 Neem het interview af:
- Zet, als dat mag, je telefoon aan om het interview op te nemen.
- Gebruik beleefde taal.
- Zeg eerst dat je het fijn vindt dat je de ander mag interviewen en leg uit waarom je je gesprekspartner een held vindt.
- Stel je vragen. Probeer zo veel mogelijk door te vragen.
- Bedank je held voor het interview als je al je vragen hebt gesteld.
- Vraag of je een foto mag maken om bij het interview te plaatsen.

Opdracht 5

Schrijf het interview.

1 Werk je vragen en de antwoorden die je hebt gekregen digitaal uit (→ § 6).

2 Schrijf een inleiding van minimaal drie zinnen. Daarin vertel je wie je hebt geïnterviewd en waarom je die persoon een held vindt.

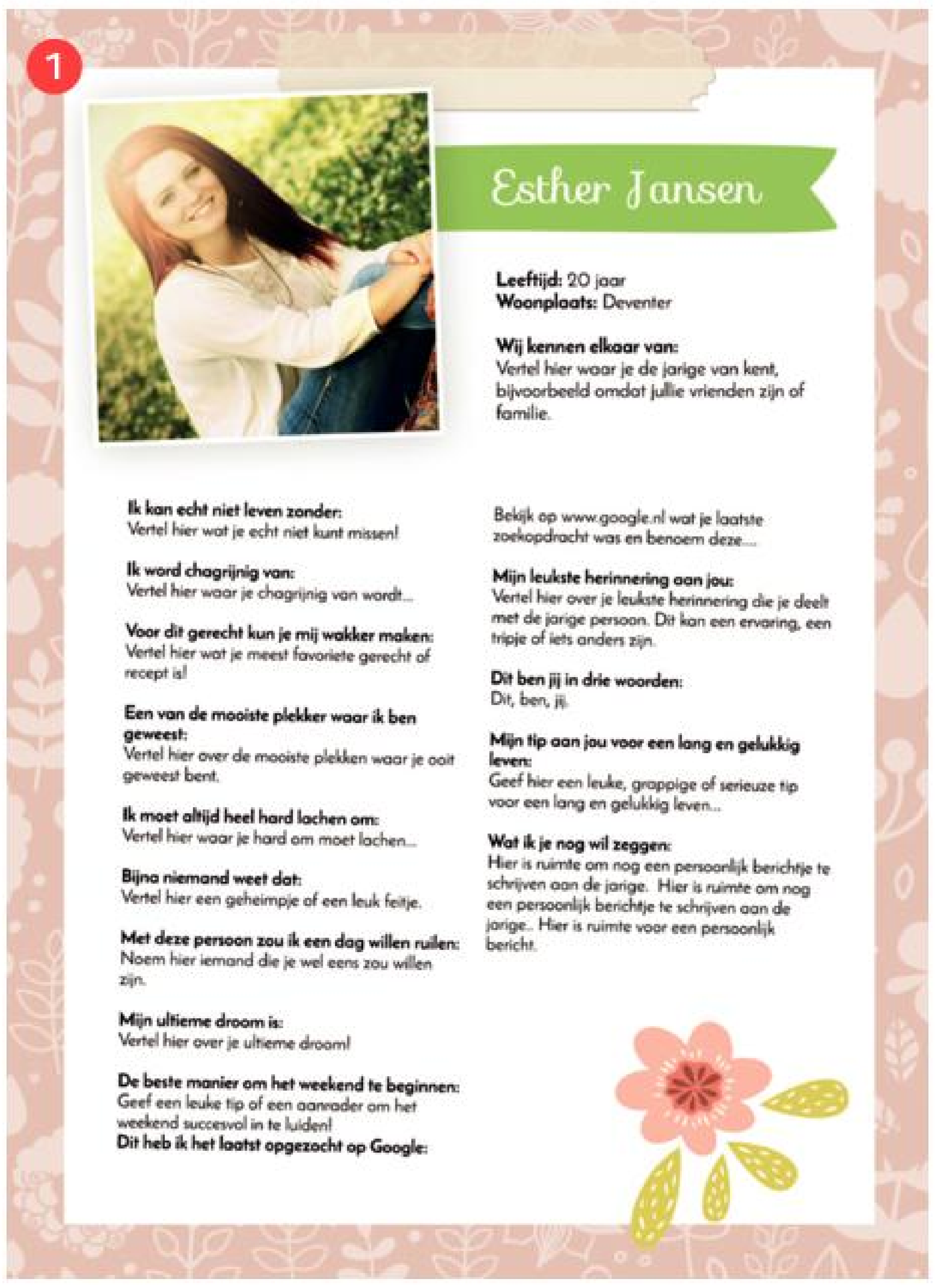
3 Schrijf een slot (→ § 6).

4 Noteer een korte en duidelijke titel. Bedenk er zelf een of gebruik woorden van de geïnterviewde.

5 Maak de tekst op. Gebruik een tekst uit § 5 of een van de afbeeldingen 1, 2 en 3 als voorbeeld. Doe het zo:
- Zet de titel, inleiding en het middenstuk in de juiste volgorde.
- Gebruik witregels tussen de verschillende delen van het interview.
- Maak de vragen vet.

- Maak de titel groter en vet.
- Zet je naam onderaan de tekst. Sla eerst een regel over.

6 Plaats de foto in de tekst.
7 Werk samen met een klasgenoot. Beoordeel elkaars tekst aan de hand van het feedbackformulier.
8 Verbeter zo nodig je tekst.

1

Esther Jansen

Leeftijd: 20 jaar
Woonplaats: Deventer

Wij kennen elkaar van:
Vertel hier waar je de jarige van kent, bijvoorbeeld omdat jullie vrienden zijn of familie.

Ik kan echt niet leven zonder:
Vertel hier wat je echt niet kunt missen!

Ik word chagrijnig van:
Vertel hier waar je chagrijnig van wordt...

Voor dit gerecht kun je mij wakker maken:
Vertel hier wat je meest favoriete gerecht of recept is!

Een van de mooiste plekken waar ik ben geweest:
Vertel hier over de mooiste plekken waar je ooit geweest bent.

Ik moet altijd heel hard lachen om:
Vertel hier waar je hard om moet lachen...

Bijna niemand weet dat:
Vertel hier een geheimpje of een leuk feitje.

Met deze persoon zou ik een dag willen ruilen:
Noem hier iemand die je wel eens zou willen zijn.

Mijn ultieme droom is:
Vertel hier over je ultieme droom!

De beste manier om het weekend te beginnen:
Geef een leuke tip of een aanrader om het weekend succesvol in te luiden!

Dit heb ik het laatst opgezocht op Google:
Bekijk op www.google.nl wat je laatste zoekopdracht was en benoem deze...

Mijn leukste herinnering aan jou:
Vertel hier over je leukste herinnering die je deelt met de jarige persoon. Dit kan een ervaring, een tripje of iets anders zijn.

Dit ben jij in drie woorden:
Dit, ben, jij.

Mijn tip aan jou voor een lang en gelukkig leven:
Geef hier een leuke, grappige of serieuze tip voor een lang en gelukkig leven...

Wat ik je nog wil zeggen:
Hier is ruimte om nog een persoonlijk berichtje te schrijven aan de jarige. Hier is ruimte om nog een persoonlijk berichtje te schrijven aan de jarige.. Hier is ruimte voor een persoonlijk bericht.

2

INTERVIEW
met je collega's...

3

Interview
OPA & OMA
Door de ogen van de kleinkinderen

Ik kan/weet

- een e-mail schrijven en de regels van de opening en afsluiting van een e-mail correct gebruiken. 1F / 1S
- bij het schrijven mijn woorden en toon aanpassen aan mijn publiek. 2F
- een interview voorbereiden.
- een interview houden en goede vragen stellen om aan informatie te komen. 1S
- open en gesloten vragen stellen en doorvragen om aan specifieke informatie te komen. 2F
- een interview uitwerken tot een artikel door spreektaal te veranderen in schrijftaal.
- een interview opmaken en verdelen in inleiding, middenstuk en slot. 1S
- een passende inleiding en een passend slot bij een interviewtekst schrijven. 1S
- feedback geven en ontvangen.
- mijn product op basis van feedback verbeteren.

§ 9 Helden

Je leert
- je product en aanpak evalueren.

Je hebt afgerond
- Thema D Helden § 1 tot en met 8

Opdracht
1

Helden

1. In § 1 heb je kenmerken van helden genoteerd. Noteer deze onder elkaar.
2. Is dat lijstje compleet? Vul het zo nodig aan.
3. Kies uit je lijstje de vier kenmerken die jij het belangrijkst vindt voor een held.
4. In hoeverre denk je nu, aan het eind van dit thema, anders over wat of wie een held is?
5. Helden kunnen anderen inspireren. Welke held uit dit thema inspireert jou? Leg je antwoord uit.

> inspireren werkw.
>
> VERVOEGINGEN: inspireerde (verl. tijd enkelv.) heeft geïnspireerd (volt. deelw.)
>
> **(iemand) creatief en enthousiast maken**
>
> VOORBEELDEN: 'Zij hoopt anderen te inspireren om te gaan sporten.'

Opdracht
2

Taal

Je hebt in dit thema een aantal vaardigheden geleerd, zoals:
- open en gesloten vragen stellen en doorvragen;
- vragen naar feiten, meningen en gevoelens;
- spreektaal omzetten in schrijftaal;
- een interview afnemen;
- een interview uitwerken met een inleiding, een middenstuk en een slot;
- een (zakelijke) e-mail schrijven.

1. Welke van deze vaardigheden vind je handig om geleerd te hebben?
2. In welke situatie(s) zou jij zelf iets aan die vaardigheden kunnen hebben?
3. In welke situaties of beroepen zijn die vaardigheiden belangrijk?

Opdracht
3

Woordenschat

Je hebt een aantal nieuwe woorden geleerd. Weet je nog wat ze betekenen? Maak de online opdracht 'De prins en Doornroosje (maar dan anders)' en test je geheugen.

Opdracht
4

Product

Deze vragen gaan over § 8.

1. Je hebt mondelinge en schriftelijke vaardigheden geoefend. Wat gaat jou makkelijker af?
2. In hoeverre heeft dat te maken met hoe jij bent?
3. Over welk product ben je het *meest* tevreden: over de e-mail, het interview of de uitwerking van het interview? Wat vind je daar goed aan?
4. Over welk product ben je het *minst* tevreden? Wat vind je daar niet goed aan?

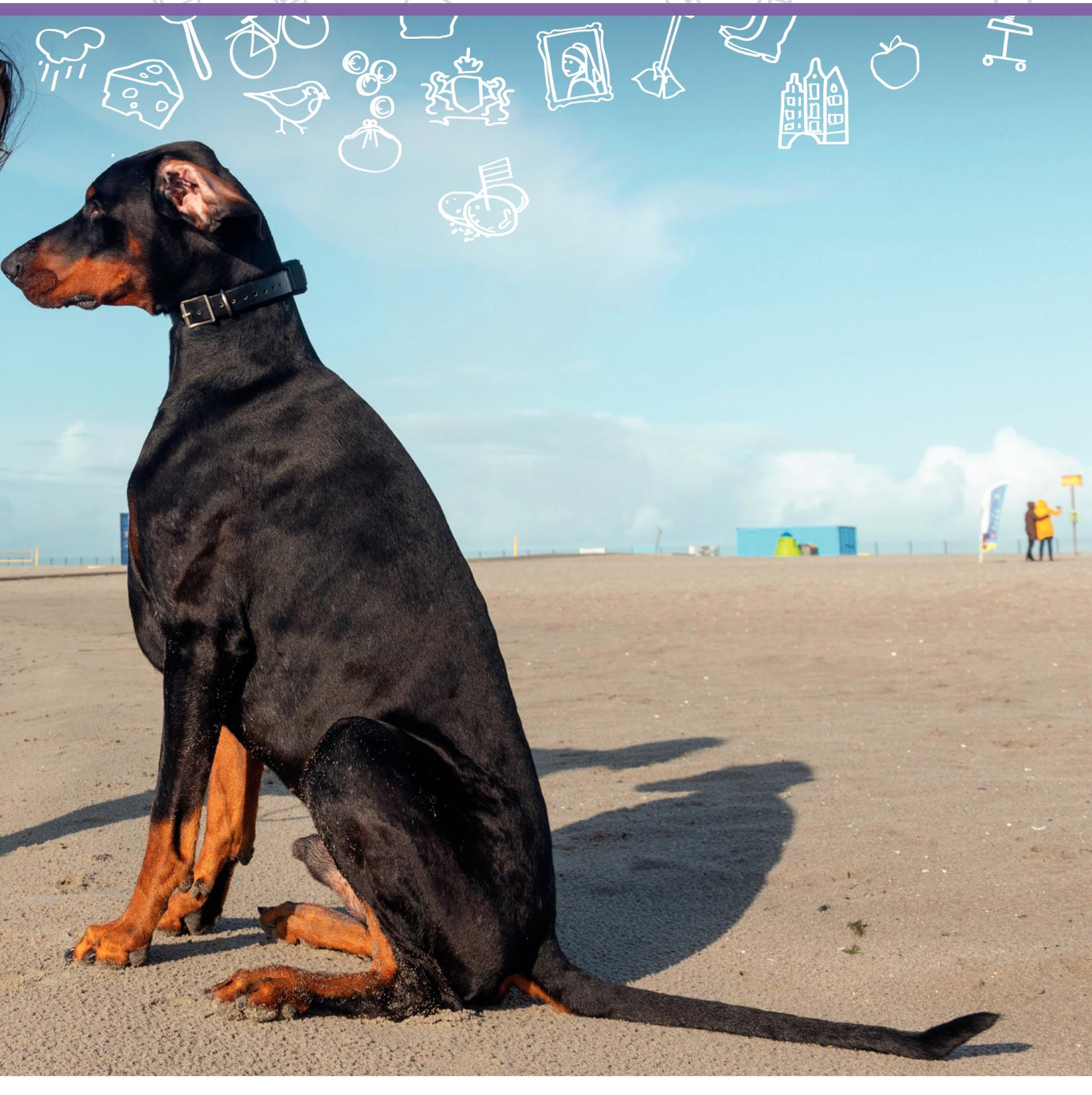
Ik kan/weet
- kritisch terugkijken op een product dat ik gemaakt heb en op de manier waarop het tot stand is gekomen.

GRAMMATICA

Cursus 5

Zinsdelen (ZD) en Woordsoorten (WS)

§1 Persoonsvorm en zinsdelen

Je leert	• de persoonsvorm en de zinsdelen in een zin vinden.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm en zinsdelen

Bekijk de volgende zinnen:
1 *De wandelaar /* ***kan*** */ in het bos / reeën / zien.*
2 *De vogelaars /* ***konden*** */ in het bos / een specht / horen.*

In zin 1 geeft *kan* aan dat de zin in het enkelvoud staat en dat er sprake is van de tegenwoordige tijd. In zin 2 geeft *konden* meervoud aan en verleden tijd. De werkwoorden *kan* en *konden* noemen we persoonsvormen. De **persoonsvorm (pv)** van een zin geeft het **getal** aan (enkelvoud of meervoud) en de **tijd** (tegenwoordige tijd of verleden tijd).
Let op: *zien* (zin 1) en *horen* (zin 2) zijn wel werkwoorden, maar geen persoonsvormen.

Zo vind je de persoonsvorm
Bekijk de zin: *Gio wil op zaterdag geen huiswerk maken.*
Er zijn drie manieren om te bepalen welk werkwoord de persoonsvorm is.
- De vraagproef – Maak van de zin *een ja/nee-vraag*. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de persoonsvorm:
  – *Wil Gio op zaterdag geen huiswerk maken?*
- De tijdproef – Zet de zin in *een andere tijd*: maak van de tegenwoordige tijd de verleden tijd of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm:
  – *Gio wilde op zaterdag geen huiswerk maken.*
- De getalsproef – Verander *het getal* van de zin: maak van het enkelvoud het meervoud of andersom. Het werkwoord dat verandert, is de persoonsvorm:
  – *Gio en Merel wilden op zaterdag geen huiswerk maken.*

Zinnen bestaan uit zinsdelen. Een **zinsdeel** kan uit één woord bestaan of uit enkele woorden die bij elkaar horen. In zin 1 en 2 hierboven staan streepjes tussen de zinsdelen.

Zo vind je de zinsdelen
Bekijk de zin: *De sneltekenaar kan razendsnel een spotprent maken.*
Er zijn twee manieren om te zien welke woorden samen een zinsdeel vormen.
- Probeer welke woorden je samen voor de persoonsvorm kunt zetten. Die woorden zijn samen een zinsdeel. Voor de persoonsvorm kan namelijk maar één zinsdeel staan.
- Kijk welke woorden altijd in dezelfde volgorde bij elkaar blijven staan als je de woordvolgorde in de zin verandert. Die woorden zijn samen een zinsdeel.

Zet streepjes tussen de zinsdelen; dat is handig. De pv staat altijd tussen twee streepjes.
– *De sneltekenaar / kan / razendsnel / een spotprent / maken.*
– *De sneltekenaar / kan / een spotprent / razendsnel / maken.*
– *Razendsnel / kan / de sneltekenaar / een spotprent / maken.*
– *Een spotprent / kan / de sneltekenaar / razendsnel / maken.*
Let op: de werkwoorden *kan* en *maken* staan niet bij elkaar, maar ze vormen wel samen één zinsdeel. Deze zin bestaat dus uit vier zinsdelen.

Opdracht 1

Maak van elke zin een ja/nee-vraag en noteer de persoonsvorm van de oorspronkelijke zin.

1 Enkele brugklassers komen op een elektrische fiets naar school.
2 Op den duur zullen sommige inheemse dieren uitsterven.
3 Je hoeft geen rekenmachine te gebruiken voor deze eenvoudige sommen.

Opdracht 2

Zet elke zin in een andere tijd en noteer de persoonsvorm van de oorspronkelijke zin.

1 Tot hun spijt verloren de jongens de laatste wedstrijd van de competitie.
2 Stella wil met haar zus een citroentaart bakken voor hun oma.
3 Neemt Dave de krantenwijk over van Mees, zijn vroegere buurjongen?

Opdracht 3

Verander van elke zin het getal en noteer de persoonsvorm van de oorspronkelijke zin.

1 Een puzzel van duizend stukjes leg jij echt niet in een paar uur!
2 Deze tuin met veel groen en weinig stenen is duurzaam.
3 In het weekend worden vaak leuke uitjes gepland.

Opdracht 4

1 Onderstreep in de zinnen *a* tot en met *h* de persoonsvorm.
2 Zet streepjes tussen de zinsdelen.

a Vanwege het slechte weer moesten we de jaarlijkse buurtbarbecue afgelasten.
b Na het zwemmen van vijftig baantjes klom Vayèn uit het water.
c Alle vrienden kochten een klein cadeautje voor de verjaardag van Esmee.
d Een overtreding moet je niet verwarren met een misdrijf.
e Is de werkloosheid vorige maand licht gedaald?
f Sam heeft met dierenposters haar kamer versierd.
g De helft van de Nederlandse bevolking sport te weinig.
h Wanneer ga je je zus helpen met de verhuizing?

Opdracht 5

Vormen de onderstreepte woorden één zinsdeel? Kies: waar of niet waar.

1 Je ziet onze burgemeester dikwijls in de stad. **waar / niet waar**
2 Sinds vandaag verkopen ze brownie-ijs bij de Italiaanse ijssalon. **waar / niet waar**
3 De loofbomen in het stadspark worden jaarlijks flink gesnoeid. **waar / niet waar**
4 In de hal van het restaurant hangen tientallen tegeltjes met spreuken. **waar / niet waar**
5 Indra plaatste op Instagram foto's van haar kleurrijke sneakers. **waar / niet waar**
6 Zal de inbreker worden betrapt door een oplettende buurtbewoner? **waar / niet waar**

Opdracht 6

1 Verdeel de volgende zin in zinsdelen:
De kok heeft voor zijn gasten een heerlijke salade gemaakt.
2 Maak van deze zin zo veel mogelijk verschillende zinnen waarin je alle zinsdelen gebruikt.

Opdracht 7

Werk in tweetallen.

1 Noteer een zo lang mogelijk zinsdeel dat voor een persoonsvorm past. Het zinsdeel bevat ten minste vijf woorden.
2 Maak met dit zelfbedachte zinsdeel een goede zin.
3 Maak een zo kort mogelijke zin met het woord *kippenhok*.
4 Maak een zin van ten minste tien woorden met het woord *kippenhok*.

Ik kan/weet

- getal (enkelvoud en meervoud) en tijd (tegenwoordige tijd en verleden tijd) van werkwoorden herkennen. 1F
- de persoonsvorm in een zin vinden. 1F
- zinnen in zinsdelen verdelen.

§2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord

Je leert	• zelfstandige naamwoorden en lidwoorden herkennen.
Je hebt afgerond	• –

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig naamwoord en lidwoord

Zinnen bestaan uit woorden. Die woorden kun je indelen in woordsoorten. Je kunt van elk woord in een zin bepalen bij welke woordsoort het hoort. Zo ontdek je hoe een taal is opgebouwd.

Zelfstandig naamwoord

- Een **zelfstandig naamwoord (zn)** is een woord voor een mens (*kleuter*), dier (*walvis*), plant (*tulp*), ding (*bureau*), gevoel (*verdriet*) of begrip (*jaar*).
- Een **eigennaam (zn-e)** is ook een zelfstandig naamwoord: *Lisa, Parijs, Rembrandt, Ierland.*

Zo herken je een zelfstandig naamwoord

- Een zelfstandig naamwoord heeft meestal een enkelvoud en een meervoud: *egel – egels; verhaal – verhalen.*
- Je kunt er vaak een verkleinwoord van maken: *egel – egeltje; verhaal – verhaaltje.*
- Je kunt er vaak *de, het* of *een* voor zetten: *de egel – een egel; het verhaal – een verhaal.*

Bepaald en onbepaald lidwoord

Er zijn drie lidwoorden: *de, het* en *een*. Een lidwoord (lw) hoort altijd bij een zelfstandig naamwoord: *het (lw)* ***raadsel*** *(zn)*. Soms staan tussen het lidwoord en het zelfstandig naamwoord nog andere woorden: *een (lw)* erg moeilijk *raadsel (zn)*.
De woorden *de* en *het* zijn **bepaald lidwoord (blw)**, want bij *de pen* en *het boek* weet je precies welke pen en welk boek bedoeld worden. Bij *een pen* en *een boek* weet je dat niet. Daarom is *een* **onbepaald lidwoord (olw)**.

Let op:

- Het woord *het* is geen lidwoord als het niet bij een zelfstandig naamwoord hoort:
  – *Het is nog vroeg, maar het is buiten al donker.*
- Het woord *een* is geen lidwoord als je het uitspreekt als 1: *een van de leerlingen.*

Opdracht
1

Onderstreep van de volgende woorden de zelfstandige naamwoorden:
aansteller – atlas – berg – blij – bocht – dicht – Erik – flauw – grond – Hengelo – imker – kabeljauw – lastig – lengte – oom – magie – magnifiek – ontmoeting – perfectionist – regenboog – tuinieren – vangst – waarheid – zilver – zilveren.

Opdracht
2

Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *zelfstandig naamwoord (zn) – eigennaam (zn-e) – bepaald lidwoord (blw) – onbepaald lidwoord (olw)*.

1. Tijdens de rugbywedstrijd maakte Ahmed de mooiste try sinds tijden.
2. De familie Franken had dit jaar voor het eerst geen autopech in het buitenland.
3. Op Instagram kun je dagelijks veel mooie, maar bewerkte foto's vinden.
4. Bij een stormachtige wind bezwijken de meeste paraplu's.
5. Tegenwoordig blijven jongeren weer langer bij hun ouders wonen.
6. Een onbeantwoorde liefde kan voor veel liefdesverdriet zorgen.

Opdracht
3

De woorden *het* en *een* zijn niet altijd een lidwoord. Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *blw – olw – X (geen lidwoord)*.

1. Zal het zaterdag mooi weer worden voor een kanotocht door De Biesbosch?
2. Het lekkerste ijs haal je bij de Italiaanse ijssalon tegenover het station.
3. Het regende dit jaar tijdens de traditionele kaasmarkt in Alkmaar.
4. Wil een van jullie meehelpen met de opknapbeurt van de schuur?
5. Op een dag kwam Pim op zijn skates naar school.
6. Een vriendin van Kiki kocht een van de afgeprijsde armbanden bij de juwelier.

Opdracht
4

Neem de onderstreepte woorden van tekst 1 over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *zn – zn-e – blw – olw – X (geen van deze woordsoorten)*.

Tekst 1

Jaagmachine

(1) Een leeuw is voor niemand bang. (2) Dat hoeft ook niet dankzij zijn scherpe klauwen en tanden. (3) Toch gaat hij een groot dier als een olifant liever uit de weg. (4) Het liefst jaagt de roofkat op dieren die tussen de 50 en 300 kilo wegen. (5) Als hij de aanval inzet, sprint hij met zestig kilometer per uur achter zijn prooi aan! (6) Als een troep leeuwen een prooi gevangen heeft, mag het alfamannetje, de baas van de groep, als eerste eten. (7) Na hem zijn de andere volwassen mannetjes aan de beurt. (8) De vrouwtjes en hun welpen mogen alles opeten wat is overgebleven. (9) Een leeuw is een sterk dier, maar heeft toch een vijand: de mens. (10) In Afrika jagen veel mensen op het indrukwekkende dier. (11) De koning der dieren is daardoor zelfs met uitsterven bedreigd.

Naar: natgeojunior.nl

Opdracht
5

1. Maak twee zinnen van ten minste zeven woorden met het woord *trap*; in de eerste zin is *trap* een zelfstandig naamwoord en in de tweede zin niet.
2. Maak twee zinnen van ten minste zeven woorden met het woord *kussen*; in de eerste zin is *kussen* een zelfstandig naamwoord en in de tweede zin niet.

Opdracht
6

1. Noteer alle zelfstandige naamwoorden waaruit het volgende woord bestaat: *tuinmeubelzitkussenopberghoes*.
2. Breid de zelfstandige naamwoorden *bel, douche* en *club* zo veel mogelijk uit door er woorden voor en/of achter te zetten. Elke samenstelling moet uit ten minste drie woorden bestaan.

Ik kan/weet
- zelfstandige naamwoorden herkennen. 1F
- bepaalde en onbepaalde lidwoorden herkennen en benoemen.

§ 3 Onderwerp

Je leert	• het onderwerp in een zin vinden.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen
Zie ook	• Grammatica § 10 Voorzetsel

Theorie

video-uitleg

Onderwerp

Bekijk de volgende zin:
– *Tijdens zijn show amuseert* ***de cabaretier*** *het publiek met zelfgeschreven liedjes.*

In deze zin is *de cabaretier* het **onderwerp (ow)**. Vrijwel elke zin heeft een onderwerp. Vaak is het onderwerp van de zin een persoon die iets dóét. Het kan ook een dier of een ding zijn. Het onderwerp staat bijna altijd naast de persoonsvorm (hier: *amuseert*).

Zo vind je het onderwerp
Bekijk de zin *De wielrenners trainen wekelijks in groepsverband.*
Er zijn twee manieren om het onderwerp te vinden.

- de vraagproef:
  1 Zoek de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen van de zin.
  – *De wielrenners / trainen / wekelijks / in groepsverband.*
  2 Stel de vraag *Wie (Wat) + persoonsvorm?*
  Wie trainen? Het antwoord op die vraag is het onderwerp.
  ow = De wielrenners
- de getalsproef:
  1 Zoek de persoonsvorm en zet streepjes tussen de zinsdelen van de zin.
  2 Verander de persoonsvorm van getal: enkelvoud wordt meervoud of andersom.
  – *De wielrenners / trainen / wekelijks / in groepsverband.*
  – *De wielrenner / traint / wekelijks / in groepsverband.*
  Het zinsdeel dat mee verandert, is het onderwerp.
  ow = De wielrenners

Tip: het onderwerp begint bijna nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

Opdracht
1

1 Onderstreep de persoonsvorm in de zinnen *a* tot en met *f*.
2 Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Stel de vraag *Wie (Wat) + persoonsvorm?* en noteer het onderwerp.

a ’s Avonds zie je op de kermis veel verliefde stelletjes.
b Op zon- en feestdagen zal de nieuwe eigenaar zijn café sluiten.
c Volgens mij heeft de bakker heerlijke truffels gemaakt.
d Om 7 uur ’s morgens behandelt de fysiotherapeut zijn eerste patiënt.
e Dit tuincentrum heeft vierkante parasols in de aanbieding.
f Op de bodem van de fontein liggen duizenden muntjes.

Opdracht
2

1 Onderstreep de persoonsvorm in de zinnen *a* tot en met *f*.
2 Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Pas de getalsproef toe en noteer het onderwerp.
a De vele beterschapskaarten hebben Ingela verrast.
b Aanstaande zaterdag zullen we de buren wegbrengen naar het vliegveld.
c De onrijpe kersen worden door de plukkers apart gehouden.
d Op het strand zien de badgasten meerdere strandwachten rondlopen.
e Hoeveel pakketjes vervoert de chauffeur van deze bus op een dag?
f In Rotterdam heeft de politie onlangs een drugslab ontmanteld.

Opdracht
3

Noteer van de zinnen 1 tot en met 6 de persoonsvorm en het onderwerp.
1 Wegens flinke onweersbuien geldt vandaag code oranje.
2 Nemen jullie een flesje water mee voor onderweg?
3 Wat voor kunstwerk hangt bij jullie boven de bank?
4 Luca uit klas 1C kun je herkennen aan zijn lange, zwarte krullen.
5 In afwachting van goed nieuws keek Sven dagelijks in zijn mailbox.
6 Bij *Shownieuws* worden de allernieuwste showbizznieuwtjes onthuld.

Opdracht
4

Lees tekst 1.
Noteer de persoonsvorm en het onderwerp van de zinnen uit de tekst.

Tekst 1

Nachtelijke avonturen

(1) De meeste mensen slapen graag goed en voldoende. (2) Meestal gaan ze moe naar bed. (3) De volgende ochtend worden deze slaapkoppen wakker met frisse energie voor een nieuwe dag.
(4) Een goede nachtrust is echter niet voor iedereen vanzelfsprekend. (5) In het boek *In het holst van de nacht* maken we kennis met de patiënten van klinisch neuroloog Guy Leschziner. (6) In zijn slaapkliniek ziet hij geregeld mensen met ernstige, bizarre of mysterieuze slaapstoornissen.
(7) In het boek stelt de auteur zijn patiënten een voor een aan je voor. (8) Zo maak je in een van de eerste hoofdstukken kennis met een bejaarde dame. (9) Zij gaat 's nachts uit bed. (10) Dan maakt de vrouw slapend tochtjes op haar motorfiets. (11) De volgende ochtend kan ze zich niets meer van haar avonturen herinneren.
(12) Leschziner neemt de lezer in het boek mee op zijn zoektocht naar de onderliggende oorzaak van de slaapproblemen van elke patiënt. (13) De verhalen maken indruk. (14) Sommige patiënten doen bizarre dingen in hun slaap. (15) Hun verbijsterende avonturen maken je vaak aan het lachen. (16) Toch kun je dit boek maar beter niet mee naar bed nemen …

Naar: Josine van Staalduinen, nemokennislink.nl

Opdracht
5

Bedenk met de volgende zinsdelen twee zinnen van ten minste zeven woorden: *opa en oma – Netflixseries – jullie – Elise de Jongh*. In de eerste zin is het zinsdeel het onderwerp van de zin en in de tweede zin niet. Controleer jezelf door de zin met streepjes te verdelen in zinsdelen.

Ik kan/weet
- het onderwerp in een zin vinden. 1F

§ 4 Bijvoeglijk naamwoord

Je leert • bijvoeglijke naamwoorden herkennen.
Je hebt afgerond • Grammatica § 2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord
Zie ook • Formuleren § 6 Trappen van vergelijking

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

Bekijk de volgende zin:
– *Brugge is een **mooie** stad.*

In deze zin is *mooie* een **bijvoeglijk naamwoord (bn)**. Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over een zelfstandig naamwoord: *mooie* zegt iets over *stad*.
Een **stoffelijk bijvoeglijk naamwoord (st.bn)** zegt van welke stof iets gemaakt is: *zilveren kettingen, een wollen vest*.

Zo herken je een bijvoeglijk naamwoord

- Een bijvoeglijk naamwoord staat vaak vóór het zelfstandig naamwoord:
  – *Dat is een goed boek (zn) over een belangrijk onderwerp (zn).*
- Soms staat het bijvoeglijk naamwoord achter het zelfstandig naamwoord:
  – *Dit boek is goed en het onderwerp ervan is belangrijk.*
- Een bijvoeglijk naamwoord heeft vaak een korte vorm (zonder *e*) en een lange vorm (met een *e*): *geweldig – geweldige; saai – saaie; knap – knappe; interessant – interessante*.
- Een bijvoeglijk naamwoord kent meestal de 'trappen van vergelijking': stellende trap (*aardig*) – vergrotende trap (*aardiger*) – overtreffende trap (*aardigst*).
- Een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord heeft maar één vorm en eindigt meestal op *en*: *bronzen, katoenen*, maar niet als het uit een andere taal komt of een nog niet zo lang bestaande stof aanduidt *(een suède tas, een fleece vest)*. Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord en het heeft geen trappen van vergelijking.

Opdracht 1

Onderstreep in de zinnen 1 tot en met 6 de bijvoeglijke naamwoorden.

1. Bij een luxe ontbijt in een hotel krijg je in elk geval versgeperst sinaasappelsap.
2. Een bekende slogan van *De Telegraaf* luidt: *De krant van wakker Nederland*.
3. In een klein bootje varen de avontuurlijke jongens op de onstuimige rivier.
4. In het zelfgemaakte etui van Amira zit een kapotte geodriehoek.
5. De nieuwe kapper in de stad knipt het liefst lang en steil haar.
6. Heb jij *De lollige lakens* over Suske en Wiske ooit gelezen?

Opdracht 2

Kies: waar of niet waar.

1. De volgende zin bevat drie bijvoeglijke naamwoorden waarvan één stoffelijk bijvoeglijk naamwoord: *Aan de houten kapstok hangen kleurrijke gehaakte tasjes.* **waar / niet waar**
2. De volgende zin bevat drie bijvoeglijke naamwoorden en niet meer dan twee zelfstandige naamwoorden: *De strenge moeder van Pepijn laat je niet binnen met vuile schoenen of een doorweekte jas.* **waar / niet waar**
3. De volgende zin bevat twee bijvoeglijke en drie zelfstandige naamwoorden: *Melle kon als klein jongetje een heel hoge blokkentoren bouwen.* **waar / niet waar**

Opdracht
3

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* de bijvoeglijke naamwoorden.
2 Vul achter elk opgeschreven woord de juiste woordsoort in. Kies uit: bn en st.bn.

a Je hoort een gekookt eitje eigenlijk met een plastic lepeltje te eten.
b Het kussende stelletje werd door de oplettende conciërge van het plein gestuurd.
c In het historische pand bevindt zich een marmeren trap met een koperen leuning.
d In de statige villa tref je een eikenhouten parketvloer aan en deuren met geslepen glas.
e In deze kartonnen doos bewaart de Franstalige lerares een stapeltje oude handgeschreven brieven met een zijden lint erom.
f In zijn knusse woonkamer kijkt de alleenstaande man vanaf zijn lederen bank graag naar leerzame documentaires.

Opdracht
4

Breid de zinnen 1, 2 en 3 elk uit met twee bijvoeglijke naamwoorden, waarvan één een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord is. Je mag verder geen woorden toevoegen en de volgorde van de zin niet veranderen.

1 Naima heeft gordijnen in haar kamer opgehangen.
2 Doe jij je boodschappen in een tasje?
3 Op het bureau van de teamleider liggen allerlei paperassen.

Opdracht
5

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* de bijvoeglijke naamwoorden.
2 Noteer achter elk opgeschreven woord de juiste woordsoort. Kies: bn of st.bn.

a De constructie voor de nieuwe brug bestaat uit betonnen en stalen elementen.
b Het opstel van Frits is erg goed, maar dat van Joris is beter.
c Hoewel Haron nors kijkt, is hij in werkelijkheid heel vriendelijk.
d In de oude gymzaal hangt de lenige Elena aan de houten rekstok.
e Heb jij een betere kandidaat voor het voorzitterschap van de turnvereniging?
f Meryem is nog altijd het slimste en vrolijkste meisje van de klas.

Opdracht
6

1 Kies twee van de werkwoorden *dalen, knippen, stelen* en *verzorgen* en maak per werkwoord twee bijvoeglijke naamwoorden, bijvoorbeeld: *kussen* → *gekust(e)* en *kussend(e).*
2 Maak met elk bijvoeglijk naamwoord een zin van ten minste zeven woorden. Je maakt dus totaal vier zinnen.

Opdracht
7

Lees tekst 1. Noteer de onderstreepte woorden en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *zelfstandig naamwoord (zn) – bepaald lidwoord (blw) – onbepaald lidwoord (olw) – bijvoeglijk naamwoord (bn) – stoffelijk bijvoeglijk naamwoord (st.bn).*

Tekst 1

Avond

In een hoge groene kamer
– blauwe bloemen op 't behang –
waar de wind nog héél lang
liedjes, overal vandaan,
zachtjes in je oren fluistert,
wie wil daar niet slapen gaan?

Mies Bouhuys, Lees maar lang en wees gelukkig. Stichting Plint, Eindhoven 2013

Ik kan/weet
- (stoffelijke) bijvoeglijke naamwoorden herkennen. 1F

§5 Werkwoordelijk gezegde

Je leert
- het werkwoordelijk gezegde in een zin vinden.

Je hebt afgerond
- Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen en § 3 Onderwerp

Theorie

video-uitleg

Werkwoordelijk gezegde

Bekijk de volgende zin:
– ***Zal*** / *Simone (ow)* / *zondag* / *haar verjaardag* / ***vieren****?*

In deze zin staan twee werkwoorden: ***zal*** en ***vieren***. Die vormen samen het **werkwoordelijk gezegde (wg)**: *zal vieren*. Ze zeggen wat het onderwerp *doet* of *overkomt*.

Zo vind je het werkwoordelijk gezegde
Het werkwoordelijk gezegde bestaat uit de persoonsvorm (in de voorbeeldzinnen onderstreept) plus de andere werkwoorden, als die er zijn. Delen van een scheidbaar werkwoord horen ook bij het werkwoordelijk gezegde.
– *De chauffeur (ow)* / ***heeft*** / *het pakketje* / *vanmorgen* / ***afgeleverd****.*
  wg = heeft afgeleverd
– *Bij de volgende bushalte* / ***stapt*** / *mevrouw De Wever (ow)* / ***uit****.*
  wg = stapt uit (want het hele werkwoord is *uitstappen*)

Opdracht
1

Werk in tweetallen. Maak zinnen van ten minste zeven woorden volgens onderstaande instructies.
1 In deze zin is *verliezen* het werkwoordelijk gezegde van de zin.
2 In deze zin is *verliezen* onderdeel van een werkwoordelijk gezegde met twee werkwoorden.
3 In deze zin is *verliezen* onderdeel van een werkwoordelijk gezegde met drie werkwoorden.

Opdracht
2

1 Onderstreep de pv in de zinnen *a* tot en met *f*.
2 Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Noteer het ow en het wg.
a De presentatrice van het journaal draagt een geel broekpak.
b Tot nog toe is niemand op de planeet Mars geweest.
c Elke dag krijgen we allerlei reclamefolders in de brievenbus.
d In grote steden zijn de huren de laatste jaren enorm gestegen.
e Normaliter kijkt de docent aardrijkskunde je toets met een groene pen na.
f Met haar moeder wil Maud een keertje zwemmen in het golfslagbad.

Opdracht
3

1 Onderstreep de pv in de zinnen *a* tot en met *h*.
2 Noteer het ow en het wg.
a Bij de audicien kun je een piepklein gehoorapparaatje kopen.
b In het komende jaar willen Mehmet en zijn vrienden vaker gaan sporten.
c De etalage van de nieuwe winkel kleedt men aan met ballonnen en slingers.
d Heb je vandaag al tienduizend stappen gezet?

e Tijdens de herfstwandeling ontdekte Luna vier vliegenzwammen op rij.
f Afgelopen zaterdag nam Lyam Kiki mee voor een avondje uit.
g Wie van onze vrienden zullen we aanstaande zaterdag ontmoeten op de reünie?
h Zal het door Marnix bereide hertenstoofpotje goed smaken?

Opdracht 4

Kies: waar of niet waar.

1 Als er maar één werkwoord in de zin staat, is dit niet de persoonsvorm. **waar / niet waar**
2 Als er maar één werkwoord in de zin staat, is dit het werkwoordelijk gezegde. **waar / niet waar**
3 Als er meer werkwoorden in de zin staan, is het eerste werkwoord de persoonsvorm. **waar / niet waar**
4 Het werkwoordelijk gezegde bestaat maximaal uit drie werkwoorden. **waar / niet waar**
5 Voor de persoonsvorm staat altijd het onderwerp van de zin. **waar / niet waar**
6 Het onderwerp begint soms met een voorzetsel. **waar / niet waar**

Opdracht 5

Maak zinnen van ten minste zeven woorden volgens onderstaande instructies.

1 In deze zin is het werkwoord *gegeven* onderdeel van het werkwoordelijk gezegde.
2 In deze zin is *gegeven* geen onderdeel van het werkwoordelijk gezegde.
3 In deze zin is *de gitaar* het onderwerp van de zin.
4 In deze zin is *de gitaar* niet het onderwerp van de zin.
5 In deze zin is *aan* onderdeel van het werkwoordelijk gezegde.
6 In deze zin is *aan* geen onderdeel van het werkwoordelijk gezegde.

Opdracht 6

Lees tekst 1.

1 Neem de onderstreepte woorden over en zet erachter om welk zinsdeel het gaat. Kies uit: *ow – pv – pv/wg*.
2 Bekijk de afbeelding. Welk zinsdeel is *Luieren*?

Tekst 1

Hard werken of luieren?

(1) Moet je altijd hard werken voor een succesvol leven? (2) Welnee, je kunt soms ook rustig aan doen. (3) Dan kom je vaak minstens zo ver.
(4) Ooit moesten mensen overal keihard werken. (5) Ze waren de hele dag druk met jagen en besjes verzamelen. (6) Zelfs in de negentiende eeuw was luieren nog vooral voorbehouden aan de adel. (7) Die had genoeg geld om lekker te lanterfanten. (8) De gewone man moest de hele week buffelen. (9) Die had alleen op zondag vrij. (10) In 1960 werd de vijfdaagse werkweek ingevoerd. (11) En later volgden de vakanties. (12) We hadden ineens veel meer vrije tijd. (13) Inmiddels hoeven we bijna nergens nog moeite voor te doen. (14) Dat is fijn! (15) Uit allerlei onderzoek blijkt namelijk dat luieren goed voor je is. (16) Zo word je bijvoorbeeld creatief van verveling. (17) Je kunt op originele gedachten komen. (18) Natuurlijk kun je niet alleen maar luilakken. (19) Het is de kunst om de juiste balans te vinden tussen hard werken en luieren.

Naar: quest.nl

Ik kan/weet
- het werkwoordelijk gezegde in een zin vinden. 1F

§ 6 Zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord

Je leert	• zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden herkennen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 2, 4 en 5

Theorie

video-uitleg

Zelfstandig werkwoord en hulpwerkwoord

Bekijk de volgende zin:
– *Bij het tankstation **heeft** de chauffeur een krant **gekocht**.*

In deze zin is *gekocht* een **zelfstandig werkwoord (zww)**. Een zelfstandig werkwoord zegt wat iets of iemand doet (*werken, gamen, blaffen)* of overkomt (*krijgen, struikelen*). Het heeft een duidelijke betekenis.
De persoonsvorm *heeft* is een **hulpwerkwoord (hww)**. Hulpwerkwoorden komen voor in elke zin met meer dan één werkwoord. Ze 'helpen' om het gezegde te maken: *hebben, kunnen, mogen, moeten, willen, worden, zijn, zullen.*

Zo herken je het zelfstandig werkwoord en het hulpwerkwoord
- Als in een zin met een werkwoordelijk gezegde maar één werkwoord (= de persoonsvorm) staat, is dat ene werkwoord een zelfstandig werkwoord:
  – *Vanavond eten (zww) we pizza met zalm.*
- Als er meer werkwoorden in zo'n zin staan, staat ergens achter in de zin één zelfstandig werkwoord. Alle overige werkwoorden, dus ook de persoonsvorm, zijn hulpwerkwoorden:
  – *Vanavond kunnen (hww) we pizza met zalm eten (zww).*
  – *Vanavond zouden (hww) we pizza met zalm kunnen (hww) eten (zww).*

Opdracht
1

1 De zinnen *a* tot en met *d* bevatten meer dan één werkwoord. Maak elke zin in stappen korter door steeds de persoonsvorm weg te laten en van een ander werkwoord in de zin een persoonsvorm te maken, totdat je één werkwoord overhoudt. Noteer alle zinnen.
a Sezen kan heel mooi pirouetten draaien.
b Je moet altijd in jezelf blijven geloven.
c Vandaag zul je echt aan je werkstuk voor biologie moeten beginnen.
d Had je vanmorgen de krantenjongen nog gezien?

2 Omcirkel de juiste woordsoort: Het werkwoord dat overblijft in de zin is het **zelfstandig werkwoord / hulpwerkwoord**.

Opdracht
2

1 Onderstreep van de zinnen *a* tot en met *h* alle werkwoorden.
2 Omcirkel het zelfstandig werkwoord.
a Tijdens het concert heeft het publiek uit volle borst meegezongen.
b Onlangs heeft de violist zijn oude viool laten restaureren.
c De werklieden maakten veel kabaal tijdens de verbouwing van het station.
d De vlogger werd ten onrechte beschuldigd van grensoverschrijdend gedrag.
e Zou je deze belangrijke afspraak in je agenda willen zetten?
f Volgens mij kan Esmeralda dat nooit gezegd hebben.

g De koning houdt op eerste kerstdag traditiegetrouw een toespraak.
h De op heterdaad betrapte dief kon niet meer ontsnappen.

Opdracht
3

De zinnen 1 tot en met 4 bevatten één werkwoord: het zelfstandig werkwoord. Breid de zinnen uit door twee of meer hulpwerkwoorden toe te voegen. Kies uit: *hebben – kunnen – mogen – moeten – willen – worden – zijn – zullen.* Je mag de hulpwerkwoorden en de werkwoorden uit de zinnen vervoegen en de woordvolgorde veranderen.

1 Sinds 2015 doet Australië mee aan het Eurovisiesongfestival.
2 Komt er ooit nog een Elfstedentocht?
3 Tijdens het Suikerfeest vieren moslims het einde van de vastenmaand ramadan.
4 In het midden van de stad Utrecht vind je de hoogste kerktoren van ons land.

Opdracht
4

Een aantal hulpwerkwoorden kan ook voorkomen als zelfstandig werkwoord. Maak zinnen met elk van de werkwoorden *hebben, mogen, moeten* en *willen* waarin deze werkwoorden een zelfstandig werkwoord zijn. De zinnen bevatten ten minste zes woorden.

Opdracht
5

Lees tekst 1. Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *zn – blw – olw – bn – zww – hww.*

Tekst 1

De vissen

De vissen in de oceaan
van Afrika tot Polen
zijn graag gezellig bij elkaar
in hele grote scholen.

En op zo'n school wordt nooit geplaagd,
er zijn geen vechtpartijen,
geen hard gescheld of grof geweld,
geen kleine pesterijen.

Geen vis die ooit een andere vis
zal slaan of lastigvallen.
Op deze school wordt niet gepest:
dat doen alleen de kwallen.

Rikkert Zuiderveld, De mooievaar. Uitgeverij Mozaïek, Utrecht 2009

Opdracht
6

Neem de onderstreepte woorden van de zinnen 1 tot en met 6 over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: *zn – zn-e – blw – olw – bn – st.bn – zww – hww.*

1 Het merk Puma kunnen we herkennen aan een springende poema.
2 Draagt jouw broer nog altijd dat oude, leren jasje?
3 Leonardo da Vinci verbaast ons nog altijd met zijn uitvindingen.
4 Ibrahim uit onze klas zal altijd kiezen voor een spannend boek.
5 In het verleden werd Sev vaak geplaagd door zijn oudste zus.
6 De goedgemutste ober schonk hun een extra groot glas cola in.

Ik kan/weet
- onderscheid maken tussen zelfstandige werkwoorden en hulpwerkwoorden.

§7 Lijdend voorwerp

Je leert	• het lijdend voorwerp in een zin vinden.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 1, 3 en 5
Zie ook	• Grammatica § 10 Voorzetsel

Theorie

video-uitleg

Lijdend voorwerp

Bekijk de volgende zin:
– *De directeur van de bioscoop / ontsloeg / vanochtend / **de onbetrouwbare medewerker**.*

In deze zin is *de onbetrouwbare medewerker* het **lijdend voorwerp (lv)**. Dat zinsdeel geeft meestal aan wie/wat iets 'overkomt' of 'ondergaat':
– Manouk helpt *Job* (lv) bij het maken van zijn wiskundesommen.
– 's Morgens vroeg laat onze buurman *zijn hond* (lv) uit.
– Guus heeft *een mooie tekening* (lv) gemaakt.

Zo vind je het lijdend voorwerp
Bekijk de zin *Op de markt heeft Ricardo een warme winterjas gekocht*.
1 Zoek de persoonsvorm en verdeel de zin in zinsdelen.
   – *Op de markt / heeft / Ricardo / een warme winterjas / gekocht*.
2 Noteer het onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
   ow = Ricardo
   wg = heeft gekocht
3 Stel de vraag *Wat (soms: Wie) + werkwoordelijk gezegde + onderwerp?*
   Vraag: *Wat heeft Ricardo gekocht?*
   Het antwoord op die vraag is het lijdend voorwerp.
   lv = een warme winterjas

Tip: het lijdend voorwerp begint bijna nooit met een voorzetsel (*aan, achter, bij, in, langs, met, naast, onder, op, over, voor* enzovoorts).

Opdracht
1

Werk in tweetallen. Bekijk de 'zinnen' *a* tot en met *h*. Ze bestaan allemaal uit een zelfstandig naamwoord en een werkwoord. Toch is er verschil.
1 Verdeel de 'zinnen' in twee rijtjes van vier.
2 Leg uit hoe jullie tot de verdeling zijn gekomen.
3 Leg uit dat 'moeders verrassen' in beide rijtjes past.
4 In een van de rijtjes staan nu vier correcte zinnetjes van twee woorden. Van de combinaties in het andere rijtje kun je zinnen maken als je woorden toevoegt. De volgorde van de twee woorden die een combinatie vormen, moet wisselen. Maak deze vier zinnen.
5 Welk zinsdeel vormt het woord dat jullie per zin hebben toegevoegd?
6 Bedenk samen bij beide rijtjes nog twee andere combinaties van twee woorden.

a bladeren ritselen
b muffins bakken
c koeien herkauwen
d moeders verrassen
e planten groeien
f schilderijen maken
g tijdschriften lezen
h torens beklimmen

Opdracht 2

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* persoonsvorm (pv), onderwerp (ow) en werkwoordelijk gezegd (wg). Zet zo nodig streepjes tussen de zinnen.
2 Stel bij elke zin de vraag *Wat/Wie + wg + ow?* en noteer het lv.
a Het nichtje van Dean heeft een tatoeage laten zetten.
b Soraya maakt in het openbaar graag grappen.
c Onlangs heeft mijn zus de schrijver van haar lievelingsboek gesproken.
d Wekelijks prijst snackbar Smikkel een andere snack aan.
e Zojuist heeft de minister geheel onverwacht haar aftreden bekendgemaakt.
f In het dichtbegroeide bos trof de boswachter drie verdwaalde kinderen aan.

Opdracht 3

Noteer van de zinnen 1 tot en met 6 pv, ow, wg en lv. Let op: niet elke zin bevat een lv.
1 Heb je op de televisie weleens een walvishaai gezien?
2 Een walvishaai herken je aan zijn grijsgeel gestreepte huid.
3 Walvishaaien worden in de open oceaan en bij de kust aangetroffen.
4 Ze lusten graag plankton, krill en kleine visjes.
5 Af en toe verorbert de walvishaai ook pijlinktvissen.
6 In tegenstelling tot de meeste haaien maakt hij geen dodelijke slachtoffers.

Opdracht 4

Bekijk de afbeelding.

Maak bij de afbeelding vier zinnen van ten minste zes woorden met in elke zin een ander lijdend voorwerp. Onderstreep het lijdend voorwerp.

Opdracht 5

1 Maak zinnen met de gegeven zinsdelen in de volgorde zoals die is aangegeven.
a ow – pv/wg – lv – wg
b pv/wg – ow – lv – wg?
c ow – pv/wg – lv
d lv – pv/wg – ow – wg
2 Werk samen met een klasgenoot en controleer elkaars zinnen.

Opdracht 6

Lees tekst 1.
Noteer van de zinnen ow en lv. Noteer een streepje als er geen lv is.

Tekst 1

Vleesetende plant

(1) De vleesetende plant Venusvliegenval heeft een bijzonder trucje bedacht. (2) Hij vangt insecten. (3) Hoe werkt dit? (4) Een klein insect ruikt de zoete geur van nectar. (5) Het vliegt op het smakelijke luchtje af. (6) Tussen stevige blaadjes maakt het beestje een landing. (7) Deze blaadjes zijn bekleed met een laagje nectar. (8) De vlieg raakt de voelhaartjes van de venusvliegenval aan. (9) En de val klapt dicht. (10) Het insect kan dan niet meer ontsnappen. (11) Daarna eet de plant het vliegje op.

Naar: natgeojunior.nl

Ik kan/weet
- het lijdend voorwerp in een zin vinden. 1F

§ 8 Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord

Je leert	• persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 2, 4 en 6

Theorie

video-uitleg

Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord

Bekijk de volgende zin:
– *Lieke zegt dat* ***ze*** *altijd met* ***haar*** *moeder naar de tandarts gaat.*

In deze zin zijn *ze* en *haar* voornaamwoorden. Ze wijzen allebei terug naar *Lieke*. Voornaamwoorden zijn woorden die verwijzen naar personen, dieren of dingen. Er zijn verschillende soorten voornaamwoorden.

- Een **persoonlijk voornaamwoord (pers.vnw)** duidt een persoon of ding aan: *ze gaat naar de tandarts; hij is nogal lui; zij zijn een dagje weg; deze vulpen is van mij.*
- Een **bezittelijk voornaamwoord (*bez.*vnw)** geeft aan van wie iets is. Het staat altijd vóór het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort: *met haar moeder; jouw nieuwe tas; onze vrienden; dit is mijn vulpen.*

	persoonlijke voornaamwoorden			bezittelijke voornaamwoorden
		onderwerp	**geen onderwerp**	
enkelvoud	1e persoon 2e persoon 3e persoon	ik jij / je u hij zij / ze het / 't	mij / me jou / je u hem / 'm haar / 'r het / 't	mijn / m'n jouw / je uw zijn / z'n haar / d'r zijn
meervoud	1e persoon 2e persoon 3e persoon	wij / we jullie u zij / ze	ons jullie u hun / hen / ze	ons / onze jullie uw hun

Let op: het woord *het* is persoonlijk voornaamwoord als het niet bij een zelfstandig naamwoord hoort en wel een duidelijke betekenis heeft:
– ***Dit verhaal*** *is heel interessant, dus ik heb het (= dit verhaal) met aandacht gelezen.*

In het schema zie je dat *je*, *haar*, *ons*, *jullie* en *hun* zowel persoonlijk als bezittelijk voornaamwoord kunnen zijn. Je kunt de woordsoort bepalen door het woord te vervangen.

- Een persoonlijk voornaamwoord kun je vervangen door *hij* of *hem*.
  – *Is deze auto van jullie (pers.vnw)? → Is deze auto van hem?*
- Een bezittelijk voornaamwoord kun je vervangen door *zijn*.
  – *Is dit je (bez.vnw) jas? → Is dit zijn jas?*

Opdracht
1

Neem van de zinnen 1 tot en met 6 de onderstreepte woorden over en zet de juiste woordsoort erachter. Kies uit: pers.vnw en bez.vnw.

1 Volgens mij word jij beïnvloed door jouw vrienden.
2 Wij hebben jullie de door ons veroorzaakte autoschade vergoed.
3 De elektrische fiets waarop Noor rijdt, is niet van haar.
4 Naar mijn mening helpen deze webwinkels hun klanten onvoldoende.
5 U kunt altijd bij ons terecht met uw klachten over onze service.
6 Heeft de boer hun ook verse eieren van zijn kippen gegeven?

Opdracht
2

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* onder elkaar de pers.vnw en bez.vnw.
2 Noteer achter elk opgeschreven woord de woordsoort: pers.vnw of bez.vnw.
a Vraag je even of Tim z'n fiets van onze afrit afhaalt?
b Jullie zullen toch wel jullie mond houden tijdens deze voorstelling?
c 't Was een ouderwets gezellig filmavondje met onze vrienden!
d In haar haar zat een mooie bloem die zij zelf had geplukt.
e Het maakt ons niet uit dat ze steeds ons keukentrapje willen lenen.
f Ik weet niet meer of m'n afspraak met hem of met haar is.

Opdracht
3

Maak zinnen van ten minste zeven woorden volgens de instructies.

1 In deze zin is *je* onderwerp van de zin.
2 In deze zin is *je* niet het onderwerp van de zin.
3 In deze zin is *ons* een persoonlijk voornaamwoord.
4 In deze zin is *ons* een bezittelijk voornaamwoord.
5 In deze zin is *ons* geen persoonlijk of bezittelijk voornaamwoord.

Opdracht
4

Lees tekst 1.

1 Neem de onderstreepte woorden over en zet de juiste woordsoort erachter.
Kies uit: *zn – olw – blw – pers.vnw – bez.vnw – hww – zww.*
2 Noteer de bijvoeglijke naamwoorden.
3 Hoeveel zelfstandige naamwoorden staan in dit gedicht?

Tekst 1

Brief

Ik schrijf hier lieve dingen
in het zand –
met de tenen aan mijn voet,
met de vingers van mijn hand.
De zee komt even lezen,
trekt mijn letters van het strand
en brengt ze naar de overkant.
Of spoelt mijn brief alleen
een beetje heen en weer?
Ik krijg nooit antwoord.
Of juist wel?
Legt de zee met elke golf
een nieuwe bladzij
voor me neer?

Edward van de Vendel, Superguppie. Uitgeverij Querido, Amsterdam 2008

Ik kan/weet
- persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden herkennen en gebruiken.

§9 Meewerkend voorwerp

Je leert • het meewerkend voorwerp in een zin vinden.
Je hebt afgerond • Grammatica § 1, 3, 5 en 7

Theorie

video-uitleg

Meewerkend voorwerp

Bekijk de volgende zinnen:
– *De jury / overhandigt /* ***de winnares*** */ een gouden medaille / voor haar prestatie.*
– *Het publiek / geeft /* ***de winnares*** */ een staande ovatie.*

In deze zinnen is *de winnares* het **meewerkend voorwerp (mv)**. Een meewerkend voorwerp geeft aan voor wie iets bestemd is. Het is vaak een mens of een dier. Het meewerkend voorwerp komt voor bij werkwoorden die iets te maken hebben met 'vertellen' (*antwoorden, beloven, uitleggen*) of met 'geven' (*overhandigen, betalen*).

Een meewerkend voorwerp kan beginnen met *aan*, maar dat hoeft niet. Als het niet met *aan* begint, kun je *aan* er meestal voor zetten. Als *aan* wel in de zin staat, kun je het vaak weglaten. Soms moet je dan wel de woordvolgorde veranderen:
– *De ober / heeft / de menukaart / gegeven / aan de gasten (mv).*
– *De ober / heeft / de gasten (mv) / de menukaart / gegeven.*

Zo vind je het meewerkend voorwerp
Bekijk de zin: *Heeft Thirza aan haar zusje een geheimpje verteld?*
1 Zoek de persoonsvorm en verdeel de zin in zinsdelen.
Heeft / Thirza / aan haar zusje / een geheimpje / verteld?
2 Noteer onderwerp, werkwoordelijk gezegde en lijdend voorwerp (als dat er is).
ow = Thirza
wg = heeft verteld
lv = een geheimpje
3 Stel de vraag *Aan wie + werkwoordelijk gezegde + onderwerp + lijdend voorwerp?*
Vraag: *Aan wie heeft Thirza een geheimpje verteld?*
Het antwoord op die vraag is het meewerkend voorwerp.
mv = aan haar zusje
4 Controleer voor de zekerheid of je *aan* kunt weglaten of toevoegen. Dat kan bijna altijd.
Heeft / Thirza / haar zusje / een geheimpje / verteld?

Opdracht
1

1 Onderstreep van de zinnen *a* tot en met *d* de pv.
2 Zet streepjes tussen de zinsdelen.
3 Noteer ow, wg en lv.
4 Stel de vraag *Aan wie + wg + ow + lv?* Noteer daarna het mv.
a Na een jaar verkering schonk Nick zijn vriendin een zilveren ring.
b De ijscoman heeft op de hoek van de straat ijsjes uitgedeeld aan de buurtkinderen.
c Vol trots overhandigt de badmeester zijn eigen zoon het zwemdiploma.
d Aan de dierenbescherming doneren de bewoners in deze wijk een flink bedrag.

Opdracht
2

Werk in tweetallen.

1 Bekijk de afbeeldingen 1, 2 en 3. Noteer bij elke afbeelding een passende zin met een meewerkend voorwerp.
2 Ontleed de zinnen en noteer pv, ow, wg, lv en mv.
3 Hebben jullie ook zinnen gemaakt zonder een lijdend voorwerp?
4 Kies: waar of niet waar.
In een zin met een mv staat ook vaak een lv. **waar / niet waar**

Opdracht
3

Noteer van de zinnen 1 tot en met 6 pv, ow, wg, lv en mv. Let op: niet elke zin bevat alle zinsdelen.

1 In het circus tonen de acrobaten hun kunsten aan het publiek.
2 De enthousiaste presentator beloofde de luisteraars een wervelende radioshow.
3 Aan de kant van de weg stond een eenzame lifter.
4 In de bijsluiter worden de bijwerkingen van het medicijn nauwkeurig toegelicht.
5 Wie van de leerlingen gaat aan Lara feedback geven?
6 De zorgzame dokter wenste de patiënt het allerbeste toe.

Opdracht
4

Maak met elk van de zinsdelen 1, 2 en 3 drie zinnen. In de eerste zin is het betreffende zinsdeel onderwerp, in de tweede zin lijdend voorwerp en in de derde zin meewerkend voorwerp.

1 de familie Sommer
2 de vlogger
3 het veulen

Opdracht
5

Werk in tweetallen.

1 Sommige werkwoorden kunnen niet met een lv en/of mv voorkomen, bijvoorbeeld *slapen*. Soms komt een werkwoord alleen voor met een lijdend voorwerp. Noteer de werkwoorden in de juiste kolom: *besturen – brengen – eten – gapen – lachen – lenen – lezen – tonen – varen – voeren*.
2 Noteer in elke kolom nog twee passende werkwoorden.

komt nooit met lv/mv voor	komt alleen met lv voor	komt met lv en mv voor

Opdracht
6

1 Maak zinnen met de gegeven zinsdelen in de volgorde zoals die is aangegeven.
2 Werk samen met een klasgenoot en controleer elkaars zinnen.
a ow – pv/wg – lv – mv
b pv/wg – ow – lv – wg?
c mv – pv/wg – ow – lv – wg
d ow – pv/wg – mv – lv

Ik kan/weet
- het meewerkend voorwerp in een zin vinden.

§10 Voorzetsel

Je leert
- voorzetsels herkennen.

Je hebt afgerond
- Grammatica § 1, 2, 4, 6 en 8

Theorie

video-uitleg

Voorzetsel

Bekijk de volgende zin:
– ***Voor*** *de voorstelling / ontmoeten / de bezoekers / elkaar /* ***in*** *de foyer.*

In deze zin zijn de woorden *Voor* en *in* voorzetsels. Een **voorzetsel (vz)** wordt meestal *vóór* een woord of een groepje woorden gezet, soms erachter. Samen vormen ze een zinsdeel dat vaak een plaats, tijd of reden/oorzaak aangeeft:
- plaats (waar?): *onder het bureau; op het plein; te Zaandam; bij de supermarkt; in de oven; aan de muur*
- tijd (wanneer?): *na het weekend; om zes uur; tijdens de reis*
- reden/oorzaak (waarom/waardoor?): *door de warmte; vanwege de storm; wegens vakantie*

Soms vormt een voorzetsel een vaste combinatie met een werkwoord: *hopen op*, *denken aan*, *genieten van*.
Soms vormen voorzetsels een vaste combinatie met een zelfstandig naamwoord. Zo'n combinatie heet een **voorzetseluitdrukking** : *bij wijze van*, *in antwoord op*, *in overleg met*.

Zo herken je een voorzetsel
- Voorzetsels staan meestal aan het begin van een zinsdeel:
  - o vóór een voornaamwoord:
    – *Ik / fiets / met hem. Abdul / loopt / achter ons.*
  - o vóór een groepje woorden met een zelfstandig naamwoord:
    – *De schoolboeken / zitten / in mijn rugzak (zn). Tussen de appels (zn) / ligt / een peer. Op het dak (zn) / liggen / zonnepanelen.*
- Voorzetsels kunnen ook áchter een zelfstandig naamwoord staan, aan het eind van een zinsdeel. Dan geven ze vaak een richting aan:
  – *Lieke / loopt / de school uit / het park in / de heuvel op.*
- Soms staat een voorzetsel midden in een zinsdeel:
  – *De jongens uit de straat / voetballen / achter het huis van Dave.*

Opdracht 1

1 Klap je boek dicht en noteer in één minuut zo veel mogelijk voorzetsels.
2 Onderstreep de voorzetsels die een plaats aanduiden.

Opdracht 2

Noteer de voorzetsels uit de zinnen 1 tot en met 8.
1 Je kunt in Utrecht bij de Amac laptops kopen met bijpassende accessoires.
2 Zonder problemen skatet Carlijn de helling van de skatebaan op en af.
3 Vanaf de Merwedebrug heb je een prachtig uitzicht over de rivier.
4 Schaamt Naomi zich voor het uitgelaten gedrag van haar broer?
5 Omstreeks 6.00 uur vertrekt de heer Visser naar zijn werk bij Shell.
6 Ferdi heeft een hekel aan kraaien en gaat ze daarom altijd uit de weg.

7 Dankzij positieve ervaringen zweert Ashia bij een kopje koffie tijdens het leren.
8 Je kunt nu te voet of per fiets het gerenoveerde stadspark bezoeken.

Opdracht 3

1 Vul op de puntjes de juiste voorzetsels in. Bij *a* tot en met *e* maak je de vaste combinaties met het werkwoord en bij *f* tot en met *j* maak je de voorzetseluitdrukkingen compleet.
2 Bedenk nog twee vaste combinaties. Ze mogen niet uit deze paragraaf komen.

a deelnemen …
b reageren …
c schrikken …
d zich bemoeien …
e zich schamen …
f … behulp …
g … gevolg …
h … middel …
i … tegenstelling …
j … verband …

Opdracht 4

Lees de zinnen *a* en *b*.
1 Zet streepjes tussen de zinsdelen.
a De meester staat voor het bord.
b De meester leest het verhaal voor.
2 Noteer twee redenen waarom het woord *voor* alleen in zin *a* een voorzetsel is.

Opdracht 5

Lees tekst 1. Neem de onderstreepte woorden over en noteer daarachter de juiste afkorting. Kies uit: *zn – blw – olw – bn – pers.vnw – bez.vnw – zww – hww – vz.*

Tekst 1

Dag

En dat ik hier op dit moment
zo hevig sta te leven midden

in dit korenveld vol warmte
die uit droge aarde opstijgt

tussen oorverdovend gonzen van
insecten tot waar leeuweriken
die ik niet eens kan zien in
het witte licht. En op

de achtergrond het stille
silhouet van bossen tegen
donkerblauwe lucht en het

ongeloof dat ook deze dag
zonder enig verzet zal
verdwijnen in de nacht

Marc Tritsmans, Onder bomen. Uitgeverij Lannoo, Tielt/Amsterdam 2000

Opdracht 6

Schrijf een tekstje van ongeveer 75 woorden over je favoriete sport of een andere hobby. Je mag geen voorzetsels gebruiken.

Ik kan/weet
- voorzetsels herkennen en gebruiken.

§11 Bijwoordelijke bepaling

Je leert	• bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 1, 3, 5, 7 en 9

Theorie

video-uitleg

Bijwoordelijke bepaling

Bekijk de volgende zinnen:
– ***Op zolder*** / *liggen* / *twee paar schaatsen.*
– *Yasmina* / *viert* / ***over twee weken*** / *haar verjaardag.*
– *De barbecue* / *werd* / ***vanwege het slechte weer*** / *afgelast.*

In deze zinnen zijn de vetgedrukte zinsdelen bijwoordelijke bepalingen. Een **bijwoordelijke bepaling (bwb)** geeft vaak een plaats (*op zolder*), een tijd (*over twee weken*) of een reden (*vanwege het slechte weer*) aan.
Bijwoordelijke bepalingen geven vaak antwoord op vragen die beginnen met de vraagwoorden *Wanneer*, *Waar…* (*Waardoor? Waarheen?* enzovoort) en *Hoe…* (*Hoelang? Hoe ver?* enzovoort). Deze vraagwoorden zijn zelf ook bijwoordelijke bepaling als ze in een zin voorkomen: ***Waar*** *heb je die gave tas gekocht?* ***Wanneer*** *zullen we afspreken?*
Een zin kan geen, één of meer bijwoordelijke bepalingen bevatten.

Zo vind je de bijwoordelijke bepalingen
Bekijk de zin: *'s Morgens / brengt / Koen / zijn broertje / naar school.*
1 Noteer onderwerp en werkwoordelijk gezegde.
ow = Koen
wg = brengt
2 Noteer lijdend voorwerp en meewerkend voorwerp.
lv = zijn broertje
mv = –
3 Zoek of er zinsdelen zijn die antwoord geven op vragen als *Wanneer? Waar? Hoe?* enzovoort. Die zinsdelen zijn meestal een bijwoordelijke bepaling.
bwb = 's Morgens (geeft antwoord op de vraag *Wanneer?*)
bwb = naar school (geeft antwoord op de vraag *Waarheen?*)

Opdracht
1

1 Lees de zinnen *a* tot en met *d*. Breid de zinnen uit met steeds een andere bijwoordelijke bepaling.
2 Noteer per zin op welke vraag de bijwoordelijke bepaling antwoord geeft.
a De bus is vertrokken.
b Deze deejay draait harde muziek.
c Familie Kleyn heeft een tiny house gekocht.
d Kim volgde het wandelpad.

Opdracht
2

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *d* ow, wg, lv en mv. Niet elke zin bevat alle zinsdelen.
2 Noteer de bijwoordelijke bepalingen.
a Simon heeft eindelijk een afspraakje met Zahra durven maken.
b Vanwege haar grote inzet kreeg Roxy van haar werkgever een bonus.

c Voor Moederdag stuurt Oliver zijn moeder altijd een lief kaartje.
d Bij de eerstvolgende verkiezingen doen veel politieke partijen mee.

Opdracht
3

Noteer van de zinnen alle bijwoordelijke bepalingen.

1 Wanneer gaan we een potje Rummikub spelen?
2 Na de nederlaag gingen de volleyballers zo snel mogelijk naar hun kleedkamer.
3 Utrecht Centraal heeft sinds enkele jaren een zeer grote fietsenstalling.
4 Vanwege de overstromingen zijn de vakantiegangers enkele dagen eerder thuisgekomen.
5 Waarom hangen vleermuizen ondersteboven aan een boom?
6 Na zijn duik in het koude water beefde Bink nog een hele tijd.
7 Stralend toonde Liselotte haar diploma spreekvaardigheid Frans.
8 Zou de monumentale boerderij binnen een jaar worden opgeknapt?

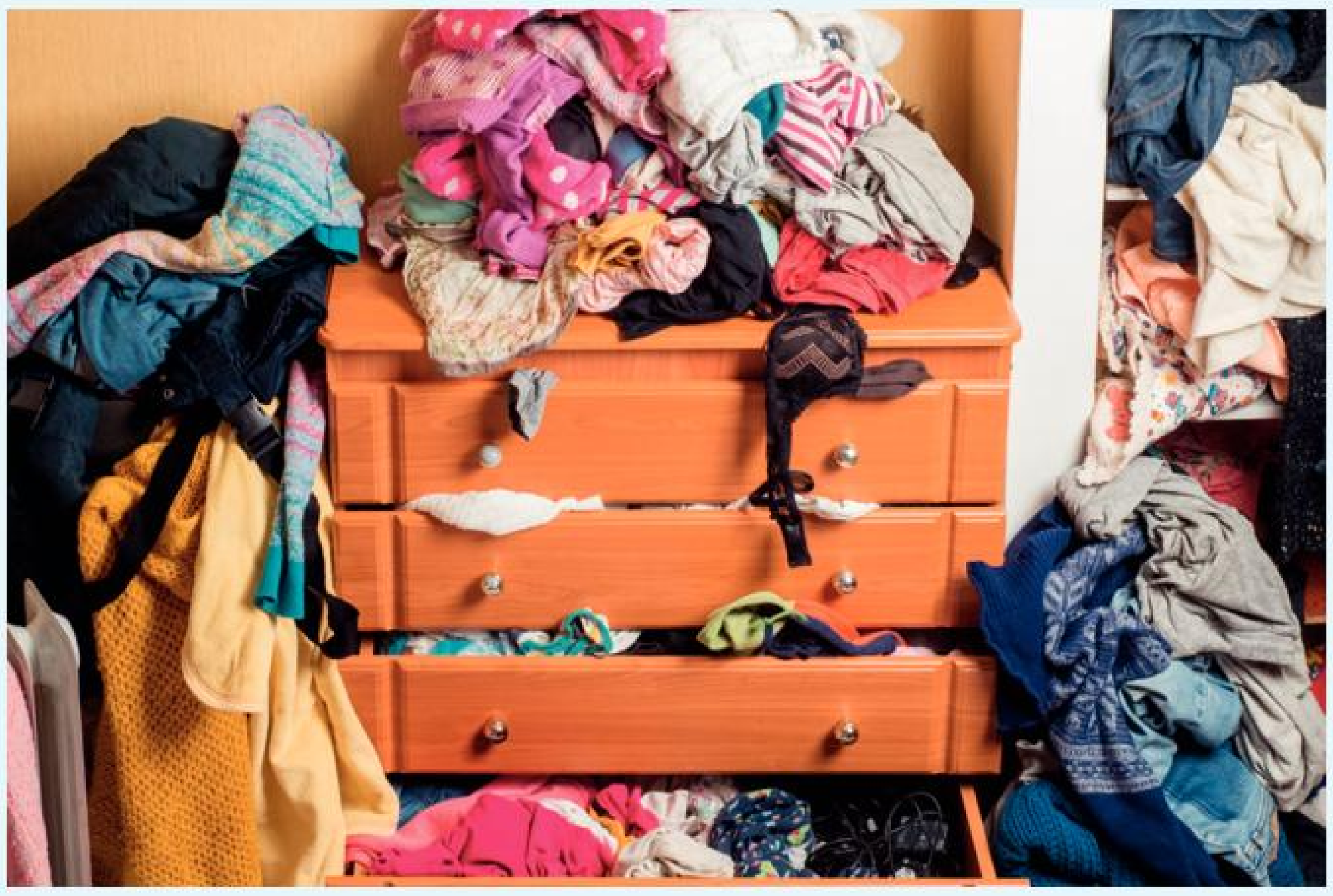
Opdracht
4

Lees tekst 1.
Noteer alle bijwoordelijke bepalingen.

Tekst 1

Tweede leven voor je kleding

(1) Elke ochtend open je je kledingkast. (2) Je vindt daar een wirwar aan stoffen, kleuren, knopen en prints. (3) In je kast liggen broeken, truien, sokken en nog veel meer. (4) Tussen 2000 en 2015 is de kledingproductie verdubbeld. (5) We dragen een kledingstuk steeds minder vaak. (6) En we kopen dikwijls nieuwe kleding! (7) We belasten op deze manier het milieu.
(8) Onze kleding kan moeilijk hergebruikt worden. (9) De meeste kledingstukken bevatten meerdere stoffen. (10) Je kunt dat zien op de labels in je kleding. (11) Bij recycling worden de vezels uit je kleding gehaald. (12) Daarmee kan nieuwe kleding gemaakt worden. (13) Kleding met verschillende vezels bemoeilijkt dit proces. (14) Koop volgende keer een trui van bijvoorbeeld 100% wol! (15) Dan kan jouw trui gerecycled worden!

Naar: nemokennislink.nl

Opdracht
5

In het linker rijtje staan voorbeelden van zinsdelen en in het rechter rijtje staan grammaticale functies. Welke grammaticale functie kan het zinsdeel hebben? Noteer de juiste letter bij het nummer. De letters mogen meerdere keren worden gebruikt.

1	aan Floor	*a*	bijwoordelijke bepaling
2	de dwerggeiten	*b*	lijdend voorwerp
3	Elim	*c*	meewerkend voorwerp
4	heeft ontmoet	*d*	onderwerp
5	op de berg	*e*	persoonsvorm
6	zal	*f*	werkwoordelijk gezegde

Ik kan/weet
- bijwoordelijke bepalingen in een zin vinden.

§12 Bijwoord

Je leert	• bijwoorden herkennen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 2, 4, 6, 8, 10 en 11

Theorie

video-uitleg

Bijwoord

Bekijk de volgende zin:
– ***Morgen*** *(bwb) / komt / het Scapino Ballet /* ***hier*** *(bwb) / een voorstelling / geven.*

In deze zin zijn de woorden *Morgen* en *hier* bijwoorden. Als een bijwoordelijke bepaling uit één woord bestaat, is dit woord als woordsoort een **bijwoord (bw)**.

Zo herken je een bijwoord

- Een bijwoord kan van alles aangeven, bijvoorbeeld:
  - tijd: *binnenkort; gisteren; overmorgen; nooit; straks; vroeger; tegenwoordig*;
  - plaats/richting: *er; daar; hier; nergens; overal; daarheen; erlangs; opzij*;
  - een reden/oorzaak: *daarom; vandaar; hierdoor; daardoor*;
  - een vraag: *hoe; waar; waardoor; waarheen; waarom; wanneer*;
  - (on)zekerheid: *ongetwijfeld; vast; wel; misschien; vermoedelijk; zeker*;
  - ontkenning: *niet; nooit; nimmer; geenszins*.
- Een bijwoord kan iets zeggen over:
  - een hele zin: *Vandaag gaan we met de klas zwemmen.*
  - een werkwoord: *Sjoerd / loopt (zww) / langzaam*.

Opdracht **1**

Noteer van de zinnen 1 tot en met 6 de bijwoorden.

1 Agressieve honden zouden altijd gemuilkorfd moeten worden.
2 In de sloot zwemmen allemaal kleine kikkervisjes.
3 Helaas is op Hawaï de vulkaan opnieuw uitgebarsten.
4 Regelmatig zoenen Jussuf en Sara stiekem in de fietsenkelder.
5 Hoe werkt onze nieuwe printer eigenlijk?
6 Onlangs heb ik een interessante film over de veelvraat gezien.

Opdracht **2**

1 Vul de zinnen *a* tot en met *c* aan met steeds een ander bijwoord.
2 Zet op een andere plaats in zin *a* nog een ander bijwoord.
3 Bedenk zelf een zin met drie bijwoorden en noteer deze zin.

a Heb jij een leuk vakantiebaantje gevonden?
b Davida gaat naar dansles.
c De zieke zwerfkat kon gered worden.

Opdracht **3**

1 Noteer uit de zinnen *a* tot en met *d* de bijvoeglijke naamwoorden en de bijwoorden.
2 Noteer achter de opgeschreven woorden de juiste woordsoort. Kies: bn of bw.

a Tegenwoordig kleedt Donovan zich modieus.
b De kieskeurige Livia lust alleen witte boterhammen met jonge kaas.
c Tijdens de strenge winter van 1979 kon je gewoon op straat schaatsen.
d In de podcast vertelt de actrice boeiend haar indrukwekkende levensverhaal.

Opdracht 4

Maak met elk van de woorden 1 tot en met 3 twee zinnen van ten minste zeven woorden. In de eerste zin is het woord een bijvoeglijk naamwoord en in de tweede zin een bijwoord. Je mag ook de lange vorm van de bijvoeglijke naamwoorden gebruiken.

1 mooi
2 vlot
3 zorgvuldig

Opdracht 5

1 Bekijk de zin: *In dit bos kun je alleen wandelen.*
Deze zin heeft twee betekenissen. Noteer beide betekenissen.

2 Lees de zinnen *a* en *b*.
Geef de twee betekenissen van *gelukkig*.
a Gelukkig kwam de brandweer op tijd.
b Gelukkig keek zij naar haar vriendje.

3 Lees de zinnen *a* en *b*.
Deze zinnen hebben een verschillende betekenis. Leg het verschil in betekenis uit.
a Ook hier kun je mooie foto's maken.
b Je kunt hier ook mooie foto's maken.

Opdracht 6

Lees tekst 1. Neem de onderstreepte woorden over en noteer daarachter de juiste afkorting: *zn – blw – olw – bn – pers.vnw – bez.vnw – zww – hww – vz – bw.*

Tekst 1

Klein of groot?

Een waterjuffer zag zichzelf
weerspiegeld in een regenplas.
Ze riep: 'Daar vliegt een legerhelikopter!'
Ze vond dat ze geweldig was.

Een stekelbaarsje
dat ook groot wou zijn,
sprong met een sierlijk boogje uit het water
en riep: 'Kijk, ik ben een spitssnuitdolfijn!'

En een watersalamander brulde:
'Wees allemaal eens stil.
Ik ben de sterkste en de grootste.
Ik ben een reusachtige krokodil!'

Een libelle fluisterde bedeesd:
'Jullie zijn juist heel erg klein.
Maar ik weet wel dat jullie
enorm grote opscheppers zijn.'

Rian Visser, Duizend levens. Uitgeverij Zwijsen, Tilburg 2018

Ik kan/weet

- bijwoorden herkennen.
- onderscheid maken tussen bijwoorden en bijvoeglijke naamwoorden.

FORMULEREN

Cursus 6

§1 Zinnen correct begrenzen

Je leert
- voegwoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen.

Je hebt afgerond
- Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen
- Spelling § 1 Hoofdletters en leestekens

Theorie

video-uitleg

Zinnen correct begrenzen

Een tekst bestaat uit zinnen. Doordat een tekst verdeeld is in zinnen, is hij beter leesbaar. Een zin is meestal een mededeling. Achter een zin met een mededeling zet je een punt:
– *Amy versiert de woonkamer. Haar broer is morgen jarig.*

Je kunt twee mededelingen samenvoegen met een **voegwoord**, zoals *als, doordat, dus, maar, nadat, omdat, terwijl, want, voordat, zodat* of *zodra:*
– *Amy versiert de woonkamer, **want** haar broer is morgen jarig.*
– *Amy versiert de woonkamer, **omdat** haar broer morgen jarig is.*
De volgende zinnen zijn dus niet correct, want het gedeelte vanaf *Want/Omdat* hoort bij het eerste deel en is geen zelfstandige zin. Het sterretje (*) betekent 'niet correct'.
– *Amy versiert de woonkamer. *__Want__ haar broer is morgen jarig.*
– *Amy versiert de woonkamer. ***Omdat** haar broer morgen jarig is.*

Sommige voegwoorden kunnen ook aan het begin van de zin staan. Dan komt er verderop in de zin een komma tussen de twee mededelingen, vaak tussen twee persoonsvormen:
– ***Omdat** haar broer morgen jarig <u>is</u>, <u>versiert</u> Amy de woonkamer.*

Zo begrens je de zinnen in een tekst
- Zet achter een zin een punt. Het maakt daarbij niet uit of de zin één of meer mededelingen bevat.
- Zet achter een vragende zin een vraagteken.
- Zet een komma tussen twee persoonsvormen.
- Zet voor voegwoorden in het algemeen een komma.
- Zet (in het algemeen) geen komma voor *en* en *of.*

Opdracht
1

Noteer een passend voegwoord op de puntjes.
1 Een dagje Efteling met z'n allen kan leuk zijn, ... het is wel een aanslag op je budget.
2 ... je verhaal gaat halen bij de conciërge, moet je je afvragen of je wel gelijk hebt.
3 Niek lijkt totaal niet op zijn broer, ... die heeft donkere krullen en Niek is blond.
4 ... je trek hebt, mag je wel iets lekkers pakken uit de koelkast.
5 Iris kwam doodmoe terug van de hockeytraining, ... ze ging vroeg naar bed.

Opdracht
2

Zet in onderstaande zinnen de leestekens op de juiste plaats.
1 Als Roos de trein moet halen vergeet ze soms haar fiets op slot te zetten
2 Vind je het vak Engels net zo interessant als de vakken wiskunde en biologie
3 Al sinds zijn tienerjaren draagt meneer Bosch Nikes omdat die zo lekker lopen
4 Voordat we vertrekken drinken we een kopje koffie met een stuk Limburgse vlaai
5 Je moet wel opschieten want de bus vertrekt over een paar minuten

Opdracht
3

Lees de zinnen bij 1 en 2. Maak van de twee losse zinnen drie verschillende goedlopende zinnen. De volgorde van de woorden mag je veranderen, maar de woorden zelf niet. Gebruik bij elke variatie een voegwoord.

1 Zaterdag is de lievelingsdag van Pim. Hij heeft ’s morgens pianoles.
2 Het is spiegelglad op straat. De fietsers zullen uitglijden.

Opdracht
4

In de tekstjes 1 tot en met 4 staan geen hoofdletters en leestekens. Noteer van elk tekstje uit hoeveel zinnen het bestaat: één, twee of drie.

1 bridgen kun je tegenwoordig in elke stad doen het is een geliefd spel voor senioren de gemiddelde leeftijd is 70 jaar
2 ga je weleens naar een sterrenwacht daar kun je veel leren over het heelal
3 de huizenprijzen stijgen maar veel mensen blijven gewoon wonen waar ze wonen
4 als je ergens hard voor traint is de teleurstelling extra groot als je verliest toch moet je nooit opgeven

Opdracht
5

1 Maak twee zinnen met het woord *nadat*; de eerste zin begint met *nadat* en de tweede zin niet. De zinnen hebben ten minste acht woorden.
2 Maak twee zinnen met het woord *terwijl*; de eerste zin begint met *terwijl* en de tweede zin niet. De zinnen hebben minimaal acht woorden.

Opdracht
6

In tekst 1 zijn de zinnen niet begrensd. Zet hoofdletters en leestekens op de juiste plaats. De tekst bevat elf zinnen.

Tekst 1
Spinnenangst

veel mensen zijn bang voor spinnen als er een achtpotertje voorbijkomt beginnen ze te gillen of raken ze volkomen in paniek heb jij daar ook last van ook al weet je in je hoofd dat zo’n klein diertje helemaal niets doet lopen de rillingen over je lijf deze angst heet arachnofobie oftewel spinnenangst het is de meest voorkomende (dieren)angst bij mensen arachnofobie ontstaat al bij kinderen wetenschappers weten niet precies hoe dat komt waarschijnlijk heeft het te maken met negatieve gedachten en gevoelens die vaak aan spinnen worden gekoppeld je ziet ze bijvoorbeeld vaak voorbijkomen in enge films ook helpt het niet dat een spin vaak plotseling opduikt en snel kan bewegen

Naar: natgeojunior.nl

Opdracht
7

1 Schrijf een tekst van ongeveer honderd woorden over iets waarvoor jij bang bent of waarvoor je bang bent geweest. In de tekst moeten ten minste drie verschillende voegwoorden komen te staan.
2 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars tekst. Omcirkel de voegwoorden en kijk of alle zinnen goed zijn begrensd.

Ik kan/weet
- voegwoorden en leestekens gebruiken om zinnen correct te begrenzen. 1F

§ 2 Verbanden tussen zinnen

Je leert	• verbanden tussen zinnen aangeven door de juiste signaalwoorden te gebruiken.
Je hebt afgerond	• Formuleren § 1 Zinnen correct begrenzen
Zie ook	• Spelling § 1 Hoofdletters en leestekens

Theorie

video-uitleg

Verbanden tussen zinnen

De zinnen van een alinea (en een tekst) houden verband met elkaar. Ook tussen delen van lange zinnen bestaat vaak een verband. Zulke **tekstverbanden** kun je aangeven met **signaalwoorden** als *ook, maar* en *als*. In het schema vind je een aantal voorbeelden.

Zo leg je verbanden tussen (delen van) zinnen in een tekst

je wilt ...	**signaalwoorden**	**voorbeeld**
een **opsomming** geven	om te beginnen, en, ook, verder, ten slotte	Elin kan mooi zingen. Ze kan *ook* heel goed dansen.
een **tegenstelling** noemen	echter, maar, toch	Veel mensen kijken graag naar Netflixseries, *maar* sommige moeten er niets van hebben.
een **tijdsverloop** beschrijven (chronologie)	eerst, daarna, nadat, voordat, nu, vervolgens	*Eerst* moet Brent naar de huiswerkbegeleiding, *daarna* naar pianoles en *vervolgens* naar de voetbaltraining.
een **oorzaak** en een **gevolg** geven	daardoor, door, doordat, zodat	Het heeft vannacht flink gesneeuwd. *Daardoor* zijn de straten spiegelglad geworden.
een **reden** noemen	omdat, namelijk, want, immers	Zorya wil een groot feest geven, *omdat* ze twaalf wordt.
een **voorbeeld** geven	bijvoorbeeld, zo, zoals	Bij de drogist kun je allerlei handige producten kopen, *zoals* tandpasta, tandenstokers en shampoo.
een **voorwaarde** stellen	als (... dan), wanneer, tenzij	Jasper zal blij zijn *als* hij eindelijk een voldoende haalt voor muziek.
een **conclusie** of **samenvatting** geven	daarom, dus, kortom, al met al	Vorige keer kwam Scott te laat bij de tandarts, *dus* nu vertrekt hij tien minuten eerder.

Opdracht
1

1 Noteer het juiste signaalwoord op de puntjes. Kies uit: *doordat – maar – voordat – want – zodat.* Je mag elk signaalwoord maar één keer gebruiken.
2 Noteer het bijbehorende verband achter elke zin.
a Lucas had dagenlang spierpijn, … hij zich dertig keer had opgedrukt.
b James maakt zijn huiswerk niet, … zit online te gamen met Olivier.
c … Lana haar pyjama aantrekt, neemt ze een warme douche.
d Saar heeft al haar boeken op alfabet staan, … zij ze eenvoudig kan pakken.
e Met Milou valt altijd wat te beleven, … ze deinst nergens voor terug.

Opdracht
2

Maak de zinnen 1 tot en met 6 compleet met een passend signaalwoord en een logisch vervolg.

1 Veel ouderen willen niet kleiner gaan wonen, …
2 …, schijnt je conditie snel achteruit te gaan.
3 Dylan heeft hard gespaard voor de wintersportvakantie, …
4 Bij de patisserie kun je lekkere gebakjes kopen, …
5 Tabina heeft de hele dag gesport, …
6 …, ruimen we de boel op.

Opdracht
3

Lees tekst 1. Maak de tekst compleet en vul op de puntjes een passend signaalwoord in.

Tekst 1

Communicerende kangoeroes

Onderzoekers ontdekten dat kangoeroes kunnen communiceren met mensen. Dat is verrassend, …(**1**)… gedacht werd dat alleen tamme dieren daartoe in staat waren.
De onderzoekers baseren zich op experimenten waarbij kangoeroes een dichte doos gevuld met voedsel voor zich kregen. De kangoeroes konden de doos zelf onmogelijk openen …(**2**)… keken vragend naar de onderzoekers voor hulp. 'Hun gestaar was behoorlijk intens', stelt onderzoeker Alexandra Green. 'We dachten eerder dat alleen getemde dieren om hulp proberen te vragen …(**3**)… er een probleem is, …(**4**)… kangoeroes doen het dus ook. …(**5**)… ze de doos niet kunnen openen, kijken ze naar een mens en …(**6**)… weer naar de doos. Sommige kangoeroes gebruikten zelfs hun neus om tegen mensen aan te duwen of vroegen om hulp door mensen te krabben.'
Eerder hebben onderzoekers al aangetoond dat honden, paarden …(**7**)… geiten in staat zijn om met mensen te communiceren. Dat zijn echter stuk voor stuk huisdieren.

Dat kangoeroes toch kunnen communiceren met mensen, komt waarschijnlijk …(**8**)… het sociale dieren zijn. Sociale dieren hebben …(**9**)… interactie met hun soortgenoten. Ook kangoeroes kunnen …(**10**)… communiceren met mensen.

Naar: scientias.nl

Opdracht
4

In de zinnen 1 tot en met 4 staan verschillende voegwoorden. Welke zinnen hebben dezelfde betekenis? Noteer de nummers.

1 Gebruik dit drankje als je keelpijn hebt.
2 Gebruik dit drankje indien je keelpijn hebt.
3 Gebruik dit drankje tenzij je keelpijn hebt.
4 Gebruik dit drankje zodra je keelpijn hebt.

Opdracht
5

1 Schrijf drie tekstjes van ongeveer dertig woorden waarin je steeds een ander tekstverband verwerkt. De tekstjes bevatten elk minimaal twee signaalwoorden en laten duidelijk het tekstverband zien.
2 Werk samen met een klasgenoot en lees elkaars tekstjes. Omcirkel de signaalwoorden en noteer per tekstje het tekstverband.

Ik kan/weet
- verbanden tussen zinnen aangeven door de juiste signaalwoorden te gebruiken. 1S

§ 3 Verwijzen met *deze*, *die*, *dit* en *dat*

Je leert	• op de juiste manier met *deze*, *die*, *dit* en *dat* verwijzen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord en § 4 Bijvoeglijk naamwoord
Zie ook	• Spelling § 2 Bijvoeglijk naamwoord

Theorie

video-uitleg

Verwijzen met *deze*, *die*, *dit* en *dat*

Een zelfstandig naamwoord is een **de-woord** (*de kamer*, *de oorlog*) of een **het-woord** (*het verhaal*, *het paleis*). De-woorden zijn **mannelijk (m)** of **vrouwelijk (v)**; het-woorden zijn **onzijdig (o)**. Dat noem je het **woordgeslacht**.

Je kunt het woordgeslacht opzoeken in een woordenboek:
zolder, de (m) = mannelijk; *mening, de (v) = vrouwelijk*; *varken, het (o) = onzijdig.*
Tip: verkleinwoorden zijn altijd onzijdig: *het egeltje (o)*; *het handje (o).*

Zo gebruik je de informatie over het woordgeslacht
Bij mannelijke en vrouwelijke woorden gebruik je *de*, *deze* en *die*:
- *de tulp, deze tulp, die tulp*; *de muis, deze muis, die muis.*

Bij onzijdige woorden gebruik je *het*, *dit* en *dat*:
- *het opstel, dit opstel, dat opstel; het ringetje, dit ringetje, dat ringetje.*

Aan de combinatie onbepaald lidwoord – bijvoeglijk naamwoord – zelfstandig naamwoord kun je vaak zien of je met een de-of een het-woord te maken hebt. Bij een de-woord komt er na *een* wél een *e* achter het bijvoeglijk naamwoord, bij een het-woord niet:
- *een dure ring* → *de ring* — *een mooi schilderij* → *het schilderij*
- *een lange film* → *de film* — *een spannend boek* → *het boek*

Met **verwijswoorden** kun je verwijzen naar woorden die je eerder hebt gebruikt.

Zo verwijs je met *deze*, *die*, *dit* en *dat*
Naar zelfstandige naamwoorden kun je verwijzen met *deze* en *die* of met *dit* en *dat*:

zelfstandig naamwoord	verwijswoord	voorbeeld
- in het enkelvoud, mannelijk (m)	*deze, die*	*Als je geodriehoek kapot is, kun je deze wel gebruiken.* *Jasper houdt veel van zijn opa, die naast hem woont.*
- in het enkelvoud, vrouwelijk (v)	*deze, die*	*In Peru heerst een bankencrisis. Duurt deze al lang?* *Irma werkt in de apotheek, die in de Margrietstraat zit.*
- in het enkelvoud, onzijdig (o)	*dit, dat*	*Het nieuwe theater is geopend. Dit is mooi geworden.* *Het mes dat jij gebruikt, is heel scherp.*
- in het meervoud	*deze, die*	*Zoek jij nieuwe schriften? Deze zijn in de aanbieding.* *Van de leerlingen die fraudeerden, zijn er zes berispt.*

Naar (een groter deel van) een zin kun je verwijzen met *dat* en *dit*.
– *Jessica gaat een sjaal breien. Dat / Dit doet ze graag.*

Opdracht
1

Het woord *blik* heeft twee betekenissen, afhankelijk van het lidwoord dat erbij staat: *de* of *het*.

1 Met welke verwijswoorden (*deze, die, dit, dat*) verwijs je naar *de blik*? Leg uit.
2 Met welke verwijswoorden (*deze, die, dit, dat*) verwijs je naar *het blik*? Leg uit.
3 Maak een zin met *de blik* en een zin met *het blik* waarin je verwijst met *deze, die, dit* of *dat*. De zinnen laten het verschil in betekenis zien tussen *de blik* en *het blik*.
4 Het woord *portier* heeft ook twee betekenissen, afhankelijk van het gebruikte lidwoord. Maak een zin met *de portier* en een zin met *het portier* waarin je verwijst met *deze, die, dit* of *dat*. De zinnen laten het verschil in betekenis zien tussen *de portier* en *het portier*.

Opdracht
2

Vul het juiste verwijswoord in. Kies uit: *deze – die – dit – dat*.

1 De vorige afspraak met de kapper ging niet door, maar … moet echt doorgaan.
2 In Hengelo vond een ernstig misdrijf plaats, … nooit werd opgelost.
3 Bodhi verlangt alweer naar de zomervakantie, maar … is voorlopig nog niet in zicht.
4 Quinn heeft een oude lp van The Doors … hij nog dagelijks draait.
5 Vorige maand bezocht mijn zus uit Amerika ons en … was echt een verrassing.
6 Zit die blauwe tuinstoel lekker of wil je liever in … rode zitten?

Opdracht
3

1 Maak vier zinnen met *deze*, *die*, *dit* en *dat*, elk verwijswoord in een andere zin.
2 Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars zinnen. Omcirkel de woorden waarnaar de verwijswoorden verwijzen en controleer of de verwijswoorden juist zijn.

Opdracht
4

Lees tekst 1.
De tekst bevat onjuiste verwijswoorden en er ontbreken hoofdletters en leestekens. Verbeter de fouten.

Tekst 1

Mooie spulletjes

Op Black Friday, het koopjesfeest die ieder jaar terugkomt krijgen we prachtige kortingen op spullen dat we eigenlijk niet nodig hebben je hoeft niet mee te doen aan deze gekte maar je wordt wel aantrekkelijker van mooie spulletjes zoals cosmetica en sieraden. Werken luxeproducten als dit voor mensen net zoals een kleurrijke staart voor pauwen ja, als we de reclame moeten geloven wel. Dat geeft steeds dezelfde boodschap of het nu om auto's of mobieltjes gaat: koop dit product en iedereen vindt je geweldig. Soms gaat dat heel opvallend: het mooie meisje die alleen maar wil instappen bij de man met een bepaald merk auto een andere keer gaat het subtieler: de buurman die duidelijk onder de indruk is van een nieuwe aankoop. reclamemakers maken slim gebruik van onze oerinstincten mensen zijn sociale wezens we willen

graag leuk, slim en aantrekkelijk gevonden worden. Vaak snappen we zelf best dat de aanschaf van dat chique smartphone ons niet slimmer maakt toch is het verleidelijk om hem te kopen. Misschien dat anderen ons door die dure apparaat wel ietsje hoger zullen inschatten.

Naar: Tonie Mudde, quest.nl

Ik kan/weet

- op de juiste manier met *deze, die, dit* en *dat* verwijzen naar mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden. 1S

§ 4 Verwijzen met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden

Je leert	• op de juiste manier met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden verwijzen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord en § 8 Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord • Formuleren § 3 Verwijzen met *deze, die, dit* en *dat*

Theorie

video-uitleg

Verwijzen met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden

Herhalingen maken een tekst saai. Om te voorkomen dat je in een tekst steeds dezelfde zelfstandige naamwoorden schrijft, gebruik je verwijswoorden. Een **verwijswoord** wijst meestal terug naar een woord of een groepje woorden dat eerder genoemd is.
Welk verwijswoord je gebruikt, hangt af van het woordgeslacht van het zelfstandig naamwoord waarnaar het verwijst: *mannelijk (m)*, *vrouwelijk (v)* of *onzijdig (o)*. Je hebt al geleerd dat je kunt verwijzen met *deze*, *die*, *dit* en *dat*. Je kunt ook verwijzen met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden.

Zo verwijs je met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden

zelfstandig naamwoord	verwijswoorden	voorbeeldzin
in het enkelvoud, mannelijk (m)	*hij, hem, zijn*	*Omdat **opa** moeilijk loopt, gebruikt hij een wandelstok die hem extra steun geeft.*
in het enkelvoud, vrouwelijk (v)	*zij, ze, haar*	*Deze **bakkerij** staat bekend om haar plaatselijke lekkernijen.*
in het enkelvoud, onzijdig (o)	*het, zijn*	*Het **park** ligt er verzorgd bij, omdat het door de gemeente goed wordt onderhouden.*
in het meervoud bij personen	*zij, ze, hen, hun*	*De teamleider roept de **medewerkers** bijeen om hen te complimenteren met hun inzet.*
in het meervoud bij dieren/dingen	*ze, hun*	*Ik heb de **koekjes** in de trommel gelegd, zodat ze lekker knapperig blijven.*

Opdracht
1

Lees tekst 1.

1 Welke woorden worden in de tekst steeds herhaald?
2 Je kunt deze woorden in zin 2, 3, 4 en 5 vervangen door een verwijswoord. Noteer het verwijswoord.
3 Op de puntjes moet drie keer hetzelfde woord komen te staan. Welk woord is dat?
4 Waarnaar verwijst dit woord?

Tekst 1

Samenwerkende pelikanen

(1) Pelikanen werken nauw samen om vis te vangen. (2) De pelikanen zwemmen in een halve cirkel en slaan met … vleugels op het water. (3) Zo drijven de pelikanen de vissen bij elkaar. (4) In ondiep water scheppen de pelikanen de vissen moeiteloos op met … snavel. (5) Die steken de pelikanen daarna in de lucht, zodat het water uit … keelzak loopt. (6) Wat achterblijft, is de vis.

Naar: natgeojunior.nl

Opdracht
2

Kies in de zinnen 1 tot en met 6 het juiste verwijswoord. Gebruik zo nodig een woordenboek om het geslacht van het woord op te zoeken.

1. Je moet oppassen voor deze stier, want **hij / ze / het** kan je opeens aanvallen.
2. De familieleden kijken ernaar uit dat hun neef **haar / hen** snel weer eens opzoekt.
3. Noëlle luistert niet meer naar dit radioprogramma, omdat het **haar / ze** verveelt.
4. Dit poesje is vanmorgen komen aanlopen; geef jij **hem / haar / het** wat te drinken?
5. Veel mensen zijn op zoek naar de ware liefde, maar **hij / zij / het** komt altijd onverwacht.
6. Hang dat gordijn even recht, want **hij / zij / het** hangt zo scheef.

Opdracht
3

Noteer in de zinnen 1 tot en met 4 het juiste verwijswoord. Gebruik zo nodig een woordenboek.

1. Traditiegetrouw stuurt de buurtvereniging al … nieuwe leden een welkomstcadeau.
2. Zou dit internetbedrijf … winst komend jaar opnieuw weten te verhogen?
3. Hoewel de talenten van Ajax veelbelovend leken, waren … prestaties teleurstellend.
4. De schoenenwinkel stuurt … vaste klanten jaarlijks een kortingsbon.

Opdracht
4

Gebruik de volgende woorden elk in een zin met een persoonlijk of bezittelijk voornaamwoord als verwijswoord:
huisdieren – zwembad – mediatheek – klasgenoten

Opdracht
5

Vul in de zinnen 1 tot en met 4 op de puntjes een passend persoonlijk of bezittelijk voornaamwoord in. Kies uit: *hij – hem – zijn – haar – hun*. Je mag de voornaamwoorden meerdere keren gebruiken.

1. Ondanks de stromende regen gaven de demonstranten … protest niet op.
2. Tijn is gek op ... smartwatch, waarmee … altijd te koop loopt.
3. Het boeit ... niet als je ... nadoet, want ... lacht gewoon mee.
4. Zal … vriendin … verrassen, omdat … … onlangs ook heeft verrast?

Opdracht
6

1. Schrijf een tekst van ongeveer honderd woorden. Gebruik minimaal vijf verschillende verwijswoorden. Kies zelf een onderwerp of overleg met je docent.
2. Werk samen met een klasgenoot. Lees elkaars tekst, noteer de verwijswoorden en zet erachter naar welk woord ze verwijzen. Zijn de verwijswoorden juist gebruikt?

Ik kan/weet

- op de juiste manier met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden verwijzen naar mannelijke, vrouwelijke en onzijdige woorden.

§ 5 Lastige verwijswoorden

Je leert
- op de juiste manier met *hen/hun, dat/wat* en *waarmee/met wie* verwijzen.

Je hebt afgerond
- Grammatica § 2, 7 tot en met 10
- Formuleren § 3 Verwijzen met *deze, die, dit* en *dat* en § 4 Verwijzen met persoonlijke en bezittelijke voornaamwoorden

Theorie

video-uitleg

Lastige verwijswoorden: *hen/hun*, *dat/wat*, *waarmee/ met wie*

Verwijswoorden (bijvoorbeeld *deze, die, dit, dat* en *hij, hem, zij, ze, haar, het, hen, hun*) verwijzen naar iets wat eerder (of later) genoemd wordt. Er zijn een paar lastige gevallen:

- ***Hen** of **hun**?*
  Je gebruikt het verwijswoord *hen* als lijdend voorwerp (lv) en na een voorzetsel (vz). Het verwijswoord *hun* gebruik je als meewerkend voorwerp (mv) zonder voorzetsel.
  - *Als Aimee en Yamilla weer te laat komen, zal ik niet meer op (vz) hen wachten.*
  - *Omdat twee leerlingen het huiswerk niet hadden gemaakt, gaf de docente hun (mv) een onverwachte overhoring. Ze riep hen (lv) naar voren.*
- ***Dat** of **wat**?*
  Je gebruikt het verwijswoord *dat* om te verwijzen naar het-woorden en naar (een groter deel van) een zin. Je gebruikt het verwijswoord *wat* om te verwijzen naar:
  - de woorden *dat* en *datgene*: ***Dat** wat je nu doet, is volgens mij gevaarlijk.*
  - de woorden *alles, iets, niets, het enige*: ***Het enige** wat Brentley doet, is voetballen.*
  - een overtreffende trap met *het* zonder zelfstandig naamwoord (*het beste*, *het fijnste* enzovoort): *Een hardloopcursus volgen is wel **het allerlaatste** wat ik ga doen.*
  - een hele zin: ***Ian won het schaaktoernooi**, wat mij verbaasde.*

  Maar: ***Ian won het schaaktoernooi**. Dat verbaasde mij.*
  Of: ***Ian won het schaaktoernooi** en dat verbaasde mij.*
- ***Waar+voorzetsel** of **voorzetsel + wie**?*
  Je gebruikt *waar*+voorzetsel (*waarmee, waarover, waarvan* enzovoort) als je verwijst naar dieren en dingen.
  - ***Het filmfestival** waarvoor ik kaartjes heb gekocht, gaat niet door.*

  Je gebruikt *voorzetsel + wie* (*met wie, over wie* enzovoort) als je verwijst naar mensen.
  - ***De vriendin** met wie ik tennis, is helaas geblesseerd.*

Opdracht
1

Bepaal eerst of op de puntjes in de zinnen een lv of een mv moet komen en vul daarna het juiste verwijswoord in. Kies uit: *hen* en *hun*.

1. De sportschool geeft gratis een proefles kickboksen aan … die dat willen.
2. Zodra de muzikanten het slotakkoord speelden, gaf het publiek … een daverend applaus.
3. Helaas gaan de buren verhuizen, maar we zullen … zeker niet vergeten.
4. Toen de dakloze … een daklozenkrant wilde overhandigen, liepen de voorbijgangers gewoon door.

Opdracht
2

1 Onderstreep in de zinnen *a* tot en met *d* de woorden waarnaar *dat* of *wat* verwijst.
2 Kies het juiste verwijswoord: *dat* of *wat*.
a Wat is het allerleukste **dat / wat** jij hebt gedaan tijdens je vakantie op Corsica?
b Ergeren jullie je ook zo aan het autoalarm **dat / wat** steeds afgaat?
c In deze brochure vind je alles **dat / wat** je moet weten over wadlopen.
d De vulkaan begon te grommen, **dat / wat** leidde tot paniek bij de dorpsbewoners.

Opdracht
3

1 Onderstreep in de zinnen *a* tot en met *f* de verwijswoorden.
2 Geef aan of de verwijswoorden juist of onjuist zijn gebruikt.

a	Hoewel de tegenstanders sterk waren, konden we toch van hun winnen.	**juist / onjuist**
b	Mia is het meisje waarmee ik woensdagavond naar de film ga.	**juist / onjuist**
c	Een vliegende vis is het allermooiste wat ik ooit heb gezien.	**juist / onjuist**
d	Als je hen binnenkort weer ziet, wil je hun dan de groeten doen?	**juist / onjuist**
e	De schrijver, over wie dat verhaal wordt verteld, heeft alles ontkend.	**juist / onjuist**
f	*Password* is het spannendste boek wat ik ooit heb gelezen.	**juist / onjuist**

Opdracht
4

Noteer het juiste verwijswoord. Kies uit: *dat – wat – hen – hun – waar+voorzetsel – voorzetsel + wie*.
1 Als haar vrienden op bezoek zijn, draait Serena muziek van ABBA voor ….
2 Het maatje … Dirk altijd trainde, heeft een prijs gewonnen met gewichtheffen.
3 Er is niets … Cloë tegenhoudt om op deze zonnige dag te gaan zwemmen.
4 Zodra de klanten de winkel binnenstapten, toonde de juwelier … zijn nieuwste collectie.
5 De kwestie … enkele leerlingen met de mentor hebben gesproken, ligt nogal gevoelig.
6 De voorstelling over Anne Frank is het beste toneelstuk … ik ooit heb gezien.

Opdracht
5

Lees tekst 1.
Noteer op de puntjes de juiste verwijswoorden.

Tekst 1

Ongelukkige ontsnapping

Twee chimpansees uit DierenPark Amersfoort hebben …(**1**)… uitbraakpoging niet overleefd. …(**2**)… ontsnapten onlangs uit …(**3**)… verblijf en werden daarop neergeschoten. Waarom gebeurde dit?
Sommige dieren worden buiten …(**4**)… verblijf onrustig, omdat …(**5**)… de situatie daar niet kennen. 'De twee mannelijke chimpansees vertoonden imponerend gedrag, …(**6**)… voor een gevaarlijke situatie kon zorgen. Daarom heeft men besloten om …(**7**)… dood te schieten', vertelde een woordvoerder van DierenPark Amersfoort, …(**8**)… een verslaggever van de NOS sprak.
Waarom werden de chimpansees eigenlijk niet verdoofd? Als je een dier verdooft, ligt …(**9**)… niet meteen gestrekt. …(**10**)… is in het geval van een agressief dier wel nodig.
Volgens veiligheidsdeskundige Sandra Brandts is de kans heel klein dat een dier ontsnapt. 'Toch kan dat gebeuren', laat …(**11**)… weten. Bij een serieus risico

worden direct de hulptroepen geïnformeerd', legt Brandts uit. 'Als de situatie te gevaarlijk is, grijpen …(**12**)… in. De wapens …(**13**)… ze schieten, zijn dodelijk.'
Naar: quest.nl

Ik kan/weet	• op de juiste manier met *hen/hun*, *dat/wat* en *waarmee/met wie* verwijzen. 3F

§ 6 Trappen van vergelijking

Je leert	• de trappen van vergelijking goed gebruiken in combinatie met *als* of *dan*.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 4 Bijvoeglijk naamwoord en § 8 Persoonlijk en bezittelijk voornaamwoord

Theorie

video-uitleg

Trappen van vergelijking

In de zin *Een hond is **snel**, een antilope is **sneller** en een jachtluipaard is het **snelst*** zie je de **trappen van vergelijking** van het bijvoeglijk naamwoord *snel*:
- de stellende trap: *snel*;
- de vergrotende trap, die eindigt op *er*: *sneller*;
- de overtreffende trap, die eindigt op *st(e)*: *snelst(e)*.

Ook bij andere bijvoeglijke naamwoorden komen de trappen van vergelijking voor.

	vorm van het woord	***als* of *dan*?**
stellende trap	Schrijf het woord zo eenvoudig mogelijk: - *Boaz is blond.* - *Citroenen zijn zuur.*	Je gebruikt **als**: - *Boaz is net zo blond **als** zijn broer.* - *Citroenen zijn even zuur **als** limoenen.*
vergrotende trap	Zet *er* achter het woord: - *blonder* Zet *der* achter het woord als het op een *r* eindigt: - *zuurder*	Je gebruikt **dan**: - *Boaz is blonder **dan** zijn zus.* - *Citroenen zijn zuurder **dan** bessen.*
overtreffende trap	Zet *st* of *ste* achter het woord: - *(het) blondst; (de) zuurste* Een woord dat op *st* of *sch* eindigt, krijgt geen *st*, maar *meest* ervoor: - *(het) meest uitgerust* - *(de) meest allergische*	

De woorden *goed, graag, veel* en *weinig* hebben een afwijkende vergrotende en overtreffende trap: *goed – beter – best; graag – liever – liefst; veel – meer – meest; weinig – minder – minst.*

'… als mij' of '… dan ik'?

Vaak wordt na *als* of *dan* het verkeerde persoonlijke voornaamwoord gekozen:
– **Jij bent even groot als mij*. Dat is fout. Het moet zijn: *Jij bent even groot als ik*.

Om te weten welk woord je hier moet gebruiken, maak je de zin langer door hem aan te vullen met een passende persoonsvorm:
– *Robin is net zo sterk als **hij** (is), maar sterker dan **ik** (ben).*
– *De caissière rekent sneller dan **jij** (rekent), maar niet zo snel als **wij** (rekenen).*

Opdracht 1

Noteer in de kolommen de stellende, vergrotende en overtreffende trap van de woorden 1 tot en met 12. De eerste is al voorgedaan.

stellende trap	**vergrotende trap**	**overtreffende trap**
aardig	aardiger	aardigst

1 aardig
2 argeloos
3 bewust
4 fantastisch
5 goed
6 intelligent
7 intensief
8 knus
9 lomp
10 raar
11 veel
12 ver

Opdracht 2

Omcirkel in de zinnen 1 tot en met 4 het juiste woord.

1 Een cobra is giftiger **als / dan** een schorpioen.
2 Iris uit 1D heeft net zo'n leuk telefoonhoesje **als / dan** jij.
3 Schaatste Ronald Mulder harder **als / dan** zijn broer tijdens de Olympische Spelen?
4 Gewone fietsen gaan lang niet zo snel **als / dan** elektrische fietsen.

Opdracht 3

Omcirkel in de zinnen 1 tot en met 4 de juiste woorden.

1 Volgens Owen is zijn broer veel luier **als / dan hij / hem**.
2 Als hij toverdrank heeft gedronken, is Asterix net zo sterk **als / dan** Obelix.
3 De meeste leerlingen letten beter op in de klas **als / dan ik / mij**.
4 De zus van Ada is ouder **als / dan zij / haar**, maar Ada is net zo wijs **als / dan zij / haar**.

Opdracht 4

Kies: waar of niet waar.

1 *Meest vies* is een voorbeeld van een correcte overtreffende trap. **waar / niet waar**
2 *Meest woest* is een voorbeeld van een correcte overtreffende trap. **waar / niet waar**
3 *Meest bekendst* is een voorbeeld van een correcte overtreffende trap. **waar / niet waar**
4 Het woord *vroeger* is altijd de vergrotende trap van *vroeg*. **waar / niet waar**

Opdracht 5

Werk in tweetallen.
Geef van elk rijtje 1 tot en met 4 aan welk woord er niet in thuishoort als je let op de trappen van vergelijking. Leg jullie antwoord uit. De reden waarom een woord niet in het rijtje thuishoort, kan per rij verschillen.

1 langzaam – groot – sloom – klein
2 grof – grijs – lief – mals
3 guurder – helder – puurder – verder
4 geinig – heftig – lastig – weinig

Opdracht 6

Bij de volgende overtreffende trappen zijn er twee mogelijkheden voor de stellende en de vergrotende trap: *grootst – malst – verst.*
Noteer ze allemaal.

Opdracht 7

Lees de zinnen 1 en 2 en noteer van elke zin de betekenis.

1 Hoewel Merel veel vrienden heeft, vindt Boris haar minder sociaal dan ik.
2 Hoewel Merel veel vrienden heeft, vindt Boris haar minder sociaal dan mij.

Opdracht 8

1 Maak een goede zin van minimaal zeven woorden met *als hij*.
2 Maak een goede zin van minimaal zeven woorden met *dan hem*.
3 Werk samen met een klasgenoot. Controleer elkaars zinnen en verbeter ze zo nodig.

Ik kan/weet

- de trappen van vergelijking gebruiken in combinatie met *als* en *dan* en het juiste persoonlijk voornaamwoord.

SPELLING

Cursus 7

Werkwoorden

§1 Hoofdletters en leestekens

Je leert	• hoofdletters en leestekens op de juiste manier gebruiken.
Zie ook	• Formuleren § 1 Zinnen correct begrenzen

Theorie

video-uitleg

Hoofdletters en leestekens

Je gebruikt **hoofdletters** en **leestekens** om een tekst beter leesbaar te maken.

Zo gebruik je hoofdletters
Je schrijft een hoofdletter:
- aan het begin van een zin: *Vorig jaar won Thomas de voorleeswedstrijd*.
- bij namen: *Elze Mulder, Fien van de Laan, Meral Kaya, Tom 't Hart, Lin d'Hondt, West-Friesland, Bistro Croquant, Noordzee, Dorpsstraat, Adidas, Bakker Bart*.
  Let op: tussenvoegsels, zoals *de*, *van* of *van de*, schrijf je zonder hoofdletter als de voornaam of voorletter ervoor staat: *F.J. van de Laan, Anwar el Hankouri, Rianne ten Hove-de Wit*. Als de voornaam of voorletter ontbreekt, krijgt het eerste tussenvoegsel een hoofdletter: *mevrouw Van de Laan, meneer El Hankouri, mevrouw Ten Hove-de Wit*.
  De verkorte vormen *'t* en *d'* worden altijd als kleine letter geschreven: *meneer 't Hart, mevrouw d'Hondt*.
- bij woorden die van aardrijkskundige namen zijn afgeleid: *Limburgse, Grieks, Noord-Hollandse*.

Géén hoofdletter krijgen de namen van dagen, maanden, seizoenen en windstreken: *maandag, augustus, lente, oosten*.

Zo gebruik je leestekens
- Je eindigt een zin met een **punt**, een **vraagteken** of een **uitroepteken**:
  - een punt komt na een gewone zin: *Deejays treden vaak op onder een artiestennaam*.
  - een vraagteken zet je na een vraag: *Wat is de artiestennaam van Martijn Garritsen?*
  - met een uitroepteken geef je een zin extra nadruk: *Dat is niet te geloven!*
- Een **komma** gebruik je onder meer:
  - tussen twee persoonsvormen: *Als je Eva ziet, doe haar dan de groeten*.
  - voor voegwoorden als *als, doordat, maar, nadat, omdat, terwijl, want, zodat, zodra*: *In de winter staat de oldtimer binnen, zodat hij niet gaat roesten*.

Zet in het algemeen geen komma voor *en* en *of*.

Opdracht
1

Verdeel de woorden *afrikaan* enz. Over twee kolommen. In kolom 1 noteer je de woorden die beginnen met een hoofdletter, in kolom 2 de overige woorden.
afrikaan – ajax – boerderij – directeur – dordtenaar – eiffeltoren – evenaar – festival – gerard – hofplein – maandag – nachtegaal – oktober – puma – regenboog – slager – tanzania – willemschool – zeeland – zuidwesten

Opdracht
2

Neem de zinnen over en zet hoofdletters op de juiste plaats.
1 sinds augustus is jamilla demir lid van een utrechtse roeivereniging.
2 in het rijksmuseum kun je veel schilderijen van rembrandt van rijn zien.
3 op oude postzegels zie je koning willem-alexander zonder baard.
4 in het westen van het land groeien de lekkerste aardbeien.

5 de heer van der boom gaat met een oude volvo naar zijn werk op schiphol.
6 noord-zweden is het noordelijkste deel van het continent europa.

Opdracht
3

1 Zet in de zinnen *a* tot en met *f* leestekens op de juiste plaats.
2 Markeer de woorden die met een hoofdletter geschreven moeten worden.
a bas kocht bij intertoys in de hoogstraat het spel azul omdat het in de reclame was
b als je de zegelkaart voor 1 oktober inlevert krijg je een gratis soeppakket
c vergeet zaterdag niet je zwembroek mee te nemen want we gaan naar het strand
d heeft cas de wit al aangifte gedaan van de diefstal van zijn harley-davidson
e tine 't hooft lijkt een brutaal en eigenwijs meisje maar ze is juist heel onzeker
f het is buiten noodweer dus doe een jas aan

Opdracht
4

Lees de zin *Dinand houdt van appeltaart bakken en atletiek.*
1 Zet een komma, zodat de betekenis van de zin verandert.
2 Geef de betekenis van de zin zonder komma.
3 Geef de betekenis van de zin met komma.

Opdracht
5

In tekst 1 ontbreken de hoofdletters en leestekens. Schrijf de tekst over en zet de hoofdletters en leestekens op de juiste plaats. Tip: je moet elf keer een punt plaatsen.

Tekst 1

jongen vindt zwaard

een tienjarige jongen in noord-ierland heeft een eeuwenoud zwaard gevonden met behulp van een metaaldetector fionntan had het apparaat net voor zijn verjaardag cadeau gekregen hij probeerde met de metaaldetector op een weiland in de buurt voor het eerst iets te vinden de detector had twee keer gepiept bij een paar kleine stukjes metaal voordat hij op het zwaard stuitte fionntan was erg verrast toen hij zijn ontdekking deed het was trouwens niet meteen duidelijk dat het om een wapen ging toen fionntan het opgroef was het één bonk roest en aarde pas toen hij het zwaard schoonmaakte werd duidelijk wat het was antiekexperts denken dat het wapen zo'n 300 jaar oud is het zou kunnen gaan om een zogeheten slagzwaard met een bijzonder handvat dit zwaard werd in de achttiende eeuw gebruikt door britse en schotse militairen

Naar: nos.nl

Opdracht
6

1 Maak twee zinnen van ten minste acht woorden. In de eerste zin gebruik je *de bakker* en in de tweede zin gebruik je *De Bakker.*
2 Maak twee zinnen van ten minste acht woorden. In de eerste zin gebruik je *margriet* en in de tweede zin *Margriet*. De zinnen mogen niet met deze woorden beginnen.

Ik kan/weet
- hoofdletters in zinnen op de juiste manier gebruiken. 1F
- punten, uitroeptekens en vraagtekens op de juiste manier gebruiken. 1F
- hoofdletters bij namen op de juiste manier gebruiken. 2F
- komma's op de juiste manier gebruiken. 3F

§2 Bijvoeglijk naamwoord

Je leert • bijvoeglijke naamwoorden spellen.
Zie ook • Grammatica § 4 Bijvoeglijk naamwoord

Theorie

video-uitleg

Bijvoeglijk naamwoord

De meeste **bijvoeglijke naamwoorden** hebben een korte vorm en een lange vorm (met een e): *lekker* en *lekkere; zwak* en *zwakke; hoog* en *hoge*.
Je zegt: *De wind is zwak. Er staat een zwakke wind.*

Zo maak je de lange vorm van een bijvoeglijk naamwoord

- Zet een *e* achter het woord:
  – *mooi → mooie; flink → flinke.*
- Verdubbel de laatste letter en zet een *e* achter het woord:
  – *smal → smalle; knap → knappe.*
- Haal een *a, e, o* of *u* weg en zet een *e* achter het woord:
  – *groot → grote; puur → pure.*
- Verander een *f* in een *v* of een *s* in een *z* en zet een *e* achter het woord:
  – *lief → lieve; wijs → wijze.*
- Combineer de derde en vierde manier:
  – *gaaf → gave; zinloos → zinloze*.

Sommige bijvoeglijke naamwoorden schrijf je met een trema (twee puntjes boven een klinker): *officieel → officiële; commercieel → commerciële*. Daarmee geef je aan dat bij die klinker een nieuwe lettergreep begint. Zo voorkom je dat het woord verkeerd wordt uitgesproken.

Stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden zeggen van welk materiaal (welke stof) iets is gemaakt. Ze hebben maar één vorm en eindigen meestal op *en* (*een granieten vloer, een katoenen blouse*), maar niet altijd (*een plastic beker*).

Opdracht
1

Noteer de lange vorm van de bijvoeglijke naamwoorden. Zet een X als er geen lange vorm is.

1 aantrekkelijk
2 accentloos
3 apart
4 braaf
5 financieel
6 guur
7 handig
8 leerzaam
9 nylon
10 slim
11 verwaand
12 wol

Opdracht
2

Vul het juiste bijvoeglijk naamwoord in.

1 een ... (marsepein) varken
2 een ... (toonloos) stem
3 het ... (fantastisch) concert
4 een ... (industrieel) ontwerp
5 een ... (duur) mobieltje
6 de ... (individueel) speler
7 een … (stoer) jack
8 een … (vlot) babbel
9 een … (torenhoog) schuld
10 de … (zwaar) hamer
11 een … (fluweel) jurkje
12 het … (actueel) bericht

Opdracht
3

Werk in tweetallen. Bij opdracht 2 hebben jullie gezien dat je soms de korte vorm en soms de lange vorm van het bijvoeglijk naamwoord moet gebruiken. Bestudeer de voorbeelden en maak de regel compleet: vul op de puntjes de juiste woorden in.
– *een deftig dametje – het deftige dametje*
– *een deftige dame – de deftige dame*
Regel: Een (niet-stoffelijk) bijvoeglijk naamwoord vóór een zelfstandig naamwoord krijgt altijd een *e*, behalve bij ... woorden in het enkelvoud met een ... lidwoord.

Opdracht
4

Welke bijvoeglijke naamwoorden worden volgens dezelfde spellingregel gevormd? Maak de juiste combinaties.

aluminium	boos
dwaas	driftig
gigantisch	massaal
kapot	naïef
peperduur	oliedom
stroef	suède

Opdracht
5

Maak van de woorden tussen haakjes een passend bijvoeglijk naamwoord.
1 Op een ... (wankel) ladder stond de glazenwasser de ... (vies) ruiten te wassen.
2 Carmen draagt haar ... (goud) ketting, ... (zilver) oorbellen en ... (plastic) armbanden.
3 Met een ... (fluweel) stem las oma Klaver haar .... (voorbeeldig) kleinkinderen voor.
4 Het ... (romantisch) schilderij toont een ... (prachtig) en … (indrukwekkend) tafereel van schaatsers op de gracht.
5 Pax liep tijdens de speurtocht een ... (bacterieel) infectie op.
6 Deze dakloze slaapt liever in een ... (primitief) doos dan in een ... (steen) huis.
7 In de finale bleek Jos niet een ... (zwak), maar juist een ... (sterk) tegenstander.
8 De meeste mensen zijn niet gediend van ... (grof) moppen.

Opdracht
6

Vul de zinnen aan met vijf verschillende bijvoeglijke naamwoorden waarvan één een stoffelijk bijvoeglijk naamwoord is.
Max Verstappen, onze ... coureur, racete over het ... en ... circuit met zijn ... raceauto op weg naar de ... beker.

Opdracht
7

Bekijk de afbeeldingen 1 en 2. Kies een afbeelding en schrijf een tekstje van ten minste vijftig woorden waarin je vertelt wat je ziet. Gebruik zo veel mogelijk bijvoeglijke naamwoorden.

Ik kan/weet
- de korte en de lange vorm van bijvoeglijke naamwoorden spellen. 1F
- stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden spellen. 2F

§ 3 Meervouden

Je leert • meervouden spellen.
Zie ook • Grammatica § 2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord

Theorie

video-uitleg

Meervouden

Veel zelfstandige naamwoorden hebben een meervoud op *en:*
– *beest* → *beesten; vereniging* → *verenigingen.*
Daarnaast zijn er zelfstandige naamwoorden met een meervoud op *s* of *'s*:
– *dame* → *dames; buggy* → *buggy's.*

Zo maak je een meervoud op *en*
Zet *en* achter het enkelvoud: *vriend* → *vrienden; trui* → *truien.*
Soms moet je ook:
- de laatste letter verdubbelen: *mug* → *muggen; prik* → *prikken.*
- een *a, e, o* of *u* weglaten: *snaar* → *snaren; been* → *benen.*
- een *f* veranderen in een *v*: *verblijf* → *verblijven.*
- een *s* veranderen in een *z*: *luis* → *luizen.*

Zo maak je een meervoud op *s* en *'s*
- Je schrijft een *s* achter het enkelvoud:
  – *borstel* → *borstels; comité* → *comités.*
- Je schrijft *'s* (apostrof + *s*) achter het enkelvoud:
  – bij woorden op *a, i, o, u* of *y*: *mama* → *mama's; ski* → *ski's; auto* → *auto's; paraplu* → *paraplu's; rally* → *rally's.*
  – bij afkortingen: *wc's, havo's, NK's.*

Let op: bij woorden die eindigen op twee of drie klinkers die samen één klank vormen, schrijf je in het meervoud de *s* aan het woord vast:
– *cadeau* → *cadeaus; cowboy* → *cowboys.*
Maar: *hernia's* en *cabrio's,* want hier vormen de klinkers niet samen één klank: *her-ni-a, ca-bri-o.*

Zo maak je het meervoud van woorden op *ee* en *ie*
- Als het enkelvoud eindigt op *ee*, maak je het meervoud met *s* of met *ën*:
  – *chimpansee* → *chimpansees; zee* → *zeeën.*
- Als het enkelvoud eindigt op *ie*, is de meervoudsvorm afhankelijk van de klemtoon
  – als de klemtoon op de lettergreep met *ie* valt, dan voeg je *ën* toe: *melodie* → *melodieën*;
  – als de klemtoon op een andere lettergreep valt, voeg je een *s* toe (*revolutie* → *revoluties*) of een *n*. In het laatste geval krijgt de e een trema (*porie* → *poriën*).

Opdracht
1

Noteer het meervoud van de woorden in de juiste kolom.
abrikoos – afstandsbediening – congres – dans – deurmat – druif – edelhert – geloof – gewelf – kaas – kans – kloof – mueslibol – schoenendoos – servies – tarief – trol – tuinkers – verentooi – vetkuif

alleen *en* toevoegen	**laatste letter verdubbelen + *en* toevoegen**	**medeklinker wijzigen + *en* toevoegen**	**medeklinker wijzigen + klinker weglaten + *en* toevoegen**

Opdracht
2

1 Maak drie kolommen van de woorden *a* tot en met *j*. In de eerste kolom eindigt het woord op *ee*, in de tweede kolom eindigt het woord op *ie* en valt de klemtoon op *ie* en in de derde kolom eindigt het woord op *ie* en valt de klemtoon op een andere lettergreep. Noteer de woorden in de juiste kolom.
2 Noteer van de woorden *a* tot en met *j* de juiste meervoudsvorm met *ën* of met *n*.

a bacterie
b bobslee
c fee
d idee
e knie
f olie
g orchidee
h strategie
i technologie
j theorie

Opdracht
3

Noteer de juiste meervoudsvorm met *s* of *'s*.

1 buggy
2 café
3 dominee
4 gameboy
5 kiwi
6 lolly
7 pc
8 pyjama
9 race
10 tv

Opdracht
4

Omcirkel de juiste meervoudsvorm.

1 abonnees / abonnee's
2 bikinies / bikini's / bikinis
3 Bountys / Bounty's
4 collegas / collega's
5 deejays / deejay's
6 fotos / foto's
7 gordijnroedes / gordijnroede's
8 miljonairs / miljonair's
9 niveaus / niveau's
10 sprays / spray's
11 tantes / tante's
12 wafels / wafel's

Opdracht
5

1 Omcirkel van de woorden *a* tot en met *e* de juiste meervoudsvorm.
2 Wanneer wordt het woord geschreven met *len* en wanneer met *s*?

a elftals / elftallen
b multinationals / multinationallen
c musicals / musicallen
d tennisbals / tennisballen
e watervals / watervallen

Opdracht
6

1 Noteer van de woorden *a* tot en met *h* de juiste meervoudsvorm. Gebruik zo nodig een woordenboek.
2 Welke woorden hebben een meervoudsvorm die niet wordt genoemd in de theorie?
3 Noteer nog twee soortgelijke woorden.

a korf
b kluis
c koolmees
d mavo
e mogelijkheid
f paasei
g treincoupé
h WK

Opdracht
7

Sommige zelfstandige naamwoorden hebben twee meervoudsvormen.

1 Noteer van de woorden *a* tot en met *d* beide meervoudsvormen.
  a blad
  b gedachte
  c pad
  d provincie

2 De meervouden bij *blad* hebben een betekenisverschil. Maak dit betekenisverschil duidelijk door met beide vormen een zin te maken van ten minste zeven woorden.

3 De meervouden bij *pad* hebben een betekenisverschil. Maak dit betekenisverschil duidelijk door met beide vormen een zin te maken van ten minste zeven woorden.

Opdracht
8

1 De woorden *a* tot en met *e* hebben ook twee meervoudsvormen. Noteer beide vormen. Gebruik zo nodig een woordenboek.

2 Vul de bewering aan:
Veel woorden op um hebben een meervoud op … en een meervoud op ….

3 Noteer drie woorden die eindigen op *um* en alleen een meervoud op *s* hebben.

4 Noteer een woord dat eindigt op *um* en alleen een meervoud op *en* heeft.
  a aquarium
  b centrum
  c jubileum
  d lyceum
  e museum

Opdracht
9

Lees tekst 1.

1 Verbeter de onjuiste meervoudsvormen.

2 Waarvan is *poten* de meervoudsvorm?

3 Noteer drie meervoudsvormen die op *vaten* rijmen. Noteer ook het enkelvoud.

4 Vul het gedichtje aan met twee soortgelijke zinnen.

Tekst 1

Het meervoud van slot is sloten.
Maar toch is het meervoud van pot geen poten.
Evenzo zegt men altijd: één vat en twee vaten,
Maar zal men zeggen: één kat en twee katen?

interlingua.nl

Opdracht
10

Werk in tweetallen.

1 Sommige woorden hebben geen enkelvoudsvorm, maar alleen een meervoudsvorm, zoals *hurken*. Noteer nog een woord dat alleen een meervoudsvorm heeft.

2 Leg uit waarom de volgende meervoudsvormen fout zijn: *data's – media's – railsen.*

3 Lees de zin: *Na twee uur voetballen dronken de mannen in de kantine vier liter bier.*
  a Onderstreep de woorden die in het enkelvoud staan, maar duiden op een meervoud.
  b Bedenk twee zinnen met in elke zin een woord dat in het enkelvoud staat, maar duidt op een meervoud.

Ik kan/weet
- meervouden op *-en* en *-s* spellen. 1F
- meervouden van woorden die eindigen op een klinker, correct spellen. 2F

§ 4 Verkleinwoorden

Je leert	• verkleinwoorden spellen.
Zie ook	• Grammatica § 2 Zelfstandig naamwoord en lidwoord

Theorie

video-uitleg

Verkleinwoorden

Van een zelfstandig naamwoord kun je een **verkleinwoord** maken door er *je, pje, tje* of *etje* achter te zetten: *rand – randje; scherm – schermpje; varken – varkentje; ring – ringetje.*
Soms moet je een medeklinker verdubbelen: *gum – gummetje.*
Let goed op:
- Van sommige woorden op *ng* maak je het verkleinwoord met *je*; de *g* wordt dan een *k: paling – palinkje*. Van andere woorden op *ng* maak je het verkleinwoord met *etje: kring – kringetje.*
- Bij woorden die eindigen op de klinkers *a, é, o* en *u* wordt de klinker verdubbeld: *pizza – pizzaatje; coupé – coupeetje; foto – fotootje; accu – accuutje.*
- Bij woorden op *i* verandert de *i* in *ie*: *kiwi – kiwietje*.
- Bij woorden op *medeklinker + y* komt een apostrof: *party – party'tje*; maar als er een klinker voor de *y* staat, komt er geen apostrof: *smiley – smileytje.*
- Bij afkortingen komt een apostrof: *pc – pc'tje.*
- Korte klanken worden in het verkleinwoord soms lang: *gat – gaatje.*

Opdracht
1

Verdeel de verkleinwoorden van de cursieve woorden over vijf kolommen (uitgang op *je, pje, tje, etje* en *je + g wordt k*): *aanpassing – bel – cadeau – elastiek – film – Kerstman – ketting – liefhebberij – muilezel – prullenmand – raam – slagroomgebak – slang – uniform – verrassing – verrekijker.*

Opdracht
2

Maak van de woorden 1 tot en met 12 het verkleinwoord.

1 buggy
2 blad
3 centrum
4 ding
5 hobby
6 kring
7 menu
8 opa
9 pudding
10 risico
11 taxi
12 wc

Opdracht
3

1 Maak van de woorden *a* tot en met *l* het verkleinwoord.
2 Drie van de woorden *a* tot en met *l* hebben twee verkleinwoorden. Noteer deze verkleinwoorden.

a aria
b bloem
c boerin
d brug
e cowboy
f jongen
g melodie
h pop
i sms
j tekening
k tenue
l zwelling

Ik kan/weet	• verkleinwoorden spellen, ook van woorden die eindigen op een klinker. 2F

§7 Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Je leert	• de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd spellen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen en § 3 Onderwerp

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Een werkwoord heeft verschillende vormen. Een daarvan is de **persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt)**. Bij de spelling van de persoonsvorm tegenwoordige tijd ga je uit van de **ik-vorm**.

Zo vind je de ik-vorm

Je vindt de ik-vorm door van het hele werkwoord de laatste twee letters (*en*) weg te laten. Bijvoorbeeld: *fietsen* → *fiets; gooien* → *gooi.*

- Soms moet je een letter toevoegen of weglaten:
  – *laden* → *laad; boffen* → *bof.*
- Bovendien verandert er soms een *v* in een *f* of een *z* in een *s*:
  – *beloven* → *beloof; reizen* → *reis.*

Zo schrijf je de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd

- Staat er *ik* voor of achter de persoonsvorm? Schrijf de ik-vorm:
  – *ik laad, laad ik; ik bof, bof ik.*
- Staat er *jij* achter de persoonsvorm of *je* waarvan je *jij* kunt maken? Schrijf de ik-vorm:
  – *laad jij/je; bof jij/je.* Maar: *Laadt je (jouw) vader de aanhangwagen?*
- In alle andere gevallen in het enkelvoud schrijf je: ik-vorm + *t*
  – *jij laadt, hij laadt, zij laadt, laadt de bezorger?; jij boft, hij boft, zij boft, boft je zus?*
- In het meervoud schrijf je het hele werkwoord:
  – *wij laden, jullie laden, zij laden; wij boffen, jullie boffen, zij boffen.*

Zie ook *Handig!: Schema werkwoordspelling.*

Opdracht
1

1 Onderstreep in de zinnen *a* tot en met *f* de persoonsvorm.
2 Hoe heb je vastgesteld welke werkwoorden persoonsvormen waren?

a Vanwege de dikke mist wordt de voetbalwedstrijd afgelast.
b Wie zamelt er geld in voor een mooi cadeau voor de zieke conciërge?
c In het Wilhelminapark picknickt Lois met haar vriendinnen.
d Zal Jacky ook met storm en regen haar hond uitlaten?
e Tijdens de pubquiz beantwoordt Suze zelfverzekerd alle vragen.
f In de gymzaal heeft Andrew Stephanie per ongeluk geslagen met een tennisracket.

Opdracht
2

Maak twee kolommen met de ik-vorm tegenwoordige tijd van de gegeven werkwoorden.
- Noteer in de linker kolom de ik-vorm die gelijk is aan het hele werkwoord zonder *en.*
- Noteer in de rechter kolom de ik-vorm die niet gelijk is aan het hele werkwoord zonder *en.*

beschadigen – betalen – bieden – braden – dansen – draaien – glimlachen – huppelen – kleien – rennen – twijfelen – verlaten – verliezen – wensen – zwerven – zweten

Opdracht
3

Omcirkel de juiste vorm.

1 Mevrouw Hofman **verraad / verraadt** haar leeftijd liever niet aan onbekenden.
2 Je **word / wordt** met je date verwacht op het galafeest.
3 **Beantwoord / Beantwoordt** je zo snel mogelijk mijn appje over onze afspraak?
4 Ik **schud / schudt** de antwoorden heus niet zomaar uit mijn mouw.
5 Sinds wanneer **bekleed / bekleedt** je oom een andere functie bij de bank?
6 Hopelijk **gebeurt / gebeurd** zoiets vervelends nooit meer!
7 Een verkeersongeluk op de snelweg **leid / leidt** dikwijls tot lange files.
8 Men **vermoed / vermoedt** fraude bij de gemeenteraadsverkiezingen.

Opdracht
4

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd.

1 In de zomer … (plonzen) de dorpsjongeren dagelijks in het kanaal.
2 Dit kledingbedrijf … (verzenden) zijn online verkopen nog dezelfde dag.
3 Dit voorjaar … (bloeien) de magnolia net zo mooi als vorig jaar.
4 … (braden) je moeder de gehaktballetjes met veel knoflook en ui?
5 Tot ergernis van de leerlingen … (verschuiven) de docent steeds de toetsdatum.
6 Met zonnebrandcrème … (behoeden) je jezelf voor een verbrande huid.
7 Appen in de nacht … (bevorderen) je nachtrust normaal gesproken niet.
8 De brandweer … (dulden) geen nieuwsgierige omstanders tijdens het blussen.

Opdracht
5

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd. Let op: er zijn ook scheidbare werkwoorden bij, zoals *uitlachen (Ik lach jou uit)*.

1 Marius … (lunchen) graag buiten onder de kastanjebomen.
2 Het nieuwe restaurant … (aanpassen) bijna wekelijks de menukaart ….
3 De verkoper van de matras … (garanderen) levenslang slaapgenot.
4 Gelukkig … (overdrijven) de donkere wolken snel weer ….
5 Dikwijls … (uitbesteden) Vince vervelende klusjes … aan zijn zusje.
6 Na diverse aansporingen van zijn moeder … (stofzuigen) Omar zijn kamer.
7 Ruth … (peinzen) er niet over om make-up te gebruiken.
8 … (overdrijven) Veerle haar prestaties bij de turnwedstrijden niet?

Opdracht
6

1 Noteer zo veel mogelijk ik-vormen die elk op een andere letter eindigen. Probeer het alfabet compleet te maken. Je krijgt drie minuten de tijd.
2 Omcirkel de ik-vormen die je niet kunt maken door van het hele werkwoord *en* af te halen.

Opdracht
7

Werk in tweetallen.

1 Maak een zin in de tegenwoordige tijd enkelvoud met het werkwoord *inhalen*, waarbij het werkwoord wordt geschreven als het hele werkwoord. De zin bevat ten minste zeven woorden.
2 Maak een zin in de tegenwoordige tijd enkelvoud met het werkwoord *inhalen*, waarbij het werkwoord uiteenvalt in twee delen. De zin bevat ten minste zeven woorden.
3 Noteer vier werkwoorden die scheidbaar zijn. De werkwoorden mogen niet uit deze paragraaf komen. Maak met elk van deze werkwoorden een zin waarin je laat zien dat de werkwoorden scheidbaar zijn. Elke zin bevat ten minste zeven woorden.

Ik kan/weet
- de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd spellen. 1F
- de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd correct spellen als je/jij achter de persoonsvorm staat. 3F

§ 8 Persoonsvorm verleden tijd van zwakke werkwoorden

Je leert	• de persoonsvorm van zwakke werkwoorden in de verleden tijd spellen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen en § 3 Onderwerp • Spelling § 7 Persoonsvorm tegenwoordige tijd

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm verleden tijd van zwakke werkwoorden

Er zijn sterke en zwakke werkwoorden. De meeste werkwoorden zijn zwak.
Bij **zwakke werkwoorden** verandert de persoonsvorm in de verleden tijd (pvvt) niet van klank: *klop – klopte; smeed – smeedde; wandel – wandelde*.
Bij **sterke werkwoorden** verandert de persoonsvorm in de verleden tijd wel van klank: *hang – hing; steel – stal; loop – liep*. Deze werkwoorden komen aan bod in § 9.

Zo schrijf je de persoonsvorm verleden tijd van zwakke werkwoorden
Enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*: *beweerde*, *landde*, *danste*, *berichtte*.
Meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*: *beweerden*, *landden*, *dansten*, *berichtten*.

Om te bepalen of er *de(n)* of *te(n)* achter de ik-vorm komt, gebruik je als ezelsbruggetje **'t (e) x – f (o) k s ch (aa) p**. In dat woord zitten de medeklinkers *t, x, f, k, s, ch* en *p*. Haal van de infinitief (het hele werkwoord) *en* af en kijk naar de laatste letter. Als dat een van deze zeven medeklinkers is, gebruik je *te(n)*. In alle andere gevallen gebruik je *de(n)*:
– *blaffen → de hond blafte*; *kuchen → zij kuchten*;
– *antwoorden → de leerling antwoordde*; *bloeien → de plant bloeide*; *geloven → hij geloofde het niet*; *peinzen → wij peinsden lang over de lastige vraag*.

Zie ook *Handig!: Schema werkwoordspelling*.

Opdracht 1

Noteer van de werkwoorden eerst de ik-vorm in de tegenwoordige tijd en daarna de ik-vorm in de verleden tijd.

1 bereiden
2 beseffen
3 braden
4 breien
5 durven
6 kappen
7 leveren
8 missen
9 morsen
10 proeven
11 reizen
12 zeilen

Opdracht 2

Omcirkel de juiste vorm.

1 In het voorjaar **vergrote / vergrootte** de stratenmaker het terras.
2 Na een grappige opmerking van de docent **lachte / lachtte** de klas uitbundig.
3 Enkele wielrenners **verwonden / verwondden** zich gisteren tijdens de val.
4 Vorige week dinsdag **miste / mistte** het bijna de gehele dag.
5 Charlotte **verwachte / verwachtte** geen grote cadeaus voor haar verjaardag.
6 Met tegenzin **aanvaarde / aanvaardde** de chef zijn degradatie.
7 Brent **miste / mistte** op het schoolkamp af en toe zijn jongste zusje.
8 Tot ergernis van de oppas **huilden / huildden** de kinderen de hele avond.

Opdracht
3

Noteer de persoonsvorm verleden tijd enkelvoud van de niet-bestaande werkwoorden 1 tot en met 6. Noteer de hij-vorm. Maak gebruik van *'t (e)x-f(o)ksch(aa)p*.

1 alaren
2 besmoken
3 bemooien
4 schewen
5 trimpen
6 zonsen

Opdracht
4

Noteer in de zinnen 1 tot en met 8 de persoonsvorm in de verleden tijd.

1 De verkoelende zalf ... (verzachten) de hevige jeuk van de muggenbult.
2 Senn ... (blozen) tijdens de onverwachte overhoring bij Engels.
3 Na de melding ... (spoeden) de politie zich direct naar de plaats des onheils.
4 Baldadige jongens ... (plagen) de loslopende hond in het park.
5 ... (proeven) de kok deze gepeperde saus?
6 Hoe ...(bekostigen) Zoey haar lange vakantie op Ibiza?
7 Met veel precisie ... (plakken) mevrouw Hoornaar de fietsband van haar zoon.
8 Men ... (vermoeden) fraude bij de Congolese presidentsverkiezingen.

Opdracht
5

Vul in de zinnen 1 tot en met 8 het juiste werkwoord in de verleden tijd in. Kies uit: *arriveren – beïnvloeden – berechten – beschuldigen – betrappen – bewonderen – meedelen – ontmoeten – schminken – uitweiden – vergoeden – vergroten*. Er blijven werkwoorden over.

1 De rechter … de misdadiger voor zijn gewapende overval op het tankstation.
2 … jij als oudste van het gezin je jongere zusje niet te veel?
3 Gisteravond … meneer Van Dussen zijn buurjongen op wildplassen.
4 Tijdens het debat … de ministers nogal … over het vuurwerkverbod.
5 Vlak voor een bezoek aan de kinderafdeling … de cliniclowns hun gezicht.
6 Vanuit de rondvaartboot … de toeristen de monumentale huizen langs de grachten.
7 Ten onrechte … de geschiedenisleraar Stefanos uit klas 1D van plagiaat.
8 De marathonloper … de voorsprong op zijn tegenstanders in de laatste kilometers.

Opdracht
6

Maak met elk van de vier werkwoorden die je bij opdracht 5 niet hebt gebruikt, twee zinnen van ten minste zeven woorden: een zin in het enkelvoud in de tegenwoordige tijd en een zin in het meervoud in de verleden tijd. Het woord *ik* mag je niet gebruiken.

Opdracht
7

Noteer de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd of verleden tijd. Leid uit de zin af welke tijd je moet gebruiken.

1 ... (hoesten) jij afgelopen zaterdag zo hard tijdens de balletvoorstelling?
2 De rechercheurs ... (tasten) tot gisteren in het duister over de moord op de tuinman.
3 Tijdens elke wedstrijd ... (knokken) Ingela vorig seizoen voor de overwinning.
4 Valentino ... (erven) onlangs veel geld van zijn oma.
5 Tijdens een ruzie ... (bemiddelen) meestal de oudste van deze vriendengroep.
6 In het verleden ... (schaven) mijn broer de plakken kaas voor mij en mijn zus.
7 ... (kleden) jij je ook feestelijk aan voor de schoolavond?
8 In naam van de koning ... (spelden) de burgemeester gisteravond de lintjes op.

Ik kan/weet

- wat sterke en zwakke werkwoorden zijn. 1F
- de persoonsvorm van zwakke werkwoorden in de verleden tijd spellen. 1F

§9 Persoonsvorm verleden tijd van sterke werkwoorden

Je leert
- de persoonsvorm van sterke werkwoorden in de verleden tijd spellen.

Je hebt afgerond
- Grammatica § 1 Persoonsvorm en zinsdelen
- Spelling § 7 Persoonsvorm tegenwoordige tijd en § 8 Persoonsvorm verleden tijd van zwakke werkwoorden

Theorie

video-uitleg

Persoonsvorm verleden tijd van sterke werkwoorden

Bij **sterke werkwoorden** verandert de persoonsvorm in de verleden tijd (pvvt) van klank:
– *breken → brak, braken; drinken → dronk, dronken; slapen → sliep, sliepen.*

Zo schrijf je de persoonsvorm verleden tijd van sterke werkwoorden
- Schrijf het woord zo kort en eenvoudig mogelijk:
  – *rijden → reed, reden; bewegen → bewoog, bewogen*
  – *ontbijten → ontbeet, ontbeten; liggen → lag, lagen*
- Luister naar het meervoud om erachter te komen of de persoonsvorm in het enkelvoud op een *d* of een *t* eindigt:
  – *bieden → (ik) bood* (want: *wij/jullie/zij boden)*
  – *fluiten → (hij) floot* (want: *wij/jullie/zij floten)*
  Let op: een persoonsvorm in de verleden tijd enkelvoud eindigt nooit op *dt*.
- Gebruik alleen twee dezelfde klinkers of medeklinkers achter elkaar als dat voor de uitspraak nodig is:
  – *schrikken → schrokken,* maar: *zitten → zaten*

Zie ook *Handig!: Schema werkwoordspelling*.

Opdracht
1

Noteer de juiste vorm van de persoonsvorm in de verleden tijd.
1. Toen de sloot … (bevriezen), … (worden) het rustiger op de ijsbaan in de stad.
2. Het buurmeisje … (schrikken), omdat de buurman zijn hond … (uitschelden).
3. … (genieten) jullie gisteren ook zo van de theatervoorstelling?
4. Ik … (zien) laatst op tv hoe een slang een babykrokodil … (verslinden).
5. De verkoper … (kiezen) ervoor om de antieke klok te verkopen aan degene die het meeste geld … (bieden).
6. Na een dag … (bederven) het fruit al en … (brengen) Jiska het terug naar de winkel.
7. Hoewel het … (gieten) van de regen, … (besluiten) Najim om te gaan hardlopen.
8. Het slechte weer … (dwingen) Gijs zijn fietsvakantie voortijdig te beëindigen.

Opdracht
2

Lees tekst 1.
1. Hoeveel persoonsvormen tel je? Let op: in één zin staan er twee.
2. Noteer alle persoonsvormen in de verleden tijd.
3. Hoeveel persoonsvormen zijn gemaakt van een sterk werkwoord?

Tekst 1

Jeugdagent op TikTok

Jeugdagent Kim werkt bij de politie in Amsterdam. Ze zit op TikTok. En daar is ze hartstikke populair! Ze heeft bijna 250.000 volgers. Kim plaatst grappige filmpjes. Daarnaast beantwoordt ze ook serieuze vragen.
Volgens haar is het handig om op TikTok te zitten. Op die manier zoeken kinderen en jongeren makkelijk contact met je. Kim wil zo haar werk populairder maken. Ze hoopt dat meer kinderen kiezen voor een baan bij de politie.

Naar: jeugdjournaal.nl

Opdracht 3

1. Noteer van de werkwoorden *a* tot en met *i* de verleden tijd meervoud. Het gaat om zwakke en sterke werkwoorden.
2. Welk van de genoemde werkwoorden kun je zowel zwak als sterk vervoegen?
3. Maak met je antwoord op vraag 2 twee zinnen in de verleden tijd van ten minste zeven woorden. Laat zien dat er betekenisverschil is tussen beide vormen.
4. Bedenk nog twee werkwoorden die je zwak én sterk kunt vervoegen. Noteer beide vormen van de verleden tijd enkelvoud. Er hoeft geen betekenisverschil te zijn.

a bedenken
b blazen
c glinsteren
d prijzen
e slijpen
f stelen
g stuiven
h verwijzen
i vlechten

Opdracht 4

Werk in tweetallen.

1. Lees tekst 2. Verbeter de foute werkwoordsvormen, bijvoorbeeld: *hopen – hoopte*.
2. Bedenk vier aanvullende regels voor dit gedicht met vier niet eerder gebruikte werkwoorden. De regels moeten op elkaar rijmen.

Tekst 2

Verwarrende werkwoorden

Lopen wordt liep,
maar hopen niet hiep.
Laten wordt liet,
maar praten niet priet.
Stinken wordt stonk,
maar hinken niet honk.
Mogen wordt mocht,
maar drogen niet drocht.
Winnen wordt won,
maar pinnen niet pon…

Naar: Joke van Leeuwen, Waarom een buitenboordmotor eenzaam is. Uitgeverij Ons Erfdeel, Menen 2005

Ik kan/weet

- de persoonsvorm van sterke werkwoorden in de verleden tijd spellen.
- werkwoorden met een ik-vorm op *d* of *t* correct spellen. 2F

§10 Voltooid en onvoltooid deelwoord

Je leert	• voltooide en onvoltooide deelwoorden spellen.
Je hebt afgerond	• Grammatica § 3 tot en met 5
	• Spelling § 7 tot en met 9

Theorie

video-uitleg

Voltooid en onvoltooid deelwoord

Het **voltooid deelwoord (vd)** geeft vaak aan dat een handeling is afgerond (= voltooid). Het voltooid deelwoord maakt meestal deel uit van het gezegde. Er staat dan altijd een vorm bij van *hebben*, *zijn* of *worden*:

– *Logan heeft een taart **gebakken** voor zijn vriendin.*
– *Afgelopen seizoen is Nova **geselecteerd** voor het eerste handbalteam.*
– *Voor de rommelmarkt werden gebruikte spullen **verzameld**.*

Het **onvoltooid deelwoord (od)** geeft aan dat een handeling aan de gang is (= onvoltooid).

– ***Juichend** kwam de winnaar over de finish.*
– *Het kleine meisje zat **huilend** op de stoep.*

Zo schrijf je het voltooid deelwoord

- Het voltooid deelwoord van sterke werkwoorden eindigt meestal op *en*.
  – *Vannacht heeft het eindelijk weer eens **gevroren** (vriezen).*
  – *Bij de inbraak op school werden laptops **gestolen** (stelen).*
- Het voltooid deelwoord van zwakke werkwoorden eindigt op *d* of *t*. De juiste letter bepaal je net als bij de verleden tijd met **'t (e)x-f(o)ksch(aa)p**. Kijk naar de letter die in de infinitief voor de uitgang *en* staat:
  – *onderstrepen → pvvt: onderstreepte → Jet heeft de kernzin onderstreept.*
  – *verdoven → pvvt: verdoofde → De tandarts heeft Malik verdoofd.*

Zo schrijf je het onvoltooid deelwoord

- Het onvoltooid deelwoord spel je als infinitief + *d*: *lachen + d → lachend*.

Opdracht
1

Noteer het voltooid deelwoord van de volgende werkwoorden:
bedekken – beroven – gebieden – gehoorzamen – herinneren – ontsnappen – steken – verplaatsen – verwennen – zwijgen.

Opdracht
2

Omcirkel in de zinnen 1 tot en met 6 het voltooid deelwoord in de juiste spelling.

1 Met zijn arrogante houding heeft Benjamin zijn vrienden **verbaast / verbaasd**.
2 Kasim had zich **opgedoft / opgedofd** voor het brugklasfeest.
3 De docent heeft het werkstuk van Daan opnieuw **beoordeelt / beoordeeld**.
4 Door wie worden de planten in de vakantie **verzorgt / verzorgd**?
5 Tijdens het concert van Maan heeft Roxy urenlang **gedanst / gedansd**.
6 Met haar krantenwijk heeft Sabine een aardig zakcentje **verdient / verdiend**.

Opdracht
3

Werk in tweetallen. Omcirkel de werkwoordsvormen die een voltooid deelwoord kunnen zijn:
beantwoord – bewaakt – gebeurt – gebruikt – ontwikkelt – verandert – vervangen.

Opdracht
4

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* welke werkwoordsvorm moet worden ingevuld: vd of od.
2 Noteer het werkwoord in de zinnen *a* tot en met *f* in de juiste spelling.
a Met haar vader heeft Julia de nieuwe badkamer … (betegelen).
b De aangehouden jongen gaf … (blozen) antwoord op de vragen van de agent.
c Met man en macht heeft het waterpoloteam zaterdag het doel … (verdedigen).
d De lakse houding van Indy heeft de samenwerking … (bemoeilijken).
e … (huppelen) kwam de kleuter op de eerste schooldag het klaslokaal binnen.
f Door de extreme droogte is het gras helemaal … (verdorren).

Opdracht
5

Maak met elk van de werkwoordsvormen *beslist, bevrijd* en *vergist* twee zinnen van ten minste zes woorden. In de eerste zin is deze werkwoordsvorm een pvtt en in de tweede zin een vd.

Theorie
video-uitleg

Deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord

Van een deelwoord kun je een **bijvoeglijk naamwoord (bn)** maken.

- Net als bij de andere bijvoeglijke naamwoorden heb je een lange vorm (met *e*) en een korte vorm (zonder *e*):
  - *vergroten* — *vergroot (vd)* — *de vergrote foto; een vergroot huis*
    vergrotend (od) — *de vergrotende lens; een vergrotend effect*
  - *vluchten* — *gevlucht (vd)* — *de gevluchte overvaller; een gevlucht volk*
    vluchtend (od) — *de vluchtende bankrovers; een vluchtend hert*
- Soms moet je *tt* of *dd* schrijven om uitspraakfouten te voorkomen:
  - *zetten* — *gezet (vd)* — *de gezette koffie*
  - *schudden* — *geschud (vd)* — *de geschudde kaarten*

Voltooide deelwoorden die op *en* eindigen, veranderen niet als je ze gebruikt als bijvoeglijk naamwoord: *vouwen – gevouwen (vd) – het gevouwen blaadje*

Opdracht
6

Noteer het bijvoeglijk naamwoord in de juiste spelling.
1 de … (winnen) wedstrijd
2 de … (verzetten) afspraak
3 een … (bibberen) meisje
4 de … (vinden) portemonnee
5 het … (landen) vliegtuig
6 het … (flikkeren) licht

Opdracht
7

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *f* welke werkwoordsvorm moet worden ingevuld. Kies uit: *pvtt – vd – od – bn.*
2 Noteer het werkwoord in de zinnen *a* tot en met *f* in de juiste spelling.
a Johan Cruijff … (hebben) veel … (betekenen) voor de voetbalsport.
b Tegen de … (frauderen) penningmeester werd drie jaar cel … (eisen).
c De meeste kinderen zijn … (inenten) tegen bof, mazelen en rodehond.
d In het restaurant werden de … (uithongeren) gasten slecht … (bedienen).
e Dagelijks … (faxen) de arts de … (voorschrijven) recepten naar de apotheek.
f Enthousiast … (zwaaien) … (arriveren) de bondscoach in de tv-studio.

Ik kan/weet
- voltooide en onvoltooide deelwoorden spellen, ook als ze bijvoeglijk worden gebruikt. 2F
- voltooide deelwoorden spellen, ook als die hetzelfde klinken als een pvtt enkelvoud. 3F

§ 11 Werkwoordsvormen en werkwoordstijden

Je leert • werkwoordsvormen en werkwoordstijden herkennen en gebruiken.
Je hebt afgerond • Spelling § 7 tot en met 10

Theorie

video-uitleg

Werkwoordsvormen en werkwoordstijden

Je hebt geleerd dat een werkwoord verschillende vormen kan hebben en hoe je die verschillende **werkwoordsvormen** moet spellen. Een overzicht:

- infinitief (inf): *fietsen*;
- persoonsvorm tegenwoordige tijd (pvtt): *fiets/fietst* (ev), *fietsen* (mv);
- persoonsvorm verleden tijd (pvvt): *fietste, fietsten*;
- voltooid deelwoord (vd): *gefietst*;
- onvoltooid deelwoord (od): *fietsend*.

Er zijn verschillende **werkwoordstijden**:

– onvoltooid tegenwoordige tijd (ott):	Imke kijkt naar het journaal. Siem arriveert op tijd.
– onvoltooid verleden tijd (ovt):	Imke keek naar het journaal. Siem arriveerde op tijd.
– voltooid tegenwoordige tijd (vtt):	Imke heeft naar het journaal gekeken. Siem is op tijd gearriveerd.
– voltooid verleden tijd (vvt):	Imke had naar het journaal gekeken. Siem was op tijd gearriveerd.

In de voltooide tijd is de persoonsvorm een vorm van het werkwoord *hebben* of *zijn*. Verderop in de zin staat dan vaak een voltooid deelwoord, maar niet altijd: ook zinnen met bijvoorbeeld *heeft moeten nablijven, hadden willen komen* en *was gaan wandelen* staan in de voltooide tijd..

Opdracht
1

1 Noteer bij elke werkwoordsvorm een zin van ten minste acht woorden. Je maakt dus vijf zinnen.
2 Onderstreep de betreffende werkwoordsvorm in de zin.

Opdracht
2

1 Neem de onderstreepte werkwoorden uit de zinnen *a* tot en met *f* over en zet de juiste vorm erachter. Kies uit: *inf – pvtt – pvvt – vd – od.*
2 Noteer van de zinnen de bijvoeglijke naamwoorden die gemaakt zijn van een voltooid deelwoord.
3 Noteer van de zinnen de bijvoeglijke naamwoorden die gemaakt zijn van een onvoltooid deelwoord.

a Tijdens de rellen sloopten de geweldplegers de pas geopende winkel in Breda.
b Zelfgebreide wollen truien moet je niet te heet wassen.
c Passerende voetgangers bewonderen de pas vernieuwde etalage.
d De topvrouw van dit bedrijf wil overstappen op een duurzamer beleid.
e Juichend verbrak de kogelstoter het al jaren staande record.
f Heeft Isabella haar leren laarsjes zelf zo kunstzinnig beschilderd?

Opdracht
3

1 Noteer van de zinnen *a* tot en met *h* welke werkwoordsvorm moet worden ingevuld. Kies uit: *inf – pvtt – pvvt – vd – od*. Kies tt indien mogelijk.
2 Noteer de werkwoordsvorm in de juiste spelling.
a De boer … (bemesten) afgelopen zaterdag het weiland na het hooien.
b … (hebben) jij Sofie onterecht … (beschuldigen) van vals spelen?
c Luid … (zingen) … (reinigen) de stagiaire de vuile borden in het restaurant.
d Vanwege de geringe stroming … (zullen) het beekje helemaal … (dichtslibben).
e Na zijn vakantie … (vergroten) Teun vorige week de mooiste foto's.
f Jarenlang … (verzorgen) Jinthe haar wandelende takken in het terrarium.
g Al zijn zakgeld … (besteden) Nasir aan leuke uitjes met zijn vriendin.
h … (zijn) de uitslag van de gedichtenwedstrijd al … (bekendmaken)?

Opdracht
4

1 Lees de zinnen *a* en *b*. Leg uit waarom ze niet dezelfde betekenis hoeven te hebben.
2 Maak het betekenisverschil tussen de zinnen duidelijk door aan beide zinnen een woord toe te voegen.
a De activisten bekladden het standbeeld.
b De activisten bekladden het standbeeld.

Opdracht
5

Maak zinnen met de werkwoordsvormen in de aangegeven volgorde. Elke zin bevat ten minste zes woorden.
1 pvtt – inf – inf **2** od – pvtt – vd **3** pvvt – od – vd

Opdracht
6

Lees tekst 1.
1 Noteer van elke zin de werkwoordstijd. De titel sla je over.
2 Noteer de zinnen 6 en 11 in de ovt en in de vvt.
3 In welke zinnen staat een infinitief?
4 In welke zin staat een onvoltooid deelwoord?

Tekst 1

Jong geleerd

(1) Je hebt vast weleens gehoord van een luiaard. (2) Geen zoogdier beweegt zó langzaam als hij. (3) Meestal hangt het dier alleen maar hoog in een boom.
(4) Die sloomheid komt de luiaard goed van pas. (5) De jungle van Zuid- en Midden-Amerika is namelijk altijd al een gevaarlijke plek geweest. (6) Roofdieren speuren er naar smakelijke hapjes. (7) Zij letten vooral op beweging. (8) Hebben ze ergens een aapje gezien? (9) Dan kan de jacht beginnen! (10) De luiaard beweegt echter nauwelijks. (11) Dat maakt hem onzichtbaar voor roofdieren.
(12) Heb je zelf weleens aan een klimrek gehangen? (13) Na een tijdje deden vast je armen en handen pijn. (14) Je hebt wel moeten loslaten! (15) Daar heeft de luiaard geen last van. (16) Hij heeft lange kromme klauwen. (17) Het hangen kost hem geen enkele energie of spierkracht. (18) Hij kan zelfs hangend slapen. (19) De luiaard moest zich al jong aan zijn moeder vastklampen. (20) Hij hing letterlijk enkele maanden aan haar. (21) Hij heeft toen veel geleerd. (22) Na een half jaar kon hij op eigen benen staan. (23) Dat had hij zonder zijn moeder nooit kunnen doen.

Naar: natgeojunior.nl

Ik kan/weet	• werkwoordsvormen en werkwoordstijden herkennen en gebruiken. 1F

Cursus 8

PUZZELEN

M=G
D=K

Puzzel
1

Zoeken maar

Lees voor deze puzzel ***Meer dan lezen*** § 1 Strategieën.

Zoek alle woorden uit de lijst in het diagram en streep de letters door.
- Elke letter wordt maar één keer gebruikt.
- De woorden zijn horizontaal, verticaal en diagonaal verborgen, van links naar rechts en andersom en van boven naar beneden en andersom.
- De overgebleven letters vormen achter elkaar gelezen een bekend spreekwoord.

ARMBAND	GEUR	MUZIEK	SYNONIEM
CAVIA	GLOBAAL	OMSCHRIJVING	TEGENSTELLING
CONTEXT	ILLUSTRATIE	ONDERWERP	VOORBEELD
DEFINITIE	IRISSEN	ORIENTEREND	WOORDDEEL
EZELSBRUGGETJE	MOFLIN	PRECIES	ZOEKEND

E	H	K	M	O	F	L	I	N	G	IJ	P	H	D	N
E	Z	E	E	F	T	D	E	L	K	R	L	N	E	D
O	K	E	W	I	E	L	O	H	E	O	E	S	L	R
E	N	L	L	U	Z	B	I	W	D	R	S	E	E	N
O	I	,	M	S	A	U	R	A	E	I	E	A	R	W
M	L	E	M	A	B	E	M	T	R	B	E	P	T	L
S	L	A	L	E	D	R	N	I	R	N	I	R	T	E
C	U	E	I	N	I	E	U	O	T	W	A	E	X	E
H	S	A	O	V	I	N	O	G	R	D	E	C	E	D
R	T	K	L	R	A	V	O	G	G	E	P	I	T	D
IJ	R	E	O	L	H	C	A	N	E	E	N	E	N	R
V	A	Z	O	E	K	E	N	D	Y	U	T	S	O	O
I	T	G	D	N	A	B	M	R	A	S	R	J	C	O
N	I	T	.	D	E	F	I	N	I	T	I	E	E	W
G	E	G	N	I	L	L	E	T	S	N	E	G	E	T

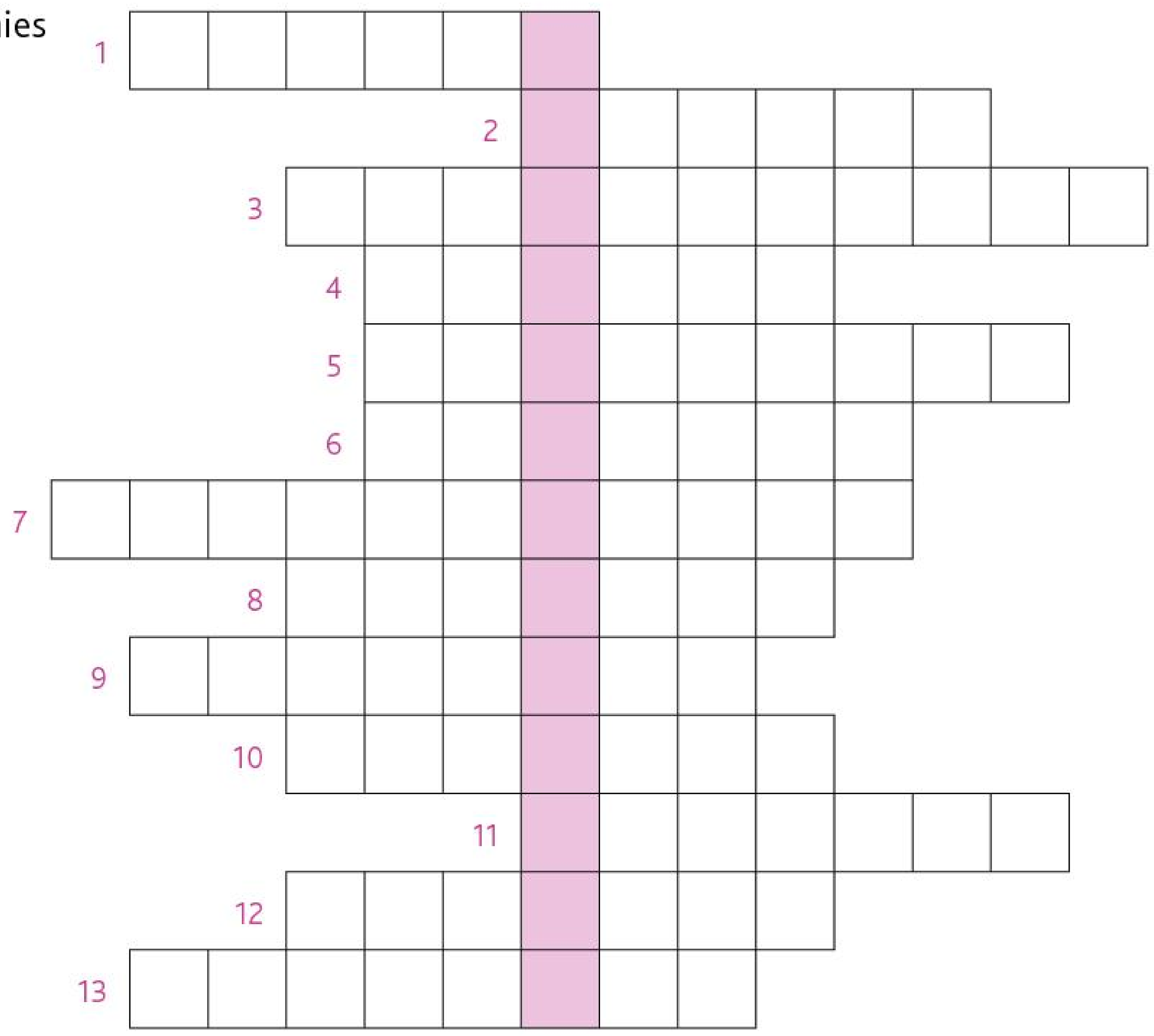
Puzzel
2

Nadenkertje

De woorden van deze puzzel vind je in ***Meer dan lezen*** § 2 Onderwerp en hoofdgedachte.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.
Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

1 voornaam van meisje dat scrunchies maakt (tekst 1)
2 mogelijkheden (tekst 4)
3 aanbod (tekst 2)
4 impact (tekst 4)
5 datgene waar een tekst over gaat
6 gedeelte (tekst 3)
7 leesstrategie om het onderwerp van een tekst te vinden
8 onderwerp van alle teksten uit deze paragraaf
9 verfijnd; mooi en licht (kijkfragment, opdracht 5)
10 gebruikte leesstrategie om de hoofdgedachte van een tekst te vinden
11 voornaam van tekstschrijver en blogger in tekst 4
12 omgeving van een (moeilijk) woord in een tekst
13 bron van tekst 1

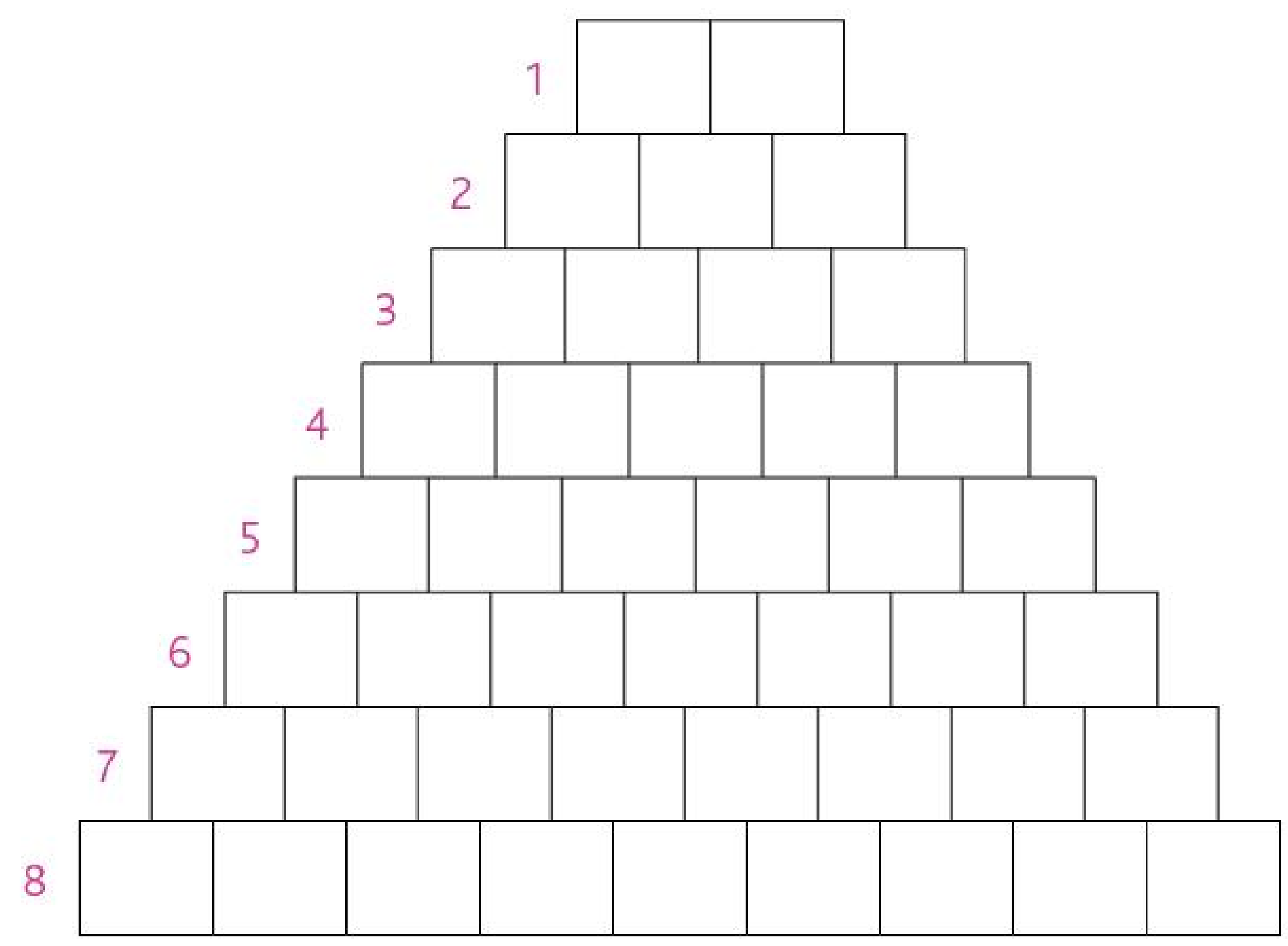

Puzzel
3

Plus 1

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Elk woord bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus een nieuwe letter. Het laatste woord komt voor in ***Meer dan lezen*** § 3 Tekstdoelen en tekstsoorten.

1 daar
2 klein hert
3 prijzen, loven; bewondering voor iemand laten zien
4 huidbedekking van een vogel
5 gulzig eten
6 herberg; drankgelegenheid
7 afgesproken prijzen voor bijvoorbeeld het openbaar vervoer
8 tekstdoel, waarbij de schrijver wil dat je iets wel (of niet) gaat doen

Puzzel
4

In galop

Zoek woorden van acht letters. Ze komen allemaal voor in ***Meer dan lezen***.
Maak een paardensprong:
- Kies een beginletter.
- Ga linksom of rechtsom en sla steeds twee vakjes over.
- Ontstaat er geen goed woord? Kies dan een andere beginletter.

R	A	S
U		E
N	E	M

S	C	E
R		N
E	I	E

N	Y	E
M		O
N	I	S

G	P	B
N		R
IJ	E	E

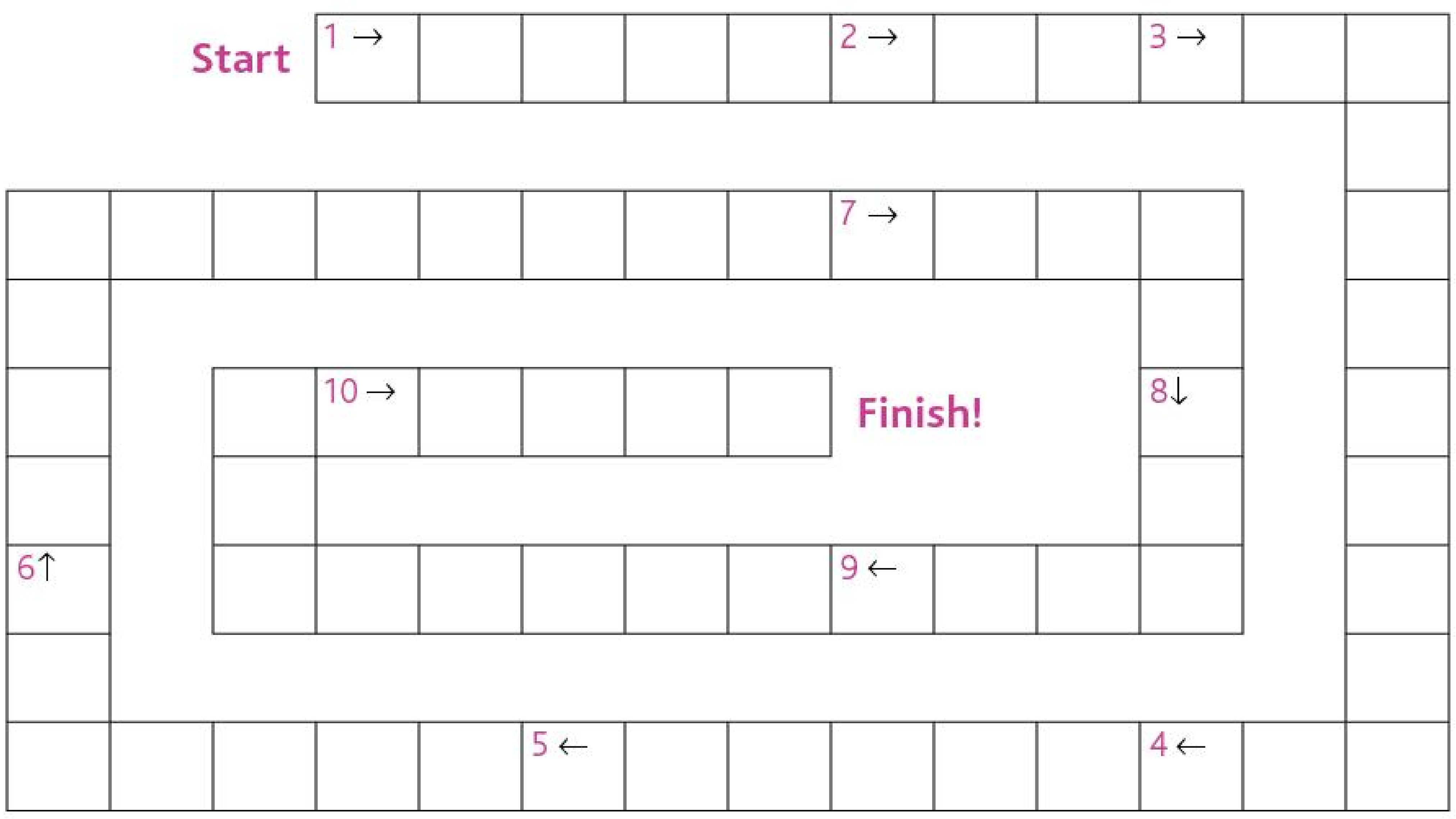
Puzzel
5

Ssslanggg

De woorden van deze puzzel vind je in ***Meer dan lezen***.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Begin in het vakje met nummer 1 en vul het antwoord van zes letters in. Vanaf 2 begint elk woord met de laatste letter van het voorgaande woord.

1 aanbeveling, bijvoorbeeld aan het eind van een tekst
2 laatste deel van een tekst
3 een van de woordraadstrategieën: zoek een …
4 manier van lezen die je gebruikt om de hoofdzaken van een tekst te vinden
5 datgene wat je wilt bereiken met jouw manier van lezen
6 manier van lezen
7 rangnummer van de zin waarin meestal de belangrijkste informatie van de alinea staat
8 gevolg; uitwerking; bijvoorbeeld wat een schrijver met zijn tekst wil bereiken
9 type tekst, bijvoorbeeld een verhaal, een verslag of een artikel
10 kopje boven een tekst

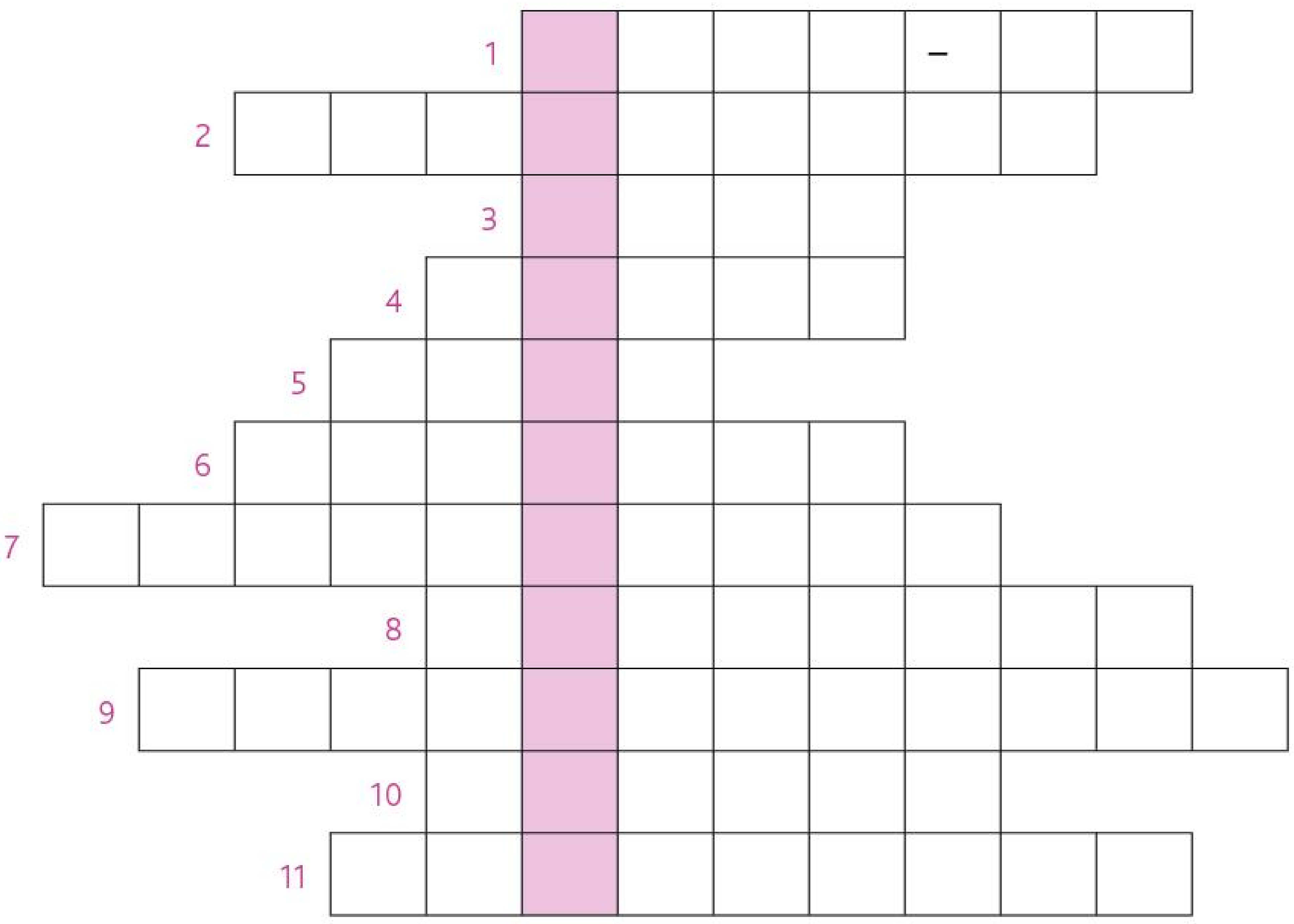
Puzzel
6

Mediaweetjes

De woorden van deze puzzel vind je in ***Media*** § 2 Betrouwbaarheid.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.
Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

1 voorbeeldscherm van een app
2 gemarkeerd tekstgedeelte met een aanklikbare verwijzing
3 gegevens (op een computer)
4 heel korte presentatie, bedoeld om het publiek over te halen
5 nepnieuws dat opzettelijk verspreid wordt
6 bestandjes om informatie over een gebruiker te verkrijgen
7 persoon die online volgers heeft en deze kan beïnvloeden
8 app waarmee je foto's kunt maken die je direct kunt delen
9 ideeën over een onderwerp verzamelen
10 naam van een sociaal platform
11 naam van een sociaal platform

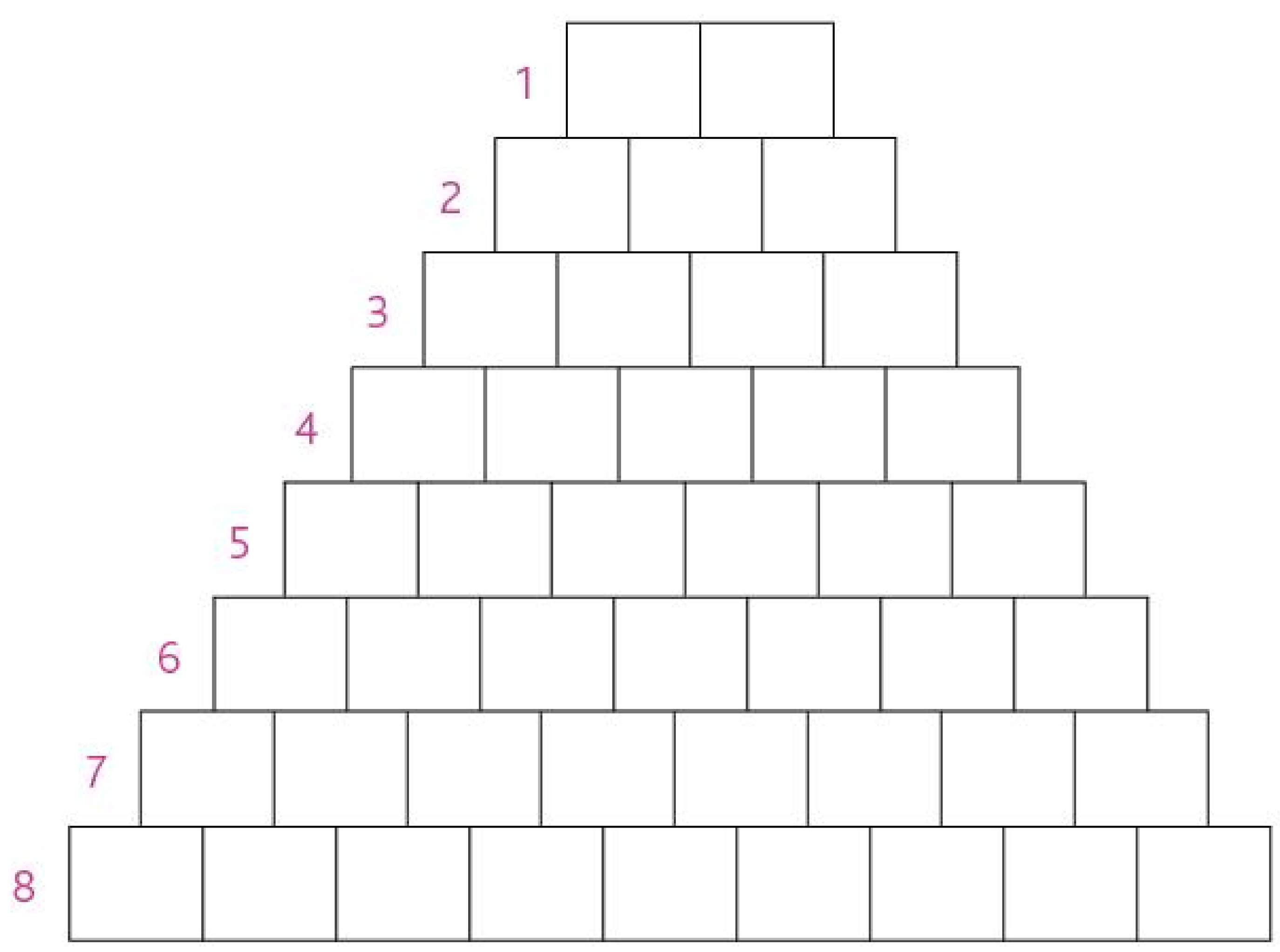

Puzzel
7

Eén erbij

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Elk woord bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus een nieuwe letter. Het laatste woord komt uit ***Media*** § 2 Betrouwbaarheid.

1 eerste woord van de meeste sprookjes
2 bewondering; aanzien; lof
3 naar beneden
4 inwoners van het land dat grenst aan het Verenigd Koninkrijk
5 organen die urine maken
6 huilen; janken
7 schokdempers, bijvoorbeeld in de motor van een voertuig
8 afleggen van een route; koers bepalen

Puzzel

8

Computervocabulaire

De meeste woorden in deze puzzel passen bij de cursus **Media**.

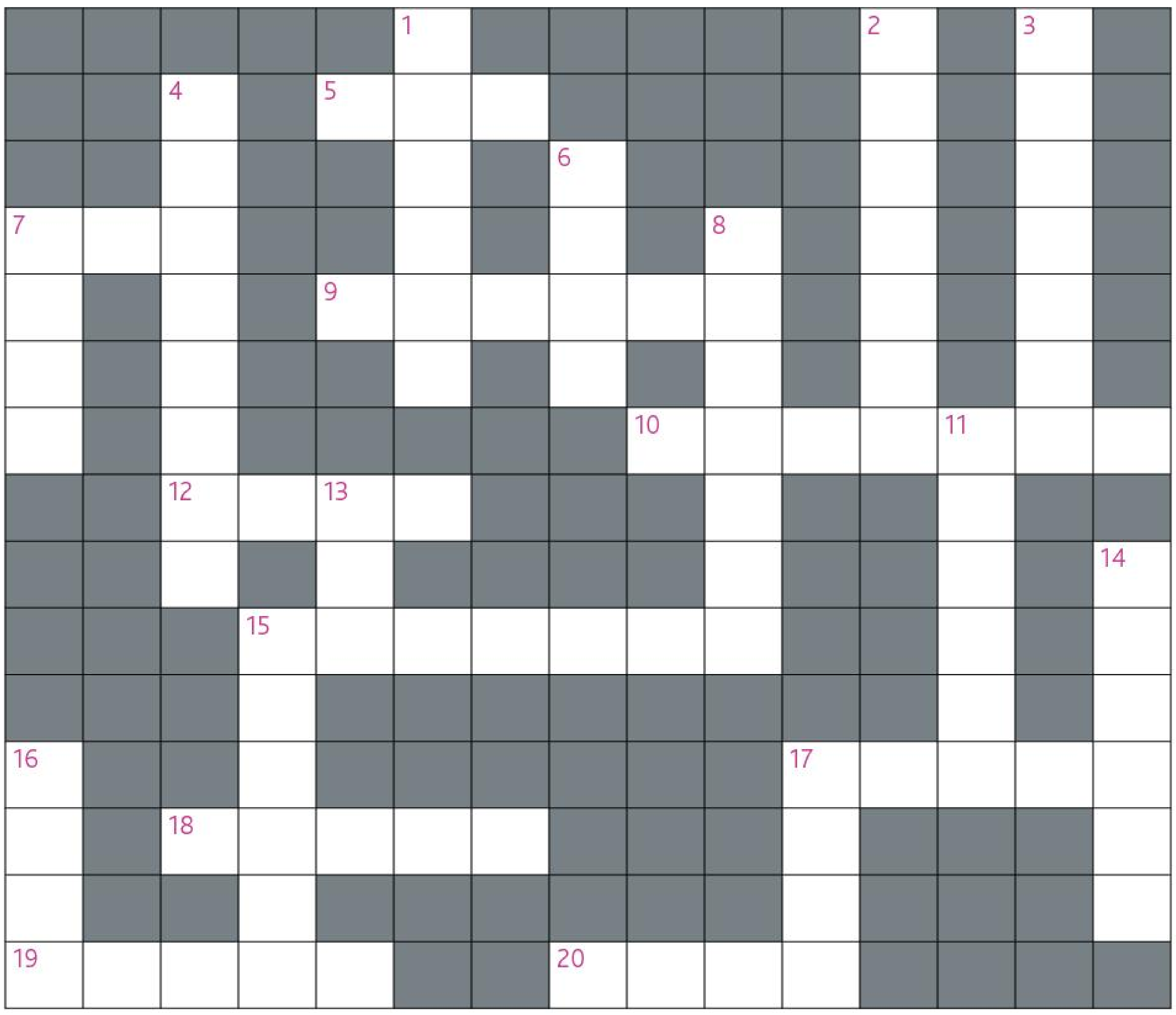
Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.

Horizontaal

5 fout in een computerprogramma, waardoor een programma niet (goed) meer werkt
7 apparaat om computers en randapparatuur met een netwerk te verbinden
9 hardware (bijvoorbeeld laptop) waarop software staat
10 verzameling van gegevens op een computer
12 gesprek via internet
15 een bestand bewaren
17 programma dat met kwade bedoelingen wordt verspreid
18 leuk vinden; waarderen
19 kort bericht via Twitter
20 logboek of dagboek op internet

Verticaal

1 rondkijken op internet
2 locatie waar draadloos internet wordt aangeboden
3 op papier zetten van digitale tekst of afbeelding
4 ruimte op de server van een provider die je mag gebruiken voor je eigen website
6 apparaatje waarmee je de cursor kunt sturen
7 nepnieuws dat opzettelijk verspreid wordt, vaak via sociale media
8 een bestand verwijderen
11 miniatuurafbeelding die in een forum of sociaal netwerk een persoon voorstelt
13 afkorting van applicatie
14 aanwijzer op het beeldscherm van een computer
15 actief op of verbonden met internet
16 gastheer; krachtige computer die toegang tot internet geeft
17 videodagboek dat gepubliceerd wordt op een videosite

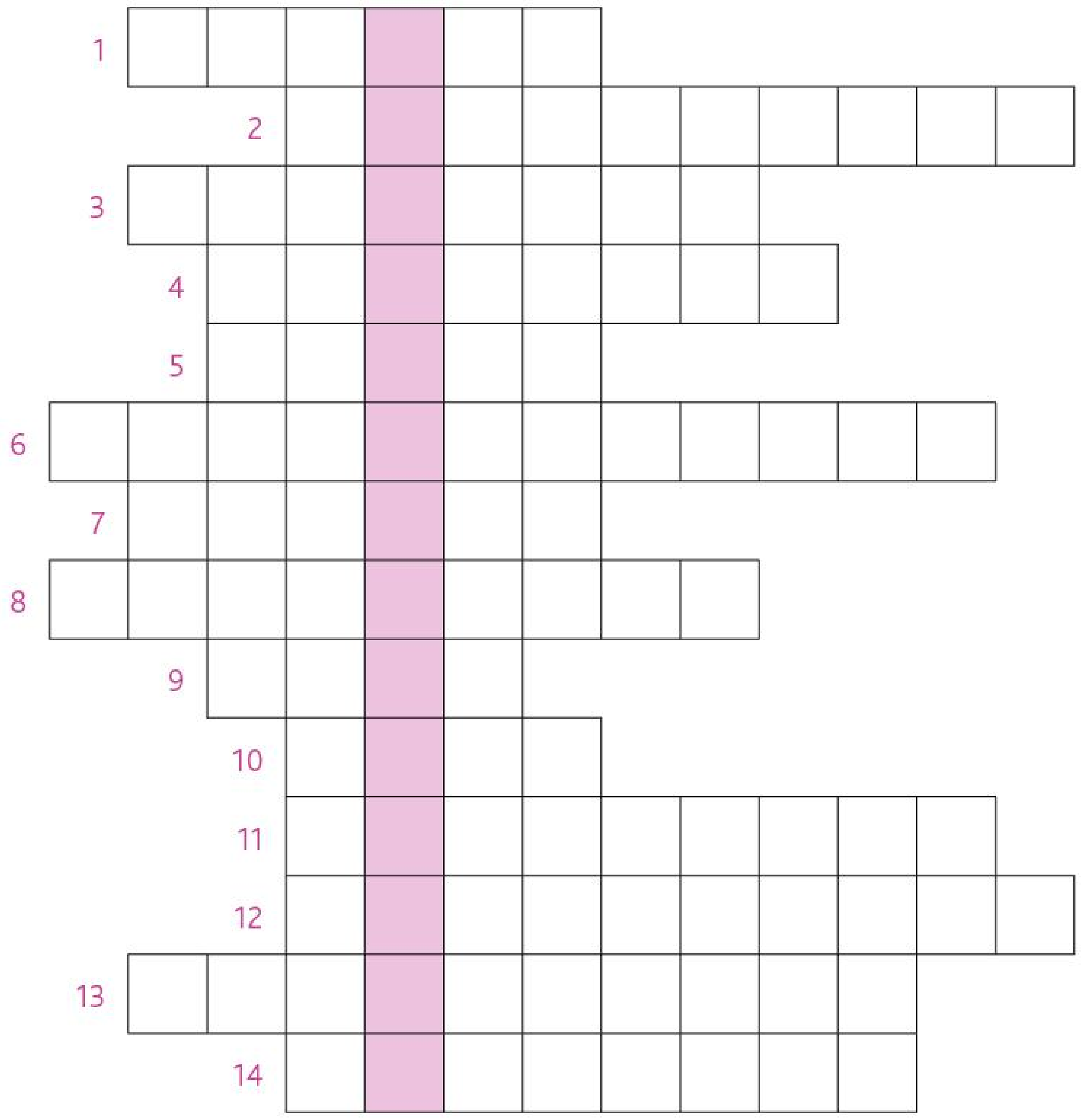
Puzzel
9

Takapoto en meer

De woorden van deze puzzel vind je in ***Fictie*** § 1 Fictie en non-fictie.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. De ij is één letter.
Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

1 verzonnen verhalen
2 de achternaam van de blogger van tekst 1
3 iets wat in het echt niet kan plaatsvinden
4 doel van fictie
5 woning waar Rob (tekst 1) logeerde
6 titel van het boek waaruit tekst 2 een fragment is
7 hoofdpersoon in tekst 2
8 zeedieren met zwarte rugvinnen
9 schildpad in Takapototaal
10 haaien in Takapototaal
11 drankje van Baltus Jansse tijdens de bereiding van de schildpad
12 water waar Nu'i in zwemt
13 voor- en achternaam van de auteur van *Brief voor de koning* in de leestips
14 titel van het boek van Bianca Mastenbroek uit de leestips

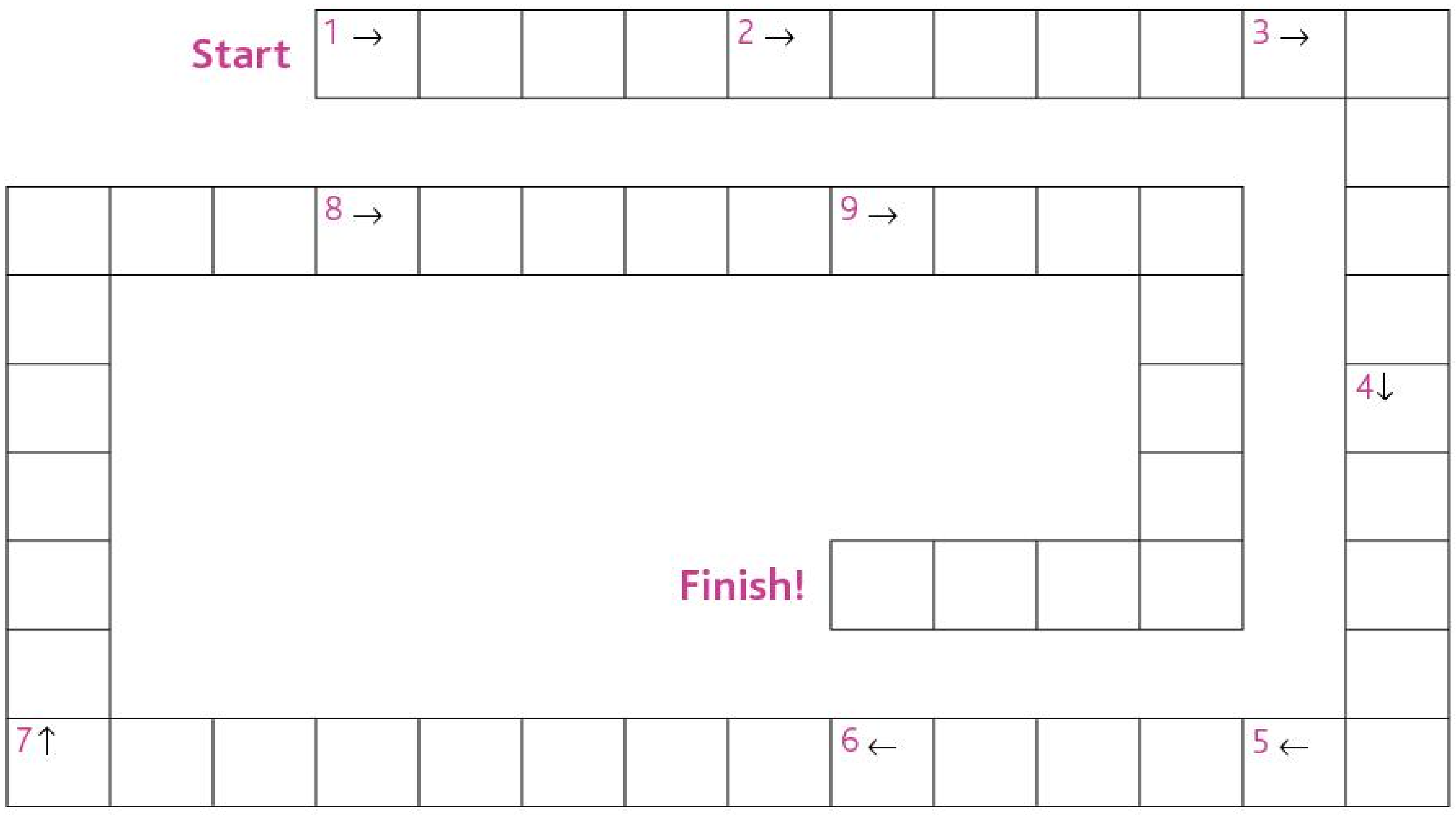
Puzzel
10

Arme August

De woorden van deze puzzel vind je in ***Fictie*** § 2 Personages en perspectief.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Begin in het vakje met nummer 1. Vanaf 2 begint elk woord met de laatste letter van het voorgaande woord.

1 hoofdpersoon in tekst 1 en 2
2 hoofdpersoon in *Wonder*
3 achternaam van de auteur van tekst 1 en 2
4 vriendin van August
5 naam van de lerares natuur & techniek van August
6 titel van het boek van Dan Gemeinhart uit de leestips
7 personen die een rol spelen in een verhaal
8 omschrijving van Jack van zichzelf in tekst 4, nadat hij erachter kwam dat de anderen hem raar vonden vanwege zijn omgang met August
9 achternaam van de hoofdpersoon in tekst 1 en 2

Puzzel
11

Blokken maar!

De letters A C G I M O P R T moeten in elke kolom, elke rij en elk vet omlijnd blok voorkomen. In de gekleurde vakjes ontstaat van boven naar beneden een woord uit Taal § 7 ***Beeldtaal***.

	C	R	M		O	A	T	
O		M					R	
				R	C	P		M
	P	C		M		G		
			I	O	R			C
		O		C		R	M	
M		I	R	P			C	
C	R					I		P
	O	P			I		A	

Puzzel
12

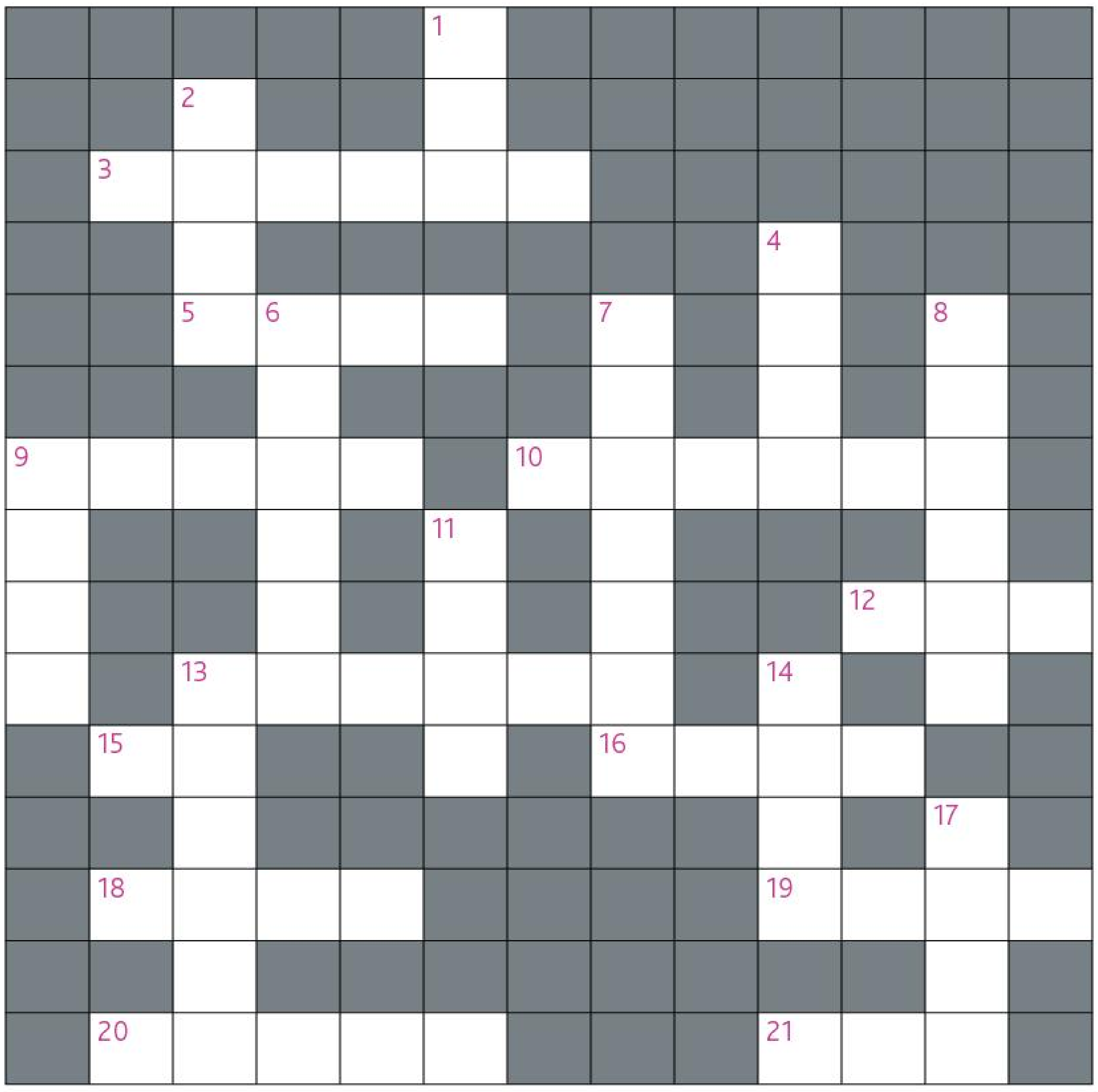
Moord en brand

De woorden van deze puzzel vind je in ***Taal*** § 2 Spreekwoorden en uitdrukkingen.

Vul de ontbrekende woorden in de spreekwoorden en uitdrukkingen in.

Horizontaal
3 Wie a zegt, moet ook b ....
5 er geen … van gegeten hebben
9 iemand uit de … helpen
10 iets in … en kleuren vertellen
12 boven de … gaan
13 een … maandag
15 Beter een half … dan een lege dop.
16 voor … en bonen meedoen
18 met … en wimpel slagen
19 Het is de … die de muziek maakt.
20 de … doorhakken
21 de … in het zand steken

Verticaal
1 water naar de … dragen
2 Een goed begin is het halve ....
4 Beter een goede … dan een verre vriend.
6 De … is de beste verdediging.
7 over … en kalfjes praten
8 … maakt rauwe bonen zoet.
9 aan de lopende ....
11 ergens geen … aan kunnen vastknopen
13 Wie zijn … brandt, moet op de blaren zitten.
14 een fluitje van een ....
17 in de … lopen

Puzzel
13

Let-ter-gre-pen

De woorden van deze puzzel vind je in ***Taal***.

Zoek woorden bij de gegeven omschrijvingen.
In het schema zie je alle lettergrepen waaruit de woorden zijn opgebouwd.
Tip: zet een streep door de lettergrepen en de omschrijvingen die je gebruikt hebt.
Van de overgebleven lettergrepen kun je een toepasselijk woord maken.

1 afbeelding die je op sociale media gebruikt om iets duidelijk te maken
2 alliteratie
3 assonantie
4 eenvoudige afbeelding die een tekst vervangt
5 onveranderlijke hele zin in de tegenwoordige tijd met een figuurlijke betekenis
6 taal die je het eerst leert spreken vanaf je geboorte
7 taalgebruik waarbij je iets anders bedoelt dan wat je zegt of schrijft
8 taalgebruik waarbij je precies bedoelt wat je zegt of schrijft
9 taalgebruik waarbij je twee dingen naast elkaar zet omdat ze op elkaar lijken
10 teken dat een klank of een begrip weergeeft
11 titel van § 7
12 vaste combinatie van woorden met een figuurlijke betekenis
13 verschijnsel waarbij taal in de hersenen traag of niet goed wordt verwerkt
14 woord dat bestaat uit twee of meer zelfstandige woorden
15 woord dat is overgenomen uit een andere taal

be	beeld	ce	com	der	druk	e
fi	ge	gin	gram	guur	ji	ka
ker	king	king	klin	leen	let	lij
lijk	lijk	ling	men	mo	moe	mu
ni	nis	pic	rak	ren	rijm	rijm
sa	stel	spreek	stoor	taal	taal	taal
ter	ter	to	uit	ver	woord	woord

Overgebleven lettergrepen

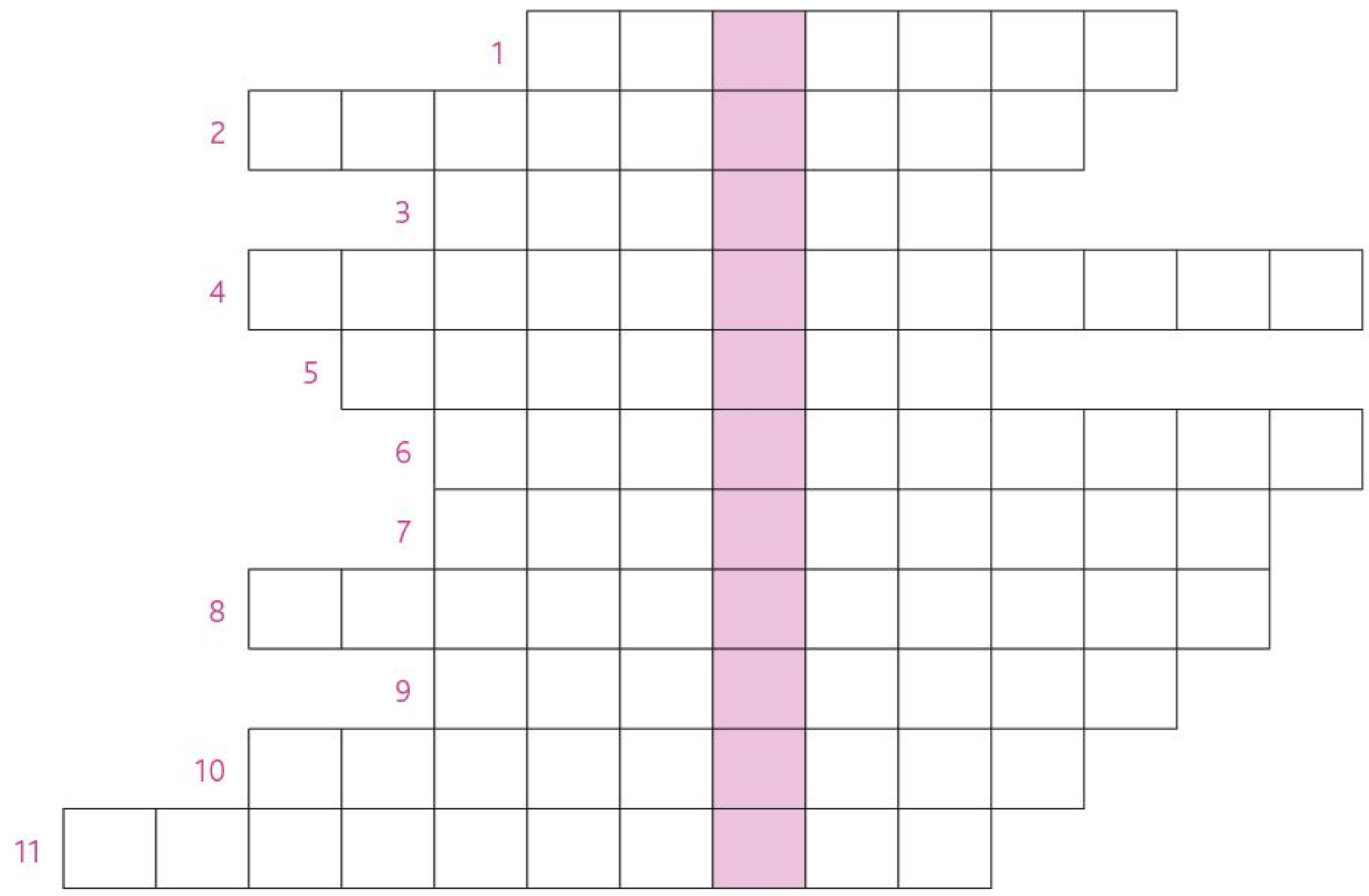

Puzzel
14

Van aap tot zebra

Van de namen bij 1 tot en met 11 kun je dierennamen maken door de letters te husselen. Vul deze dierennamen in. In de gekleurde vakjes verschijnt van boven naar beneden een woord dat te maken heeft met ***Thema A***.

1 Ir. L. Lago
2 Nora Goeke
3 H. C. Step
4 Kees L. van Trek
5 Fia Lont
6 Dr. Marie Dos
7 Floor Wenk
8 Griet Vossul
9 Dijlan Rap
10 Roos Hunen
11 Meneer Trie

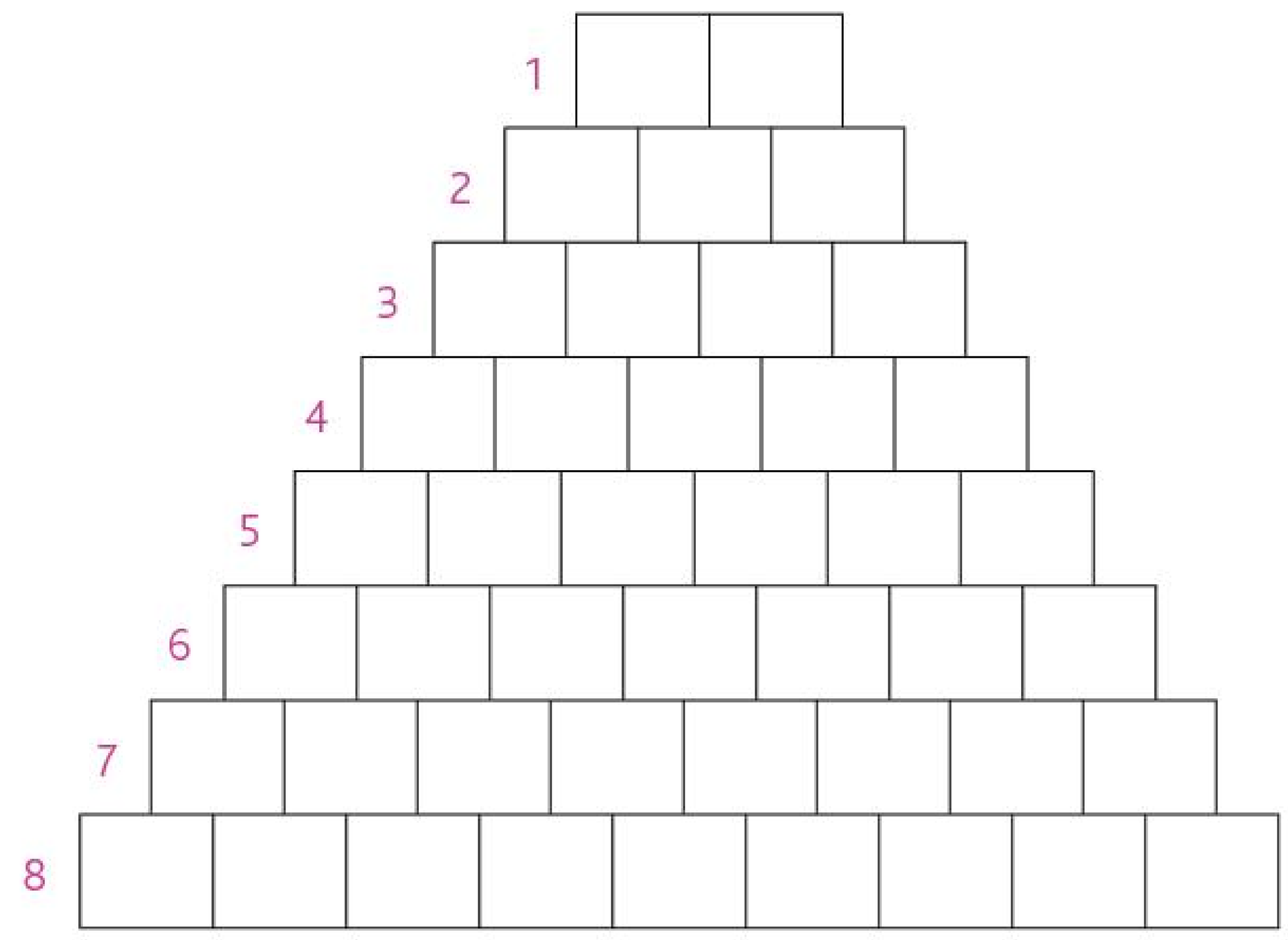

Puzzel
15

Wat wil je bereiken?

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Elk woord bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus een nieuwe letter. Het laatste woord komt voor in ***Meer dan lezen*** en ***Thema A.***

1 Frans lidwoord
2 ieder
3 voorste gedeelte van de hals
4 gesloten metalen vat om water in te koken en uit te schenken
5 puntig uitsteeksel op de huid van een plant of een dier
6 koudste
7 zitplaats buiten aan boord van een schip
8 wat je wilt bereiken met wat je zegt of schrijft

Puzzel
16

Bambi en de rechter

De woorden van deze puzzel komen uit ***Thema A***.

Zoek alle woorden uit de lijst in het diagram en streep de letters door.
- Elke letter wordt maar één keer gebruikt.
- De woorden zijn horizontaal, verticaal en diagonaal verborgen, van links naar rechts en andersom en van boven naar beneden en andersom.
- De overgebleven letters vormen achter elkaar gelezen een bekend spreekwoord.

BAMBI	DUURZAAM	MENS	STROPEN
BEELD	EIWIT	NONNA	TEKST
BEER	ELVIRA	PLOFKIP	TELER
BOER	FOLDER	POP	VET
BONT	HOND	RECHTER	VOGEL
DAVID	IJZER	RUNA	
DIER	INSECT	RUPS	
DIERENLEED	KIP	SLOGAN	

D	N	T	E	K	S	T	T	D	I	I	N	N
U	E	S	N	E	M	I	I	N	B	E	A	K
B	O	E	R	M	W	E	S	M	P	G	T	D
E	O	E	L	I	R	E	A	O	O	A	A	P
U	E	N	E	N	C	B	R	L	A	N	U	R
B	P	I	T	T	E	T	S	R	E	L	E	T
T	O	D	R	P	S	R	S	D	R	P	E	M
O	P	A	E	I	U	V	E	P	I	E	I	W
D	L	R	C	K	D	B	E	I	U	V	Z	K
L	E	I	H	F	N	O	!	T	D	R	A	IJ
E	G	V	T	O	O	E	N	O	N	N	A	D
E	O	L	E	L	H	R	R	E	D	L	O	F
B	V	E	R	P	D	U	U	R	Z	A	A	M

Puzzel
17

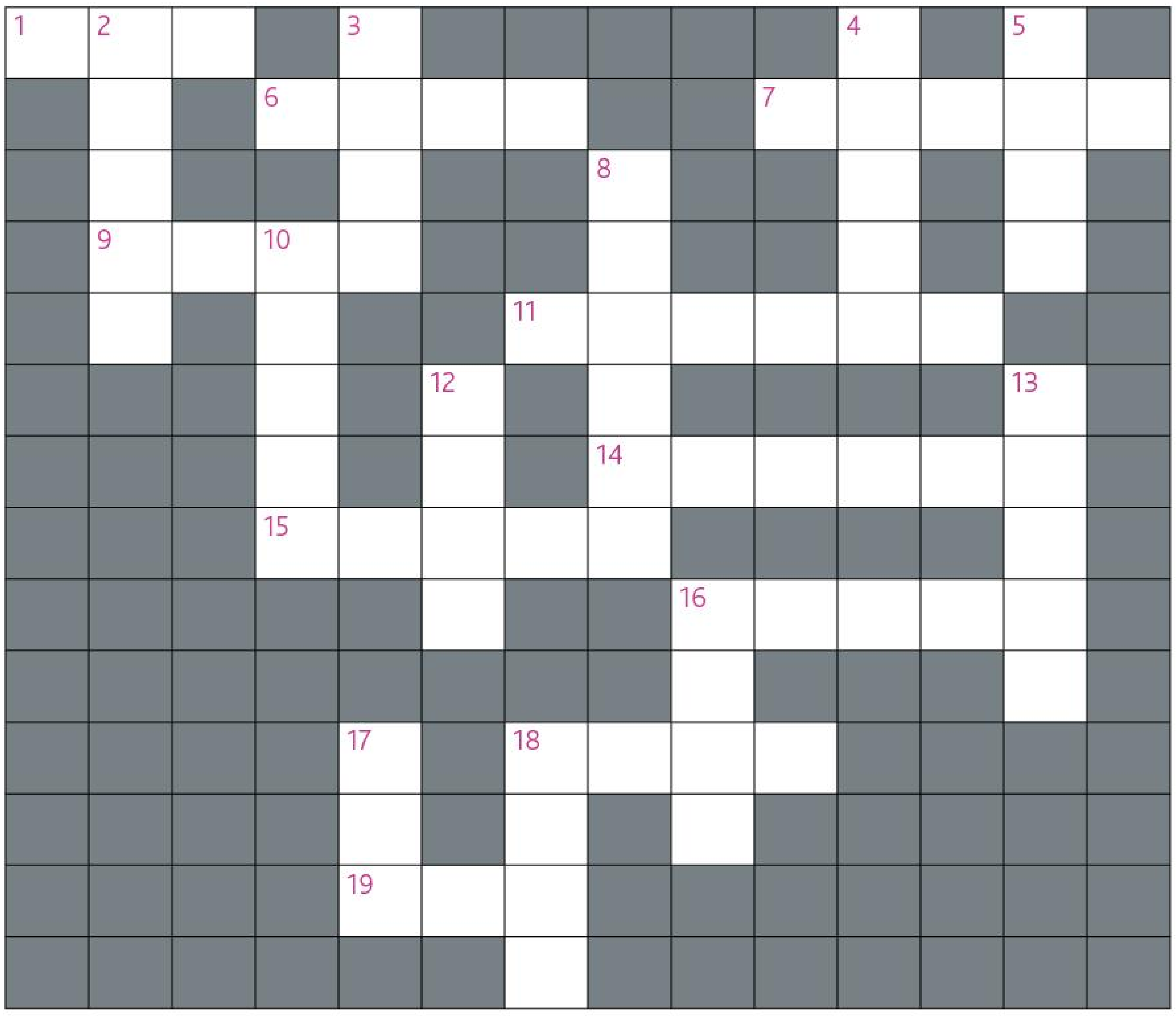
De vette rups

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema A***.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.

Horizontaal
1 voedingsstof in insecten (§ 4, tekst 6)
6 dier op afbeelding § 6
7 dier op afbeelding § 1
9 woord uit de titel van Thema A
11 korte, kernachtige zin, bijvoorbeeld in reclame
14 vriendin van Nonna in § 2, tekst 2
15 kweker, bijvoorbeeld van insecten (§ 4, tekst 6)
16 film die de stroper uit § 4, tekst 1 moet zien
18 hoofdpersoon uit *De wolventemmer* (§ 2)
19 ingesponnen rups (§ 2, opdracht 3)

Verticaal
2 vertaling van *finito* (§ 2, tekst 1)
3 beroep van mensen die een hekel hebben aan wolven (§ 2, tekst 2)
4 oma in het Italiaans (§ 2, tekst 2)
5 woord uit de titel van Thema A
8 onderwerp van § 6
10 voedingsstof in insecten (§ 4, tekst 6)
12 dier dat onderwerp is van § 2, tekst 1 en 2
13 voornaam van de stroper uit § 4, tekst 1
16 materiaal van de kraag uit de strip in § 4
17 dier op afbeelding § 6
18 larve van een vlinder (§ 2, tekst 3)

Puzzel
18

Springen maar!

Zoek woorden van acht letters. Ze komen allemaal voor in ***Thema A***.
Maak een paardensprong:

- Kies een beginletter.
- Ga linksom of rechtsom en sla steeds twee vakjes over.
- Ontstaat er geen goed woord? Kies dan een andere beginletter.

A	A	N
E		P
M	G	C

R	A	U
D		Z
A	U	M

I	D	C
O		T
I	E	N

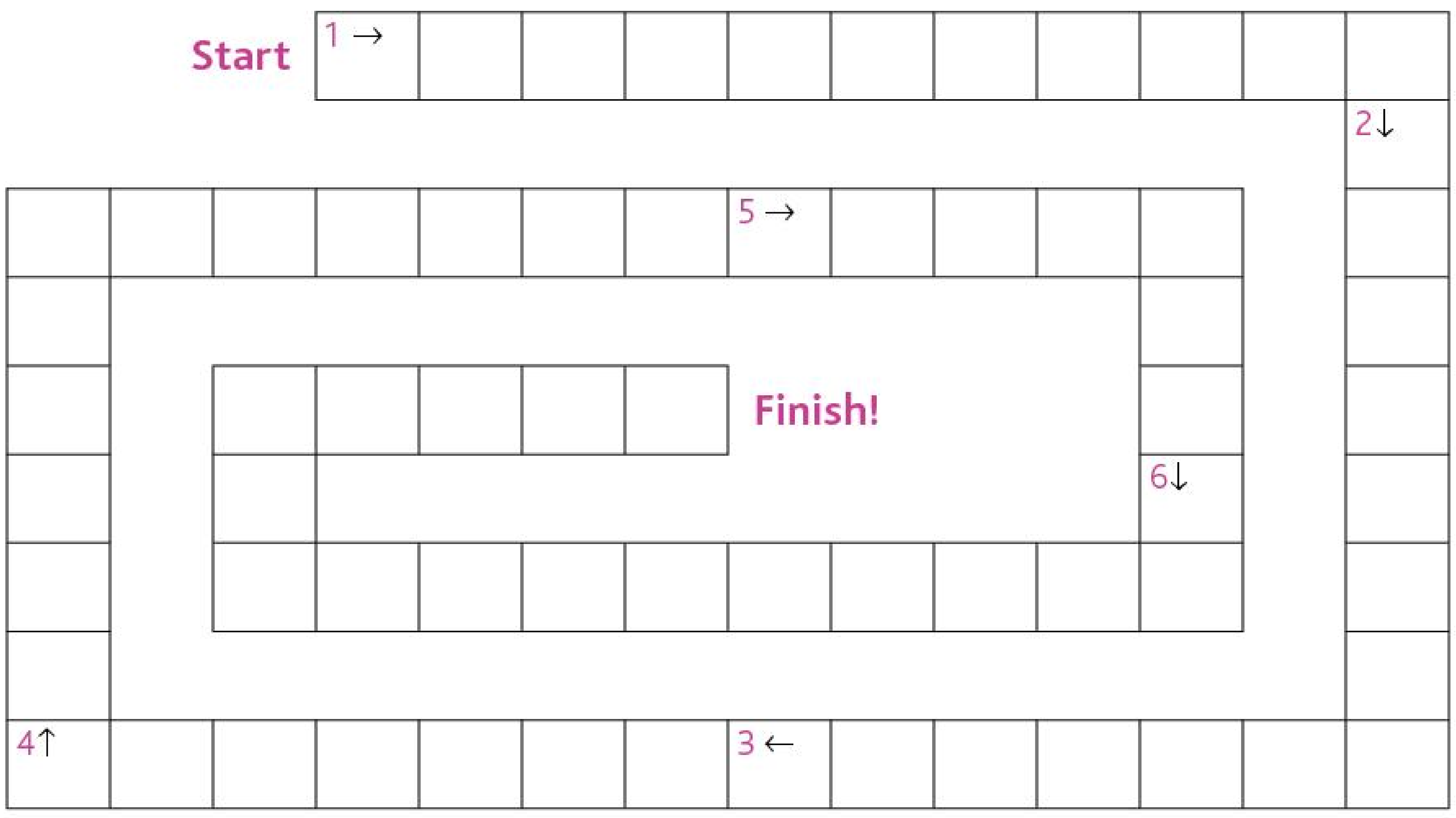
E	I	T
E		S
N	C	N

Puzzel
19

Verzamelingen

Vroeger spaarden mensen de gekste dingen: van flippo's tot knikkers en voetbalplaatjes. Vul de verzamelobjecten in volgens de omschrijvingen. Begin in vakje 1. Elk woord begint en eindigt met dezelfde letter. De woorden van deze puzzel sluiten aan bij **Thema B**.

1 papieren verpakkingen met zoetstof die je in de horeca bij koffie en thee krijgt
2 strookjes papier die om sigaren gewikkeld zitten
3 plaatjes die blijven plakken
4 ringen om iets aan te hangen, vaak met een label, een logo of een klein voorwerp
5 metalen pennetjes met een kop, vaak met een logo, om iets vast te steken
6 kleurrijke plastic draden waarmee je onder meer armbanden kunt maken

Puzzel

20

Verzamelen

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema B***.

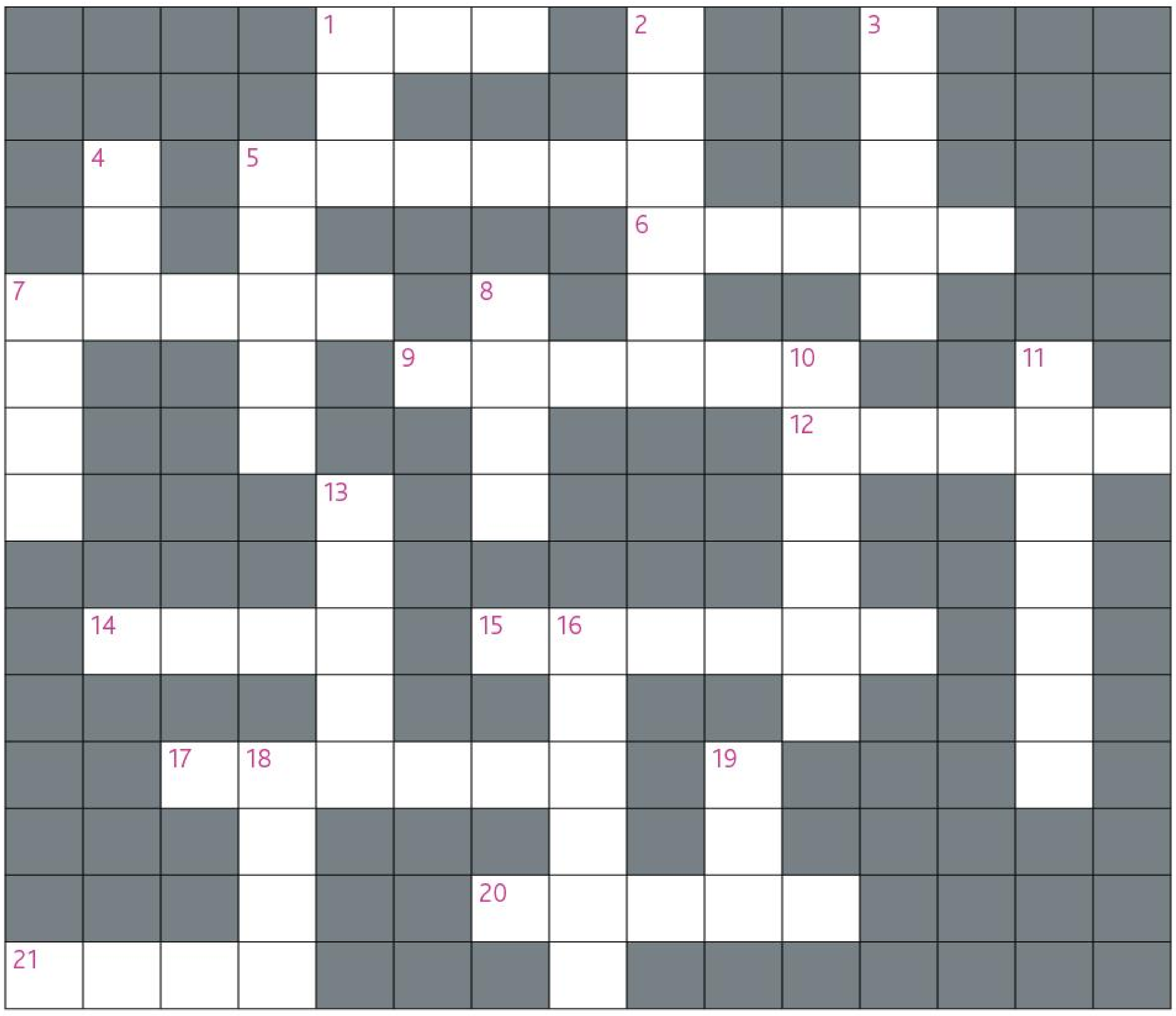
Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.

Horizontaal

1 een van de 5w+h-vragen
5 communiceren via een telefoon
6 moeilijk leesbaar onderdeel van de brief (§ 2, tekst 2)
7 voorwerp dat de biodiversiteit bewaakt (§ 2, tekst 4)
9 een van de 5w+h-vragen
12 berichtjes versturen via een mobiele telefoon
14 voorwerp waarin staat wat iemand over Amphitrite heeft geschreven (§ 2, tekst 1)
15 gesteente waar de zadenbank zich diep in bevindt (§ 2, tekst 4)
17 kledingstuk waarin een ridder zich haast niet kon bewegen (§ 4, tekst 1)
20 kiemen van gewassen die zijn opgeslagen op het Noorse Spitsbergen (§ 2, tekst 4)
21 afbeelding die je kunt maken met een camera

Verticaal

1 een van de 5w+h-vragen
2 degene voor wie de boodschap in de capsule bedoeld is (§ 2, tekst 1)
3 persoon wier gezicht je nu nog ziet (§ 4, tekst 1)
4 spinner (§ 2, tekst 1)
5 voorwerp dat per postduif werd verstuurd (§ 2, tekst 2)
7 metalen voorwerp dat vanaf 2056 mag worden opgegraven (§ 2, tekst 1)
8 een van de 5w+h-vragen
10 communiceren via een computer
11 titel van Thema B
13 voorwerp van zilver (§ 4, tekst 1)
16 ander woord voor de zadenbank in Noorwegen (§ 2, tekst 4)
18 voertuig dat het na een eeuw nog altijd doet (§ 2, tekst 4)
19 een van de 5w+h-vragen

Puzzel
21

Vondsten van Hupkes

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema B*** § 2 De 5w+h-vragen, tekst 3.

Zoek woorden volgens de gegeven omschrijvingen.
In het schema zie je alle lettergrepen waaruit de woorden zijn opgebouwd.
Tip: zet een streep door de lettergrepen en de omschrijvingen die je gebruikt hebt.
Van de overgebleven lettergrepen kun je een toepasselijk woord maken.

1 bepaling van het aantal inwoners van een land
2 dat wat is overgebleven uit het verleden
3 familieleden met dezelfde voorouders
4 geschiedenis
5 instelling; organisatie
6 kenmerken; voorwaarden
7 kiezen
8 kleine sieraden
9 namen die aangeven tot welke familie iemand behoort
10 niet vaak voorkomende
11 op een bepaalde volgorde leggen
12 voorwerp waar Hupkes en zijn vrouw met pen en papier naast zich naar kijken
13 waardering

a	bloed	cri	de	er	erf	fa
goed	his	in	ju	ken	ken	le
lec	lie	ling	me	mel	men	mi
na	ning	rang	ren	ri	rie	schik
se	sie	sti	te	te	te	tel
ten	tjes	to	tuut	ver	ver	vi
volks	wan	weel	woe	za	za	zeld

Overgebleven lettergrepen

Puzzel
22

Spring als een ruiter!

Zoek woorden van acht letters. Ze komen allemaal voor in ***Thema B***.
Maak een paardensprong:
- Kies een beginletter.
- Ga linksom of rechtsom en sla steeds twee vakjes over.
- Ontstaat er geen goed woord? Kies dan een andere beginletter.

P	E	R
A		O
N	G	V

P	U	S
T		F
I	O	D

S	T	O
N		R
E	M	S

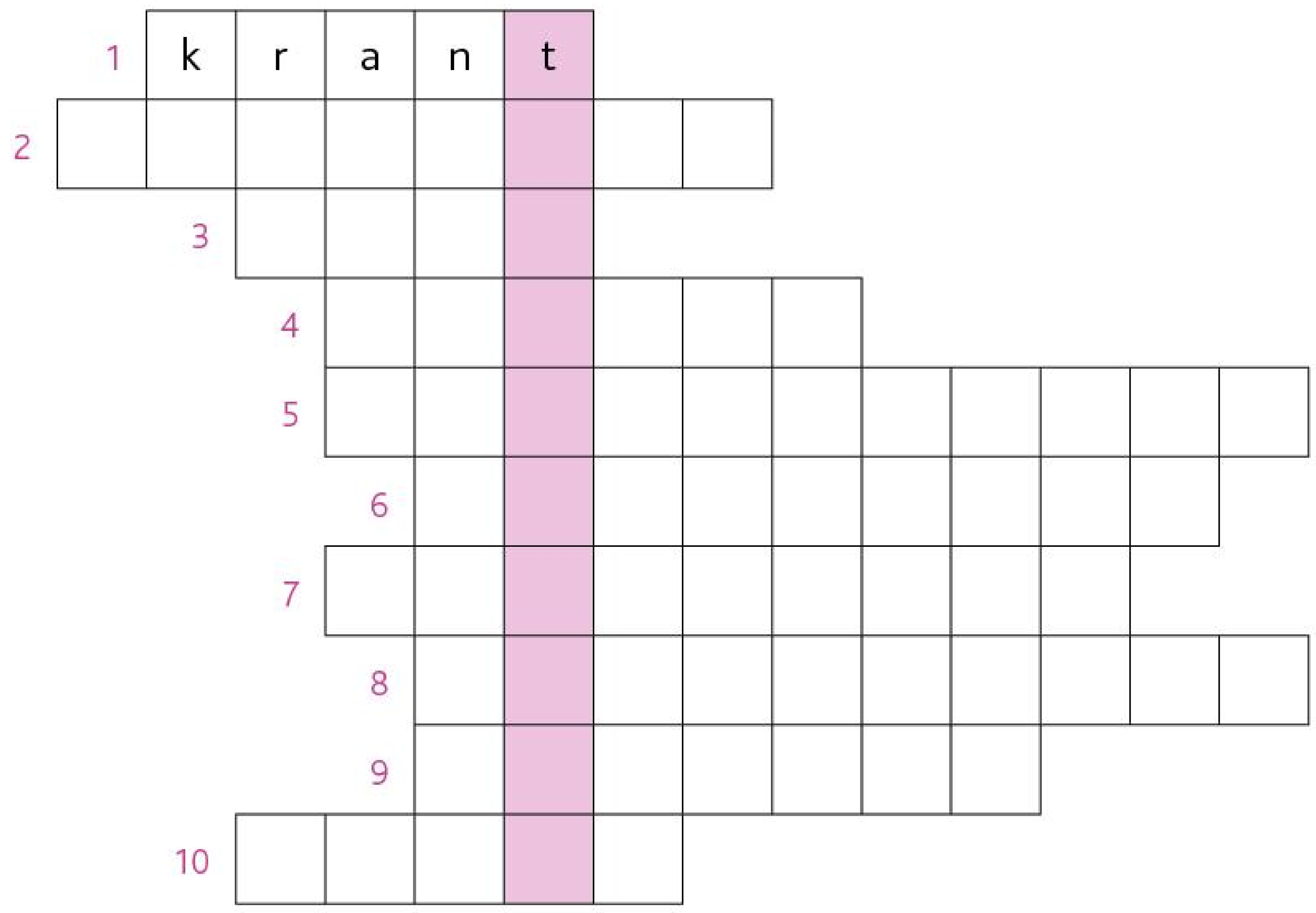
W	N	S
S		E
G	A	E

Puzzel
23

Bijna vol!

Vul de woorden in volgens de (soms cryptische) omschrijvingen. Zie 1 voor een voorbeeld.
In de gekleurde vakjes verschijnt van boven naar beneden de naam van een voorwerp dat te maken heeft met ***Thema B***.

1 'n kistje met flesjes (n+krat) van papier
2 tabel met bedragen
3 stekeldier zonder e met d om te betalen
4 voorschrift om te koken of aan de apotheker te geven
5 vlakke vloer om de weg te kunnen vinden
6 musiceer niet fout met een bal of een pop of LEGO!
7 plak je op brieven voor je ze in een brievenbus gooit
8 melodie die kapot is
9 niet groot zonder in plus voorwerp om aan te trekken
10 schrijfsel om te versturen

Puzzel
24

Van berenpantoffels tot bloemetjesnachthemd!

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema C*** § 2 Sociale media, tekst 1.

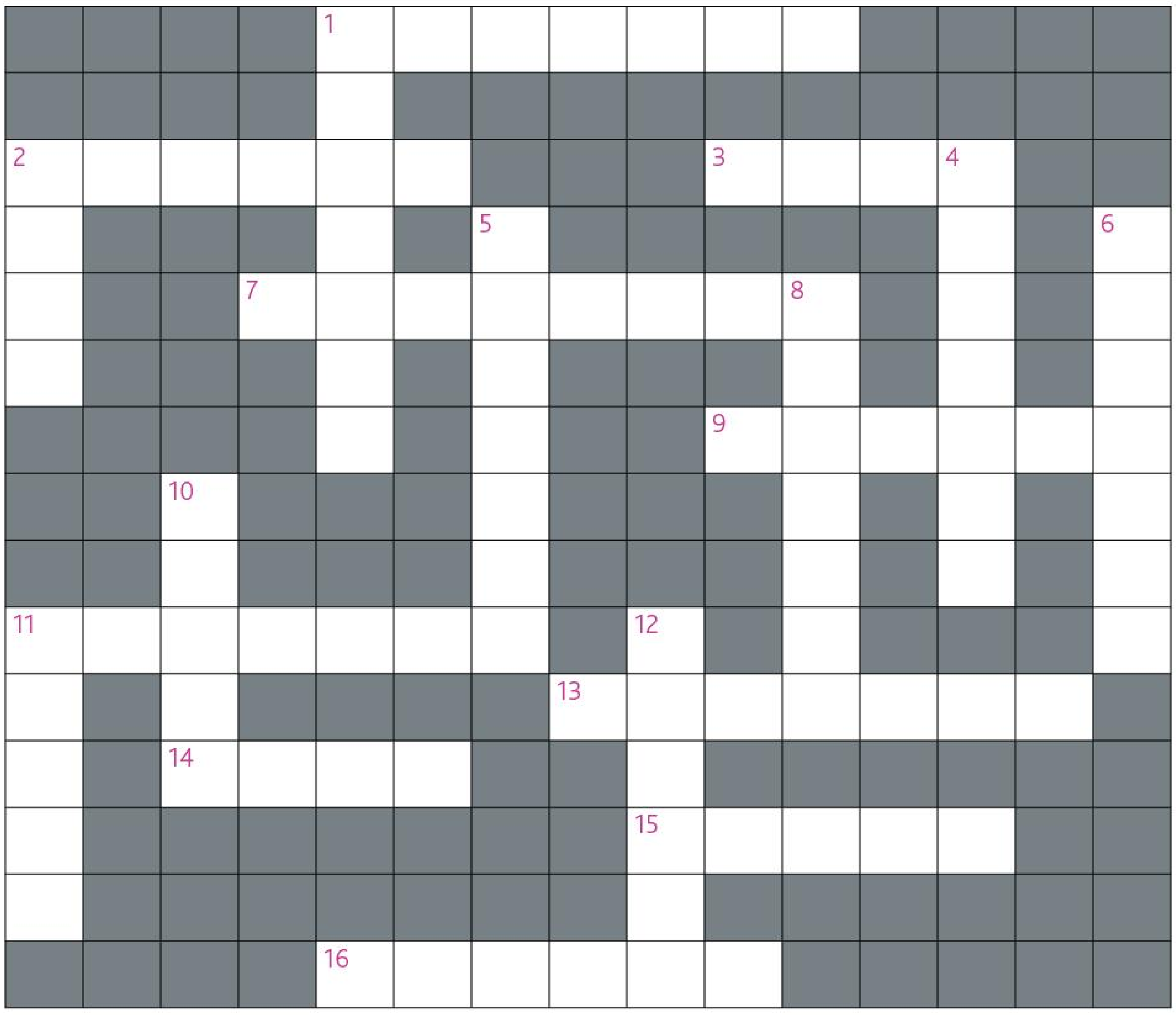
Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.

Horizontaal

1 neus die aan het eind een beetje omhoog gaat
2 nachtkleding
3 oogopslag; manier waarop iemand kijkt
7 lengte van de wimpers van Annabelle
9 donkere kringen onder de ogen
11 bultjes; bobbeltjes op de huid
13 aanhangers op sociale media
14 bekendheid; beroemdheid
15 persoon die als voorbeeld dient
16 door velen gekend; beroemd

Verticaal

1 oogharen
2 e-mailbericht aan een nieuwsgroep
4 vorm van het haar van Meral
5 kleine symbolen van liefde
6 wijsje; melodietje
8 geestig; lachwekkend
10 tekens van waardering op sociale media
11 muziekinstrument met toetsen
12 explosieve voorwerpen

Puzzel
25

Na-be-schou-wing

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema C*** § 2 en 5.

Zoek woorden bij de gegeven omschrijvingen.
In het schema zie je alle lettergrepen waaruit de woorden zijn opgebouwd.
Tip: zet een streep door de lettergrepen en de omschrijvingen die je gebruikt hebt.
Van de overgebleven lettergrepen kun je een toepasselijk woord maken.

1 doeltreffend
2 gedachtewisseling; bespreking van het voor en tegen
3 oordelen op basis van onderzoek
4 gewoon
5 horecabedrijven
6 op het verdienen van geld gerichte
7 muurschildering van waterverf op natte kalk
8 naamloze
9 ontwarren
10 personen met wie je bijvoorbeeld geheimen kunt delen
11 wetenschappers die de geschiedenis bestuderen door oude dingen op te graven

a	a	ar	bat	blis	brui	che
ci	clu	co	com	con	de	de
e	e	e	ef	fe	fec	fres
ge	gen	gen	ke	le	len	lijk
lin	lo	lu	me	men	mer	nie
no	o	ont	ra	ren	se	ta
ten	tie	tief	trou	va	ver	we

Overgebleven lettergrepen

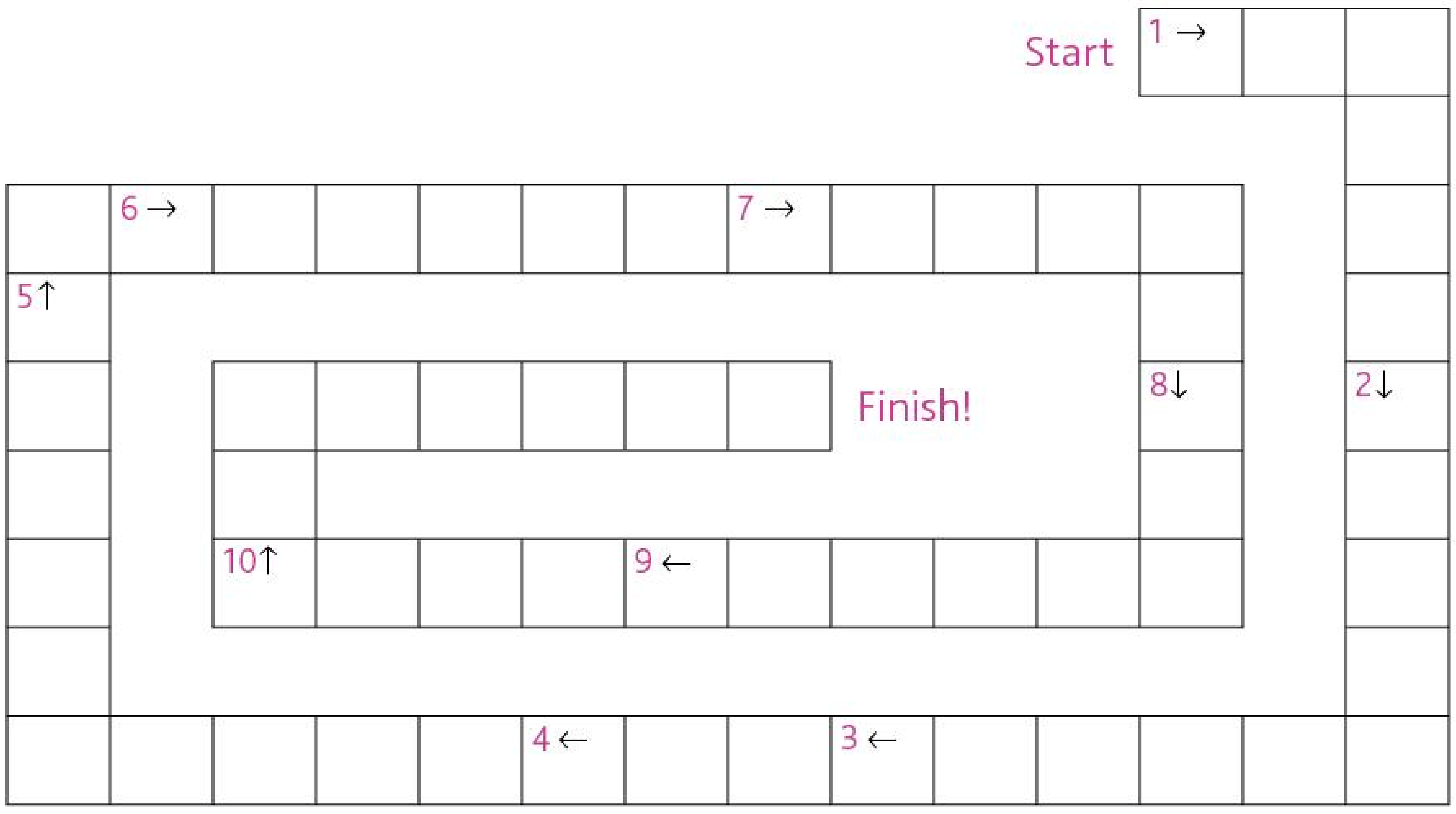
Puzzel
26

Van liefde tot een kroket!

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema C*** § 2, 4, 5 en 7.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Begin in vakje 1. Vanaf 2 begint elk woord met de laatste letter van het voorgaande woord. De ij is één letter.

1. symbolen van liefde; eerste woord van de titel van § 2, tekst 1
2. woordkeuze en zinsbouw van een auteur (§ 7, tekst 2)
3. verband (§ 2, tekst 2)
4. initiatief van Van Houten, waardoor kinderen jonger dan 12 jaar niet meer in fabrieken mochten werken (§ 5, tekst 1)
5. voornaam van de vlogger die ervoor kiest een week offline te zijn (§ 4)
6. naamloos (§ 2, tekst 2)
7. voornaam van de auteur van § 2, tekst 1
8. beoordelingswoord over *H@ck – De Kolonie* in § 7, tekst 2
9. titel van de film over een priester (§ 5, tekst 1)
10. functie van het thermopolium in Pompeï (§ 5, tekst 2)

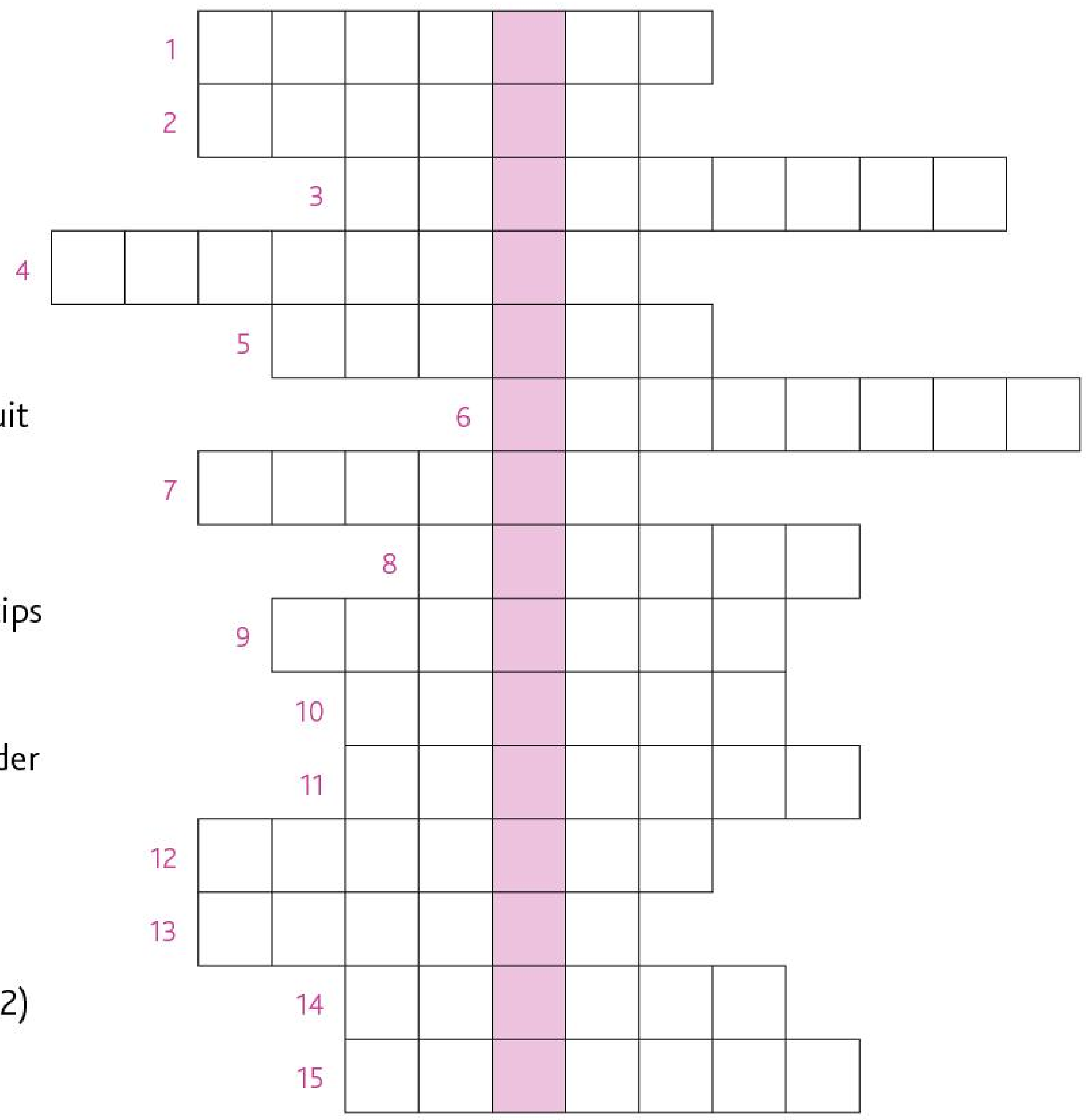
Puzzel
27

Wat heb je nou aan je voeten?

De woorden van deze puzzel vind je in ***Thema C***.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.
Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

1 sport waar Meral heen gaat (§ 2, tekst 1)
2 plaats waar het thermopolium gevonden is (§ 5, tekst 2)
3 materiaal waarvan de potten gemaakt zijn (§ 5, tekst 2)
4 heel spannend boek (§ 7, tekst 1)
5 situaties in een boek (§ 7, tekst 1)
6 beroep van het hoofdpersonage uit de film *Daens* (§ 5, tekst 1)
7 voornaam van de auteur van *H@ck – De Kolonie* (§ 7, tekst 1)
8 achternaam van degene die vlogtips geeft (§ 4, opdracht 1)
9 onderwerp van § 2, tekst 2
10 naam van de componist die moeder noemt (§ 2, tekst 1)
11 tegengestelde van online (§ 1)
12 sierlijk dier met een lange nek (§ 2, tekst 1)
13 rondkijken op internet (§ 2, tekst 2)
14 land waar Daens optrad tegen kinderarbeid (§ 5, tekst 1)
15 vrouwelijke moslim (§ 2, tekst 3)

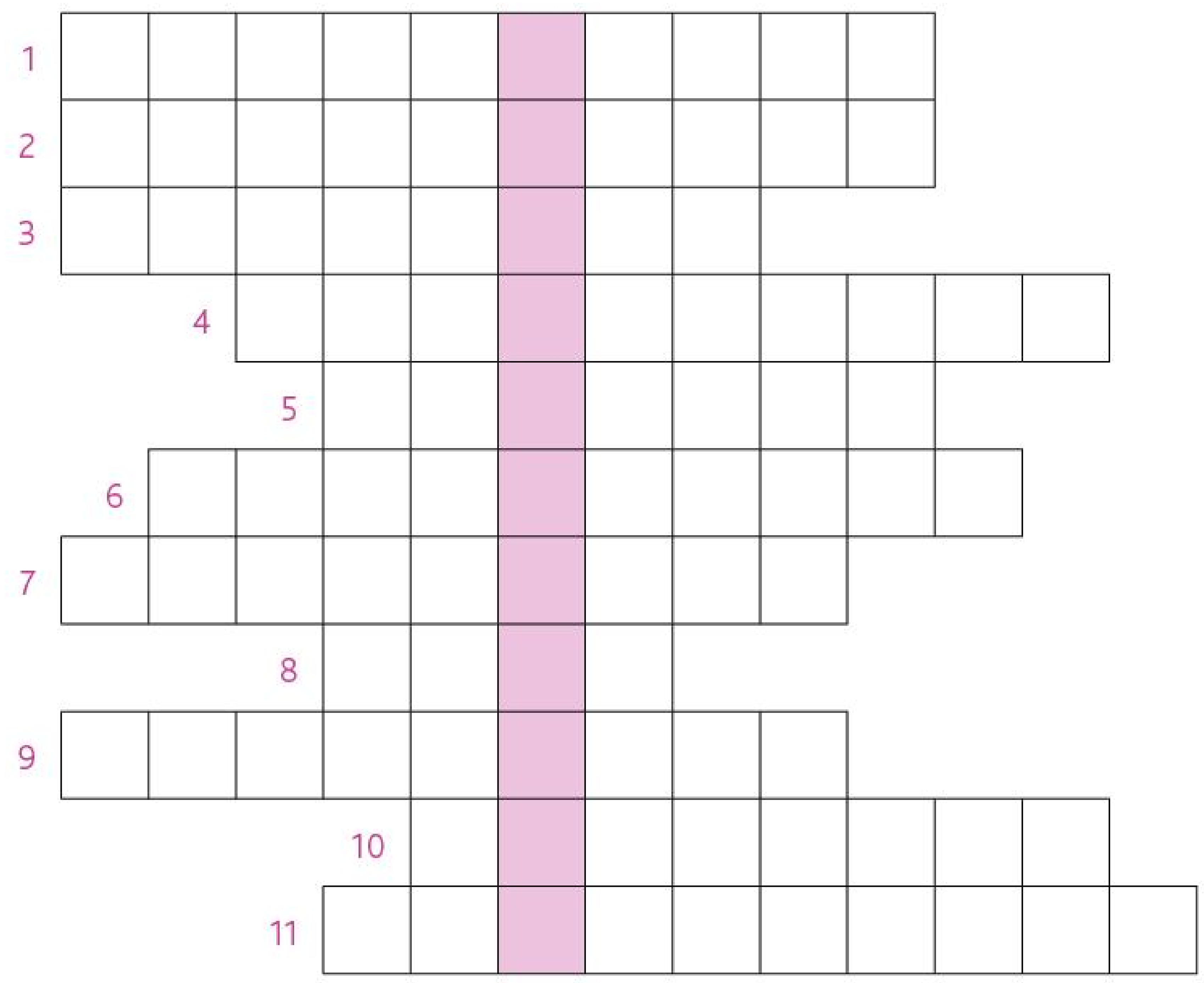
Puzzel
28

Vraag maar door

Lees voor deze puzzel ***Thema D***.

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen.
Welk woord lees je van boven naar beneden in de gekleurde vakjes?

1 reden waarom je iets (bijvoorbeeld een e-mail) schrijft
2 tekstgedeelte tussen inleiding en slot
3 vraag waarop maar één antwoord mogelijk is: … vraag
4 trefwoord als geheugensteun
5 taal die je in een zakelijke e-mail gebruikt: … taal
6 manier van vragen om meer te weten te komen
7 sterke, dappere persoon: … held
8 vraag waarop je meestal een uitgebreid antwoord krijgt: … vraag
9 organisatie waar Arno van den Nieuwendijk werkt (§ 5, tekst 1)
10 mensen die in een groep de inhoud van een krant of programma samenstellen (§ 5, tekst 3)
11 taal die mensen gebruiken als ze praten

Puzzel
29

Heldenverering

Vul de woorden 'helden' aan volgens de omschrijvingen. Zo ontstaan samenstellingen met 'helden'. Tip: in de gekleurde kolom staat steeds dezelfde letter.

1 niet slim
2 koker; cilinder of functie; taak
3 bundel gedrukt papier
4 mannelijk kind
5 lef; durf
6 groep mensen; bewoners van een land

1	h	e	l	d	e	n				
2	h	e	l	d	e	n				
3	h	e	l	d	e	n				
4	h	e	l	d	e	n				
5	h	e	l	d	e	n				
6	h	e	l	d	e	n				

Puzzel
30

Van HELD tot PIAS

Maak van het bovenste woord via tussenstapjes het onderste woord door steeds één letter te vervangen. De overige letters mogen wisselen van volgorde. Alle woorden moeten te vinden zijn in een Nederlands woordenboek. Kijk naar het voorbeeld van HELD tot PIAS.

H	**E**	**L**	**D**
G	E	L	D
G	L	A	D
G	L	A	S
P	L	A	S
P	**I**	**A**	**S**

D	**R**	**U**	**K**
S	**T**	**I**	**L**

M	**A**	**L**	**S**
T	**A**	**A**	**I**

G	**O**	**E**	**D**
F	**O**	**U**	**T**

K	**O**	**U**	**D**
W	**A**	**R**	**M**

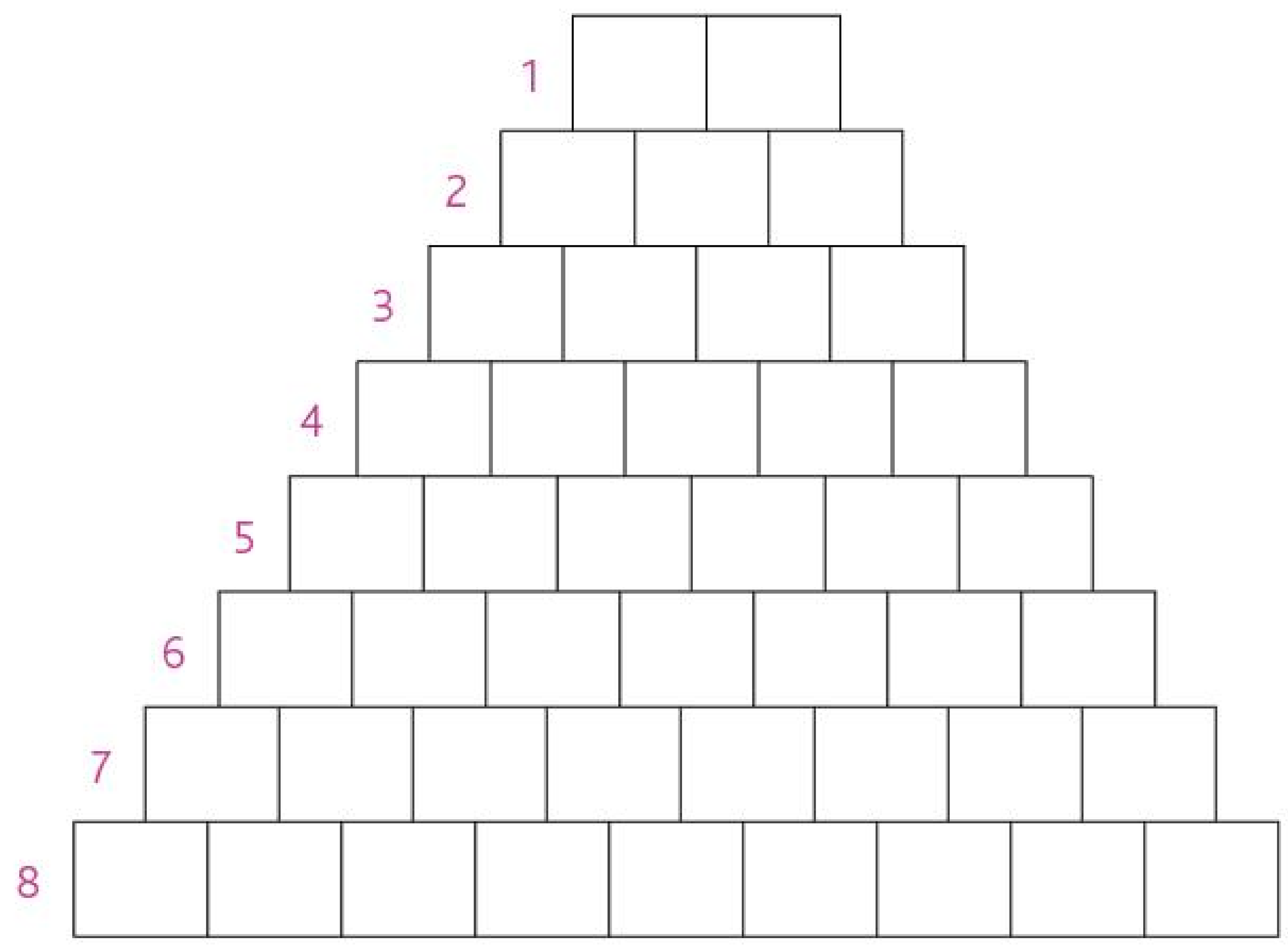
H	**E**	**E**	**L**
S	**T**	**U**	**K**

Puzzel
31

Stapelen

Vul de woorden in volgens de omschrijvingen. Elk woord bestaat uit de letters van het voorgaande woord plus een nieuwe letter. Het laatste woord komt voor in alle thema's én in ***Meer dan lezen***.

1 lidwoord
2 boomsoort
3 slot
4 boomsoort
5 schreeuwden
6 bestuur; directie
7 ordening; verdeling in groepen
8 eerste deel van een tekst

1 Feedback geven en ontvangen

Feedback is commentaar op iets wat iemand heeft gemaakt, zoals een tekst of een presentatie. Goede feedback is opbouwend, dat wil zeggen: nuttig en positief bedoeld. Van zulke feedback kan de ontvanger veel leren.
Het is belangrijk dat je niet alleen feedback geeft op de dingen die je nog niet zo goed vond, maar ook op de dingen die je juist wel goed vond.
Je kunt mondeling of schriftelijk feedback geven. Soms is er een feedbackformulier dat je kunt invullen.

Zo geef je feedback
- Reageer alleen op iets wat je net gezien, gehoord of gelezen hebt.
- Vertel eerst wat je goed vond: de tops.
  – *Ik vond je presentatie heel duidelijk en goed opgebouwd.*
  – *Voor mijn gevoel praatte je heel rustig en je maakte leuke grapjes. Ik kon daardoor goed opletten.*
  – *Wij vinden dat jullie folder er supermooi uitziet en dat jullie er heel enthousiast over vertelden.*
- Vertel na de tops wat je niet zo goed vond en waarom niet.
  – *Je presentatie was wel wat lang, zodat er niet veel tijd over was. Ik vond het jammer dat ik daardoor geen vraag meer kon stellen.*
  – *Het plaatje is heel grappig, maar ik vind het niet zo goed bij het onderwerp passen. Het onderwerp is namelijk heel serieus.*
  – *Wij vinden dat er nog aardig wat spelfouten in jullie folder staan. Dat maakt hem minder goed dan hij lijkt.*
- Vertel hoe het beter kan: de tips.
  – *De volgende keer zou je de inleiding wat korter kunnen doen, zodat je meer tijd overhoudt voor vragen.*
  – *Ik denk dat je beter een ander plaatje kunt kiezen.*
  – *Jullie zouden de volgende keer de spelling zorgvuldiger kunnen controleren. Je kunt de spelling van een lastig woord eenvoudig opzoeken op woorden.org of woordenlijst.org.*
- Vraag of jouw feedback duidelijk is.
  – *Begrijp je wat ik bedoel?*
  – *Heb ik het duidelijk uitgelegd?*

Zo ontvang je feedback
- Vat de feedback niet persoonlijk op: feedback is geen kritiek op jou als persoon, maar op werk dat je gemaakt hebt.
- Ga ervan uit dat de ander jou wil helpen om dat werk nog beter te maken.
- Geef aan of je herkent wat de ander zegt.
- Vraag om uitleg als je iets niet begrijpt.
- Bedank de ander voor de feedback.

2 Stappenplan schrijven

Stap 1	Bepaal het onderwerp van je tekst.
Stap 2	Bedenk wat je allemaal over het onderwerp weet. Maak een woordweb of noteer wat je weet in steekwoorden en korte zinnen.
Stap 3	Maak groepjes van woorden die bij elkaar horen en bepaal op basis van die groepjes enkele deelonderwerpen.
Stap 4	Kies de deelonderwerpen waarover je wilt schrijven en zet ze in een logische volgorde.

Stap 5 Beslis wat je over je deelonderwerpen wilt schrijven. Zoek zo nodig aanvullende informatie (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).

Stap 6 Maak een **bouwplan** zoals hieronder en noteer daarin:
- het onderwerp van de tekst;
- het tekstdoel: amuseren, informeren, instrueren, overtuigen of activeren;
- de hoofdgedachte van de tekst (in één mededelende zin, dus geen vraag!);
- de deelonderwerpen in kolom C;
- de inhoud van elke alinea in voldoende steekwoorden in kolom D.

Stap 7 Schrijf je tekst. Begin eventueel met het middenstuk en schrijf daarna inleiding en slot.

Stap 8 Controleer je werk op spelfouten en formuleringsfouten.

Stap 9 Werk samen met een klasgenoot. Beoordeel elkaars tekst aan de hand van een feedbackformulier.

Stap 10 Verbeter zo nodig je tekst.

Invulschema voor het bouwplan van een tekst

Onderwerp: ____
Tekstdoel: ____
Hoofdgedachte: ____

A	B	C	D
		Deelonderwerpen	Inhoud per alinea in steekwoorden
Inleiding	1		
Middenstuk	2		
	3		
	4		
	…		
	…		
Slot	…		

3 Stappenplan presenteren

Stap 1 Bepaal het onderwerp van je presentatie.

Stap 2 Bedenk wat je allemaal over het onderwerp weet. Maak een woordweb of noteer wat je weet in steekwoorden en korte zinnen.

Stap 3 Maak groepjes van woorden die bij elkaar horen en bepaal op basis van die groepjes enkele deelonderwerpen.

Stap 4 Kies de deelonderwerpen waarover je wilt vertellen en zet ze in een logische volgorde.

Stap 5 Beslis wat je over je deelonderwerpen wilt vertellen. Zoek zo nodig aanvullende informatie (→ *Handig!: Stappenplan documenteren*).

Stap 6 Geef structuur aan je verhaal door het in te delen in een inleiding, een middenstuk en een slot:
- Begin je inleiding met een leuke introductie (een leuk voorbeeld of een interessant weetje over je onderwerp). Noem daarna in elk geval het onderwerp van je presentatie en vertel waarom je dat gekozen hebt.
- Plaats in het middenstuk je deelonderwerpen.
- Rond in het slot je presentatie af. Zeg iets als 'Ik hoop dat ik duidelijk heb kunnen maken dat ... / waarom ...' Denk na over een goede slotzin. Vraag ook of je publiek nog vragen heeft.

Stap 7 Noteer de inhoud van inleiding, middenstuk met deelonderwerpen en slot in steekwoorden op een spiekbriefje.

Stap 8 Oefen je presentatie hardop:
- Spreek rustig en duidelijk, maar niet saai.
- Kijk rond; richt je blik niet steeds op dezelfde plek.
- Sta rechtop; stop je handen niet in je zakken.
- Lees je presentatie niet voor; gebruik het spiekbriefje als geheugensteuntje.
- Maak je presentatie interessanter voor je publiek door iets te laten zien.

Stap 9 Werk samen met een klasgenoot. Houd om beurten jullie presentatie en geef elkaar commentaar aan de hand van een feedbackformulier.

Stap 10 Verbeter zo nodig je presentatie.

Stap 11 Noteer de tip en de top die je gekregen hebt.

4 Stappenplan documenteren

Stap 1 Voorbereiden

Onderwerp
- Wat wil je over je **onderwerp** weten? Bedenk vragen waarop je antwoord wilt. Onderstreep de belangrijkste woorden.
- Gebruik de woorden uit je vragen als zoekwoorden op internet of in de bibliotheek.

Bronnen
- Bedenk welke **bronnen** je wilt gebruiken:
  - internet: websites, Wikipedia, npostart.nl (tv en radio), YouTube, podcasts enzovoort;
  - kranten en tijdschriften (ook via internet);
  - organisaties (via websites), zoals Amnesty International, Artsen zonder Grenzen;
  - boeken en dvd's (via de bibliotheek);
  - personen (via een interview of een enquête).

Stap 2 Zoeken

Internet
Zoek via een **zoekmachine**.
- Typ je zoekwoord(en) in het zoekvenster:
  - Typ twee of meer zoekwoorden; gebruik geen woorden als 'de', 'het', 'een'.
  - Maak geen spelfouten.
- Krijg je te veel treffers? Geef een extra zoekwoord.
- Krijg je te weinig of geen treffers? Laat zoekwoorden weg of gebruik andere.
- Bekijk de eerste tien treffers: titel, korte beschrijving en naam van de website. Staan er veel van je trefwoorden in? Heeft de site met jouw onderwerp te maken? Is het een bruikbare site?

Let op: de eerste treffers zijn vaak advertenties. Sla die over.

Bibliotheek

- In de bibliotheek vind je boeken, tijdschriften, kranten, dvd's enzovoort. Kijk voor de openbare bibliotheek in de buurt op: bibliotheek.nl.
- Je kunt via internet kijken in de **catalogus** van de openbare bibliotheek. Typ je zoekwoorden in.

Stap 3 Beoordelen

Internet

- Beoordeel de gevonden sites. Is de informatie betrouwbaar? Heeft de schrijver verstand van het onderwerp? Is de schrijver onpartijdig? Is de informatie niet te oud?
- Welk doel heeft de site: informatie geven, reclame maken/iets verkopen, amuseren, overtuigen?

Boek/artikel

- Zoek in inhoudsopgave of register (meestal achterin) naar jouw zoekwoorden. Staat er iets over jouw onderwerp?
- Bekijk de afbeeldingen en lees de tussenkopjes en de inleiding. Is de tekst / het artikel bruikbaar? Niet te moeilijk of te makkelijk?
- Beoordeel of de informatie betrouwbaar is: heeft de schrijver verstand van het onderwerp? Is de schrijver onpartijdig? Is de informatie niet te oud?

Stap 4 Bewaren

Mappen

- Bij internet: sla bruikbare teksten + het adres van de site als Wordbestand op in een aparte map op de computer of bewaar het adres van de site (de URL) in je Favorieten/Bookmarks.
- Bewaar papieren informatie in een map:
  – kopieën, geprinte tekst;
  – verslagen van interviews;
  – uitkomsten van enquêtes;
  – toegestuurde informatie(folders).

Bronvermeldingen

Vermeld altijd de bron. Doe het zo:

Boek:	- Arend van Dam, *De bromvliegzwaan*. Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum, Amsterdam 2018
	- *Atlas van de Nederlandse Taal (editie Nederland).* Uitgeverij Lannoo, Tielt 2017
Artikel:	- Ellen de Bruin, 'Waarom klinkt dat zo grappig?'. In: *NRC Handelsblad,* 30 januari 2020 (of: nrc.nl, 30 januari 2020)
	- Ingmar Heytze, 'Tralala is even goed. Hoe schrijf je een liedtekst?'. In: *Onze Taal*, nummer 5, 2021, pag. 4-6
	- 'Het verhaal van Pinksteren', isgeschiedenis.nl, 4 maart 2021
Internetsite:	- nl.wikipedia.org, op 20 mei 2021
Radio en tv:	- *De keuringsdienst van waarde,* NPO 3, 28 april 2019
	- *Vroege vogels,* NPO Radio 1, 23 mei 2021
	- *Achter de dijken in de klas,* schooltv.nl, 22 januari 2020
Podcast:	- *Op houten banden*, 4en5mei.nl, 15 april 2021
Dvd:	- *Freeks Wilde Wereld, deel 10.* Bridge Entertainment, 2019
Persoon:	Fetze Alsvanouds, professor Universiteit van Harderwijk, geïnterviewd op 29 mei 2021

5 Schema werkwoordspelling

Is het werkwoord de persoonsvorm (pv)?
Gebruik een van de volgende manieren:

1. Maak van de zin een vraag. Het werkwoord dat vooraan komt te staan, is de pv.
2. Zet de zin in een andere tijd. Het werkwoord dat verandert, is de pv.
3. Verander het getal (enkelvoud/meervoud) van de zin. Het werkwoord dat verandert, is de pv.

Ja

Tegenwoordige tijd (tt)

1. Enkelvoud:
   - *ik* erbij of *je/jij* erachter: alleen de ik-vorm
   - anders → ik-vorm + *t*
2. Meervoud:
   - hele werkwoord

Verleden tijd (vt)

1. Zwak werkwoord:
   - enkelvoud: ik-vorm tt + *de* of *te*
   - meervoud: ik-vorm tt + *den* of *ten*

   Twijfel? Gebruik *'t (e)x - f(o)ksch(aa)p.*
   Kijk naar de laatste letter voor de *en* van de infinitief:
   - laatste letter in *'t (e)x - f(o)ksch(aa)p* → ik-vorm tt + te
   - anders → ik-vorm tt + *de*
2. Sterk werkwoord:
   - klankverandering
   - zo kort en eenvoudig mogelijk
   - laatste letter *d* of *t*? Gebruik de verlengproef.

Nee

Geen persoonsvorm

1. Voltooid deelwoord (vd):
   - zwak werkwoord: laatste letter *d* of *t*? Gebruik de verleden tijd (vt):
     - vt op *de* → vd met een *d*
     - vt op *te* → vd met een *t*
   - sterk werkwoord: laatste letters *en*
2. Voltooid deelwoord bijvoeglijk gebruikt:
   - zwak werkwoord:
     - deelwoord (+ *e*)
     - zo kort en eenvoudig mogelijk, tenzij dat niet kan in verband met de uitspraak
   - sterk werkwoord
     - deelwoord (onveranderd)
3. Onvoltooid deelwoord (od):
   - infinitief + *d*
4. Onvoltooid deelwoord bijvoeglijk gebruikt:
   - deelwoord (+ *e*)
5. Infinitief

Register

Bronvermelding

Beeldresearch: B en U International Picture Service, Amsterdam

Getty Images: p. 8-9, 19, 21, 109 (21), 154-155
Vanguard Industries Inc. / www.vanguard-industries.com: p. 11
Depositphotos: p. 13Petra Ford, Chicago / petraford.com: p. 16
iStockphoto: p. 22, 31, 51 r, 98, 118, 178-179, 181 (24), 209
Uitgever Nijgh Cuisine / Yvette van Boven: p.25 rb
Quest, Amsterdam: p. 25 lo
Shutterstock:, 32, 34, 40, 43, 51 l, 55, 62-63, 82, 96 r, 103 (9x), 108 (3, 4, 5, 6, 8, 9, 10), 109 (12 t/m 18, 20, 22 t/m 25), 130-131, 132 (1, 2, 4, 5 t/m 10), 133 (11 t/m 19, 23, 25), 136, 146 l, 148 (4x), 156 (1 t/m 10), 157 (11 t/m 25), 160, 162, 180 (1 t/m 5, 7, 8), 181 (12 t/m 15, 17 t/m 23), 207, 215, 219, 221 (3x), 223, 225, 227, 231, 233, 235, 237, 239, 242-243, 247 (2x), 250, 261
Enschede promotie: p. 29
Avans Ondernemerscentrum: p. 37
ANP Foto / Michiel Wijnbergh: p. 38
Min Kym / Verloren / Hollands Diep: p. 45
Toby Jacobs / tobyjacobs.com: p. 46
ANP Foto / David Rozing: p. 48-49
Imageselect: p. 65, 96 l, 116, 132 (3), 133 (20, 25), 146 r, 180 (10)
Rob Ruggenberg / Haaieneiland / Querido: p. 66
Tonke Dragt / De brief voor de koning / Leopold: p. 68 l
Bianca Mastenbroek / Hendrick de Hollandsche indiaan / De Vier Windstreken: p. 68 lm
An Rutgers van der Loeff / De kinderkaravaan / Ploegsma: p. 68 rm
Rob Ruggenberg / Piratenzoon / Querido: p. 68 r
Afbeelding uit Tammes / Het leven volgens Pippa Leeuwenhart p. 6 en 7 / Querido: p. 70 (2x)
Barbara Tammes / Het leven volgens Pippa Leeuwenhart / Querido: p. 71
R.J. Palacio / Wonder / Random House USA: p. 72
Tony Mitton / De zoon van de pottenbakker / Callenbach: p. 74 l
Ineke Honingh / Het ongewone verhaal van Bo en Tom / Van Holkema & Warendorf: p. 74 lm
Hotel de grote L / Sjoerd Kuyper / Lemniscaat: p. 74 rm
Dan Gemeinhart / Naar de top / Lemniscaat: p. 74 r
Mette Eike Neerling / Paard paard tijger tijger / Van Goor: p. 76
Andy Mulligan / Trash / Gottmer: p. 79, 81 l
Percy Jackson / De bliksemdief / Uitgeverij Unieboek - Het Spectrum: p. 81 lm
Allan Stratton / De honden / Gottmer: p. 81 rm
Anna Woltz / Honderd uur nacht / Singel Uitgeverijen: p. 81 r
Plint / Joke van Leeuwen: p. 83
Rian Visser / Alle wensen van de wereld / Uitgeverij Leopold: p. 86
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Stijn Rademaker: p. 88-89
123RF: p. 96 m
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Patricia Rehe: p. 106-107
Pixabay / David Mark: p. 108 (1)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Evert Jan Daniels: p. 108 (2)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Robin Utrecht: p. 108 (7)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Koen Suyk: p. 109 (11)
Nationale Beeldbank: p. 109 (19)
Barbara Jurgens / De wolventemmer / Moon: p. 110
Joke van Leeuwen / Wuif de mussen uit / Querido: p. 113
Marian van der Heijden / De wraak van de beer / Ploegsma: p. 113 l
Piers Torday / De laatste wilde dieren / Luijtingh-Sijthoff: p. 113 lm
Sara Pennypacker / Pax / Aerial Media Company: p. 113 rm
Bibi Dumon Tak / Soldaat Wojtek / Querido: p. 113 r
3M / Post-its: p. 114 b
Stichting Dierenlot, www.dier.nu: p. 114 o

KNGF: p. 115 (2x)
Barbara Stok / www.barbarastok.nl: p. 117
Stichting AAP: 122
Doggo.nl: p. 123
Provincie Limburg, Hasselt: p. 124 lb
Stichting Wakker Dier: p. 124 rb
Stichting Dierenhulp, www.dierenhulp.nl: p. 124 lo
Stad Tienen, www.tienen.be: p. 124 mo
Bont voor Dieren: p. 124 ro
Opmaak: Jilster / Foto: Pixabay: p., 200 (3x)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Lex van Lieshout: p. 133 (21)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Herman Wouters: p. 133 (22)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Sebastien Bozon: p. 135
J.H. Barrett / secretsoftheice.com: p. 138 l
Joe Dunne Photography, Letterkenny: p. 138 r
Marko Kunst / Verbonden met het Net: p. 140
Marloes Morshuis / Borealis / Lemniscaat: p. 142 l
Marloes Morshuis / De schaduwen van Radovar / Lemniscaat: p. 142 lm
Mirjam Mous / H@ck: het instituut / Van Goor: p. 142 rm
Taja De Jonge / Syntopia / Uitgeverij Holland: p. 142 r
Dichter nr. 11 Bewaard / Plint: p. 144
ANP Foto / AFP: p. 150
Marlies Slegers / Hartjes en bommen / Zwijsen: p. 158
Caja Cazemier / #selfie / Ploegsma: p. 163
Daan Remmerts de Vries / Geest / Querido: p. 165
Jona / https://rollingjoons.wordpress.com: p. 170
ANP Foto / ABACA: p. 171
René Oskam / Vakantie: p. 175 l
René Oskam / Etaleren: p. 175 r
U. Poznanski / Erebos / Lemniscaat: p. 166 l
Jelmer Soes / Lichaam van licht / Querido: p. 166 lm
Caja Cazemier / Like me! / Ploegsma: p. 166 rm
Mirjam Mous / Test / Van Goor: p. 166 r
NASA / Bill Ingalls: p. 180 (6)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Remko de Waal: p. 180 (9)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Sony Pictures / Everett Collection: p. 181 (11)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Mathilde Dusol: p. 181 (16)
Greenpeace / Marten van Dijl: p. 181 (25)
Leslie Connor / De waarheid volgens Mason Buttle / Leminiscaat: p. 184
Anke Manschot / De sprong op Normandië / Uitgeverij Brandt: p. 187 l
Simon Scarrow / Gladiator: Vechten voor vrijheid / Gottmer: p. 187 lm
Katherine Marsh / Niemandsjongen / Luisingh-Sijthoff: p. 187 rm
Jan Terlouw / Oorlogswinter / Lemniscaat: p. 187 r
Martijn de Vries, Hendrik-Ido-Ambacht / namix.nl: p. 190
Rachel van de Pol, www.ikreddewereld.nl: p. 192
ANP Foto / Koen van Weel: p. 193
Beeld en Geluid / NOS Jeugdjournaal: p. 196 (2x)
ANP Foto / Hollandse Hoogte / Sabine Joosten: p. 202-203
Erik Eshuis Infographics, Groningen: p. 213
ANP Foto / Martine Hoving: p. 228-229
Clonoe Gallery / Brian Quinn: p. 245
ANP Foto / Sem van der Wal: p. 262-263

Nederlands | FLEX-boek | vanaf 2022-2023

1
havo vwo

Met FLEX heb je:

Boeken die je mag houden

- elk schooljaar krijg je een nieuw boek
- dit boek mag je houden om in te markeren en te werken
- zo wordt je boek een effectief leermiddel

Een persoonlijke digitale leeromgeving

- waarin je wordt uitgedaagd om het beste uit jezelf te halen
- met oefentoetsen, interactieve opdrachten en feedback
- en met inzicht in je resultaten

+

Actueel lesmateriaal

- actuele inhoud met opdrachten en toetsen
- zowel in je boek als digitaal
- aangevuld met nieuw lesmateriaal op basis van het nieuws en actualiteiten

Noordhoff

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C118189

www.nieuwnederlands.noordhoff.nl

ISBN 978-90-01-30187-3
9 789001 301873